

Till statsrådet och chefen för Näringsdepartementet

Regeringen beslutade vid sitt sammanträde den 13 februari 2003 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över behovet av ytterligare förändringar av lagstiftningen på el- och naturgasmarknaderna (dir 2003:22).

Den 10 mars 2003 förordnade statsrådet Leif Pagrotsky mig, informationschefen Sten Kjellman, som särskild utredare.

Som sakkunniga i utredningen förordnades fr.o.m. den 6 maj 2003 ämnesrådet Bengt Agartz, departementssekreteraren Catarina Eriksson, departementssekreteraren Iris Heldt, verkställande direktören Gustaf Malmberg, chefsjuristen Bertil Persson, chefsjuristen Hans Sylvén samt enhetschefen Charlotte Zackari.

Som experter förordnades fr.o.m. samma dag avdelningsdirektören Sylvia Lindell, direktören Birgitta Resvik samt konkurrensakkunniga Marie Römpötti.

Den 6 maj 2003 förordnades kanslirådet Göran Morén till huvudsekreterare och konkurrensakkunniga Anne Vadasz-Nilsson till sekreterare. Den 12 maj 2003 förordnades verksjuristen Björn Forsberg till sekreterare.

Utredningen har antagit namnet El- och gasmarknadsutredningen.

Genom tilläggsdirektiv (dir 2003:140) försköts tidpunkten för utredningens första rapportering till den 1 december 2003.

Jag överlämnar härmed delbetänkandet El- och naturgasmarknaderna – europeisk harmonisering (SOU 2003:113).

Betänkandet har tillkommit i samarbete mellan utredare, sakkunniga, experter och sekreterare. Därför används ordet ”vi” vid referens till utredningen. Detta innebär inte att samtliga i

utredningen deltagit i utformningen av alla delar av betänkandet. Jag är således ensam ansvarig för de överväganden och förslag som betänkandet innehåller.

Sakkunnige Hans Sylvén har avgett särskilt yttrande.

Stockholm i december 2003

Sten Kjellman

/ Göran Morén

Anne Vadasz-Nilsson

Björn Forsberg

Innehåll

Sammanfattning	9
Summary	19
Författningsförslag	31
1 Förslag till lag om ändring i ellagen	31
2 Förslag till lag om ändring i naturgaslagen.....	42
1 Uppdraget och dess genomförande	79
2 Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/54/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphörande av direktiv 96/92/EG	89
2.1 Huvuddragen i elmarknadsdirektivet	89
2.2 Direktivets ingress	89
2.3 Direktivets sakinhåll	90
2.3.1 Kapitel I.....	90
2.3.2 Kapitel II	91
2.3.3 Kapitel III.....	100
2.3.4 Kapitel IV	103
2.3.5 Kapitel V.....	108
2.3.6 Kapitel VI.....	113
2.3.7 Kapitel VII	115
2.3.8 Kapitel VIII.....	130

3	Överväganden och förslag avseende elmarknadsdirektivet.....	133
3.1	Angivande av elens ursprung.....	133
3.1.1	Elleverantörernas skyldigheter.....	133
3.1.2	Elproducenter, elimportörer och elleverantörers skyldigheter	135
3.2	Anskaffande av förlustel	137
3.3	Gemensamma ledningsfunktioner m.m.....	139
3.3.1	Övervakningsplan	139
3.4	Tillsyn	141
3.4.1	Tillsynsmyndigheter	141
3.4.2	Tillsyn över överföringstariffer.....	143
3.4.3	Tillsyn över anslutningsavgifter	146
3.4.4	Tillsyn över villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster.....	147
3.4.5	Preskription m.m.	151
3.4.6	Tidsfrister	152
3.5	Övervakning och rapportering.....	154
3.5.1	Underrättelse om allmännyttiga tjänster m.m.	154
3.5.2	Övervakning och rapportering av åtgärder för försörjningstryggheten	155
3.5.3	Tillsynsmyndigheternas årsrapportering	156
3.5.4	Rapportering av konkurrensen på elmarknaden	157
3.5.5	Övervakning och rapportering av elimport.....	158
4	Åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet	159
4.1	Bakgrund.....	159
4.2	Undersökning av gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn	162
4.3	Utredningens bedömning och förslag	164
4.4	Åtskillnad mellan fjärrvärmeverksamhet och elhandel	167

5	Europaparlamentets och rådets förordning 2003/1228/EG om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel.....	169
5.1	Huvuddragen i förordningen	169
5.2	Förordningens ingress	170
5.3	Förordningens sakinhåll	170
5.3.1	Artikel 1	170
5.3.2	Artikel 2	170
5.3.3	Artikel 3	171
5.3.4	Artikel 4	173
5.3.5	Artikel 5	176
5.3.6	Artikel 6	177
5.3.7	Artikel 7	178
5.3.8	Artikel 8	179
5.3.9	Artikel 9	180
5.3.10	Artikel 10	181
5.3.11	Artikel 11	181
5.3.12	Artikel 12	182
5.3.13	Artikel 13	182
5.3.14	Artikel 14	183
5.3.15	Artikel 15	183
5.3.16	Bilagan till förordningen	183
6	Överväganden avseende förordningen	185
6.1	Tillsynsmyndighet	185
6.2	Godkännande av beräkningsplan	185
6.3	Beslut om undantag	186
6.4	Tillhandahållande av information	187
6.5	Artikel 12.....	187

7	Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas	189
7.1	Inledning	189
7.2	Huvuddragen i naturgasmarknadsdirektivet	189
7.3	Direktivets ingress.....	190
7.4	Direktivets innehåll i sak.....	190
7.4.1	Kapitel I, Räckvidd och definitioner.....	190
7.4.2	Kapitel II, Allmänna regler för sektorns organisation	191
7.4.3	Kapitel III, Överföring, lagring och LNG	200
7.4.4	Kapitel IV, Distribution och försörjning	206
7.4.5	Kapitel V, Särredovisning av olika verksamhetsgrenar samt insyn och öppenhet i bokföringen	210
7.4.6	Kapitel VI, Organisering av tillträdet till systemet....	214
7.4.7	Kapitel VII, Slutbestämmelser	231
8	Överväganden avseende naturgasmarknadsdirektivet	237
8.1	Naturgaslagens tillämpningsområde	237
8.2	Koncession för anläggning för kondenserad naturgas	238
8.2.1	Koncessionsplikt	238
8.2.2	Förutsättningar för koncession.....	240
8.2.3	Villkor för koncession	241
8.2.4	Giltighetstid, förlängning och överlåtelse av koncession	242
8.2.5	Återkallelse av koncession.....	242
8.2.6	Borttagande av anläggning för kondenserad naturgas, återställning m.m.	243
8.3	Konsumentskydd	244
8.4	Ansvar för balansering av naturgassystemet.....	247
8.5	Offentliggörande av regler och villkor för balansering av naturgassystemet	254
8.6	Anskaffande av energi för drift av naturgasledningar	254

8.7	Åtskillnad av systemansvariga för överföring och distribution av naturgas	256
8.8	Upprättande av övervakningsplan.....	267
8.9	Redovisning och revision.....	268
8.10	Tillträde till anläggning för kondenserad naturgas	271
8.11	Offentliggörande av villkor för inmatning och uttag av naturgas i en anläggning för kondenserad naturgas	272
8.12	Tillträde till lager.....	273
8.13	Offentliggörande av villkor för lagring av naturgas.....	275
8.14	Undantag för större naturgasinfrastrukturprojekt	275
8.15	Berättigade kunder.....	278
8.16	Tillsyn	279
8.16.1	Tillsyn över överföringstariffer.....	279
8.16.2	Tillsyn över anslutningsavgifter.....	288
8.16.3	Tillsyn över villkoren för avtal om balanstjänst.....	290
8.16.4	Tidsfrister för klagomål.....	293
8.16.5	Preskriptionstid för överklagande av beslut om metoder	295
8.17	Övervakning och rapportering.....	297
8.17.1	Rapportering av allmännyttiga tjänster	297
8.17.2	Övervakning och rapportering av åtgärder för försörjningstryggheten.....	297
8.17.3	Årlig rapport av tillsynsmyndigheternas övervakning.....	299
8.17.4	4 Uppdrag att följa utvecklingen på naturgasmarknaden.....	299
9	Ekonomiska och andra konsekvenser av utredningens förslag.....	301
10	Finansiering.....	305

11 Författningskommentarer.....	307
11.1 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)	307
11.2 Förslag till lag om ändring i naturgaslagen (2000:599)	316
Särskilt yttrande.....	349

Bilagor

<i>Bilaga 1:</i> Kommittédirektiv	357
<i>Bilaga 2:</i> Tilläggsdirektiv Finns endast i tryckt format	
<i>Bilaga 3:</i> "Elmarknadsdirektivet" Finns endast i tryckt format	
<i>Bilaga 4:</i> "Förordningen om gränsöverskridande handel med el" Finns endast i tryckt format	
<i>Bilaga 5:</i> "Naturgasmarknadsdirektivet" Finns endast i tryckt format	
<i>Bilaga 6:</i> Gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn	425

Sammanfattning

Vår uppgift

Utredningen har haft i uppdrag att följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas och lämna förslag till lagstiftning och regelverk i övrigt som krävs för att genomföra Europeiska gemenskapens reviderade el- och naturgasmarknadsdirektiv samt överväga och i förekommande fall lämna förslag till ändringar som föranleds av förordningen om gränsöverskridande handel med el. I uppdraget ingår också att göra en kompletterande analys av frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet.

Elmarknadsdirektivet

Direktivet innehåller dels ”kvantitativa ändringar”, som en ökad marknadsöppning, dels ”kvalitativa ändringar” om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för överföring och distribution, krav på särredovisning, regler för nättillträde samt inrättandet av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättningen. Därutöver innehåller direktivet vissa nyheter som gäller allmännyttiga tjänster, angivande av elens ursprung, försörjningstrygghet, upphandling av ny kapacitet, regler för anskaffande av el för att täcka nätförluster, rapportering samt handel med tredje land. Direktivet innehåller, förutom de här angivna huvudpunkterna, ett omfattande och detaljerat regelverk.

I detta betänkande lämnas förslag på de författningsändringar som krävs i ellagstiftningen för att införliva direktivet i svensk rätt. I betänkandet ges också förslag på hur de rapporteringar som krävs enligt direktivet skall genomföras.

Angivande av elens ursprung

Vi föreslår att det införs ett krav att elleverantörer på eller i samband med fakturor och i reklam som riktar sig till elanvändare lämnar uppgift om ursprunget av den el som säljs. Uppgiften skall baseras på föregående års genomsnittliga bränslesammansättning. Om elen köps via börs eller importeras från ett land utanför Europeiska gemenskapen skall uppgiften baseras på aggregerade uppgifter från föregående år som börs eller importör tillhandahållit. I samband med angivandet av elens ursprung skall elleverantörerna också lämna uppgift om den miljöpåverkan i form av utsläpp av CO₂ och radioaktivt utsläpp som föregående års genomsnittliga bränslesammansättning har givit upphov till, genom hänvisning till befintliga referenskällor.

Vi föreslår att den närmare utvecklingen av sättet att ange och beräkna elens ursprung och miljöpåverkan i första hand skall ske genom en överenskommelse mellan marknads aktörer.

För att elleverantörerna skall kunna fullgöra de föreslagna skyldigheterna att ange elens ursprung föreslår vi att elproducenter, importörer av el och elleverantörer skall vara skyldiga att på begäran av elleverantörer lämna uppgifter om ursprunget av den el som säljs.

Anskaffande av förlustkraft

Vi föreslår att alla juridiska personer som bedriver nätverksamhet och som anskaffar el för att täcka nätförluster skall göra detta i enlighet med öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade förfaranden.

Överföringstariffer

Vid utformningen av nättariffer för överföring av el föreslår vi att nätkoncessionären särskilt skall beakta antalet anslutningspunkter, anslutningspunkternas geografiska läge, mängden överförd energi, abonnerad effekt och kostnaderna för överliggande nät samt kvaliteten på överförd el.

Anslutningsavgifter

Vid utformningen av engångsavgift för anslutning föreslår vi att nätkoncessionären särskilt skall beakta var en anslutning är belägen och vilken avtalad effekt anslutningen avser. Vi föreslår också att nätmyndigheten skall fatta beslut inom en viss tid vid tvister om anslutningsavgifter enligt ellagen. Enligt förslaget skall beslut fattas inom två månader. Denna tid får, om det behövs, utsträckas ytterligare två månader. Om den sökande medger detta får tiden förlängas ytterligare.

Villkor i standardavtal om balanstjänster

Vi föreslår att villkor för tillhandahållandet av balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerande samt avspegla verkliga kostnader.

Vi föreslår också att nätmyndigheten i förväg skall godkänna villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster. Ett beslut om godkännande skall fattas inom två månader från det att myndigheten fick in en sådan begäran. Om ett sådant beslut inte fattas inom två månader skall villkor för tillhandahållandet av balanstjänster anses godkända så vitt avser frågan om dessa är objektiva, icke-diskriminerade samt avspeglar verkliga kostnader. Vi föreslår också att ett beslut om godkännande skall gälla omedelbart och att detta skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet

För att tydliggöra åtskillnaden mellan nätverksamhet och produktion av och handel med el föreslår vi att en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i ett nätföretag inte får vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el.

I syfte att säkerställa att de systemansvariga för överförings- respektive distributionssystemen inser vikten av att de agerar objektivt och icke-diskriminerande föreslår vi att den som bedriver nätverksamhet och som har minst 100 000 anslutna kunder eller som har nätkoncession för stamledning skall upprätta en övervakningsplan där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att

motverka ett diskriminerande beteende. Åtgärderna skall redovisas i en årlig rapport som skall inges till nätmyndigheten och offentliggöras. I enlighet med vad elmarknadsdirektivet medger föreslår vi att företag med mindre än 100 000 nätkunder undantas från detta krav.

Förordningen om gränsöverskridande handel med el

Förordningen innehåller övergripande regler om en kompensationsmekanism mellan systemansvariga för gränsöverskridande elflöden, information om kapacitet på utlandsförbindelser och principer för utformning av nationella nättariffer samt principer och riktlinjer för tilldelning av kapacitet på utlandsförbindelser. Förordningen innehåller också regler om rapportering till EG-kommissionen, påföljder, att nya utlandsförbindelser kan beviljas undantag från vissa bestämmelser i förordningen och elmarknadsdirektivet samt bemyndiganden till kommissionen att efter ett kommittéförfarande utfärda riktlinjer.

En EG-förordning är bindande i sin helhet och direkt tillämplig i varje medlemsstat. Några särskilda åtgärder för att införliva förordningen i den svenska rättsordningen behöver därför inte vidtas.

Vi har inte funnit några svenska regler som strider mot förordningen.

Några ändringar av denna anledning föreslås därför inte. Däremot föreslår vi att nätmyndighetens tillsyn skall utvidgas till att även omfatta efterlevnaden av förordningen och de riktlinjer och villkor som har utfärdats med stöd av denna. Beslut om undantag från vissa regler för nya utlandsförbindelser bör dock, i likhet med vad som gäller beviljande av nätkoncession för utlandsförbindelse, fattas av regeringen. En bestämmelse med denna innebörd föreslås därför.

Naturgasmarknadsdirektivet

Naturgasmarknadsdirektivet innehåller dels ”kvantitativa ändringar” som en ökad marknadsöppning och ett utvidgat tillämpningsområde, dels ”kvalitativa ändringar” om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för transmission och distribution,

krav på särredovisning, regler för tillträde till transmissions- och distributionssystemen och lager samt inrättande av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättning. Direktivet innehåller också nyheter som gäller allmännyttiga tjänster, skydd för kunder, försörjningstrygghet och rapportering. Direktivet innehåller, förutom de här angivna huvudpunkterna, ett omfattande och detaljerat regelverk.

I detta betänkande lämnas förslag på de författningsändringar som krävs i naturgaslagstiftningen för att införliva direktivet i svensk rätt. I betänkandet ges också förslag på hur de rapporteringar som krävs enligt direktivet skall genomföras.

Naturgaslagens tillämpningsområde

För att naturgaslagens tillämpningsområde skall stå i överensstämmelse med naturgasmarknadsdirektivets räckvidd föreslår vi att naturgaslagens bestämmelser utvidgas till att avse även kondenserad naturgas, biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas om det är tekniskt möjligt att föra in och använda dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas.

Koncession för anläggning för kondenserad naturgas

Vi föreslår att det skall införas ett krav på koncession för att bygga och använda en anläggning för kondenserad naturgas. Frågan om koncession skall prövas av regeringen. Koncession beviljas endast om anläggningen är lämplig från allmän synpunkt. Endast den som är lämplig att utöva verksamheten får beviljas koncession. Koncession för anläggning för kondenserad naturgas får förses med de villkor som behövs för att tillgodose krav på säkerhet, skydd för miljö-, natur-, och kulturvärden och liknande omständigheter. Koncession beviljas för 40 år. Om särskilda skäl finns, eller sökanden begär det, kan kortare giltighetstid bestämmas. En koncession får återkallas om anläggningen inte används och inte heller behövs för att säkra energiförsörjningen. Den får också återkallas om innehavaren missköter sig. När en koncession upphör skall den som senast innehaft koncessionen vara skyldig att ta bort anläggningen samt vidta åtgärder för återställning. Den som byggt

en anläggning utan koncession där sådan krävs får föreläggas, av den myndighet som regeringen bestämmer, att ta bort anläggningen samt att återställa marken.

Konsumentskydd

För att stärka konsumentskyddet föreslår vi att förutsättningarna för att avbryta överföringen av naturgas till en konsument skall regleras i naturgaslagen. Överföringen på grund av konsumentens försummelse får endast avbrytas om försummelsen är att betrakta som ett väsentligt avtalsbrott. Innan överföringen avbryts skall konsumenten uppmanas att vidta rättelse. Avser försummelsen bristande betalning skall han delges en underrättelse där det framgår att överföringen kan komma att avbrytas om inte betalning sker inom tre veckor. Socialnämnden skall samtidigt underrättas om förhållandena. Om konsumenten vidtar rättelse, eller om socialnämnden åtar sig betalningsansvar för skulden, får överföringen inte avbrytas. Överföringen av naturgas får inte avbrytas om en fordran är föremål för tvist. Överföringen får inte heller avbrytas om det finns anledning att befara att ett avbrott skulle medföra ej obetydlig personskada eller omfattande sakskada. Detta gäller dock inte om konsumenten handlar otillbörligt.

Ansvar för balansering av naturgassystemet - systemansvar

Balanshållningen av det svenska naturgassystemet skall ske på objektiva och icke-diskriminerande grunder. För att säkerställa att detta sker föreslår vi att det införs bestämmelser om systemansvar och balansansvar och att villkoren för att tillhandahålla tjänster för balanshållningen regleras. Regleringen innebär att villkoren i ett avtal om balansansvar skall vara objektiva och icke-diskriminerande samt avspegla kostnaderna för balansansvaret.

Vi föreslår att regeringen skall bemyndigas att utse det organ som skall ha systemansvaret. För att göra ett sådant val möjligt införs bestämmelser som ger den systemansvariga befogenheter att under vissa förutsättningar beordra ökad eller minskad inmatning av naturgas samt minskat uttag av naturgas.

Vi föreslår vidare att det i varje naturgasanvändares uttagpunkt skall finnas en balansansvarig. Ansvaret för att så är fallet åvilar den

aktuella naturgasleverantören. Ett åtagande om balansansvar skall göras genom avtal med det organ som har systemansvaret. Den som har systemansvaret skall ansvara för att balans, inom hela eller delar av naturgassystemet, kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas och för balansavräkningen mellan de balansansvariga. Den som har systemansvaret skall offentliggöra villkoren för de tjänster som tillhandahålls för balansering av naturgassystemet.

Anskaffande av energi för drift av naturgasledningar

Den energi som behövs för att bedriva överföring av naturgas föreslås anskaffas på öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade villkor.

Åtskillnad av systemansvariga för överföring och distribution av naturgas

För att säkerställa att tillträde till naturgassystemet sker på objektiva och icke-diskriminerande grunder föreslår vi att en juridisk person som bedriver överföring eller distribution av naturgas eller som innehar naturgaslager eller en anläggning för kondenserad naturgas inte får bedriva handel med naturgas.

För att ytterligare tydliggöra åtskillnaden mellan koncessionspliktig överföringsverksamhet och handel med naturgas införs en regel som stadgar att en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i ett företag som innehar koncession för naturgasledning inte samtidigt får vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver handel med naturgas. Denna regel blir inte tillämplig för distributionsföretag eftersom deras naturgasledningar inte omfattas av krav på koncession.

I syfte att säkerställa att de systemansvariga för överförings- respektive distributionssystemen inser vikten av att de agerar objektivt och icke-diskriminerande föreslår vi att innehavarna av naturgasledningar skall upprätta en övervakningsplan där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende. En årlig rapport över de åtgärder som vidtagits i detta

avseende skall överlämnas till den myndighet som regeringen bestämmer. Den årliga rapporten skall offentliggöras.

Redovisning och revision

Naturgaslagens bestämmelser om redovisning föreslås kompletteras så att det klart framgår att verksamhet som avser överföring-, distribution- och lagring av naturgas samt verksamhet som bedrivs i anläggning för kondenserad naturgas skall redovisas separat.

Tillträde till naturgaslager och anläggning för kondenserad naturgas

För att naturgasmarknaden skall vara öppen på objektiva och icke-diskriminerande villkor föreslår vi att även de som har koncessionspliktiga naturgaslager eller anläggningar för kondenserad naturgas skall vara skyldiga att på skäliga villkor låta berättigade kunder mata in och ta ut naturgas i dessa anläggningar. Skyldigheten skall inte föreligga om en anläggning saknar kapacitet för den begärda inmatningen eller om det annars finns särskilda skäl.

Lagertariffer och tariffer för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas skall offentliggöras.

Undantag för större naturgasinfrastrukturprojekt

För att möjliggöra investeringar i större nya naturgasinfrastrukturprojekt och i väsentliga kapacitetsökningar i befintliga infrastrukturer föreslår vi att det skall införas en möjlighet att ansöka om undantag från naturgaslagens bestämmelser om åtskillnad, skyldighet att ansluta ledningar och överföra naturgas, anskaffande av energi för att driva naturgasledning och upprättande av övervakningsplan, skyldighet att lagra naturgas, skyldighet att mata in naturgas i en anläggning för kondenserad naturgas samt bestämmelserna om tariffer och anslutningsavgifter och systemansvar och balansansvar.

Ansökan om undantag prövas av regeringen. Ett beslut om undantag skall omedelbart anmälas till Europeiska gemenskapernas

kommission, som har befogenhet att begära att regeringen ändrar eller återkallar ett beviljat undantag.

Berättigade kunder

Vi föreslår att naturgasmarknaden skall öppnas så att samtliga icke-hushållskunder skall vara berättigade kunder från och med den 1 juli 2004 och att samtliga kunder skall vara berättigade från och med den 1 juli 2007.

Tillsyn

Vi föreslår att det skall införas en ny ordning i naturgaslagen som innebär att tillsynsmyndigheten skall fatta beslut varigenom företagets metoder för bestämmande av överföringstariffer skall godkännas innan tarifferna får träda i kraft. Tillsynsmyndighetens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vi föreslår även att samma ordning skall införas när det gäller godkännande av villkor för tillhandahållande av balanstjänster.

För att undvika att ett företag inte får ett beslut om villkor inom rimlig tid införs en tidsfrist för tillsynsmyndigheten. Denna tidsfrist skall vara tre månader från det att en begäran om godkännande kommer in till myndigheten. Ett beslut om godkännande av villkor skall gälla omedelbart.

Vi föreslår också att det skall införas en bestämmelse som anger att innehavarna av naturgasledningar, när de utformar överföringstarifferna, särskilt skall beakta antalet anslutna kunder, kundernas geografiska läge, mängden överförd energi och abonnerad effekt, kostnaderna för överliggande nät, leveranssäkerhet och trycket i ledningarna.

I syfte att precisera hur anslutningsavgifterna skall utformas föreslår vi att det införs en ny bestämmelse i naturgaslagen som innebär att innehavare av naturgasledning särskilt skall beakta var en anslutning är belägen och vilken effekt anslutningen avser.

Tidsfrister

Vi föreslår att det införs regler om när tillsynsmyndigheten bör ha besvarat ett inkommet ärende. Ärenden som avser prövning av att villkoren för överföring av naturgas är objektiva och icke-diskriminerande skall normalt prövas inom två månader. Myndigheten får förlänga denna tidsperiod med ytterligare två månader. Om den som anhängiggjort ärendet samtycker får tidsperioden förlängas ytterligare. Detsamma skall gälla ärenden som avser lagring av naturgas och drift av anläggning för kondenserad naturgas, anslutningsavgifter samt systemansvar och balansansvar.

Tidsfristen omfattar inte naturgaslagens bestämmelser som reglerar nivån på tariffer för överföring, lager och inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas samt nivån på avgifter för tillhandahållande av balanstjänster.

Summary

Our task

This commission has been tasked with following the work in progress within the EU on formulating common rules for the internal electricity and natural gas markets, and with proposing legislation and other bodies of regulations needed for the purpose of implementing the European Community's revised Directives concerning the electricity and natural gas markets. The commission was also tasked with considering, and where relevant proposing, any changes necessitated by the EC Regulation on cross-border exchanges in electricity. The task also includes performing a complementary analysis of the question of a more stringent separation of electricity network operations and operations conducted under competitive conditions.

The Electricity Market Directive

The Directive comprises both "quantitative changes", such as increased market transparency, and "qualitative changes" relating to the legal separation of transmission and distribution system operators, the unbundling of accounts, rules for network access, and the establishment of an independent regulatory authority that will give advance approval at least of the methodologies used in setting tariffs. In addition, the Directive includes certain new aspects relating to public services, the disclosure of information on where the electricity comes from (the energy sources for electricity generation), security of supply, the procurement of new capacity, rules for procuring electricity to cover network losses, reporting rules and rules concerning trade with a third country. In addition to the main points listed here, the Directive also includes an extensive and detailed body of regulations.

In the findings of this report, proposals are made concerning the changes that need to be made to Swedish electricity legislation in order to incorporate the Directive into the Swedish legal system. The findings also make proposals for how the reporting procedures required by the Directive should be implemented.

Disclosure of information on energy sources for electricity generation

We propose the introduction of a requirement stipulating that electricity suppliers shall specify the energy sources used for the generation of the electricity that they sell, either on their invoices or in conjunction with invoicing procedures, as well as in advertising that targets electricity users. This information shall be based on the previous year's average fuel mix. If the electricity is purchased via a power exchange or imported from a country outside the European Community, the information shall be based on aggregate figures from the previous year provided by the exchange or importer in question. In conjunction with the disclosure of information on the energy sources used for electricity generation, electricity suppliers shall, by referring to existing reference sources, also provide information on the environmental impact in the form of emissions of CO₂ and radioactive waste caused by the fuels included in the previous year's average fuel mix.

We propose that the impending development of methodologies for specifying and calculating the energy sources and environmental impact of electricity generation shall be handled through agreements between the various market players.

In order to enable electricity suppliers to meet the proposed obligations to disclose information on the energy sources used for the generation of their electricity, we propose that producers, importers and suppliers of electricity shall be obliged, when so requested, to provide details about the energy sources used for the generation of the electricity they sell.

Procuring electricity to cover network losses

We propose that all legal entities conducting network operations and procuring electricity to cover network losses shall do so in accordance with transparent, non-discriminatory and market-based procedures.

Network tariffs

When formulating network tariffs for the transmission and distribution of electricity, we propose that the network concessionaire shall pay particular attention to the number of connection points, their geographic location, the quantity of energy transmitted, the power output subscribed to, and the costs for being connected to transmission networks, as well as the quality of the electricity transmitted.

Connection fees

When setting the level of non-recurring connection fees, we propose that the network concessionaire shall pay particular attention to where the connection is located and the agreed power output for which the connection is used. We also propose that the network authority shall reach a decision within a set time limit concerning disputes relating to connection fees in accordance with the Swedish Electricity Act. According to this proposal, a decision shall be made within two months. If necessary, this deadline may be extended for a further two months. If the applicant consents to it, the deadline may then be further extended.

Terms and conditions governing the provision of balancing services

We propose that the terms and conditions governing the provision of balancing services shall be objective, non-discriminatory and cost-reflective.

We propose that the network authority shall be charged with giving advance approval of the objective, non-discriminatory and cost-reflective nature of the terms and conditions governing the provision of balancing services. An approval decision shall be made

within two months of the authority receiving a request for the same. If a decision is not made within two months, the terms and conditions governing the provision of balancing services shall be considered approved with regard to the question of their objective, non-discriminatory and cost reflective nature. We also propose that an approval decision shall be valid immediately and that it shall be possible to appeal against such decisions to a general administrative court.

Unbundling of network operations and operations conducted under competitive conditions

In order to clarify the issue of the unbundling of network operations on the one hand and electricity generation and trade on the other, we propose that a member of the Board, Managing Director or company signatory at a legal entity conducting network operations shall be barred from serving as a member of the Board, Managing Director or company signatory at a legal entity involved in electricity generation or trade.

In order to ensure that the transmission and distribution system operators realise the importance of acting objectively and in a non-discriminatory manner, we propose that anyone conducting network operations with at least 100,000 connected customers, or anyone holding a network concession for a transmission line, shall be required to draw up a regulatory plan that clearly specifies the measures taken to counteract discriminatory conduct. These measures shall be presented in an annual report that shall be submitted to the network authority and made accessible to the public.

Regulation concerning cross-border exchanges in electricity

This Regulation comprises general rules concerning a compensation mechanism that will apply to system operators responsible for cross-border electricity flows. It also contains information concerning the capacity of interconnectors, and principles for the formulation of national network tariffs, as well as principles and guidelines for capacity allocation in interconnectors. The regulation also contains rules stating that new interconnectors

may be exempted from certain of the stipulations in the Regulation and in the Directive concerning the electricity market, and from reporting to the EC Commission. It also contains sanctions and procedures for authorising the Commission to issue guidelines following a committee procedure.

An EC Regulation is binding in its entirety, and directly applicable in every member state. No special measures are therefore required in order to incorporate the Regulation into the Swedish legal system.

We have not found any Swedish rules or regulations that conflict with the EC Regulation, and no changes arising because of it are therefore proposed here. We do however propose that the network authority's regulatory activities should be expanded to include monitoring of compliance with the Regulation, and with the guidelines and conditions issued on its basis. Decisions concerning exemptions from certain rules for new interconnectors shall however, as is the case with the granting of network concessions for interconnectors, be taken by the government. We therefore propose the introduction of a provision to this effect.

The Natural Gas Directive

The Directive concerning the natural gas market comprises both "quantitative changes", such as increased market opening and an extended application area, and "qualitative changes", such as the legal separation of transmission and distribution system operators, requirements concerning the unbundling of accounts, rules governing access to transmission and distribution systems and storage facilities, as well as the establishment of an independent regulatory authority that will give advance approval at least of the methodologies used in setting tariffs. The Directive also includes new aspects relating to public services, customer protection, security of supply and reporting. In addition to these main points, the Directive also contains an extensive and detailed body of regulations.

In the findings of this report, proposals are made concerning the changes to the Swedish Natural Gas Act needed to incorporate the Directive into the Swedish legal system. The findings also make proposals for how the reporting procedures required by the Directive should be implemented.

The application area of the Swedish Natural Gas Act

In order for the Swedish Natural Gas Act's application area to coincide with the scope of the Directive concerning natural gas, we propose that the stipulations of the Swedish Natural Gas Act should be extended to include liquefied natural gas (LNG), biogas and gas from biomass, as well as other types of gas, provided that it is technically possible for the gases to be injected and used, as well as transported, through the natural gas system.

Concession for liquefied natural gas facilities

We propose the introduction of a concession requirement for building and using a liquefied natural gas (LNG) facility. Concessions shall be subject to a decision by the government. A concession will only be granted if the facility is suitable from a general public viewpoint. Only persons suitable to conducting such operations will be granted a concession. A concession for an LNG facility can be supplemented with special terms and conditions needed in order to meet safety requirements and safeguard environmental, ecological, cultural and similar values. A concession will be valid for a period of 40 years. Should there be special reasons or should the applicant so request, shorter periods of validity may be granted. A concession may be withdrawn if the facility is not in use and is redundant from the aspect of security of supply. A concession may also be withdrawn in case of misconduct by the holder. When a concession ceases to be valid, its last holder shall be obliged to remove the facility and take steps to restore the site to its original state. Any person responsible for building a facility without having a concession, although such a concession is required, may be ordered by the relevant authority to remove the facility and restore the land to its original state.

Consumer protection

In order to enhance consumer protection, we propose that the conditions governing the interruption of the transmission of natural gas to a consumer shall be regulated by the Swedish Natural Gas Act. Distribution to a consumer may only be interrupted due to the latter's negligence if this negligence can be considered a

significant breach of contract. Before distribution is interrupted, the consumer shall be urged to take action to rectify the situation. Where negligence involves failure to pay, the consumer shall be notified that distribution may be interrupted if payment is not made within three weeks. The Social Welfare Board shall also be notified of the problem. If the consumer rectifies the problem, or if the Social Welfare Board accepts responsibility for settling the debt, distribution may not be interrupted. Natural gas distribution may not be interrupted when a debt forms the object of a dispute. Nor may it be interrupted if there is reason to believe that interruption would entail personal damage, which is not of an insignificant nature, or extensive property damage. This does not however apply in cases where the consumer has been guilty of misconduct.

Responsibilities for balancing the natural gas system – system responsibility and balancing responsibility

The maintenance of balance in the Swedish natural gas system shall be based on objective and non-discriminatory grounds. In order to ensure this, we propose the introduction of provisions relating to system and balancing responsibility. We also propose that the terms and conditions governing the provision of services designed to maintain balance within the system should be regulated, in order to ensure that the terms and conditions of an agreement concerning balancing responsibility shall be objective and non-discriminatory and reflect the costs for balancing the system.

We propose that the government should be authorised to appoint the body to be responsible for balancing the Swedish natural gas system. In order to enable such a choice to be made, provisions will be introduced giving the body with system responsibility the authority under certain circumstances to order increased or decreased natural gas in-put and decreased natural gas off-take.

We further propose that there should be an entity charged with balancing responsibility at every natural gas consumer's off-take point. Responsibility for ensuring that this is the case rests with the relevant natural gas supplier. Undertakings concerning balancing responsibility shall be formalised through agreements with the body charged with system responsibility. Those with system

responsibility shall be responsible for maintaining short-term balance, both within the natural gas system as a whole and within parts thereof, between natural gas in-put and off-take, as well as for the economical settlement procedures between those with balancing responsibility. Those with system responsibility shall ensure that the terms and conditions governing the services provided for the purpose of balancing the natural gas system are made accessible to the public.

Procuring energy for the operation of natural gas pipelines

It is proposed that the energy required for the transmission of natural gas shall be procured on transparent, non-discriminatory and market-based terms.

Unbundling of natural gas transmission and distribution system operators

In order to ensure access to the natural gas system on objective and non-discriminatory conditions, we propose that a legal entity conducting operations involving the transmission or distribution of natural gas, or owning a natural gas storage facility or LNG facility, shall be barred from conducting operations involving trade in natural gas.

In order to further clarify the distinction between transmission operations, which are subject to concessions, and operations involving trade in natural gas, a regulation is to be introduced stating that a Board member, Managing Director or company signatory at a company holding a concession for a natural gas pipeline may not simultaneously serve as a Board member, Managing Director or company signatory at a legal entity conducting operations involving trade in natural gas.

In order to ensure that transmission system operators realise the importance of acting objectively and in a non-discriminatory manner, we propose that the owners of natural gas pipelines shall draw up a regulatory plan clearly specifying the measures taken to counter discriminatory conduct. An annual report listing the measures taken in this respect shall be submitted to the authority

selected by the government. This annual report shall be made accessible to the public.

Accounting and auditing

It is proposed that the provisions of the Swedish Natural Gas Act concerning accounting should be supplemented so that they clearly state that the accounts of operations involving the transmission, distribution and storage of natural gas, as well as those of operations conducted at LNG facilities, should be kept separately.

Access to natural gas storage facilities and LNG facilities

In order to ensure the transparency of the natural gas market on objective and non-discriminatory terms, we propose that owners of natural gas storage facilities that are subject to concessions or of LNG facilities shall be obliged, on reasonable terms, to allow both in-put and off-take of natural gas by eligible customers into and from these facilities. This obligation shall not apply if a facility lacks the capacity to cope with the requested in-put or if there are other special reasons.

Storage tariffs and in-put tariffs for LNG shall be made accessible to the public.

Exemptions for major infrastructure projects for natural gas

In order to facilitate investments in major new infrastructure projects for natural gas, as well as major capacity expansion within existing infrastructure, we propose to make it possible to apply for an exemption from the provisions of the Swedish Natural Gas Act concerning unbundling, the obligation to connect pipelines and transmit natural gas, the procurement of energy to operate a natural gas pipeline and the drawing up of regulatory plans, as well as the obligation to store natural gas, the obligation to allow natural gas in-put into an LNG facility, and the provisions concerning regulated tariffs and connection fees, as well as system and balancing responsibility.

Applications for exemptions will be subject to a decision by the government. A decision concerning exemption shall be reported

immediately to the EC Commission, which has the authority to request the government to modify or withdraw an exemption that has already been granted.

Eligible customers

We propose that all non-household customers are considered eligible customers as of 1 July 2004 and all customers are considered eligible customers as of 1 July 2007.

Supervision

We propose the introduction into the Swedish Natural Gas Act of a new procedure whereby the regulatory authority shall make decisions concerning approval of the companies' methodologies for setting transmission tariffs before allowing these tariffs to come into effect. Appeals against the decisions of the regulatory authority may be submitted to a general administrative court. We also propose the introduction of a similar procedure for the approval of terms and conditions relating to the provision of balancing services.

In order to avoid situations in which a company fails to obtain a decision within a reasonable period of time, a time limit should be introduced for the regulatory authority. This time limit shall be three months from such time as a request for a decision is submitted to the authority. A decision to approve the terms and conditions shall be valid immediately.

We also propose the introduction of a provision specifying that transmission and distribution undertakings shall, when setting their tariffs, pay special attention to the number of connected customers, the geographic location of the customers, the quantity of energy transmitted and the output subscribed to, as well as the costs for being connected to transmission networks, security of supply and pipeline pressure.

For the purpose of specifying in more detail how connection tariffs should be set, we propose the introduction of a new provision in the Swedish Natural Gas Act whereby owners of natural gas pipelines shall pay special attention to where a connection is located and the output involved in the connection.

Time limits

We propose the introduction of rules concerning a deadline for when the regulatory authority shall have reached a decision concerning cases submitted to it. Cases involving a decision to approve the objective and non-discriminatory nature of the terms and conditions governing the transmission of natural gas shall normally be expedited within two months. The authority may extend this deadline by a further two months. If the person submitting the case consents to it, the deadline may be further extended.

The same shall also apply to cases involving the storage of natural gas and the operation of LNG facilities, as well as connection fees and system and balancing responsibility.

The deadline does not apply to the provisions of the Swedish Natural Gas Act regulating the level of transmission tariffs, the storage of LNG or in-put into an LNG facility, or the level of fees for the provision of balancing services.

Författningsförslag

1. Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)

Härigenom föreskrivs såvitt gäller ellagen (1997:857)

dels att 3 kap. 6 §, 3 kap. 7 §, 4 kap. 2 §, 12 kap. 1 § och 13 kap. 5 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas åtta nya paragrafer, 1 kap. 8 §, 3 kap. 1 a §, 3 kap. 1 b §, 3 kap. 16 §, 8 kap. 4 b §, 8 kap. 12 §, 8 kap. 13 § och 12 kap. 1 a §,

dels att rubriken närmast före 3 kap. 1 b § skall lyda "Upprättande av övervakningsplan", rubriken närmast före 4 kap. 2 § skall lyda "Metoder för bestämmande av nättariffer", rubriken närmast före 8 kap. skall lyda "Systemansvar och balansansvar m.m." och att 8 kap. 12 § skall lyda "Angivande av elens ursprung" samt att rubriken närmast före 12 kap. skall lyda "Tillsyn m.m."

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 §

Med vertikalt integrerat företag avses ett företag eller en grupp av företag vars inbördes relationer definieras i artikel 3.3 i rådets förordning (EEG) nr 4064/89 av den 21 december 1989 om kontroll av företagskoncentrationer¹, där de berörda företagen eller den berörda gruppen företag bedriver

¹ EGT C 395, 30.12.1989, s 1 (Celex 389R4064).

nätverksamhet och produktion av eller handel med el.

3 kap.

1 a §

I en juridisk person som bedriver nätverksamhet får inte en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare samtidigt vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el.

Upprättande av övervakningsplan

1 b §

Den som bedriver nätverksamhet och som utgör en del av ett vertikalt integrerat företag vars elnät har minst 100 000 anslutningspunkter samt den som har nätkoncession för stamledning skall upprätta en övervakningsplan.

Av övervakningsplanen skall det framgå vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs på ett objektivt och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på elmarknaden.

Den som skall upprätta en övervakningsplan enligt första stycket skall till nätmyndigheten inge en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att motverka sådant diskriminerande

beteende som anges i första stycket.

Den rapport som avses i tredje stycket skall offentliggöras.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om innehållet i övervakningsplanen och om offentliggörande av den årliga rapporten.

6 §

Skyldighet att ansluta anläggning

Den som har nätkoncession för linje är, om det inte finns särskilda skäl, skyldig att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Tvister om koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket prövas av nätmyndigheten. *En tvist om villkoren för anslutning prövas dock inte om det visas att ansökan om prövning kommit in till nätmyndigheten senare än två år efter det att nätkoncessionshavaren sänt ett skriftligt ställningstagande till berörd part under dennes senaste kända adress.*

Skyldighet att ansluta anläggning

Den som har nätkoncession för linje är, om det inte finns särskilda skäl, skyldig att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Tvister om koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket prövas av nätmyndigheten. *Beslut i ett sådant ärende skall fattas inom två månader från det att ansökan kommit in till nätmyndigheten. Om myndigheten behöver ytterligare tid för att avgöra ärendet får tiden förlängas med ytterligare två månader eller, om sökanden medger det, med den tid som behövs för att ärendet slutligen skall kunna avgöras.*

En tvist om villkoren för anslutning prövas inte om det visas att ansökan om prövning

kommit in till nätmyndigheten senare än två år efter det att nätkoncessionshavaren sänt ett skriftligt ställningstagande till berörd part under dennes senaste kända adress.

7 §

Den som har nätkoncession för område är, om det inte finns särskilda skäl, skyldig att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Tvister om koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket prövas av nätmyndigheten. *En tvist om villkoren för anslutning prövas dock inte om det visas att ansökan om prövning kommit in till nätmyndigheten senare än två år efter det att nätkoncessionshavaren sänt ett skriftligt ställningstagande till berörd part under dennes senaste kända adress.*

Den som har nätkoncession för område är, om det inte finns särskilda skäl, skyldig att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Tvister om koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket prövas av nätmyndigheten. *Beslut i ett sådant ärende skall fattas inom två månader från det att ansökan kommit in till nätmyndigheten. Om nätmyndigheten behöver ytterligare tid för att avgöra ärendet får tiden förlängas med ytterligare två månader eller, om sökanden medger det, med den tid som behövs för att ärendet slutligen skall kunna avgöras.*

En tvist om villkoren för anslutning prövas inte om det visas att ansökan om prövning kommit in till nätmyndigheten senare än två år efter det att nätkoncessionshavaren sänt ett skriftligt ställningstagande till berörd part under dennes senaste kända adress.

16 §

Anskaffande av el för att täcka nätförluster

En juridisk person som bedriver nätverksamhet skall anskaffa el som är avsedd att täcka nätförluster på ett öppet, icke-diskriminerade och marknadsorienterat sätt.

4 kap.

2 §

Metoder för bestämmande av nättariffer

Nättariffer för överföring av el skall utformas så, att betald anslutningsavgift ger rätt att använda det elektriska nätet inom landet, med undantag för utlandsförbindelserna.

Regeringen får föreskriva att betald anslutningsavgift ger rätt att använda även utlandsförbindelserna till ett eller flera länder. En sådan föreskrift får också avse utlandsförbindelserna till en del av ett land.

Föreskrifter enligt andra stycket får meddelas i fråga om ett land eller del av ett land vars elmarknad kan anses utgöra en gemensam marknad med den svenska elmarknaden.

Avtal som avser tillträde till en utlandsförbindelse och som har ingåtts innan regeringen meddelar föreskrifter enligt andra

Nättariffer för överföring av el skall utformas så, att betald anslutningsavgift ger rätt att använda det elektriska nätet inom landet, med undantag för utlandsförbindelserna.

Vid utformandet av nättariffer för överföring av el skall särskilt beaktas antalet anslutningspunkter, anslutningspunkternas geografiska läge, mängden överförd energi och abonnerad effekt och kostnaderna för överliggande nät samt kvaliteten på överföringen av el.

Vid utformandet av engångsavgift för anslutning skall särskilt beaktas anslutningspunktens geografiska läge och effekt.

Regeringen får föreskriva att betald anslutningsavgift ger rätt att använda även utlandsförbindelserna till ett eller

stycket skall fortfarande gälla

flera länder. En sådan föreskrift får också avse utlandsförbindelserna till en del av ett land.

Föreskrifter enligt fjärde stycket får meddelas i fråga om ett land eller del av ett land vars elmarknad kan anses utgöra en gemensam marknad med den svenska elmarknaden.

Avtal som avser tillträde till en utlandsförbindelse och som har ingåtts innan regeringen meddelar föreskrifter enligt fjärde stycket skall fortfarande gälla.

8 kap.

Systemansvar
och balansansvar

och Systemansvar och
balansansvar m.m.

4 b §

Villkor för tillhandahållande av balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerade och avspegla verkliga kostnader.

Med villkor för tillhandahållande av balanstjänster enligt första stycket avses i denna bestämmelse metoder för prissättning, avgifter och villkor för att teckna avtal enligt 4 § första stycket.

Innan villkor för tillhandahållande av balanstjänster får träda i kraft skall nätmyndigheten godkänna att villkoren är utformade i enlighet med första stycket. Ett godkännande gäller för den tid

som nätmyndigheten bestämmer eller längst två år.

Nätmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande enligt tredje stycket inom två månader från det att en begäran om godkännande kommit in till myndigheten.

Om nätmyndigheten inte har fattat ett beslut i ett ärende om godkännande enligt tredje stycket inom den i fjärde stycket angivna tiden skall villkor för att tillhandahålla balanstjänster anses vara godkända i enlighet med ansökan för en tid om två år.

Nätmyndighetens beslut om godkännande eller ett beslut om godkännande som skett i enlighet med förfarandet i fjärde stycket gäller omedelbart. Ett sådant beslut skall delges genom kungörelsedelgivning enligt bestämmelserna i delgivningslagen (1970:428).

Ansökan om godkännande enligt fjärde stycket skall göras senast två månader före villkor för tillhandahållande av balanstjänster avses börja gälla.

12 §

Angivande av elens ursprung

Elleverantörer skall på eller i samband med elfakturor och i reklam som vänder sig till elanvändare lämna uppgift om ursprunget av den el som säljs, baserat på föregående års genomsnittliga

bränslesammansättning.

Om elen köps via börs eller importeras från ett land utanför Europeiska gemenskapen får uppgifterna enligt första stycket baseras på elbörs eller elimportörs aggregerade uppgifter från föregående år.

Elleverantörer skall i samband med lämnandet av sådana uppgifter som avses i första stycket lämna uppgift om den miljöpåverkan i form av utsläpp av koldioxid och radioaktivt utsläpp som föregående års genomsnittliga

bränslesammansättning har givit upphov till. Sådana uppgifter får lämnas genom hänvisning till befintliga referensskällor.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur sådana uppgifter som avses i första och andra stycket skall beräknas och redovisas för elanvändarna.

13 §

Elproducenter, importörer av el och elleverantörer skall på begäran av elleverantör lämna de uppgifter som denne behöver för att fullgöra sådana uppgifter som avses i 12 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur sådana uppgifter som avses i första stycket

skall beräknas och anges för elleverantörerna.

12 kap.

1 §

Tillsyn *m.m.*

Tillsyn

Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas, såvitt avser frågor om elsäkerhet och driftsäkerheten hos det nationella elsystemet, av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer.

Tillsynen i övrigt över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av nätmyndigheten.

Tillsynen enligt andra stycket omfattar inte efterlevnaden av elleverantörernas skyldigheter enligt 8 kap. och av bestämmelserna i 7, 10 och 11 kap.

Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas, såvitt avser frågor om elsäkerhet och driftsäkerheten hos det nationella elsystemet, av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer.

Tillsynen i övrigt över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av nätmyndigheten.

Tillsynen över efterlevnaden av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1228/2003 av den 26 juni 2003 om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel² och av riktlinjer eller villkor som har meddelats med stöd av denna förordning utövas av nätmyndigheten.

Tillsynen enligt andra stycket omfattar inte bestämmelserna i 7, 10 och 11 kap. och efterlevnaden av elleverantörernas skyldigheter enligt 8 kap. med undantag av 12-13 §§.

² EUT L 176, 15.7.2003, s.1 (Celex 303R1228)

1 a §

Begäran om undantag enligt artikel 7 i förordning (EG) nr 1228/2003 skall inges till nätmyndigheten.

Nätmyndigheten skall överlämna en begäran enligt första stycket tillsammans med ett yttrande över denna till regeringen för beslut.

Nätmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande enligt artikel 5.2 i förordning (EG) nr 1228/2003 inom två månader från det att begäran om godkännande inkommit.

Om nätmyndigheten inte har fattat beslut enligt tredje stycket inom den i samma stycke angivna tiden skall den allmänna beräkningsplan som ingivits anses vara godkänd.

13 kap.

5 §

Överklagande

Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 18–20 §§, 3 kap. 3 §, 6–8 §§, 11, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§ samt 12 kap. 8 och 11 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2–4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får överklagas hos allmän

Överklagande

Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 18–20 §§, 3 kap. 3 §, 6–8 §§, 11, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§ och 8 kap. 4 b § samt 12 kap. 8 och 11 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2–4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får

förvaltningsdomstol. överklagas hos allmän
Prövningstillstånd krävs vid förvaltningsdomstol.
överklagande till kammarrätten. Prövningstillstånd krävs vid
överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av
andra beslut enligt denna lag
eller enligt föreskrifter som
meddelats med stöd av lagen. Regeringen får meddela
föreskrifter om överklagande av
andra beslut enligt denna lag
eller enligt föreskrifter som
meddelats med stöd av lagen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.
2. Nätmyndigheten skall efter tidpunkten för ikraftträdandet av denna lag godkänna att villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster är utformade i enlighet med 8 kap. 4 b § första stycket. Systemansvarig myndighet skall senast inom två månader efter ikraftträdandet av denna lag inkomma med en ansökan till nätmyndigheten om godkännande av att villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster är utformade i enlighet med 8 kap. 4 b § första stycket. Om nätmyndigheten inte inom två månader därefter fattat beslut i frågan skall villkoren anses godkända i enlighet med ansökan.
3. Villkor för tillhandahållande av balanstjänster som tillämpas före ikraftträdandet av denna lag gäller till dess att nytt beslut meddelats i frågan eller till dess att tidsperioden i punkt 2 löpt ut.

2 Förslag till lag om ändring i naturgaslagen (2000:599)

Härigenom föreskrivs såvitt gäller naturgaslagen (2000:599)
dels att 1 kap. 6 och 7 §§ skall upphävas,
dels att nuvarande 6 och 7 kap. skall betecknas 10 och 11 kap.,
dels att det skall införas fyra nya kapitel, kap. 6 – 9,
dels att rubriken i 4 kap. skall ha ny lydelse,
dels att det i lagen skall införas nya bestämmelser, 1 kap. 1 a–c,
 9–10 §§, 2 kap 2 a §, 3 kap. 8–9 §§, 4 kap. 3–5 §§, och 10 kap. 3 a §,
dels att 1 kap. 1–5 §§, 2 kap. 3, 8–9 och 13–15 §§, 3 kap. 1–7 §§,
 4 kap. 1–2 §§ och 11 kap. 1 och 4 §§, skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 §

I denna lag ges föreskrifter om naturgasledningar och naturgaslager samt om handel med naturgas i vissa fall.

I denna lag ges föreskrifter om naturgasledningar, naturgaslager och *kondenserad naturgas* samt om handel med naturgas i vissa fall.

1 a §

Med naturgas avses i denna lag naturgas, biogas och gas från biomassa och andra gaser om det är tekniskt möjligt att föra in och använda dessa gaser och transportera dem i naturgassystemet.

1 b §

Med kondenserad naturgas avses i denna lag flytande komprimerad naturgas (liquified natural gas, LNG).

1 c §

Med lager av naturgas avses i denna lag en anläggning för lagring av naturgas eller den del i en överföringsledning som används för lagring av naturgas (line-pack).

5 §

Med berättigad kund avses

1. förbrukare som har naturgaseldad kraftproduktion, och
2. övriga förbrukare som enligt ingångna inköpsavtal kommer att förbruka mer än 15 miljoner kubikmeter naturgas per år på minst ett förbrukningsställe

Med berättigad kund avses förbrukare som till en anläggning köper naturgas som inte är avsedd för egen hushållsförbrukning.

9 §

Med lagertariff avses avgifter och övriga villkor för lagring av naturgas.

10 §

Med tariff för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas avses avgifter och övriga villkor för inmatning av naturgas till en sådan anläggning.

2 kap.

2 a §

En anläggning för kondenserad naturgas får inte byggas eller användas utan tillstånd (koncession) av regeringen.

Koncession krävs inte för en anläggning för kondenserad naturgas som inte ansluts till en

naturgasledning eller som ansluts till en naturgasledning för vilken det inte krävs koncession.

3 §

Om regeringen har meddelat koncession för en naturgasledning eller ett naturgaslager får inte meddelas med stöd av miljöbalken mot att använda naturgasledningen eller naturgaslagret.

Om regeringen har meddelat koncession för en naturgasledning, ett naturgaslager eller *en anläggning för kondenserad naturgas* får inte meddelas med stöd av miljöbalken mot att använda naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas*.

8 §

En koncession för en naturgasledning skall ange rörledningens huvudsakliga sträckning.

En koncession för en naturgasledning eller ett naturgaslager skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Den skall också förenas med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som behövs för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter och främja en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och andra resurser eller som av annat skäl behövs från allmän synpunkt.

En koncession för en naturgasledning skall ange rörledningens huvudsakliga sträckning.

En koncession för en naturgasledning, ett naturgaslager eller *en anläggning för kondenserad naturgas* skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Den skall också förenas med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som behövs för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter och främja en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och andra resurser eller som av annat skäl behövs från allmän synpunkt.

Det får anges som villkor för

Det får anges som villkor för

en koncession att naturgasledningen eller naturgaslagret skall vara *färdigställt* inom en viss tid. Om det finns särskilda skäl kan den angivna tiden förlängas. Ansökan om förlängning skall göras före utgången av den angivna tiden.

en koncession att naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas* skall vara *färdigställd* inom en viss tid. Om det finns särskilda skäl kan den angivna tiden förlängas. Ansökan om förlängning skall göras före utgången av den angivna tiden.

9 §

En koncession får för sin giltighet göras beroende av att den som innehar koncessionen ställer säkerhet för kostnaderna för att ta bort naturgasledningen eller naturgaslagret och att vidta andra åtgärder för återställning. Staten, kommuner, landsting och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

En koncession får för sin giltighet göras beroende av att den som innehar koncessionen ställer säkerhet för kostnaderna för att ta bort naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas* och att vidta andra åtgärder för återställning. Staten, kommuner, landsting och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

Om det kan antas att den ställda säkerheten inte längre är tillräcklig, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ytterligare säkerhet.

Om det kan antas att den ställda säkerheten inte längre är tillräcklig, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ytterligare säkerhet.

I fråga om säkerhetens beskaffenhet gäller 2 kap. 25 § utsökningsbalken. Säkerheten skall prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer och förvaras av länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs.

I fråga om säkerhetens beskaffenhet gäller 2 kap. 25 § utsökningsbalken. Säkerheten skall prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer och förvaras av länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs.

13 §

En koncession får återkallas helt eller delvis

1. om en naturgasledning eller ett naturgaslager inte har använts under tre år i följd och inte längre behövs för en säker energiförsörjning eller,

2. om koncessionshavaren i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag, enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, enligt villkoren i koncessionen eller enligt de säkerhetsföreskrifter som gäller för naturgasledningens eller naturgaslagrets drift.

Frågor om återkallelse av koncession prövas av regeringen.

En koncession får återkallas helt eller delvis

1. om en naturgasledning, ett naturgaslager eller en *anläggning för kondenserad naturgas* inte har använts under tre år i följd och inte längre behövs för en säker energiförsörjning eller,

2. om koncessionshavaren i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag, enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, enligt villkoren i koncessionen eller enligt de säkerhetsföreskrifter som gäller för naturgasledningens, eller naturgaslagrets drift *eller för driften av en anläggning för kondenserad naturgas*.

Frågor om återkallelse av koncession prövas av regeringen.

14 §

Om en koncession upphör att gälla, är den som senast haft koncession skyldig att ta bort naturgasledningen eller naturgaslagret samt vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

I samband med att koncessionen upphör skall regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställa koncessionshavarens

Om en koncession upphör att gälla, är den som senast haft koncession skyldig att ta bort naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas* samt vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

I samband med att koncessionen upphör skall regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställa koncessionshavarens

skyldigheter enligt första stycket.

Om den som senast haft koncessionen inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall vidtas på den tidigare koncessionshavarens bekostnad får verkställas.

skyldigheter enligt första stycket.

Om den som senast haft koncessionen inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall vidtas på den tidigare koncessionshavarens bekostnad får verkställas.

15 §

Om en naturgasledning eller ett naturgaslager har byggts utan koncession där sådan behövs, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga ledningens eller lagrets innehavare att ta bort anläggningen och att vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän och enskild synpunkt.

Om naturgasledningens eller naturgaslagrets innehavare inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringens bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall vidtas på innehavarens bekostnad får verkställas.

Om en naturgasledning, ett naturgaslager eller *en anläggning för kondenserad naturgas* har byggts utan koncession där sådan behövs, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga ledningens eller lagrets innehavare att ta bort anläggningen och att vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän och enskild synpunkt.

Om naturgasledningens, naturgaslagrets eller *den kondenserade naturgasanläggningens* innehavare inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringens bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall

vidtas på innehavarens
bekostnad får verkställas.

3 kap.

1 §

Den som innehar en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor ansluta en annan naturgasledning som innehas av ett naturgasföretag eller en berättigad kund till sin naturgasledning.

Skyldighet föreligger inte om ledningen saknar kapacitet för den begärda anslutningen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en sådan naturgasledning som uteslutande används inom hamn- eller industriområde.

En juridisk person som bedriver överföring av naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

I en juridisk person som innehar koncession för naturgasledning får inte en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare samtidigt vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Transport av naturgas

Den som innehar en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor transportera naturgas.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en sådan

Redovisning av överföring av naturgas

2 §

Verksamhet som rör överföring av naturgas skall ekonomiskt redovisas för sig och skilt från annan verksamhet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen

naturgasledning som uteslutande används inom hamn- eller industriområde.

bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör överföring av naturgas samt om skyldighet att ge in redovisningshandlingar till den myndighet som regeringen bestämmer.

Revision

3 §

Innehavaren av en naturgasledning som har gjort inköpsåtaganden i avtal om köp av naturgas får, efter ansökan, av regeringen beviljas ett tillfälligt undantag från skyldigheten enligt 2 § första stycket. Ett sådant undantag får beviljas bara om ledningsinnehavaren får eller kan antas få allvarliga ekonomiska och finansiella svårigheter till följd av skyldigheten enligt 2 § första stycket.

Ett undantag skall avse transporten av en viss mängd naturgas under viss angiven tid från en viss angiven leverantör till en eller flera angivna förbrukare.

Ansökan skall göras utan dröjsmål om ledningsinnehavaren redan har vägrat att utföra en viss transport.

Om ett tillfälligt undantag medges skall det i beslutet anges att det kan komma att ändras eller upphävas.

Revisor i företag som bedriver överföring av naturgas skall göra en särskild granskning av redovisningen av denna verksamhet.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av verksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Företaget skall lämna in intyget till den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om revisionen.

Ett beviljat undantag skall av regeringen utan dröjsmål anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission.

Mätning av transporterad Skyldighet att ansluta ledning naturgas

4 §

Den som innehar en naturgasledning är skyldig att utföra mätning av transporterad naturgas och att rapportera resultaten av dessa mätningar i enlighet med de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Kostnaden för den mätning och rapportering som avser transporterad naturgas skall av ledningsinnehavaren debiteras den som mottar naturgasen.

Den som innehar en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor ansluta en annan naturgasledning som innehas av en berättigad kund till sin naturgasledning.

Skyldighet föreligger inte om ledningen saknar kapacitet för den begärda anslutningen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en sådan naturgasledning som uteslutande används inom hamn- eller industriområde.

Anslutningsavgifter

Skyldighet att överföra naturgas

5 §

Avgifter och övriga villkor för anslutning av ett naturgasföretag eller en berättigad kund till en naturgasledning skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en avgifts skälighet skall det beaktas

Den som innehar en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor överföra naturgas.

att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning av verksamheten.

Den som innehar en naturgasledning skall vid begäran om ny anslutning inom skälig tid lämna skriftlig uppgift om avgiften och övriga villkor för anslutningen.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en sådan naturgasledning som uteslutande används inom hamn- eller industriområde.

Transporttariffer

Transporttariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning av verksamheten.

Transporttariffer skall utformas så, att den avgift ett naturgasföretag eller en berättigad kund betalar för transporten till sin anslutningspunkt innefattar avgift för transporten i samtliga rörledningar, genom vilka transporten sker.

6 §

Innehavaren av en naturgasledning som har gjort inköpsåtaganden i avtal om köp av naturgas får, efter ansökan, av regeringen beviljas ett tillfälligt undantag från skyldigheten enligt 5 § första stycket. Ett sådant undantag får beviljas bara om ledningsinnehavaren får eller kan antas få allvarliga ekonomiska och finansiella svårigheter till följd av skyldigheten enligt 5 § första stycket.

Ett undantag skall avse överföringen av en viss mängd naturgas under viss angiven tid från en viss angiven leverantör till en eller flera angivna förbrukare.

Ansökan skall göras utan dröjsmål om ledningsinnehavaren redan har vägrat att utföra en viss transport.

Om ett tillfälligt undantag medges skall det i beslutet anges

att det kan komma att ändras eller upphävas.

Ett beviljat undantag skall av regeringen utan dröjsmål anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission.

Skyldighet att mäta och beräkna överförd naturgas

7 §

Den som innehar en naturgasledning skall offentliggöra sin transporttariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av transporttariff.

Den som innehar en naturgasledning är skyldig att utföra mätning av överförd naturgas och att rapportera resultaten av dessa mätningar i enlighet med de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Kostnaden för den mätning och rapportering som avser överförd naturgas skall av ledningsinnehavaren debiteras den som mottar naturgasen.

Anskaffande av energi för drift av naturgasledningar

8 §

Den som innehar en koncessionspliktig naturgasledning skall på ett öppet, icke-diskriminerande och marknadsorienterat sätt anskaffa den energi som behövs för att bedriva överföring av naturgas.

*Upprättande av
övervakningsplan*

9 §

Den som innehar en naturgasledning skall upprätta en övervakningsplan. Av övervakningsplanen skall framgå vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs på ett objektivet och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på naturgasmarknaden.

Den som innehar en naturgasledning skall till den myndighet som regeringen bestämmer ge in en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs i enlighet med vad som anges i första stycket.

Den som innehar en naturgasledning skall offentliggöra den årliga rapporten som anges i andra stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om innehållet i övervakningsplanen och om offentliggöranden av den årliga rapporten.

4 kap. Redovisning och revision 4 kap. Skyldigheter för den som innehar naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas

Redovisning och överföring och lagring av naturgas *Avgränsning*

Verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning skall ekonomiskt redovisas var för sig och skilt från annan verksamhet.

Redovisning av överföringsverksamhet som omfattas av samma transporttariff skall ske samlat.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning samt om skyldighet att ge in redovisningshandlingar till den myndighet som regeringen bestämmer.

1 §

En juridisk person som är innehavare av naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

I en juridisk person som innehar koncession för naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas får inte en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare samtidigt vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Revision*Redovisning av lagring av naturgas och drift av anläggning för kondenserad naturgas*

2 §

Revisor i ett naturgasföretag som bedriver överföring av naturgas eller lagring av naturgas för annans räkning skall göra en särskild granskning av redovisningen av denna verksamhet.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av verksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Företaget skall lämna in intyget till den myndighet som regeringen bestämmer. Regeringen får meddela närmare föreskrifter om revisionen.

Verksamhet som rör lagring av naturgas och drift av en anläggning för kondenserad naturgas skall ekonomiskt redovisas var för sig och skilt från annan verksamhet.

Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör lagring av naturgas och drift av en anläggning för kondenserad naturgas samt om skyldighet att ge in redovisningshandlingar till den myndighet som regeringen bestämmer.

Revision

3 §

Revisor i ett företag som bedriver verksamhet i form av lagring av naturgas eller drift av en anläggning för kondenserad naturgas skall göra en särskild granskning av redovisningen av denna verksamhet.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av verksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Företaget skall lämna in intyget till den

myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om revisionen

Särskilt om lagring av naturgas

4 §

Den som innehar ett naturgaslager är skyldig att på skäliga villkor lagra naturgas som innehas av en berättigad kund.

Skyldighet att lagra naturgas föreligger inte om lagret saknar kapacitet för den begärda lagringen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar ett naturgaslager som är anslutet till en naturgasledning för vilken det inte krävs koncession.

Särskilt om inmatning av naturgas till en anläggning för kondenserad naturgas

5 §

Den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas är skyldig att på skäliga villkor låta mata in naturgas som innehas av en berättigad kund.

Skyldighet föreligger inte om anläggningen saknar kapacitet för den begärda inmatningen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas som är anslutet till en naturgasledning för vilken det inte krävs koncession.

6 kap. Tariffer och anslutningsavgifter

Överföringstariffer

1 §

Överföringstariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning av verksamheten.

Överföringstariffer skall utformas så, att den avgift en berättigad kund betalar för överföringen till sin anslutningspunkt innefattar avgift för överföringen i samtliga rörledningar, genom vilka överföringen sker.

Vid utformande av tariffer för överföring av naturgas skall särskilt beaktas antalet anslutna kunder, kundernas geografiska läge, mängden överförd energi och abonnerad effekt, kostnaderna för överliggande ledningar, leveranssäkerhet och trycket i ledningarna.

2 §

Den som innehar en naturgasledning skall offentliggöra sin överföringstariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av överföringstariff.

3 §

Innan ett företags tariffer för överföring får träda i kraft skall de metoder som ligger till grund för bestämmande av tarifferna godkännas av tillsynsmyndigheten.

En innehavare av naturgasledning skall till tillsynsmyndigheten lämna in en ansökan om godkännande av de metoder som ligger till grund för bestämmande av tarifferna. Tarifferna får börja gälla tidigast tre månader efter det att en sådan ansökan kom in till myndigheten..

Tillsynsmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande av de metoder som ligger till grund för bestämmande av tariffer inom tre månader efter det att en ansökan enligt andra stycket kom in till myndigheten.

Ett beslut enligt första stycket skall gälla i två år. Om det finns särskilda skäl eller om sökanden begär det, får dock kortare tid

bestämmas.

Om tillsynsmyndigheten inte fattar beslut i ett ärende om godkännande av metoder för bestämmande av överföringstariffer, inom den tid som anges i tredje stycket, skall metoderna anses godkända i enlighet med ansökan. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från den dag tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpte ut.

Ett beslut om godkännande av metoder för bestämmande av överföringstariffer gäller omedelbart. Beslutet skall delges i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen (1970:428).

Anslutningsavgifter

4 §

Avgifter och övriga villkor för anslutning av en anläggning eller naturgasledning som innehas av en berättigad kund till en naturgasledning skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en avgifts skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning av verksamheten.

Vid utformandet av engångsavgift för anslutning skall särskilt beaktas var anslutningen är belägen och vilken effekt anslutningen avser.

Den som innehar en naturgasledning skall vid begäran

om ny anslutning inom skälig tid lämna skriftlig uppgift om avgiften och övriga villkor för anslutningen.

Lagertariffer

5 §

Lagertariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att innehavaren av lagret får en rimlig avkastning av verksamheten.

6 §

Den som innehar ett naturgaslager skall offentliggöra sin lagertariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av lagertariff.

Tariffer för inmatning till en kondenserad naturgasanläggning

7 §

Tariffer för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att

innehavaren av anläggningen får en rimlig avkastning av verksamheten.

8 §

Den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas skall offentliggöra sin tariff för inmatning till anläggningen samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av tariff för inmatning till en kondenserad naturgasanläggning.

7 kap. Systemansvar och balansansvar

Systemansvar

1 §

Det organ som regeringen utser skall ha systemansvaret för naturgas.

Med systemansvar för naturgas avses det övergripande ansvaret för att balansen kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas i naturgassystemet.

2 §

Den som har systemansvaret för naturgas får, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret,

beordra naturgasleverantörer, innehavare av lager eller anläggning för kondenserad naturgas att, mot marknadsmässig ersättning, öka eller minska inmatning/uttag av naturgas från lager samt öka eller minska inmatning/uttag av naturgas från anläggning för kondenserad naturgas.

Om systemansvaret inte kan utövas genom åtgärder som nämns i första stycket, får den som har systemansvaret, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra innehavare av naturgasledning att begränsa eller avbryta överföring av naturgas till naturgasanvändare. I den utsträckning systemansvaret så medger skall begränsning och avbrytande av överföringen genomföras så rättvist som möjligt. Därvid skall, i den utsträckning det är möjligt, innehavare av naturgasledningars åtaganden beträffande leveranssäkerhet beaktas.

Närmare föreskrifter om den systemansvarigas befogenheter enligt första och andra styckena får meddelas av regeringen.

3 §

Regeringen får meddela föreskrifter om skyldighet för balansansvariga att till den som har systemansvaret för naturgas lämna de uppgifter om inmatning och uttag av naturgas som behövs

för utövandet av systemansvaret.

Balansansvar

4 §

En leverantör av naturgas får bara leverera naturgas i uttagspunkter där någon har åtagit sig det ekonomiska ansvaret för att det nationella naturgassystemet tillförs lika mycket naturgas som tas ut i uttagspunkten (balansansvar).

Med uttagspunkt avses den punkt där en användare av naturgas, enligt avtal med innehavaren av naturgasledning, tar ut naturgas för förbrukning.

5 §

Ett åtagande om balansansvar skall göras genom ett avtal med den som har systemansvaret för naturgas.

Villkoren i ett avtal om balansansvar skall vara objektiva, icke-diskriminerande samt avspegla kostnaderna för balanshållningen.

Den som har systemansvaret för naturgas skall offentliggöra villkoren för balanstjänster samt på begäran utan dröjsmål lämna uppgift om villkoren.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare villkor om offentliggörande av villkor för balanstjänster.

6 §

Innan villkor i avtal om balansansvar får träda i kraft skall tillsynsmyndigheten godkänna att villkoren uppfyller kraven i 5 § andra stycket.

Den som har systemansvaret för naturgas skall till tillsynsmyndigheten lämna in en ansökan om godkännande av villkoren i avtal om balansansvar. Villkoren får börja gälla tidigast t tre månader efter det att en sådan ansökan kom in till myndigheten..

Tillsynsmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande av villkor inom tre månader efter det att en ansökan enligt andra stycket kom in till myndigheten.

Ett beslut enligt andra stycket skall gälla i två år. Om det finns särskilda skäl eller om sökanden begär det, får dock kortare tid bestämmas.

Om tillsynsmyndigheten inte fattar beslut i ett ärende om godkännande av villkor i avtal om balansansvar, inom den tid som anges i andra stycket, skall villkoren anses godkända i enlighet med ansökan. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från den dag tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpte ut.

Ett beslut om godkännande av villkor i avtal om balansansvar gäller omedelbart. Beslutet skall delges i enlighet med bestämmelserna om

*kungörelsedelgivning i
delgivningslagen (1970:428).*

7 §

När den som har systemansvaret för naturgas får kännedom om att ett avtal om balansansvar enligt 4 § första stycket skall upphöra att gälla skall den som har systemansvaret utan dröjsmål underrätta de innehavare av naturgasledningar på vars ledningsnät de uttagpunkter är belägna där balansansvaret sålunda kommer att upphöra att gälla. Innehavarna av naturgasledningar skall utan dröjsmål underrätta berörda leverantörer av naturgas.

När den balansansvarige, som i ett avtal med en leverantör av naturgas har åtagit sig balansansvaret i de uttagpunkter där leverantören levererar naturgas, får kännedom om att detta avtal skall upphöra att gälla skall den balansansvarige utan dröjsmål underrätta den som har systemansvaret och de innehavare av naturgasledningar på vars ledningsnät de uttagpunkter är belägna där balansansvaret sålunda kommer att upphöra att gälla.

8 §

En leverantör av naturgas, som skall börja leverera naturgas i en uttagpunkt skall omedelbart anmäla detta till berörd

innehavare av naturgasledning. Anmälan skall även innehålla en uppgift om vem som har åtagit sig balansansvaret i uttagpunkten.

En leverantör av naturgas som övertar leveranserna till en naturgasanvändare i dennes uttagpunkt får bara göra detta från och med den första dagen i en kalendermånad. Anmälan enligt första stycket skall därvid ske senast en månad innan övertagandet skall ske.

En innehavare av en naturgasledning som tar emot en anmälan enligt första stycket skall sända underrättelser i anledning därav enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om naturgasleverantörers skyldigheter enligt första stycket.

9 §

Den som övertar balansansvaret i en naturgasanvändares uttagpunkt får bara göra det från och med den första dagen i en kalendermånad. Den leverantör av naturgas som levererar naturgas i uttagpunkten skall enligt de närmare föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens

bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer meddelar underrätta berörd innehavare av naturgasledning om övertagandet senast en månad innan det skall ske.

Den som har systemansvaret för naturgas får, om det finns särskilda skäl, i det enskilda fallet medge att balansansvaret i en uttagspunkt skall börja gälla tidigare än vad som följer av första stycket.

En innehavare av naturgasledning som tar emot en anmälan enligt första stycket skall sända underrättelser i anledning därav enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer.

10 §

En innehavare av naturgasledning skall enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer hålla den som har systemansvaret för naturgas underrättad om de uppgifter som har lämnats enligt 7 §. Han skall dessutom hålla den systemansvariga underrättad om vem som har åtagit sig balansansvaret för hans egna inköp.

11 §

Den som har systemansvaret för naturgas skall svara för avräkningen mellan de balansansvariga enligt de föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, myndigheten meddelar.

8 kap. Särskilda bestämmelser om överföring och leverans av naturgas till konsumenter

Inledande bestämmelser

1 §

Detta kapitel gäller överföring och leverans av naturgas till konsumenter. Med konsument avses en fysisk person till vilken naturgas överförs eller levereras huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet.

2 §

Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i detta kapitel är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne.

Avbrytande av överföring av naturgas på grund av konsumentens avtalsbrott

3 §

Överföring av naturgas får avbrytas, om konsumenten försummar sina skyldigheter och försummelsen utgör ett väsentligt

avtalsbrott.

Innan överföringen avbryts skall konsumenten uppmanas att inom viss skälig tid vidta rättelse och, i annat fall än som avses i 4 §, underrättas om att överföringen annars kan avbrytas. Sker rättelse får överföringen inte avbrytas.

Om omständigheterna ger anledning att befara att ett avbrott skulle medföra ej obetydlig personskada eller omfattande sakskada, får överföringen inte avbrytas. Det gäller dock inte om konsumenten handlar otillbörligt.

4 §

Om avtalsbrottet består i att konsumenten försummat att betala för överföring eller leverans av naturgas gäller, utöver vad som anges i 3 §, att konsumenten sedan tiden för rättelse gått ut skall uppmanas att betala inom tre veckor från det att han har delgetts uppmaningen och en underrättelse om att överföringen annars kan avbrytas. Ett meddelande om den uteblivna betalningen skall samtidigt lämnas till socialnämnden i den kommun där konsumenten får naturgas överförd.

Sker betalning eller är fordringen tvistig får överföringen inte avbrytas. Överföringen får inte heller avbrytas om socialnämnden inom den tid som

anges i första stycket skriftligen har meddelat den som lämnat underrättelsen att nämnden tar på sig betalningsansvaret för skulden.

5 §

Innehavaren av en naturgasledning och leverantören av naturgas har rätt till skälig ersättning av konsumenten för kostnader som föranleds av åtgärder som nämns i 3 och 4 §§.

6 §

Underrättelser och meddelanden som avses i 4 § första stycket skall lämnas enligt formulär som fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Avbrytande av överföring av naturgas på grund av säkerhetsskäl m.m.

7 §

Innehavaren av en naturgasledning får avbryta överföringen av naturgas för att vidta åtgärder som är motiverade av säkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet. Avbrottet får inte i något fall pågå längre än åtgärden kräver.

Om innehavaren av naturgasledningen kan förutse annat än kortvariga avbrott i överföringen, skall konsumenten

underrättas i god tid före avbrottet. Konsumenten skall underrättas personligen eller, om det är lämpligt, genom anslag.

Skadestånd vid avbruten överföring av naturgas

8 §

Avbryts överföringen av naturgas på grund av konsumentens försummelse utan att förutsättningarna i 3 och 4 §§ är uppfyllda, har konsumenten rätt till ersättning för skada av innehavaren av naturgasledningen.

Har överföringen av naturgas avbrutits på begäran av leverantören av naturgas skall denne, i stället för innehavaren av naturgasledningen, ersätta konsumenten för den uppkomna skadan.

9 §

Om innehavaren av naturgasledningen inte har underrättat konsumenten enligt 7 § andra stycket, har konsumenten rätt till ersättning för skada av innehavaren av naturgasledningen.

10 §

Om överföringen av naturgas avbryts utan att det beror på konsumentens försummelse och utan att det finns rätt att avbryta överföringen enligt 7 § första

stycket, har konsumenten rätt till ersättning för skada av innehavaren av naturgasledningen om inte denne visar att avbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följder han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror avbrottet på någon som innehavaren av naturgasledningen har anlitat för att utföra underhåll, reparation eller liknande arbete, är innehavaren av naturgasledningen fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket.

11 §

Skadestånd enligt 8–10 §§ omfattar ersättning för utgifter och inkomstbortfall samt annan förlust på grund av avbrottet.

Om skyldigheten att utge skadestånd skulle vara oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt. Vid bedömningen skall även beaktas föreliggande försäkringar och försäkringsmöjligheter, den skadeståndsskyldiges förutsättningar att förutse och hindra skadan samt andra särskilda omständigheter.

12 §

Konsumenten skall underrätta motparten om anspråk på ersättning inom två år från det att skadan inträffade. Gör han inte det, har han förlorat sin rätt till ersättning för den uppkomna skadan.

9 kap. Undantag

1 §

Den som ansöker om koncession för större nya naturgasinfrastrukturprojekt som avser byggande av naturgasledning, naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas får, efter ansökan, av regeringen beviljas ett tillfälligt undantag från skyldigheterna i 3 kap. 1, 4–5 och 8–9 §§, 4 kap. 1, 4–5 §§ och 6–7 kap. denna lag.

2 §

Bestämmelserna i första paragrafen gäller också den som avser att väsentligt utöka kapaciteten i befintlig naturgasledning, lager eller anläggning för kondenserad naturgas.

Beslut om undantag enligt första stycket får endast avse den utökade kapaciteten i naturgasledningen, naturgaslagret eller anläggningen för kondenserad naturgas.

Förutsättningar för undantag

3 §

Ett undantag enligt första och andra paragrafen får beviljas bara om följande villkor är uppfyllda:

a) investeringen stärker konkurrensen vad gäller gasförsörjning och försörjningstrygghet,

b) den risknivå som är förenad med investeringen är sådan att investeringen inte skulle bli av om undantag inte beviljas,

c) infrastrukturen kommer att ägas av en fysisk eller juridisk person som åtminstone vad avser juridisk form är skild från de innehavare av befintligt naturgassystem inom vars område infrastrukturen kommer att byggas upp,

d) avgifter tas ut av användarna av systemet,

e) undantaget inte skadar konkurrensen, en effektiv inre marknad för naturgas eller hindrar befintliga system från att fungera effektivt

Villkor

4 §

Ett undantag enligt första och andra paragrafen skall avse en viss bestämd tid.

Ett beslut om undantag skall förenas med de villkor som behövs för att säkerställa att kraven i tredje paragrafen

uppfylls.

Om ett undantag beviljas skall det i beslutet anges att det kan komma att ändras eller upphävas av Europeiska gemenskapernas kommission.

Anmälan m.m.

5 §

Ett beviljat undantag skall av regeringen utan dröjsmål anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission.

6 §

Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter som rör handläggning av ansökan om undantag enligt första och andra paragraferna.

10 kap.

Tidsfrister

3 a §

Tillsynsmyndigheten skall inom två månader från det att en anmälan kommer in till myndigheten fatta beslut i ärendet. Tillsynsmyndigheten får förlänga denna tidsfrist med ytterligare två månader. Om den som anhängiggjort ärendet samtycker får tillsynsmyndigheten förlänga tidsfristen ytterligare.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte ärenden enligt 2 kap.,

*6 kap. 1, 4 och 6 §§, 7 kap 5 §
andra stycket samt 9 kap. denna
lag.*

11 kap.

1 §

Till böter eller fängelse i
högst ett år döms den som
uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 2 kap. 1, eller
2 §, eller

2. bryter mot villkor som
meddelats med stöd av 2 kap.
8 § andra stycket.

I ringa fall döms inte till
ansvar.

Till böter eller fängelse i
högst ett år döms den som
uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 2 kap. 1, 1 a
eller 2 §§, eller

2. bryter mot villkor som
meddelats med stöd av 2 kap.
8 § andra stycket.

I ringa fall döms inte till
ansvar.

4 §

Beslut av en myndighet enligt
2 kap. 14 och 15 §§ samt 6 kap.
3,6 och 9 §§ får överklagas hos
allmän förvaltningsdomstol.
Prövningstillstånd krävs vid
överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela
föreskrifter om överklagande av
andra beslut enligt denna lag
eller enligt föreskrifter som
meddelats med stöd av lagen.

Beslut av en myndighet enligt
2 kap. 14 och 15 §§ samt 10 kap.
3,6 och 9 §§ får överklagas hos
allmän förvaltningsdomstol.
Prövningstillstånd krävs vid
överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela
föreskrifter om överklagande av
andra beslut enligt denna lag
eller enligt föreskrifter som
meddelats med stöd av lagen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.

2. Tillsynsmyndigheten skall efter tidpunkten för
ikraftträdandet av denna lag, i enlighet med förfarandet i 6 kap. 3 §,
godkänna de metoder som ligger till grund för bestämmande av
överföringstariffer. En innehavare av naturgasledning skall senast
inom två månader efter ikraftträdandet av denna lag inkomma med
en ansökan till tillsynsmyndigheten om godkännande av de
metoder som ligger till grund för bestämmande av

överföringstarifferna. Om tillsynsmyndigheten inte inom sex månader därefter fattat beslut i frågan skall metoden anses godkänd i enlighet med ansökan.

2. Tillsynsmyndigheten skall efter tidpunkten för ikraftträdandet av denna lag godkänna att villkoren i avtal om balansansvar uppfyller kraven i 7 kap. 5 §. Den systemansvariga för naturgas skall senast inom två månader efter ikraftträdandet av denna lag inkomma med en ansökan till tillsynsmyndigheten om godkännande av att villkoren i avtal om balansansvar uppfyller kraven i 7 kap. 5 §. Om tillsynsmyndigheten inte inom sex månader därefter fattat beslut i frågan skall villkoren anses godkända i enlighet med ansökan.

3. Metoder för bestämmande av överföringstariffer och villkor i avtal om balansansvar som tillämpats före ikraftträdandet av denna lag gäller till dess att nytt beslut meddelats i frågan eller till dess att tidsperioderna i punkterna 1 och 2 löpt ut.

4. En leverantör av naturgas skall fram till den 1 juli 2007 lämna uppgift till tillsynsmyndigheten om hur stor del av försäljningen som sker till berättigade kunder och hur stor del som sker till icke-berättigade kunder. En sådan uppgift skall lämnas senast den 1 augusti varje år, med början den 1 augusti 2005, och avse leveranser av naturgas som hänför sig till det räkenskapsår som avslutades den 31 december.

1 Uppdraget och dess genomförande

Bakgrund

Elmarknadens reglering

Den 1 januari 1996 trädde ett nytt regelverk för elmarknaden i kraft (prop. 1994/95:222, bet. 1995/96:NU1, rskr. 1995/96:2). Detta innebar omfattande förändringar i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen). Beslutet innebar vidare ikraftträdande av den tidigare beslutade lagen (1994:618) om handel med el, m.m. (elhandelslagen).

De nya reglerna innebar att konkurrens infördes i elhandel och elproduktion. Syftet var bl.a. att införa valfrihet för elanvändarna och skapa förutsättningar för en ökad pris- och kostnadspress inom elförsörjningen. Regleringar som hindrade handel med el avskaffades medan nätverksamhet som är ett naturligt monopol även fortsättningsvis regleras och övervakas. Detta innebar att elpriset skulle sättas i konkurrens men inte nättariffen.

En ny myndighet, nätmyndigheten, fick i uppgift att bl.a. utöva tillsyn av ellagens efterlevnad utom i frågor som rör elsäkerhet och driftsäkerheten hos det nationella elsystemet. Tillsynen skall bedrivas så att det skapas incitament till hög leveranssäkerhet och kostnadseffektivitet i nätverksamheten. Nätmyndigheten kan pröva skäligheten hos nättariffer och andra villkor för nättjänster som ett nätföretag tillämpar.

Den 1 juli 1997 infördes för elanvändare med s.k. direktmätning ett takpris på 2 500 kr för timregistrerande mätutrustning och dess installation (prop. 1996/97:85, bet. 1996/97:NU11, rskr. 1996/97:266). Syftet med takpriset var att underlätta för användare med liten elförbrukning att delta i handeln med el.

Riksdagen beslutade hösten 1997 om en ny ellag (prop. 1996/97:136, bet. 1997/98:NU3, rskr. 1997/98:27). Den nya

ellagen (1997:857) trädde i kraft den 1 januari 1998. Lagen innebar i huvudsak en språklig och redaktionell modernisering av den gällande lagstiftningen på elområdet. Bestämmelserna i 1902 års ellag och elhandelslagen fördes samman och de bestämmelser som införts som en följd av elmarknadsreformen fördes över till den nya lagen i stort sett oförändrade. Vissa ändringar och kompletteringar av lagstiftningen gjordes dock utifrån bl.a. förslag i betänkandet *Ny ellag* (SOU 1995:108), betänkandet *Regler för handel med el* (SOU 1996:49) och betänkandet *Konsumentskydd på elmarknaden* (SOU 1996:104).

Riksdagen beslutade under hösten 1998 om vissa smärre ändringar i ellagen som krävdes för genomförandet av det nya elmarknadsdirektivet.¹ Därutöver beslutades om vissa ändringar i ellagen syftande till att förbättra elmarknadens funktionssätt (prop. 1997/98:159, bet. 1998/99:NU4, rskr. 1998/99:53).

Därefter har reglerna för elmarknaden ändrats i flera omgångar. Den 1 november 1999 avskaffades kravet på timvis mätutrustning för de flesta elanvändare. Istället infördes en schablonbaserad beräkning av elförbrukning. Systemet med leveranskoncession upphävdes samtidigt (prop. 1998/99:137, bet. 1999/2000:NU4, rskr. 1999/2000:1). Samtliga elanvändare gavs därmed möjlighet att fritt byta elleverantör och elhandelspriserna släpptes helt fria.

På grund av elnätsföretagets centrala roll och monopolställning är en fungerande tillsyn viktig för att elmarknaden skall fungera effektivt. Nätmyndighetens tillsyn över nätavgifterna förenklades genom den ändring av ellagen som trädde i kraft den 1 juli 2002 (prop. 2001/02:56, bet. 2001/02:NU9, rskr. 2001/02:180). Anslutningsavgifter prövas dock fortfarande av myndigheten efter ansökan. Detta har resulterat i att nätföretagen ändrar sina avgifter efter beslut i de enskilda fallen och inte efter de principer nätmyndigheten tar fram.

I proposition 2001/02:56 föreslog regeringen också en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet genom att ställa upp förbud mot gemensam verkställande direktör och gemensam styrelsemajoritet i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Förslaget byggde på Elnätsutredningens delbetänkande *Elnätsföretag – regler och tillsyn* (2000:90), och syftet med förslaget var att göra det svårare att vältra över kostnader mellan monopolverksamhet och

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 96/92/EG av den 19 december 1996 om gemensamma regler för den inre marknaden för el (EGT nr L 27, 30.1.1997, s. 20).

konkurrensutsatt verksamhet. Riksdagen avslög dock regeringens förslag i denna del, och anmodade regeringen att göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag. Detta uppdrag har vidareförts till utredningen, och vi redovisar resultatet av prövningen i detta delbetänkande.

I slutbetänkandet *Konkurrensen på elmarknaden* (SOU 2002:7) redovisade Elkonkurrensutredningen ett antal övergripande slutsatser och lämnade förslag till konkreta åtgärder. Utredaren bekräftar att antalet elproducenter och elhandelsföretag blivit allt mindre men menar att de än så länge är tillräckligt många för att konkurrensen skall kunna upprätthållas. Det är dock enligt utredaren viktigt att bevaka utvecklingen.

Utifrån utredarens förslag till åtgärder för att öka kundernas rörlighet på marknaden lämnade regeringen sin bedömning i propositionen *Samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiförsörjning* (prop. 2001/02:143). Regeringen uttalade där att marknads aktörer, framför allt konsumenterna, av olika anledningar ännu inte har tillräcklig kunskap om energimarknaderna och att ökade insatser för att underlätta för konsumenterna på marknaden därför är nödvändiga. Regeringen gjorde bedömningen att vissa frågor bör utredas vidare. Denna bedömning rör bl. a. frågor såsom utformningen av specifika krav på elleverantören och av eventuella sanktionssystem mot nätföretag som inte följer ellagens föreskrifter om leverantörsbyten.

I samma proposition berörde regeringen även frågan om behovet av offentlig upphandling av anvisad elleverantör. Det finns ingen skyldighet för nätkoncessionshavaren att teckna kontrakt med de elleverantörer som erbjuder kunderna lägsta möjliga pris eller andra speciella villkor. Om nätkoncessionshavaren har en närstående elleverantör går i praktiken tjänsten som anvisad elleverantör ofta till denne. Ett sätt att stärka konsumentens ställning i denna situation är att kräva att tjänsten som anvisad elleverantör upphandlas i konkurrens. Regeringen pekade dock på att ett flertal frågor behöver lösas för att ett system med krav på konkurrensupphandling av anvisad elleverantör skall fungera.

I propositionen föreslogs också vissa förändringar i ellagen som bl.a. var baserade på förslag i Elnätsutredningens slutbetänkande *Elnätsföretag – särskild förvaltning och regionnätstariffer* (SOU 2001:73) och som rörde tariffsättning på regionledning, anvisning av balansansvarig och anvisning av elleverantör samt icke koncessionspliktiga nät.

I nämnda proposition presenterade regeringen vidare sin bedömning att gällande bestämmelse om att de småskaliga elproducenterna endast skall betala för den del av nättariffen som motsvarar årlig kostnad för mätning och rapportering får vissa effekter som inte är önskvärda och att den därför bör tas bort eller ändras. Det saknades dock ett tillräckligt väl underbyggt underlag för att bedöma vilka konsekvenser det kan få för den småskaliga elproduktionen. Det har också påtalats från flera remissinstanser att man i detta sammanhang måste beakta och se över övriga bestämmelser för dessa elproducenter.

Flera av de ovan nämnda frågorna, om vilka regeringen redovisade sina bedömningar i prop. 2001/02:143, ingår i vårt uppdrag. Våra överväganden i dessa frågor skall vi dock redovisa först i utredningens slutbetänkande, som skall överlämnas hösten 2004.

År 2003 trädde flera nya bestämmelser som avser el från förnybara energikällor i kraft. Lagen (2003:113) om elcertifikat trädde i kraft den 1 augusti 2003 och lagen (2003:437) om ursprungsgarantier avseende förnybar el den 1 oktober 2003.

Den 26 juni 2003 antogs det s.k. inre marknadspaketet efter ett par års behandling i Europaparlamentet och rådet. Paketet syftar till att skapa likvärdiga konkurrens- och marknadsvillkor inom el- och naturgassektorn och består av två direktiv och en förordning. Direktiven är avsedda att vara genomförda i nationell lagstiftning senast den 1 juli 2004. Förordningen trädde i kraft i augusti 2003 men skall tillämpas från och med den 1 juli 2004. I och med att de nya direktiven träder i kraft så upphör nu gällande elmarknads- och naturgasdirektiv att gälla.

Ett av direktiven samt förordningen gäller elmarknaden.² Sammantaget kommer tillämpningen av dessa regelverk att kräva större anpassningar av den nu gällande svenska lagstiftningen än vad som var fallet när det gällande s.k. elmarknadsdirektivet skulle genomföras.

Det nya elmarknadsdirektivet innehåller dels ”kvantitativa ändringar”, som en ökad marknadsöppning, dels ”kvalitativa ändringar” om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för transmission och distribution, krav på särredovisning, regler för

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/54/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 96/92/EG (EUT L 176, 15.7.2003, s 37) resp. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1228/2003 av den 26 juni 2003 om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel (EUT L 176, 15.7.2003, s 1.)

nättilträde samt inrättande av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättning. Därutöver innehåller direktivet vissa nyheter som gäller allmännyttiga tjänster, märkning av el, försörjningstrygghet, upphandling av ny kapacitet och av el för att täcka nätförluster, rapportering samt handel med tredje land. Förordningen om gränsöverskridande handel med el innehåller övergripande bestämmelser om kompensation för gränsöverskridande flöden, harmonisering av nationella nättariffer, hantering av överföringsbegränsningar och sanktionssystem. Dessa övergripande bestämmelser kompletteras med riktlinjer.

Direktivet och förordningen innehåller, förutom de här angivna huvudpunkterna, ett omfattande och detaljerat regelverk.

Naturgasmarknadens reglering

Europaparlamentet och rådet antog 1998 det s.k. naturgasmarknadsdirektivet.³ I direktivet finns gemensamma regler för bl.a. överföring, distribution, leverans och lagring av naturgas. Vidare finns där regler för naturgassektorns organisation och funktion och för tillträde till marknaden samt för drift av systemen. Där fastställs regler för särredovisning samt insyn och öppenhet i bokföringen. Vidare finns där regler för tillträde till marknaden, graden av marknadsöppning samt ett antal undantagsregler. Förutom dessa huvudsakliga bestämmelser innehåller direktivet ett omfattande och detaljerat regelverk.

Den svenska naturgasmarknaden är liten. När naturgasmarknadsdirektivet skulle genomföras i svensk lagstiftning fanns i Sverige ingen särskild lagstiftning som reglerade handel med och transport av naturgas. Den som avsåg att uppföra en anläggning för att använda naturgas hade att ta hänsyn till flera lagar vars bestämmelser inte avsåg enbart anläggningar för användning av naturgas (t.ex. bestämmelser i bl.a. miljöbalken, väglagen och kulturminneslagen). Särskilda bestämmelser för framdragande och begagnande av rörledningar för flytande och gasformiga energibärare, bl.a. naturgas, fanns i lagen (1978:160) om vissa rörledningar (rörledningslagen). Rörledningslagen innehöll främst bestämmelser om koncession för att dra fram eller använda

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 98/30/EG av den 22 juni 1998 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas (EGT L 204, 21.7.1998, s. 1).

rörledningar för transport av naturgas. Lagen reglerade däremot inte handel med och distribution av naturgas. Det framgick endast av lagen att koncessionshavaren är skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, om det kan ske utan väsentligt förfång för koncessionshavaren.

Lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor innehåller bestämmelser om hantering och import av brandfarliga och explosiva varor. Syftet med lagen är att dels hindra att varorna orsakar brand eller explosion som inte är avsedd, dels att förebygga och begränsa skador på liv, hälsa, miljö eller egendom genom brand eller explosion vid hanteringen av sådana varor (1 §).

Sprängämnesinspektionen⁴ har, med stöd av 41 § förordningen (1988:1145) om brandfarliga och explosiva varor, bemyndigats att meddela föreskrifter enligt 6–11 §§ lagen om brandfarliga och explosiva varor samt att besluta om förbud enligt 12 § samma lag. Inspektionen har bl.a. utfärdat *Sprängämnesinspektionens naturgasföreskrifter och allmänna råd till föreskrifterna (SÅIFS 1996:8)*. Föreskrifterna gäller utformning, anläggande och drift av ledningssystem för naturgas i gasfas överstigande 4 bar övertryck (kapitel 1).

Värme- och gasmarknadsutredningen fick i uppgift att lämna ett förslag till naturgaslagstiftning som tillgodosåg det nya direktivets krav. Utredningen redovisade i oktober 1999 sitt slutbetänkande *Handel med gas i konkurrens* (SOU 1999:115).

Utredningen föreslog en ny lagstiftning på naturgasområdet, eftersom naturgasmarknadsdirektivet var betydligt mer långtgående och omfattande än den då gällande svenska lagstiftningen. Den föreslagna lagstiftningen hade alltså ett vidare syfte än rörledningslagen och bedömdes därför ändamålsenligt att samla alla de bestämmelser som behövdes för att genomföra gasmarknadsdirektivet i en ny lag med namnet naturgaslag.

Den föreslagna nya naturgaslagen utarbetades med ellagen (1997:857) och rörledningslagen (1978:160) som förebilder, och reglerar i huvudsak verksamheter avseende koncession, ledningsägarens skyldigheter, särredovisning och tillsyn.

Regeringens förslag till ny naturgaslag baserades på Värme- och gasmarknadsutredningens betänkande. I ett fall frångick dock regeringen utredningens förslag. I betänkandet föreslogs att slutförbrukare som förbrukar mer än 5 miljoner kubikmeter

⁴ Sprängämnesinspektionen upphörde som självständig myndighet den 1 oktober 2001, och uppgick då i Räddningsverket.

naturgas per år och förbrukningsställe skulle anges som berättigade kunder. Regeringen föreslog i stället, med hänvisning bl.a. till gällande långsiktiga leveransavtal, att endast förbrukare som enligt ingångna inköpsavtal kommer att förbruka mer än 25 miljoner kubikmeter naturgas per år på minst ett förbrukningsställe skall anges som berättigade kunder. En senare fortsatt öppning av marknaden skulle föregås av analyser av marknadsöppningens effekter. Riksdagen följde regeringens förslag (prop. 1999/2000:72, bet. 1999/2000:NU12, rskr. 1999/2000:259).

Regeringen återkom i denna fråga våren 2002 med ett förslag till riksdagen om en sänkning av förbrukningsgränsen för berättigade kunder till 15 miljoner kubikmeter per år på minst ett förbrukningsställe fr.o.m. den 1 augusti 2003. Riksdagen biföll regeringens förslag (prop. 2001/02:143, bet. 2001/02:NU17, rskr. 2001/02:317).

Den tredje komponenten i det s.k. inre marknadspaketet är ett nytt naturgasmarknadsdirektiv.⁵ Liksom beträffande det nya elmarknadsdirektivet innebär det nya naturgasmarknadsdirektivet väsentliga anpassningar av den nu gällande svenska lagstiftningen. Det finns många likheter mellan elmarknads- och naturgasmarknadsdirektiven, men då den svenska lagstiftningen är mindre utvecklad på naturgasområdet än på elområdet krävs större anpassningar av naturgaslagstiftningen än ellagstiftningen.

Liksom för elmarknadsdirektivet innehåller naturgasmarknadsdirektivet både "kvantitativa ändringar", som en ökad marknadsöppning, dels "kvalitativa ändringar" om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för transmission och distribution, krav på särredovisning, regler för nättillträde samt inrättande av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättning. Därutöver innehåller direktivet regler som gäller allmännyttiga tjänster, skydd för kunder, försörjningstrygghet och rapportering. Direktivet innehåller, förutom de här angivna huvudpunkterna, ett omfattande och detaljerat regelverk.

⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 98/30/EG (EUT L 176, 15.7.2003, s. 57)

Uppdraget

Den första etappen av vårt arbete gäller i huvudsak att utarbeta förslag till ny eller ändrad lagstiftning och regelverk i övrigt som föränleds av det s.k. inre marknadspaketet. Vi skall också föreslå hur de rapporteringar som krävs i direktiven skall genomföras. I tillägg skall vi även göra en förnyad prövning i frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Denna senare fråga aktualiseras även av de krav på åtskillnad som ställs i de nya direktiven.

Vi skall enligt tilläggsdirektiv (2003:140, bilaga 2) senast den 1 december 2003 redovisa våra överväganden och lämna förslag till lagstiftning beträffande den första etappen av uppdraget. I utredningens direktiv (dir. 2003:22, se bilaga 1) sammanfattas den första etappen i följande punkter:

- följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas och lämna förslag till lagstiftning och regelverk i övrigt som krävs för att genomföra Europeiska gemenskapens reviderade el- och gasmarknadsdirektiv samt överväga och i förekommande fall lämna förslag till ändringar som föränleds av förordningen om gränsöverskridande handel med el,
- föreslå hur de rapporteringar som krävs i direktiven skall genomföras,
- göra en kompletterande analys av frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet,

Senast den 14 september 2004 skall vi redovisa våra överväganden och lämna förslag till lagstiftning i fråga om den andra etappen av våra uppdrag.

Utredningsarbetets genomförande

Som en första etapp av utredningsuppdraget redovisar vi i detta delbetänkande vår analys av behov av förändringar i lagstiftningen till följd av det s.k. inre marknadspaketet. Vi har också analyserat frågan om en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet

Utgångspunkten för arbetet i denna första etapp har varit att utarbeta förslag till ändringar och tillägg i lagstiftning och övriga regelverk mot bakgrund av de erfarenheter från nu gällande regler som redovisats av dem inom utredningen som har praktisk erfarenhet av deras tillämpning. Utredningens sakkunniga och experter har bidragit till arbetet med en mångfald av erfarenheter och exempel från verksamheten i företag och myndigheter. Utredningen har också haft ett stort antal möten med och mottagit skrivelser från företrädare från el- och naturgasbranschen samt kundrepresentanter. Därvid har vi tagit del av deras synpunkter på nuvarande regleringar samt behovet av förändringar.

ECON Analys AB har på uppdrag av utredningen gjort en analys av gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn. Rapporten är bifogad som bilaga 6.

Vi har också studerat ekonomiska redovisningar från mindre koncerner verksamma på elmarknaden samt samrått med *Fjärrvärmeutredningen* (N 2003:03) vad gäller åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet.

Den finländska el- och naturgaslagstiftningen är i många avseenden lik den svenska, och särskilt är tillsynssystemen likartade i Finland och Sverige. Vi har därför besökt och överlagt med Finlands motsvarighet till nätmyndigheten, Energimarknadsverket, och det finländska Handels- och Industriministeriet.

Betänkandets innehåll

I kapitel 2 redogör vi för elmarknadsdirektivets bestämmelser och föreslår i kapitel 3 de ändringar som behöver genomföras med anledning av direktivet. En analys av kravet på separat styrelse och verkställande direktör i elnäts- respektive elhandels- och elproduktionsverksamhet finns i kapitel 4. I kapitel 5 går vi igenom förordningen om gränsöverskridande handel med el och riktlinjerna till denna samt lämnar i kapitel 6 förslag till ändringar som föranleds av förordningen. Vår utvärdering av naturgasmarknadsdirektivet finns i kapitel 7. Förslag till ändringar med anledning av detta direktiv återfinns i kapitel 8. I kapitel 9 redogör vi för ekonomiska och andra konsekvenser av våra förslag. I kapitel 10 lämnar vi förslag på finansiering av det ökade resursbehov som förslagen medför. Slutligen, i kapitel 11, finns författningskommentaren.

2 Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/54/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphörande av direktiv 96/92/EG

2.1 Huvuddragen i elmarknadsdirektivet

Direktivet innehåller dels kvantitativa ändringar, som en ökad marknadsöppning, dels kvalitativa ändringar om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för överföring och distribution, krav på särredovisning, regler för nättillträde samt inrättandet av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättningen. Därutöver innehåller direktivet vissa nyheter som gäller allmännyttiga tjänster, angivande av elens ursprung, försörjningstrygghet, upphandling av ny kapacitet, regler för anskaffande av el för att täcka nätförluster, rapportering samt handel med tredje land.

2.2 Direktivets ingress

I direktivets ingress anges ett antal mål. Det huvudsakliga målet är att skapa en fullständigt fungerade inre marknad för el där rättvis konkurrens råder (punkten 31). Viktiga målsättningar blir därför rätten till tillträde till nät på icke-diskriminerande och transparenta grunder till ett skäligt pris (punkterna 5–7), att transporttjänsten och produktion och försäljning av el bedrivs i separata juridiska personer och att det råder åtskillnad mellan dessa verksamheter (punkten 8). Mer homogena villkor, samma grad av berättigande och en effektiv tillsyn som garanterar icke-diskriminerade tillträde till näten (punkterna 14 och 15) samt en harmonisering av tariff tillsynen mellan de olika medlemsstaternas tillsynsmyndigheter (punkten 18) är en förutsättning för en fungerade marknad. En grundläggande målsättning är också att alla elkunder fritt skall kunna byta elleverantör genom ett stegvis

öppnande av marknaden (punkten 20–21). Hushållskundernas och de små företagens rätt att få tillgång till el av bestämd kvalitet och till jämförbara priser samt en hög kvalitet på de samhällsomfattande tjänsterna är vidare viktiga målsättningar för genomförandet av den inre marknaden för el (punkterna 24 och 26).

2.3 Direktivets sakinhåll

Direktivet är uppdelat i åtta kapitel och består av 32 artiklar och två bilagor. För att genomföra direktivet krävs ändringar i den svenska ellagstiftningen. Förslag om dessa ändringar behandlas i avsnitt 3.

2.3.1 Kapitel I

Kapitel I, Omfattning och definitioner innehåller två artiklar.

Artikel 1 anger direktivets omfattning. Där sägs att det i direktivet fastställs gemensamma regler för produktion, överföring, distribution och leverans av el. Av artikeln framgår också att direktivet innehåller regler för elsektorns organisation och funktion, tillträde till marknaden, kriterier och förfaranden som skall tillämpas för anbud, för beviljandet av tillstånd och för driften av system.

Bedömning

I ellagens (1997:857) första kapitel anges att lagen skall tillämpas på elektriska anläggningar och i vissa fall ge föreskrifter om handel med el. Direktivets omfattning överensstämmer med den svenska ellagens tillämpningsområde.

Artikel 2 innehåller 31 definitioner.

Bedömning

Definitionerna överensstämmer i huvudsak med de definitioner som återfinns i ellagen.

2.3.2 Kapitel II

Kapitel II, Allmänna regler för organisationen av sektorn, omfattar tre artiklar nämligen artikel 3, 4 och 5.

Artikel 3 innehåller nio punkter och reglerar skyldigheter att tillhandahålla allmännyttiga tjänster och kundskydd.

I *första punkten* anges att medlemsstaterna skall säkerställa att elföretag drivs enligt principerna i direktivet för att uppnå en konkurrensutsatt och hållbar elmarknad. Vidare anges att det inte får ske någon diskriminerande åtskillnad mellan dessa företag i fråga om rättigheter eller skyldigheter.

Bedömning

De regler som följer av den svenska ellagen innebär att principerna i direktivet är uppfyllda.

I artikelns *andra punkt* finns bestämmelser om allmännyttiga tjänster. Punkten ger medlemsstaterna möjlighet att ålägga företag inom elsektorn att tillhandahålla allmännyttiga tjänster i det allmänna ekonomiska intresset. Sådana tjänster kan avse tillförlighet, inbegripet försörjningstrygghet, regelbundenhet i leveranserna, kvalitet och pris samt miljöskydd, inbegripet klimatskydd och energieffektivitet. Åligganden skall vara klart definierade, öppna, icke-diskriminerande och kontrollerbara. När det gäller försörjningstrygghet, styrning av energieffektivitet och energifterfrågan för att uppfylla de miljömål som avses i denna punkt får medlemsstaten införa långtidsplanering, varvid hänsyn skall tas till att tredje part kan komma att ansöka om tillträde till systemet.

En medlemsstat som ålägger ett företag en allmännyttig tjänst måste fullt ut beakta tillämpliga bestämmelser i Fördraget om upprättande av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 86.

Bedömning

Begreppet allmännyttiga tjänster finns inte definierat i vare sig direktivet eller EG-fördraget. Det har också visat sig att det råder oenighet mellan medlemsstaterna hur begreppet skall definieras. Regeringens uppfattning om vad som är allmännyttiga tjänster i svensk lagstiftning utgår, enligt proposition 1997/98:158 om genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el, m.m., från följande synsätt. Gemensamt för de ålagda tjänsterna inom elområdet är att kunderna skall garanteras vissa tjänster och viss kvalitet på dessa. I begreppet allmännyttig ligger att garantierna måste komma hela eller delar av kundkollektivet till del. Detta framgår också av att allmännyttiga tjänster bara får åläggas ”i det allmänna ekonomiska intresset”. För att anses som en allmännyttig tjänst skall ett åläggande, enligt regeringens uppfattning, innebära ett åläggande att gentemot hela eller delar av kundkollektivet lämna en viss garanti som har positiv innebörd för kundkollektivet. Detta innebär att ålagda allmännyttiga tjänster kan medföra att ett företag tvingas avvika från ett kommersiellt riktigt beteende som i vissa fall kan innebära en konkurrensnackdel för företaget.

Med den ovan redovisade definitionen av begreppet innehåller ellagen ett antal föreskrifter som är att anse som allmännyttiga tjänster. Det är i huvudsak nätföretag som är ålagda sådana tjänster. Nätföretagen är t.ex. ålagda att tillhandahålla små elproducenter vissa allmännyttiga tjänster. Föreskrifter om detta finns i 4 kap. 10 § ellagen. Som en liten elproducent anges den producent som kan leverera en effekt om högst 1 500 kilowatt. Sådana produktionsanläggningar är i allmänhet anslutna till ett lokalnät. Innebörden av föreskriften är att sådana producenter skall betala en reducerad nättariff på sätt som framgår av föreskriften.

Samtliga föreskrifter i den svenska ellagen som är att anse som allmännyttiga tjänster är klart definierade öppna, icke-diskriminerande, kontrollerbara och står inte i strid med fördragets konkurrens- och rörlighetsregler varför den svenska lagstiftningen väl uppfyller direktivets krav i denna del.

Punkten tre anger att medlemsstaterna skall se till att alla hushållskunder, och när medlemsstaten anser det lämpligt, små företag, det vill säga företag som har färre än 50 anställda och en årlig omsättning som inte överstiger 10 miljoner euro, har rätt till

samhällsomfattande tjänster, det vill säga elleveranser av en bestämd kvalitet till rimliga priser. Medlemsstaterna får i detta syfte utse en sistahandsleverantör. Detta skall genomföras på ett öppet och icke-diskriminerade sätt och får inte hindra öppnandet av marknaderna enligt vad som föreskrivs i artikel 21. Medlemsstaterna skall också ålägga distributionsföretagen att ansluta kunderna till sina nät enligt villkor och tariffer som fastställts i enlighet med förfarandet i artikel 23.2.

Bedömning

När det gäller nättjänsten, dvs. själva transporten av el, finns det i 3 kap. 9 § första och andra stycket ellagen stadgat att den som har nätkoncession är skyldig att på skäliga villkor överföra el för annans räkning och att överföringen skall vara av god kvalitet. Den som har nätkoncession är också enligt bestämmelserna i ellagen skyldig att ansluta en anläggning till sin ledning eller till sitt ledningsnät om det inte föreligger synnerliga skäl. Eftersom en elledning inte får byggas utan tillstånd, s.k. nätkoncession, omfattas i princip alla elnät av dessa bestämmelser. Vad avser leveransen av el finns ingen skyldighet för elleverantörerna att tillse att hushållskunder får ett skäligt pris sedan reglerna om leveranskoncession upphört att gälla den 1 november 1999. I gengäld kan alla svenska hushållskunder kostnadsfritt byta elleverantör eftersom kravet på timvis mätning är avskaffat för de kunder som har ett säkringsabonnemang om högst 200 ampere eller tar ut en effekt om högst 135 kilowatt. När schablonberäkningsreformen infördes gjordes vidare bedömningen att den ökade konkurrensen på marknaden skulle komma att utgöra en tillräcklig garanti för att ingen leverantör kan ta ut oskäliga priser av konsumenterna. Möjligheten att byta elleverantör får därmed anses medföra att de svenska konsumenterna kan få elleveranser till rimliga priser.

Några åtgärder från svensk sida för att uppfylla direktivet i denna del behövs inte, förutom de ändringar som kommer att krävas med anledning av förfarandena i artikel 23.2 vilka behandlas under avsnitt 3.4.2–3.4.4.

Punkten fyra innehåller regler som skall gälla när en medlemsstat tillhandahåller ekonomisk ersättning, annan form av ersättning och exklusiva rättigheter för att åliggandena i artikel 3.2 och 3.3 skall uppfyllas. Bestämmelsen saknar relevans för svenskt vidkommande.

Enligt *punkten fem* skall medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att skydda slutförbrukare, och särskilt se till att utsatta kunder skyddas, bl.a. genom åtgärder för att hjälpa dem undvika avstängning från leverans. Punkten fem anger vidare att medlemsstaterna får vidta åtgärder för att skydda slutförbrukare i avlägsna områden och att de skall garantera en hög konsumentskyddsnivå, särskilt i form av klara och begripliga avtalsvillkor, allmän information och mekanismer för tvistlösning. Vidare skall medlemsstaterna se till att berättigade kunder i praktiken kan byta till ny leverantör. Åtminstone när det gäller hushållskunder skall dessa åtgärder bland annat omfatta dem som anges i direktivets *Bilaga A*. I denna bilaga anges bl.a. att det i konsumentens avtal med elleverantören skall anges leverantörens namn och adress, de tjänster som tillhandahålls, tjänstekvalitet och tidpunkt för den ursprungliga inkopplingen. Vidare skall avtalet innehålla uppgift om hur information om t.ex. aktuella tariffer kan erhållas. Slutligen skall bl.a. avtalets löptid anges.

Bedömning

Den svenska ellagen möjliggör som ovan anförts att samtliga elanvändare fritt kan byta elleverantör. Enligt reglerna i 8 kap. 5 § ellagen är samtliga elleverantörer leveransskyldiga gentemot sina kunder. Leveransskyldigheten upphör om abonnemanget upphör, om en annan elleverantör tar över leveransen eller om överföringen av el får avbrytas på grund av att elanvändaren har försummat sina skyldigheter gentemot elleverantören. Särskilda bestämmelser om överföring och leverans till konsumenter finns vidare i 11 kap. ellagen. Här regleras bl.a. när överföringen av el får brytas.

Av 4 kap. 11 § ellagen framgår också att nätkoncessionären på begäran och utan dröjsmål skall lämna skriftlig information om sin nättariff. Tariffen skall också offentliggöras i den del som avser avgifter och övriga villkor för överföring av el. Ytterligare regler om publicering finns i Närings- och teknikutvecklingsverkets

föreskrifter NUTFS 1999:1. Någon skyldighet för en elleverantör att publicera sina priser finns däremot inte.

När det gäller mekanismer för tvistlösning mellan nätkoncessionärer och elanvändare finns särskilda regler i 3 kap. ellagen. I 6 och 7 §§ regleras tvister om nätkoncessionärens anslutningsskyldighet och i 11 § återfinns regler för tvister när det gäller kostnaden för mätare och dess installation i uttagspunkten. Förutom ellagens bestämmelser om tvistlösning i det enskilda fallet utövar Energimyndigheten tillsyn över lagens bestämmelser enligt 12 kap. 1 § andra stycket. Tillsynen avser ellagens bestämmelser och föreskrifter och villkor som meddelats med stöd av lagen med undantag av frågor om el- och driftsäkerhet samt elleverantörernas skyldigheter enligt 8 kap. och bestämmelserna i 7, 10 och 11 kap. samma lag.

Vidare kan Allmänna reklamationsnämnden pröva tvister mellan konsumenter och elleverantörer. Nämnden kan däremot inte pröva tvister som avser mängden av förbrukad el. Därtill måste värdet av det som yrkas överstiga 1 000 kronor. Med hänsyn till de mekanismer för tvistlösning som redan finns både när det gäller nättjänster och leverans av el behöver några särskilda åtgärder för att införa direktivet i svensk rätt inte vidtas i denna del.

Ellagstiftningen saknar bestämmelser om villkoren i elhandels- och nätföretagens avtal med konsumenter. Avtalens utformning regleras inte heller av annan konsumentlagstiftning. Konsumentköplagen (1990:932) är t.ex. inte tillämplig på köp av el eftersom el inte är en lös sak. Elbranschen tillämpar generellt standardavtal gentemot konsumenter. Detta gäller både avtalen mellan konsumenter och nätföretag och avtal mellan konsumenter och elleverantörer. Konsumentskydd i form av klara och begripliga avtalsvillkor faller inom ramen för Konsumentverkets och Energimyndighetens verksamheter och de standardavtal som elbranschen tillämpar gentemot konsumenter har utarbetas av elbranschen tillsammans med Konsumentverket. En sådan ordning bör därmed innebära att avtalsvillkoren gentemot konsumenter blir klara och begripliga.

De delar i bilaga A som avser information bör kunna uppfyllas genom att nät- och elhandelsföretagen publicerar sådan information på t.ex. en webbsida eller liknade. Konsumentverket bör också, inom ramen för sitt arbete med elbranschens standardvillkor, övervaka att elbranschens aktörer i uppfyller de krav som framgår av Bilaga A gentemot konsumenterna. Om detta

inte kan säkerställas genom frivilliga överenskommelser måste lagstiftning övervägas.

Punkten sex innehåller bestämmelser angående märkning av el. Medlemsstaterna skall se till att elleverantörerna på eller i samband med fakturorna och i reklam som riktar sig till slutförbrukare anger följande.

- a) Varje enskild energikällas andel av den genomsnittliga bränslesammansättningen som företaget använt under det gångna året.
- b) Åtminstone hänvisning till befintliga referenskällor, t.ex. webbsidor, där information finns tillgänglig för allmänheten om den inverkan på miljön som elframställningen från den sammanlagda bränslesammansättningen som elleverantören använt under det föregående året har åtminstone i form av utsläpp av CO₂ och radioaktivt utsläpp.

För el som anskaffats på en elbörs eller importerats från ett företag som är beläget utanför gemenskapen kan aggregerade uppgifter som börsen eller företaget tillhandahållit under föregående år användas.

Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den information som leverantörer tillhandahåller sina kunder är tillförlitlig.

Bedömning

När det gäller angivande av elens ursprung finns i svensk rätt vissa bestämmelser som gäller el från förnybara energikällor. Lagen (2003:437) om ursprungsgarantier avseende förnybar el, som trädde i kraft den 1 oktober 2003, föreskriver en rätt för de producenter som producerar el från förnybara energikällor att få sin el certifierad. Lagstiftningen är baserad på EG-direktivet, 2001/77/EG av den 27 oktober 2001, om främjande av el producerad från förnybara energikällor. Genom lagen (2003:113) om elcertifikat har också ett system som strävar efter att främja el som producerats från förnybara energikällor introducerats i Sverige. Lagen innebär en skyldighet för alla elanvändare att skaffa en viss mängd elcertifikat.

Något system som innebär en skyldighet för en elleverantör att ange elens ursprung finns inte i svensk lagstiftning.

Elleverantörerna har visserligen självmant kunnat certifiera ursprunget av den el som säljs genom t.ex. Naturskyddsföreningens märkning Bra miljöval och genom systemet för certifierade miljövarudeklarationer, EPD (Environmental Product Declaration). De frivilliga systemen är emellertid endast avsedda för el som producerats av s.k. förnybara energikällor. För att uppfylla direktivet i denna del bör därför ellagstiftningen kompletteras med regler som innebär en skyldighet att ange ursprunget av den el som säljs. Frågan behandlas vidare i avsnitt 3.1.

Enligt artikelns *åttonde punkt* får en medlemsstat besluta att inte tillämpa bestämmelserna i artikel 6, 7, 20 och 22 i direktivet i den utsträckning som tillämpningen av dessa bestämmelser rättsligt eller i praktiken skulle hindra elföretagen från att fullgöra de allmännyttiga tjänster som de har blivit ålagda. En förutsättning för att en medlemsstat skall få använda möjligheten att inte tillämpa de ovan angivna artiklarna är att handelns utveckling inte påverkas i en sådan utsträckning att det strider mot gemenskapens intressen, vartill räknas bl.a. konkurrens när det gäller berättigade kunder samt artikel 86 i fördraget.

Bedömning

Artiklarna 6, 7, 20 och 22 reglerar möjligheterna att anlägga ny produktionskapacitet, skyldigheten att lämna tillträde till elsystemet och slutligen rätten att bygga direktledningar, dvs. en ledning som förbinder två kunder vid sidan av det gemensamma elsystemet. För svenskt vidkommande är det inte aktuellt att, under hänvisning till allmännyttiga tjänster, inte tillämpa dessa artiklar i direktivet.

I *den nionde punkten* regleras medlemsstaternas skyldighet att informera kommissionen om de åtgärder som vidtagits för att fullgöra förpliktelserna om samhällsomfattande och allmännyttiga tjänster, inklusive konsument- och miljöskyddsåtgärder. Medlemsstaterna skall vidare ange åtgärdernas eventuella inverkan på nationell och internationell konkurrens, oavsett om dessa kräver undantag från direktiv eller inte. Enligt samma punkt skall medlemsstaterna vartannat år underrätta kommissionen om

eventuella ändringar av ovanstående åtgärder, oavsett om de kräver undantag från detta direktiv eller inte.

Utredningen redovisar i avsnitt 3.5 samlat sina förslag angående de rapporteringar som krävs enligt direktivet.

Artikel 4 innehåller bestämmelser om övervakning av försörjningstryggheten. Övervakningen skall i synnerhet omfatta balansen mellan tillgång och efterfrågan på den inhemska marknaden, förväntad framtida efterfrågan, ytterligare kapacitet som planeras eller håller på att anläggas, samt nätens kvalitet och underhållsnivå samt åtgärder för att täcka efterfrågetoppar och hantera brister i leverans från en eller flera leverantörers sida. Övervakningen får överlåtas på de tillsynsmyndigheter som avses i artikel 23.1. De behöriga myndigheterna skall vidare senast den 31 juli vartannat år offentliggöra en rapport i vilken resultaten av övervakningen av dessa frågor och de åtgärder som vidtagits eller planerats skall anges. Rapporten skall överlämnas till kommissionen.

Bedömning

När det gäller frågor som rör sådan försörjningstrygghet som avses i direktivets artikel 4 ansvarar Svenska kraftnät för upprätthållande av den momentana balansen mellan tillgång och efterfrågan av el enligt 8 kap. 1 § ellagen. Myndigheten är tillsynsmyndighet över driftsäkerheten hos det nationella elsystemet enligt 12 kap. 1 § ellagen och skall också ansvara för att en effektreserv om högst 2000 megawatt finns tillgänglig enligt lagen (2003:436) om effektreserv. Svenska kraftnät skall vidare, enligt sitt regleringsbrev, i samverkan med andra aktörer inom området verka för att det finns en god grundförmåga inom elförsörjningen.

Tillsynsansvaret över nätens underhållsnivå och leveransens kvalitet faller emellertid enligt ellagen på Energimyndigheten. Av Energimyndighetens regleringsbrev framgår också att myndigheten ansvarar för att energiförsörjningssituationen i Sverige (på lokal, regional och nationell nivå) och i omvärlden och dess utveckling på kort och lång sikt analyseras och redovisas ur ett beredskapsperspektiv genom en årlig rapport till regeringen.

Med hänsyn till att bevakningen av den svenska försörjningstryggheten idag redan åvilar flera myndigheter behöver

en reglering i ellagen inte övervägas. Frågan uppstår emellertid om rapporteringsskyldigheten enligt artikel 4 skall överlåtas till en sådan tillsynsmyndighet som avses i artikel 23.1. Utredningen redovisar i avsnitt 3.5 samlat sina förslag och bedömningar angående de rapporteringar som krävs enligt direktivet.

I *artikel 5* föreskrivs att medlemsstaterna skall se till att tekniska säkerhetskriterier definieras och att det utarbetas och offentliggörs tekniska regler, som anger lägsta tekniska konstruktions- och driftkrav för anslutning till systemet av produktionsanläggningar, distributionssystem, direktanslutna konsumenters utrustning, länkutrustning och direktledningar. Kraven skall anmälas till kommissionen.

Bedömning

Enligt 9 kap. 1 § ellagen skall elektriska anläggningar, elektriska anordningar avsedda att anslutas till sådana anläggningar, elektrisk materiel och elektriska installationer vara så beskaffade och placerade samt brukas på sådant sätt att betryggande säkerhet ges mot person- eller sakskada eller störning i driften vid den egna anläggningen eller vid andra elektriska anläggningar. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får, i den mån det behövs från elsäkerhetssynpunkt, meddela föreskrifter om kontroll, provning eller besiktning samt andra föreskrifter som rör elektriska anläggningar, anordningar avsedda att anslutas till sådana anläggningar, elektrisk materiel eller elektriska installationer. Av 1 § förordning (1992:1139) med instruktion för Elsäkerhetsverket framgår att Elsäkerhetsverket är förvaltningsmyndighet för tekniska säkerhetsfrågor. Enligt instruktionen är de övergripande målen för verksamheten att förebygga skada orsakad av el på person och egendom samt störningar på radiokommunikation och näringsverksamhet inom området elektromagnetisk kompatibilitet. Elsäkerhetsverket har även utfärdat föreskrifter om tekniska säkerhetsfrågor vilka publicerats i Elsäkerhetsverkets författningssamling (ElsäkFS).

Svenska kraftnät har i enlighet med uttalanden i förarbetena ingått standardiserade avtal om anläggningar, utnyttjande av stamnät, utlandsförbindelser och systemtjänster samt balanstjänst. Anläggningsavtal tecknas för individuella anläggningar där

anslutning till stamnätet sker av regionnät eller produktionsanläggningar. Avtalet, som bl.a. innehåller en rad standardiserade tekniska villkor, tecknas normalt för en tid som motsvarar anläggningens livslängd. Nyttjandavtal reglerar villkoren för att nyttja stamnätet och systemtjänstavtal reglerar villkoren för att särskilda systemtjänster ställs till Svenska kraftnäts förfogande.

I 8 kap. 1 § tredje stycket ellagen finns även ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen utser att meddela föreskrifter i de hänseenden som behandlas i artikel 5. Med stöd av detta bemyndigande har regeringen bemyndigat Svenska kraftnät att meddela sådana föreskrifter. Bemyndigandet finns intaget i 16 § förordningen (1994:1806) om systemansvaret för el. Med stöd av bemyndigandet har Svenska kraftnät utfärdat ”föreskrifter och allmänna råd om utrustning för förbrukningsfrånkoppling”, vilka publicerats i Svenska kraftnäts författningssamling (SvKFS). Sedan en tid tillbaka pågår också ett arbete med att ta fram föreskrifter om ”driftsäkerhetsteknisk utformning av produktionsanläggningar”, vilka också grundar sig på nämnda bemyndigande i förordningen om systemansvar för el. Dessa frågor har hittills delvis reglerats i civilrättsliga avtal vars standardiserade innehåll bl.a. publiceras på Svenska kraftnäts hemsida. Med hänsyn till ovanstående föranleder artikel 5 inga åtgärder från svensk sida.

2.3.3 Kapitel III

Kapitel III, Produktion, innehåller två artiklar nämligen artikel 6 och 7.

Artikel 6 består av sex punkter och innehåller föreskrifter om tillståndsförfarande för ny kapacitet. I artikeln stadgas bl.a. att medlemsstaterna skall använda ett tillståndsförfarande som skall genomföras enligt objektiva, klara, begripliga och icke-diskriminerande kriterier vid anläggning av ny produktionskapacitet. Förfarandena och kriterierna för beviljande av tillstånd skall offentliggöras, och den sökande skall ha möjlighet att överklaga ett beslut.

Bedömning

Den svenska lagstiftningen innehåller inget krav på ett specifikt tillstånd för att uppföra en produktionsanläggning med undantag för kärnkraftsreaktorer. För att uppföra en sådan krävs det tillstånd av regeringen enligt 5 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Enligt 5 a § nämnda lag får dock numera sådant tillstånd inte meddelas. Det kan emellertid krävas tillstånd enligt ett antal andra lagar om man vill uppföra en produktionsanläggning, nämligen miljöbalken (1998:808) och plan- och bygglagen (1987:10). De kriterier som ligger till grund för tillståndsprövningen och de förfaranden som tillämpas enligt lagarna framgår av respektive lagtexter. Samtliga dessa texter har publicerats i Svensk författningssamling. Alla beslut som innebär avslag på ansökan om tillstånd kan överklagas enligt närmare föreskrifter i dessa lagar. Detta gäller dock inte i de tillståndsärenden som prövas av regeringen som första instans. Beträffande sådana ärenden kan sökanden vid ett avslag begära rättsprövning hos Regeringsrätten enligt lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

En myndighet eller kommun som i ett ansökningsärende meddelar ett beslut, som medför att en sökande inte får möjlighet att anlägga en elproduktionsanläggning, skall enligt förordning (1999:9) om underrättseskyldighet beträffande vissa avslagsbeslut tillstålla Näringsdepartementet en kopia av beslutet.

Den svenska lagstiftningen uppfyller kraven i direktivets artikel 6.

Artikel 7 innehåller fem punkter och föreskriver regler för anbuds förfarande för ny kapacitet för att trygga försörjningen. I *första punkten* stadgas att medlemsstaterna, genom anbuds förfarande eller ett likvärdigt förfarande i fråga om öppenhet och icke-diskriminering, skall se till att det finns möjlighet att erbjuda ny kapacitet eller styrning av energieffektiviteten/energiefterfrågan. Förfarandet skall vara grundat på offentliga kriterier. Den *andra punkten* anger att medlemsstaterna kan se till att det finns möjlighet att upphandla ny kapacitet genom ett anbuds förfarande grundat på offentliga kriterier för att skydda miljön och gynna nya tekniska lösningar. I *tredje och fjärde punkterna* finns regler för förfarandet. Närmare uppgifter om anbuds förfarandet skall bl.a. offentliggöras i

Europeiska unionens officiella tidning. Den femte punkten föreskriver att medlemsstaterna skall utse en särskild myndighet eller ett offentligt eller enskilt organ för att ansvara för tillsynen av förfarandet. Den tillsynsansvarige måste även uppfylla kriterierna för tillsynsmyndighet enligt stadgandet i 23.1. Om den systemansvariga för överföringssystemet inte har ägarsamband med andra verksamheter utanför överföringssystemet får den systemansvariga utses till det organ som ansvarar för organisation, övervakning och kontroll av anbuds förfarandet.

Bedömning

På en konkurrensutsatt marknad kan det uppstå effektknapphet eftersom en del av de produktionsresurser som existerade innan konkurrensutsättningen kan komma att läggas ner på grund av olönsamhet. Regeringen anser att frågan om att upprätthålla effektbalansen på sikt måste lösas av marknadens aktörer. Under en övergångstid skall emellertid den systemansvariga myndigheten, Svenska kraftnät, enligt lagen (2003:436) om effektreserv, ansvara för att en effektreserv om högst 2 000 megawatt finns tillgänglig. Effektreserven skapas genom att Svenska kraftnät ingår avtal med dels elproducenter för att ställa produktionskapacitet till godo dels med elanvändare om rätt att begränsa deras elförbrukning. Närmare föreskrifter om insamlingen av de uppgifter som behövs för att fullgöra uppgifterna enligt lagen får föreskrivas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. De avtal som Svenska kraftnät sluter med producenterna föregås av ett upphandlingsförfarande enligt lagen (1992:1528) om offentlig upphandling (LOU) vilket innebär att såväl objektivitet som icke-diskriminering och sekretess under anbudstiden garanteras.

Den totala kostnaden för effektreserven året 2003/2004 beräknas bli ca 200 Mkr. Detta innebär att Svenska kraftnäts upphandling av effektreserv enligt effektreservlagen alltid torde överstiga de tröskelvärden som enligt LOU innebär att upphandlingen måste annonseras i Europeiska unionens officiella tidning.

Den svenska lagstiftningen uppfyller med hänsyn till ovanstående direktivets artikel 7.

2.3.4 Kapitel IV

Kapitel IV, Drift av överföringssystemet, omfattar fem artiklar nämligen artikel 8, 9, 10, 11 och 12.

Artikel 8 och 9 innehåller regler om utseende av systemansvariga för överföringssystemet och de uppgifter som åligger dessa.

En systemansvarig skall enligt artikel 9 säkerställa systemets långsiktiga förmåga att uppfylla rimliga krav på överföring av elenergi och bidra till försörjningstryggheten genom lämplig överföringskapacitet och systemtillförlitlighet. Den systemansvarige skall vidare styra energiflödena i systemet och förse systemansvariga för andra system med vilka överföringssystemet är sammanlänkat med tillräcklig information för säker och effektiv drift m.m. Vidare skall den systemansvarige se till att ingen diskriminerande åtskillnad görs mellan olika systemanvändare och förse dem med den information som behövs för ett effektivt tillträde till systemet.

Bedömning

Med överföringssystem avses för svenskt vidkommande stamnätet som ägs av staten och förvaltas av Svenska kraftnät. Direktivets begrepp systemansvarig har delvis en annan innebörd än begreppet har i 8 kap. 1 § andra stycket ellagen. I den svenska ellagen är systemansvar det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el. Uppgiften som systemansvarig för det svenska överföringssystemet fullgörs av Svenska kraftnät. Direktivets innebörd av begreppet systemansvarig är att denne bl.a. skall ansvara för drift och underhåll och, om nödvändigt, utveckling av överföringssystemet och dess länkar till andra system för att garantera försörjningstrygghet. Några särskilda åtgärder för att uppfylla direktivets krav vad avser utseendet av systemansvarig och de uppgifter som åligger en sådan krävs emellertid inte.

Artikel 10 föreskriver regler om åtskillnad av systemansvariga för överföringssystemet och innehåller två punkter. *Punkten ett* anger att om den systemansvarige för överföringssystemet utgör en del av ett vertikalt integrerat företag skall denna åtminstone vad avser

juridisk form, organisation och beslutsfattande vara oberoende av annan verksamhet utan samband med överföring. Detta krav skall varken innebära eller leda till ett krav på att ägandet av tillgångar i överföringssystemet skiljs från det vertikalt integrerade företaget. I *punkten två* anges vissa minimikriterier för sådant oberoende som avses i punkten ett.

Bedömning

Av 3 kap. 1 § ellagen följer att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion av eller handel med el annat än för att täcka nätförluster eller för att täcka tillfälliga behov genom mobila reservkraftaggregat. Svenska kraftnät bedriver inte självt elhandel eller elproduktion. Svenska kraftnät förvaltar däremot aktierna i ett av staten helägt bolag Svenska kraftnät Gasturbiner AB. Företaget äger tio gasturbiner med en total effekt om 640 MW. Bolaget bildades år 1999 för att Svenska kraftnät långsiktigt skall kunna säkra resurser för att hantera störningar i kraftsystemet. Med hänsyn till att Svenska Kraftnät bl.a. utser styrelsen i Svenska kraftnät Gasturbiner AB får Svenska kraftnät anses ha en sådan kontroll över företaget, enligt definitionen i artikel 3.3 i rådets förordning (EEG) nr 4064/98 om kontroll av företagskoncentrationer, som innebär att Svenska kraftnät är ett sådant vertikalt integrerat företag som bedriver annan verksamhet än överföring av el. Några särskilda regler om åtskillnad mellan elnätsverksamhet och annan verksamhet förutom bestämmelserna om juridisk åtskillnad och särredovisning för nätverksamheten finns inte i den svenska lagstiftningen. Bestämmelser om detta måste därför införas. Den närmare regleringen av frågor om åtskillnad för systemansvariga för överföringssystemet redovisas tillsammans med frågor om åtskillnad för systemansvariga för distributionssystem, som följer av direktivets artikel 15, i avsnitt 3.3 och 4.3.

Artikel 11 innehåller regler för produktionsanläggningarnas inmatningsordning och balansering och består av sju punkter. *Punkterna ett och två* fastställer att det är den systemansvarige för överföringssystemet som skall ansvara för inmatningsordningen mellan produktionsanläggningar och utnyttjandet av sammanlänkningar. Inmatningsordningen skall fastställas på

grundval av objektiva och offentligtgjorda kriterier som tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt. *Punkterna tre och fyra* innehåller bestämmelser om möjlighet till prioritering av vissa energikällor vid inmatning i överföringssystemet. *Punkten fem* anger att medlemsstaterna får kräva att de systemansvariga för överföringssystem uppfyller vissa minimikriterier i fråga om underhåll och utveckling av överföringssystemet, inklusive sammanlänkningskapacitet. Av *punkten sex* framgår vidare att den systemansvarige skall anskaffa den energi som behövs för att täcka nätförluster och reservkapacitet i enlighet med öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade förfaranden. I *punkten sju* föreskrivs att villkoren för balansering vilket också gäller de regler som den systemansvarige fastställer skall fastställas på grundval av objektiva och offentligtgjorda kriterier som tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt. Dessa skall också vara förenliga med den metod som fastställs enligt direktivets artikel 23.2.

Bedömning

Svensk lagstiftning innehåller inga uttryckliga regler om inmatningsordning på stamnätet. En produktionsanläggning är emellertid ansluten på en viss effektnivå och inom den effektgränsen föreligger rätt att mata in all el som det finns avsättning. Om några tekniska begränsningar inte föreligger kan en producent alltså fullgöra de elleveranser som grundas på kontraktsskyldigheter. Den inmatning som sker på det svenska stamnätet utöver kontrakterad el är den inmatning som sker inom ramen för den s.k. balanstjänsten. Den inmatningen sker på grundval av "det ekonomiska företrädet hos el från tillgängliga installationer för elproduktion". I den mån produktionsanläggningar vägras inmatning på stamnätet sker det på grund av tekniska begränsningar i systemet.

Även utlandsförbindelserna är, liksom produktionsanläggningar, anslutna till stamnätet på en viss effektnivå. Inmatning på stamnätet kan därför ske utan föregående kapacitetsprövning. När obalans uppstår i elsystemet regleras det via inmatningen från produktionsanläggningarna medan inmatningen från utlandsförbindelserna inte berörs. När det gäller rätten till uttag från stamnätet via utlandsförbindelserna gäller däremot en mindre inskränkning. Om det totala uttaget på stamnätet är för stort

minskas först uttaget via utlandsförbindelserna innan annat uttag minskas eller produktionsanläggningarnas inmatning ökas.

Då kapaciteten på utlandsförbindelsen är nedsatt, vare sig det är planerat eller oplanerat, har Svenska kraftnät rätt att begränsa överföringen på förbindelsen. Det sker enligt följande principer. Omedelbart efter en nedsättning av kapaciteten och de följande en till fem timmarna garanterar Svenska kraftnät kundernas överföring som alltså inte påverkas. Därefter reduceras överföringen i proportion till kundernas handel. Alla kunder behandlas alltså lika.

Villkoren för inmatningsordning och utnyttjandet av länkarna måste vara offentliga vilket innebär att Svenska kraftnät måste offentliggöra dessa kriterier. Dessa finns idag publicerade på bl.a. Svenska kraftnäts webbplats.

I den svenska ellagen är huvudregeln att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion eller handel med el med två undantag. Det är tillåtet att producera el som uteslutande är avsedd för att täcka nätförluster eller producera el i mobila reservaggregat i samma juridiska person som bedriver nätverksamhet. Den svenska ellagen innehåller inga särskilda regler för hur Svenska kraftnät eller något annat nätföretag skall anskaffa den el som behövs för att täcka nätförlusterna i stamnätet. Av 1 § i förordning (1991:2013) med instruktion för Svenska kraftnät framgår visserligen att Svenska kraftnät på ett affärsmässigt sätt skall förvalta, driva och utveckla ett kostnadseffektivt, driftsäkert och miljöanpassat kraftöverföringssystem och rent faktiskt sker införskaffandet av förlustelen i de flesta fall genom ett upphandlingsförfarande. Kostnaden för nätförluster utgör vidare en del av stamnätstariffen som kan bli föremål för tillsyn enligt bestämmelserna i 4 kap. 1 och 9 § ellagen.

Då direktivet anger att motsvarande skyldighet att anskaffa el för att täcka nätförluster i enlighet med öppna, icke-diskriminerande och marknadsmässiga villkor också skall gälla för systemansvariga för distributionssystem, se avsnittet om artikel 14.5, bör en sådan skyldighet införas för samtliga nätföretag inklusive Svenska kraftnät. Frågan behandlas närmare i avsnitt 3.2.

I punkten sju anges att villkoren för balansering skall fastställas på grundval av objektiva och offentliga kriterier och vara förenliga med den metod som fastställs enligt direktivets artikel 23.2. De avgifter som de balansansvariga skall betala till Svenska kraftnät regleras genom avtal. De avtalsvillkor som Svenska kraftnät tillämpar är publicerade på bl.a. Svenska kraftnäts

webbplats. Frågan om metod för balanstjänster behandlas närmare under avsnitt 3.4.4.

Sammantaget uppfyller Sverige, med undantag av punkten sex, väl de krav som direktivet ställer i artikel 11.

Artikel 12 föreskriver att den systemansvarige skall bevara sekretessen för kommersiellt känsliga uppgifter, vilka erhållits i verksamheten.

Bedömning

Svenska kraftnät är en statlig myndighet och omfattas därmed av bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen (1980:100). De kommersiella uppgifter som Svenska kraftnät erhåller i sin verksamhet som systemansvarig för överföringssystemet är främst uppgifter om den mängd el som kunderna matar in på respektive tar ut från stamnätet. Villkoren för anslutningen samt inmatning respektive uttag regleras i avtal mellan Svenska kraftnät och kunden, vilket innebär att kunden har trätt i affärsförbindelse med Svenska kraftnät. Därmed blir föreskrifterna i 8 kap. 10 § sekretesslagen tillämpliga. Enligt de föreskrifterna gäller sekretess hos myndigheten för uppgift om affärs- eller driftförhållanden, dvs. kommersiella uppgifter, för enskild som trätt i affärsförbindelse med myndigheten. Sekretess gäller dock bara om det av särskild anledning kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. De kommersiella uppgifter som Svenska kraftnät erhåller från sina kunder utgörs till en helt övervägande del av centrala uppgifter om kundernas affärs- och driftförhållanden. Det ligger därmed i sakens natur att ”det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs”. Därav följer att det föreligger särskild anledning till sådant antagande beträffande de uppgifter som nu nämnts. Därmed får skaderekvisitet anses vara uppfyllt gentemot alla Svenska kraftnäts kunder för den huvudsakliga delen av de uppgifter som Svenska kraftnät erhåller från kunderna.

Enligt 8 kap. 6 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess, i den utsträckning regeringen föreskriver det, i statlig myndighets verksamhet som består bl.a. i tillsyn avseende produktion, handel, transportverksamhet eller näringslivet i övrigt för uppgift om

1. enskilda affärs- eller driftsförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs,
2. andra ekonomiska eller personliga förhållanden för den som har trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet.

I sekretessförordningen (1980:657) har regeringen föreskrivit att ovan nämnda sekretess skall gälla för Svenska kraftnäts verksamhet avseende utredning, planering, tillståndsgivning, tillsyn och stödverksamhet med avseende tillsyn av produktion, handel, transportverksamhet eller näringslivet i övrigt. Införlivandet av denna artikel bedöms därför inte föranleda några åtgärder.

2.3.5 Kapitel V

Kapitel V, Drift av distributionssystem, omfattar fem artiklar nämligen artiklarna 13–17 och reglerar hur distributionssystem skall drivas. Artiklarnas innehåll är i huvudsak det samma som artiklar vilka reglerar driften av överföringssystem.

Artikel 13 reglerar utseendet av systemansvariga för distributionssystem och *artikel 14* som innehåller sju punkter, de uppgifter som åligger de systemansvariga för överföringssystem. Av *punkten fem* i artikel 14 framgår att de systemansvariga för distributionssystem i likhet med de systemansvariga för överföringssystem skall anskaffa den energi som behövs för att täcka nätförluster och reservkapacitet i enlighet med öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade förfaranden.

Bedömning

En systemansvarig för distributionssystemet torde för svenskt vidkommande innebära alla nätkoncessionsinnehavare på region- och lokalnäten dvs. samtliga innehavare av nätkoncession förutom Svenska kraftnät. Direktivets definition av systemansvariga för distributionssystemet synes emellertid, i likhet med definitionen för systemansvariga för överföringssystemet, mer likna ett driftsansvar för de aktuella näten.

I 2 kap. 1 § ellagen stadgas att en elektrisk starströmsledning inte får byggas eller användas utan tillstånd, s.k. nätkoncession. En nätkoncession kan antingen ges för en bestämd sträckning (nätkoncession för linje) eller för ett visst område (nätkoncession för område). Av 2 kap. 6–10 §§ ellagen framgår vidare att en nätkoncession endast kan meddelas om både nätinnehavaren och anläggningen är lämplig från allmän synpunkt. Någon ovisshet om vem som har driftsansvar för de svenska distributionssystemen föreligger därmed inte eftersom näten inte får användas utan särskilt tillstånd. De skyldigheter som enligt artikel 14.1–3 skall åvila de systemansvariga för distributionssystemet föreskrivs enligt gällande lagstiftning.

Lokal- och regionnätinnehavarna är däremot inte ytterst ansvariga för balanseringen av sina system (artikel 14.6). Detta ansvar ligger som ovan anförts ytterst på Svenska kraftnät som systemansvarig myndighet och de särskilt balansansvariga enligt reglerna i 8 kap. 4–4 a §§ ellagen. Direktivet ställer inte heller något krav på att de systemansvariga för distributionssystemen skall handha sådan balansering utan föreskriver endast bestämmelser som gäller om distributörerna har sådant ansvar.

Direktivets artikel 14 punkten fem anger, i likhet med vad som gäller för systemansvariga för överföringssystem i artikel 11 punkten sex, att anskaffandet av förlustel, dvs. el för att täcka de energiförluster som uppstår vid transporten, skall ske i enlighet med öppna, icke-diskriminerande och marknadsorienterade förfaranden. I den svenska ellagen är huvudregeln att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion eller handel med el med två undantag. Det är tillåtet att producera el som uteslutande är avsedd för att täcka nätförluster eller producera el i mobila reservaggregat i samma juridiska person som bedriver nätverksamhet. I den svenska ellagstiftningen finns däremot inte några regler för på vilket sätt de företag som bedriver nätverksamhet skall införskaffa el för att täcka nätförluster om egen produktion saknas. För att uppfylla direktivet i denna del bör därmed en skyldighet att anskaffa el för att täcka nätförluster och reservkapacitet i enlighet med öppna, marknadsorienterade och icke-diskriminerande regler införas. Denna fråga behandlas vidare i avsnitt 3.2.

Artikel 15 innehåller föreskrifter om åtskillnad av systemansvariga för distributionssystem och består av två punkter. I *punkten ett* anges att om den systemansvarige för distributionssystemet utgör en del av ett vertikalt integrerat företag skall denna åtminstone när det gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande vara oberoende av annan verksamhet utan samband med överföring. Detta krav skall varken innebära eller leda till ett krav på att ägandet av tillgångar i överföringssystemet skiljs från det vertikalt integrerade företaget.

I *punkten två* anges att ett vertikalt integrerat företag, utöver de krav som fastställs i punkten ett, skall vara oberoende av annan verksamhet utan samband med distribution med avseende på organisation och beslutsfattande. För att uppnå detta skall vissa minimikriterier vara uppfyllda. De personer som ansvarar för ledningen hos en systemansvarig för distributionssystem får inte ingå i företagsstrukturer som direkt eller indirekt ansvarar för den dagliga driften avseende produktion, överföring, och leverans av el. Det skall vidare vidtas lämpliga åtgärder för att personer inom distributionsföretagens ledning kan agera självständigt. Den systemansvarige för distributionssystemet måste också ha faktisk beslutanderätt när det gäller de tillgångar som behövs för att trygga drift, underhåll eller utbyggnad av nätet. Detta skall däremot inte hindra lämpliga samordningsmekanismer för att garantera moderbolagets ekonomiska och förvaltningsmässiga övervakningsrättigheter när det gäller avkastningen. Detta skall särskilt göra det möjligt för moderbolaget att godkänna den årliga finansieringsplan eller motsvarande instrument som upprättas av den systemansvarige för distributionssystem och att fastställa övergripande gränser för dess dotterbolags skuldsättningsnivåer. Det skall däremot inte vara tillåtet för ett moderbolag att ge instruktioner för den löpande verksamheten. Den systemansvarige skall vidare upprätta en övervakningsplan, där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerade beteende och se till att planen följs. De åtgärder som vidtagits skall vidare rapporteras i en årlig rapport till den tillsynsmyndighet som anges i artikel 23.1. Rapporten skall offentliggöras.

Enligt *punkten två andra stycket* får medlemsstaterna besluta att inte tillämpa punkterna ett och två på integrerade företag som har mindre än 100 000 anslutna kunder eller levererar till små enskilda system.

Bedömning

Direktivets artikel 15 riktar sig till systemansvariga för distributionssystem som är vertikalt integrerade. Liknande regler finns för systemansvariga för överföringssystem, se artikel 10.2. Med vertikalt integrerade företag menas i detta avseende företag eller en grupp av företag vars inbördes relationer definieras i artikel 3.3 i rådets förordning (EEG) nr 4064/89 av den 21 december 1989 om kontroll av företagskoncentrationer (koncentrationsförordningen) och där de berörda företagen eller den berörda gruppen bedriver verksamhet inom minst ett av områdena överföring eller distribution och minst ett av områdena produktion eller leverans av el. Definitionen i koncentrationsförordningen tar sikte på möjligheten för ett företag att utöva ett avgörande inflytande på ett annat företag genom kontroll som uppnås genom rättigheter, avtal eller andra medel. Detta innebär bl.a. att de koncerner som bedriver både nätverksamhet och produktion eller handel med el omfattas av definitionen vertikalt integrerat företag. Av de cirka 160 företag som bedriver nätverksamhet i Sverige är drygt 100 knutna till en koncern inom vilken det också bedrivs produktion eller handel med el. Vertikalt integrerade företag, i direktivets mening, är därmed mycket vanliga på den svenska elmarknaden.

Den svenska ellagen ställer i 3 kap. 1 § krav på att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion och handel med el. Några åtgärder för att införliva direktivet vad avser juridisk åtskillnad mellan nätverksamhet å ena sidan och produktion och handel med el å andra sidan behöver därför inte göras. Utöver kravet på juridisk separation finns inga uttryckliga regler i svensk rätt om sådan åtskillnad som direktivet föreskriver. Däremot bedrivs inte distributionsverksamhet tillsammans med överföringsverksamhet i Sverige eftersom driften av stamnätet sköts av Svenska kraftnät.

Elnätsutredningen har i sitt delbetänkande, *Elnätsföretag – regler och tillsyn* (SOU 2000:90), berört frågor om både organisatorisk och personell separation i företagskoncerner som bedriver både nätverksamhet och produktion eller handel med el. Utredningen konstaterade att samarbete mellan företag och verksamheter inom företag ofta är rationellt eftersom stordriftsfördelar kan utnyttjas men att det föreligger en risk för subventionering om kostnader för t.ex. för gemensamma lokaler, endast eller i för stor utsträckning

belastar nätföretaget. Utredningen drog dock slutsatsen att en sådan övervältring av kostnader från den konkurrensutsatta delen av marknaden ryms inom ramen för tariffkontrollen och att ett förbud mot vissa gemensamma funktioner skulle leda till komplicerade gränsdragningsproblem och vara kostnadshöjande. Direktivets minimiregler tycks inte heller motsäga ett sådant synsätt. Några åtgärder från svensk sida vad avser regler för förbud mot användandet av vissa gemensamma organisatoriska funktioner m.m. behöver därför inte vidtas.

När det gäller frågan om åtskillnad vad avser beslutsfattande föreskriver direktivets minimiregler först att de personer som ansvarar för lokal- och regionnätets ledning inte får vara involverade i den dagliga driften i elhandels- eller elproduktionsföretag. Direktivet föreskriver särskilt att dessa personer skall kunna agera självständigt och att det skall finnas faktisk beslutanderätt när det gäller de tillgångar som behövs för att trygga drift, underhåll samt utbyggnad av näten.

I direktivet ges en möjlighet att begära undantag från kraven på åtskillnad för sådana distributionsföretag som har mindre än 100 000 anslutna kunder. För systemansvariga för överföringssystem finns däremot inget undantag från reglerna i direktivets artikel 10.2.

För de vertikalt integrerade företagen på elmarknaden dvs. koncerner som bedriver både nätverksamhet och elhandel eller produktion av el måste en ny reglering införas i ellagen. Frågan behandlas närmare i avsnitt 4.

Artikel 16 reglerar frågor om sekretess för den systemansvarige för distributionssystem och föreskriver att denne skall behandla kommersiellt känsliga uppgifter konfidentiellt. Artikeln motsvaras av den tidigare artikel 9 i det gamla elmarknadsdirektivet, 96/92/EG.

Bedömning

Systemansvariga för distributionssystemen är som ovan nämnts innehavarna av region- och lokalnäten. Dessa företag drivs i olika utsträckning av stat, kommun och enskilda. I den mån distributionssystemen drivs i kommunal regi är tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen tillämpliga, varvid

samma överväganden som under avsnittet om artikel 12 gör sig gällande. Om distributionssystemen däremot drivs av privata eller statliga nätföretag är tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen inte tillämpliga i företagets verksamhet, varför andra överväganden måste göras.

Den mest ingripande åtgärden vore att föreskriva om tystnadsplikt för anställda inom de företag som inte omfattas av den befintliga sekretesslagstiftningen. Regering och riksdag har bl.a. vid införlivandet av det tidigare elmarknadsdirektivet i svensk rätt, 96/92/EG, ansett att starka skäl talar mot att införa tystnadsplikt för de lokal och regionnätstföretag som inte drivs i kommunal regi (prop. 1997/98:159, bet. 1998/99:NU4, rskr 1998/99:53). Det finns heller inget som talar för att några andra slutsatser bör övervägas vid införlivandet av det nu aktuella direktivet. Se vidare nedan under avsnittet 2.3.7 om artikel 23.9.

Artikel 17 innehåller regler om kombinerat systemansvar. Då sådant kombinerat ansvar inte förekommer i Sverige saknar bestämmelserna relevans för svenskt vidkommande.

2.3.6 Kapitel VI

Kapitel VI, Särredovisning av olika verksamheter samt insyn och öppenhet i bokföringen, innehåller två artiklar nämligen artikel 18 och 19.

Artikel 18 innehåller två punkter och reglerar de behöriga myndigheternas rätt till tillgång till elföretagens räkenskaper och en skyldighet för tillsynsmyndigheterna att behandla sådana uppgifter konfidentiellt.

Bedömning

Med elföretag avses enligt direktivet företag som är verksamma inom områdena produktion och leverans av el samt företag verksamma med överföring och distribution av el. I Sverige har man inte ansett att det behövs några särskilda bokföringsregler för de företag som är verksamma inom produktion och handel med el, mot bakgrund av den klara boskillnaden gentemot de företag som sysslar med nätverksamhet. Företag för överföring och distribution

motsvarar de företag som har nätkoncession enligt ellagen. Enligt bestämmelserna i 12 kap. 1 § ellagen står koncessionshavarna under tillsyn av nätmyndigheten, dvs. Energimyndigheten. Energimyndigheten har enligt 12 kap. 2 § samma lag rätt att på begäran få de upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för tillsynen. Detta innebär t.ex. att myndigheten har tillgång till företagets bokföring inom ramen för sin tillsyn.

Enligt artikel 18 skall myndigheterna ha tillgång till elföretagens räkenskaper i den utsträckning som krävs för att de skall kunna utföra sina uppgifter. Någon åtgärd för att genomföra direktivet i denna del krävs därför inte.

Artikel 19 ger närmare regler för bokföringen hos elföretag och innehåller fyra punkter. Reglerna syftar till att undvika diskriminering och korssubventionering mellan konkurrensutsatt verksamhet och monopolverksamhet. Enligt *första punkten* skall medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att bokföringen hos elföretag sker i enlighet med punkterna två till tre. I *andra punkten* stadgas att elföretag, oberoende av ägartyp eller juridisk form, skall upprätta, låta revidera och offentliggöra sina årsredovisningar enligt bestämmelserna i nationella författningar som avser årsredovisning för aktiebolag och som har fastställts till följd av rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 grundat på artikel 44.2 g i fördraget om årsbokslut i vissa typer av bolag.

Bedömning

Vad avser upprättande, revision och offentliggörande av årsredovisningar finns sådana krav i årsredovisningslagen (1995:1554) som gäller för alla elföretag utom de som bedrivs som kommunala eller statliga verk. För de elföretag som bedriver nätverksamhet har regeringen, med stöd av ett bemyndigande i ellagen, meddelat föreskrifter om redovisning av nätverksamhet i förordningen (1995:1145) om redovisning av nätverksamhet. Denna förordning gäller alla företag, som bedriver nätverksamhet oavsett associationsform. Förordningen bygger på samma principer som årsredovisningslagen. De elproducenter och elhandelsföretag som bedrivs i verksform måste enligt direktivet hålla en kopia av årsredovisningen tillgänglig för allmänheten. Enligt

tryckfrihetsförordningens bestämmelser torde en sådan årsredovisning utgöra en allmän handling då denna upprättats hos det kommunala verket varvid direktivets krav är uppfyllt i denna del.

I *tredje punkten* finns bestämmelser om hur särredovisningen skall ske i företag som inte delat upp sin vertikalt integrerade verksamhet i två separata juridiska personer, en för handel och produktion av el och en för överföring och distribution av el.

Bedömning

Artikel 15.2 andra stycket ger medlemsstaterna bl.a. en möjlighet att undanta de vertikalt integrerade företag som har mindre än 100 000 anslutna kunder eller levererar el till små enskilda system från kravet på legal separation mellan produktion och handel med el och nätverksamhet. För dessa företag krävs enligt artikelns tredje punkt en särredovisning av de olika verksamhetsgrenarna.

Den svenska ellagstiftningen har emellertid, som ovan anförts, redan infört ett absolut krav på juridisk separation. Nätföretagen skall vidare enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § ellagen redovisa nätverksamheten skilt från eventuell annan verksamhet som bedrivs inom företaget. En ordning med krav på särredovisning för de elhandels- och produktionsföretag som bedriver annan verksamhet utanför elområdet behöver därför inte införas för svenskt vidkommande.

2.3.7 Kapitel VII

Kapitel VII, Organisation av tillträde till systemet, innehåller fyra artiklar nämligen artikel 20-23.

Artikel 20 reglerar tillträde till överföringssystemet för tredje part och består av två punkter. I *punkten ett* anges att medlemsstaterna skall se till att det införs en ordning för tredje parts tillträde till överförings- och distributionssystemen och att tarifferna, eller de metoder som använts för att beräkna dem är godkända innan de träder i kraft i enlighet med artikel 23. Tarifferna och metoderna skall vidare offentliggöras innan de träder i kraft. *Punkten två* innehåller bestämmelser som möjliggör för en systemansvarig för

överförings- eller distributionssystemet att vägra tillträde till systemet om det saknar nödvändig kapacitet.

Bedömning

Den svenska ellagstiftningen föreskriver att elkunderna har rätt till anslutning till elnätet och därefter rätt till överföring av el. Nätinnehavaren kan dock vägra anslutning om han saknar ledig kapacitet, något som också accepteras enligt direktivet. Nätinnehavarnas tariffer publiceras vidare enligt bestämmelserna i Närings- och teknikutvecklingsverkets föreskrift NUTFS 1999:1.

Den svenska ellagstiftningen uppfyller därmed direktivet med ett undantag. I Sverige fastställs eller godkänns inte tarifferna eller metoderna varpå tariffsättningen baseras innan dessa träder i kraft. Lagstiftningen tar endast sikte på att lägga fast ett ramverk för på vilken grund koncessionären kan basera sina tariffer. En prövning av tariffernas lämplighet kan däremot senare utföras på basis av objektiva och subjektiva grunder enligt reglerna i 4 kap. 1 § ellagen. För att uppfylla direktivets krav i denna del måste därför en ny reglering införas. Denna fråga behandlas vidare nedan under avsnittet om artikel 23.2 och i avsnitt 3.4.

Artikel 21 innehåller bestämmelser om öppnande av marknaderna och ömsesidighet. I artikeln föreskrivs att marknaden skall öppnas för samtliga kunder senast från och med den 1 juli 2007.

Bedömning

Reglerna om marknadsöppning och berättigade kunder saknar relevans för svenskt vidkommande eftersom alla svenska elkunder enligt ellagens bestämmelser har rätt att fritt välja elleverantör.

Artikel 22 reglerar vilka åtgärder som medlemsstaterna skall vidta för att möjliggöra byggandet av direktledningar dvs. en ledning som sammanbinder en viss producent med en viss konsument utan att det gemensamma elsystemet används. Artikeln består av fem punkter och motsvaras till fullo av artikel 21 i det gamla elmarknadsdirektivet 96/92/EG.

Bedömning

Rätten att bygga ledningar regleras för svenskt vidkommande i ellagen. De kriterier som ligger till grund för tillståndsprövningen för nya ledningar står i överensstämmelse med de krav som anges i artikel 22. Rätten att bygga direktledningar kan alltså provas inom ramen för nuvarande ellagstiftning.

Artikel 23 föreskriver regler för utseende av tillsynsmyndigheter och de uppgifter som tillsynsmyndigheterna skall fullgöra. Artikeln består av 12 punkter. I *punkten ett* stadgas att medlemsstaterna skall utse ett eller flera behöriga organ som skall fungera som tillsynsmyndigheter. Dessa myndigheter skall vara fullständigt oberoende av elindustrins intressen. De skall åtminstone ansvara för att säkerställa icke-diskriminering, effektiv konkurrens och att marknaden fungerar effektivt, genom att särskilt övervaka följande:

- a) Bestämmelserna för förvaltning och tilldelning av sammanlänkningskapacitet, tillsammans med tillsynsmyndigheten eller tillsynsmyndigheterna i de medlemsstater med vilka sammanlänkning förekommer.
- b) Alla mekanismer avsedda att åtgärda överbelastning i det nationella elnätet.
- c) Den tid som överförings- och distributionsföretag behöver för att genomföra sammanlänkningar och reparationer.
- d) Offentliggörande av information från de systemansvariga för överförings- och distributionssystem om sammanlänkningar, nätanvändning och kapacitetsfördelning till berörda parter, med beaktande av behovet av att icke sammanfattad information behandlas som kommersiellt konfidentiell.
- e) Effektiv särredovisning enligt artikel 19 för att hindra korssubventionering inom verksamhetsgrenarna produktion, överföring, distribution och leverans.
- f) Villkor och tariffer för anslutning av nya elproducenter så att det säkerställs att dessa villkor och tariffer är objektiva, öppna och icke-diskriminerande, särskilt med beaktande av kostnaderna och fördelarna med olika tekniska lösningar för förnybara energikällor, distribuerad produktion och kraftvärme.
- g) I vilken utsträckning de systemansvariga för överförings- och distributionssystem fullgör sina uppgifter i enlighet med artiklarna 9 och 14.

h) graden av insyn och konkurrens

De myndigheter som inrättas i enlighet med denna artikel skall offentliggöra en årsrapport om resultatet av sin övervakningsverksamhet i enlighet med led a–h.

Bedömning

I Sverige är tillsynen enligt ellagen uppdelad på tre myndigheter, Energimyndigheten, Svenska kraftnät och Elsäkerhetsverket. För genomförandet av elmarknadsdirektivet i svensk rätt är endast de uppgifter som Energimyndigheten och Svenska kraftnät utför aktuella. Härtill har Konkurrensverket såsom konkurrensvårdande myndighet en möjlighet att ingripa mot konkurrensbegränsande samarbete eller missbruk av en dominerande ställning samt företagskoncentrationer som skapar eller förstärker en dominerande ställning som väsentligt hämmar en effektiv konkurrens på elmarknaden.

Svenska kraftnät förvaltar och driver stamnätet för elkraft, vilket i princip omfattar landets 220 kV och 400 kV ledningar med stationer, flertalet utlandsförbindelser och IT-system.

Svenska kraftnät har även uppgifter utöver driften av stamnätet. Enligt 1 § förordningen (1994:1806) om systemansvaret för el skall Svenska kraftnät ha systemansvaret för el. Med detta avses enligt 8 kap. 1 § ellagen det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el. Skälet till att denna balans måste upprätthållas är att den totala inmatningen på och det totala uttaget från det samlade elnätet i landet måste vara lika stort vid varje givet tillfälle. Om så inte är fallet uppstår omedelbart störningar på elnätet i form av frekvens- och spänningsvariationer och, om störningarna når viss omfattning, omfattande strömavbrott. Detta innebär att den som har systemansvaret skall se till att det svenska elsystemets anläggningar samverkar driftsäkert och att produktionen och importen motsvarar konsumtionen och exporten.

Av 8 kap. 2 § första stycket ellagen framgår vidare att den systemansvariga myndigheten får, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra elproducenter att, mot marknadsmässig ersättning, öka eller minska produktionen av el.

Om dessa åtgärder inte räcker för att utöva systemansvaret får, enligt andra stycket samma lag, den systemansvariga myndigheten beordra innehavare av nätkoncession att begränsa eller avbryta överföring av el till elanvändare.

Den systemansvariga myndigheten har således det övergripande ansvaret för att balansen mellan produktion inklusive import och förbrukning inklusive export av el kortsiktigt upprätthålls. Ansvaret för att detta sker fullgörs i praktiken av balanstjänsten vid Svenska kraftnät. Denna kan vid behov, när frekvensen avviker från det normala ($50,0 \text{ Hz} \pm 0,1 \text{ Hz}$), beordra att de reglerresurser, som har ställts till förfogande av balansansvariga företag genom anbud till Svenska kraftnät, utnyttjas. Avvikelse i balansen som de balansansvariga har för varje timme görs sedan upp ekonomiskt i efterhand med Svenska kraftnät.

Elanvändarna tar kontinuerligt ut el från elsystemet och betalar i efterhand sina leverantörer för den el de tagit ut. En elleverantör får endast leverera el i uttagpunkter där någon har åtagit sig balansansvaret. Balansansvaret är ett ekonomiskt åtagande gentemot Svenska kraftnät, för att det nationella elsystemet tillförs lika mycket el som tas ut i de uttagpunkter som balansansvaret omfattar. Balansavvikelse gentemot den systemansvariga myndigheten regleras ekonomiskt i efterhand genom s.k. balansavräkning.

Av 12 kap. 1 § andra stycket ellagen och bestämmelserna i elförordningen (1994:1250) framgår att Statens energimyndighet (Energimyndigheten) såsom nätmyndighet ansvarar för tillsynen över ellagens övriga bestämmelser, med undantag av elleverantörernas skyldighet enligt 8 kap. och bestämmelserna i lagens 7, 10 och 11 kap. Detta innebär att Energimyndigheten bl.a. utövar tillsyn över nättarifferna dvs. ”avgifter och övriga villkor för överföring av el och för anslutning till en ledning eller ett ledningsnät”.

I förordning (1996:353) med instruktion för Konkurrensverket framgår att Konkurrensverket är den centrala förvaltningsmyndigheten för konkurrensfrågor och skall fullgöra de uppgifter som bl.a. följer av konkurrenslagens (1993:20) bestämmelser. Konkurrensverkets uppgifter överlappar till viss del de uppgifter som åligger Energimyndigheten enligt ellagen. Konkurrensverket kan däremot bara ingripa mot beteenden som står i strid med konkurrenslagstiftningen såsom konkurrensbegränsande samarbete enligt bestämmelserna i 6 §

konkurrenslagen (KL), missbruk av dominerade ställning enligt 19 § KL och företagskoncentrationer som skapar eller förstärker en dominerande ställning som väsentlig hämmar en effektiv konkurrens enligt 34 § KL.

Frågan om vem eller vilka myndigheter som skall utöva tillsyn enligt direktivets bestämmelser utvecklas närmare i avsnittet 3.4.1 om tillsynsmyndigheter.

Direktivet föreskriver vidare att tillsynsmyndigheterna skall offentliggöra resultatet av sin övervakningsverksamhet enligt artikel 23.1, leden a–h i en årsrapport. En lämplig ordning vore därmed att det organ som åläggs övervaka det som anges i artikel 23.1, leden a–h skall offentliggöra en sådan årsrapport. Frågor om övervakning och rapportering enligt direktivet redovisas samlat under avsnitt 3.5.

Av artikel 23 *punkten två a* framgår att tillsynsmyndigheterna skall ansvara för att, innan dessa träder i kraft, fastställa eller godkänna åtminstone metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät, inklusive överförings- och distributionstariffer.

Bedömning

Direktivet ger tillsynsmyndigheterna två alternativa möjligheter att utöva tillsyn över nätföretagens avgifter och villkor. Huvudregeln är att myndigheterna skall godkänna eller fastställa anslutningsavgifter, villkor för tillträde, inklusive överförings- och distributionstariffer innan dessa träder i kraft. En sådan ordning är mycket vanlig bland unionens medlemsstater. Det andra alternativet är att medlemsstaterna i vart fall skall godkänna eller fastställa de metoder som används för att beräkna anslutningsavgifter, villkor för tillträde till nät inklusive överförings- och distributionstariffer innan dessa träder i kraft.

Med begreppet nättariff avses enligt definitionen i 1 kap. 5 § ellagen avgifter och övriga villkor för överföring av el och för anslutning till en ledning eller ett ledningsnät. Av bestämmelserna i 4 kap. ellagen framgår vidare att en betald nättariff ger rätt att använda hela det svenska elnätet med undantag av utlandsförbindelserna och att en nätägare är skyldig att på skäliga villkor överföra el åt annan. Detta innebär att det utöver

anslutningsavgifter och överföringstariffer inte finns några avgifter för tillträde till näten. Inte heller behöver de elleverantörer som säljer el på den svenska elmarknaden betala några särskilda avgifter för tillträde. Däremot får en elleverantör endast leverera el i uttagspunkter där någon har åtagit sig balansansvaret så som beskrivits enligt ovan.

När det gäller nättariffer, utom engångsavgifter för anslutning, får dessa inte annat än i undantagsfall utformas så att hänsyn tas till var en anslutning är belägen. Nättariffen skall vidare, enligt bestämmelserna 4 kap. 1 § ellagen, var utformad så att nätkoncessionshavarens intäkter är skäliga i förhållande till de objektiva förutsättningarna att bedriva nätverksamheten och dels nätkoncessionshavarens sätt att bedriva verksamheten. De skall också vara sakliga dvs. icke-diskriminerade och objektiva.

I Sverige har tillsyn av nätverksamhet, och tidigare även elpriset, av tradition skett genom en kontroll i efterhand (ex post reglering). Den första modellen infördes redan år 1939. I samband med avregleringen år 1996 behölls en ordning med efterhandskontroller främst på grund av att detta var en inarbetad modell.

Energimyndigheten bedriver sedan år 1998 ett projekt med syfte att ta fram en generell modell, Nätnyttomodellen, för bedömning av nättariffer. Nätnyttomodellen innebär i korthet följande. Varje nätkoncessionshavares prestation mäts genom att den s.k. nätnyttan beräknas. Nätnyttan är ett värde på nätkoncessionshavarens prestation. Vid beräkning av nätnyttan tas hänsyn till dels nätkoncessionshavarens objektiva förutsättningar att utföra sin verksamhet dels till det sätt nätkoncessionshavaren bedriver verksamheten. Den objektiva prestationen beräknas på grundval av ett referensnät, som byggs upp utifrån uttagspunkterna, inmatningspunkterna och gränspunkternas geografiska läge. Dessutom beaktas mängden överförd energi och effekt. När referensnätet är byggt beräknar Nätnyttomodellen referensnätets investeringsutgift. Detta sker utifrån antagandet om verkliga kostnader för att bygga elnät. Med investeringsutgiften som bas beräknas därefter årliga standardkostnader för kapital och drift och underhåll. Härutöver beräknar Nätnyttomodellen även årliga standardkostnader för kundhantering, kostnader för nätförluster och kostnader för anslutning till andra nätkoncessionshavarens nät samt produktionsanläggningar. Slutligen beräknas också en kvalitetsparameter och värdet nätnytta erhålls.

Nätnyttan jämförs med nätkoncessionshavarens samlade tariffintäkter.

Det bör påpekas att det inte finns någon laglig skyldighet att använda just nätnyttomodellen för att beräkna om nätkoncessionshavares intäktsnivå varit skälig utifrån dennes prestation.

Eftersom nätföretagen själva sätter sina tariffer och Energimyndigheten först i efterhand granskar om dessa står i överensstämmelse med bestämmelserna i ellagen uppfyller den svenska tillsynsmodellen inte direktivets bestämmelser i artikel 23.2.a vad gäller villkoren för distributions och överföringsavgifter. Med hänsyn härtill bör det införas en ny reglering som möjliggör ett införlivande av direktivets bestämmelser i denna del. Denna fråga behandlas vidare under avsnitt 3.4.2.

Den som har nätkoncession är, enligt reglerna i 3 kap. 6 och 7 §§ ellagen, skyldig att på skäliga villkor ansluta en anläggning till sin ledning eller ledningsnät. Med begreppet anslutning avses också återinkoppling av en anläggning till elnätet eller en ökning av kundens säkringsstorlek. Vid anslutning av en anläggning tar nätkoncessionären ut en engångsavgift för anslutningen, en s.k. anslutningsavgift. I motsats till vad som gäller avseende överföringstariffen får anslutningsavgiften utformas så att den tar hänsyn till var en anslutning är belägen geografiskt. Eftersom en anslutningsavgift också är en nättariff gäller vid bedömningen om denna varit skälig även bestämmelserna i 4 kap. 1 § ellagen.

Energimyndigheten har i en rad beslut tolkat innebörden av skälighetsbegreppet i samband med anslutningsavgifter. Härigenom har en viss tillämpningsmetodik vuxit fram som i vissa delar är godtagen av domstolarna. Till att börja med har Energimyndigheten tagit ställning till vilka kostnader vid anslutning som skall betalas av den enskilde och vilka som skall bäras av hela kundkollektivet, dvs. vilka kostnader som får utgöra underlag för överföringstariffen. Energimyndigheten har härvid fastlagt att kostnader för förstärkning, ombyggnad eller utbyggnad av nätet som uppkommer vid anslutning av en anläggning och som är till nytta enbart för den enskilda kunden, kundspecifika kostnader, också skall bekostas av denne.

Vid bestämmandet av den kundspecifika avgiftens villkor jämförs denna i huvudsak mot schabloner utarbetade av Energimyndigheten. Vid t.ex. nyanslutning tar schablonen hänsyn till vilken effekt kunden skall abonnera på och om

anslutningspunkten ligger i en sammanhållen bebyggelse. Om anslutningen inte ligger i en sådan sammanhållen bebyggelse tillkommer ett schabloniserat tillägg för kostnaden för det antal meter ledning som anslutningen kräver.

Eftersom nätföretagen själva bestämmer sina anslutningsavgifter och Energimyndigheten först i efterhand granskar om dessa står i överensstämmelse med ellagens bestämmelser och den praxis som utarbetats uppfyller den svenska modellen inte direktivets bestämmelser. En ny reglering som möjliggör ett införlivande av direktivets bestämmelser i denna del bör därför införas. Denna fråga behandlas vidare under 3.4.3.

I artikel 23 *punkten två b* framgår vidare att tillsynsmyndigheterna skall ansvara för att, innan dessa träder i kraft, fastställa eller godkänna åtminstone metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster.

Bedömning

Villkor för tillhandahållandet av balanstjänster regleras, för svenskt vidkommande i de avtal som Svenska kraftnät ingår med de balansansvariga elleverantörerna enligt bestämmelserna i 8 kap. 4 § ellagen. Som ovan anförts är Svenska kraftnät tillsynsmyndighet för driftsäkerheten i det svenska elsystemet medan Energimyndigheten utövar tillsyn över efterlevnaden av ellagens övriga bestämmelser utom elsäkerhet och elleverantörernas skyldigheter enligt 8 kap. och bestämmelserna i 7, 10 och 11 kap. De kostnader som Svenska kraftnät har till följd av systemansvaret får visserligen i vissa fall utgöra kostnadsunderlag för stamnätstariffen enligt bestämmelserna i 4 kap. 9 § ellagen och kan som sådan bli föremål för Energimyndighetens tillsyn. Detta innebär dock inte att villkoren för balansansvaret enligt 8 kap. 4 §, så som definierats ovan, kan prövas av Energimyndigheten annat än indirekt. Med hänsyn härtill kan det inte sägas att någon annan myndighet än Svenska kraftnät har ansvar för villkoren för balanstjänster i avtal om balansansvar. Den svenska ellagstiftningen uppfyller därför inte direktivets krav i denna del. En ny reglering bör därför införas i ellagen som möjliggör att villkoren i avtal om balansansvar godkänns i förväg. Denna fråga behandlas vidare under avsnitt 3.4.4.

Punkten tre innehåller regler för det fall tillsynsmyndigheten inte självt fattar tillsynsbesluten enligt punkten två och är inte aktuell för svenskt vidkommande. I *punkten fyra* föreskrivs att tillsynsmyndigheterna skall ha befogenhet att vid behov begära att de systemansvariga ändrar de villkor, tariffer, regler, mekanismer och metoder som avses i punkterna ett, två och tre för att säkerställa att de är proportionerliga och tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt.

Bedömning

Av bestämmelserna i 12 kap. 3 § ellagen framgår att en tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av de föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen. Ett sådant föreläggande får förenas med vite. Ett föreläggande som avser driftsäkerheten hos det nationella elsystemet gäller vidare omedelbart. Artikel 23.4 föranleder därmed inga ändringar i den svenska lagstiftningen.

I *punkten fem* anges att varje part som har ett klagomål mot en systemansvarig för överförings- eller distributionssystem avseende de villkor, tariffer och metoder som avses i punkterna 1, 2 och 4 får inge klagomålet till tillsynsmyndigheten som i egenskap av tvistlösande myndighet skall fatta ett beslut inom två månader från det att klagomålet mottagits. Denna period får förlängas med två månader om tillsynsmyndigheten begär ytterligare upplysningar. Period får därutöver förlängas ytterligare om den klagande samtycker till detta. Ett sådant beslut skall vara bindande såvida inte det upphävs vid ett överklagande.

Om klagomålet gäller anslutningsavgifter för nya större produktionsanläggningar, får tillsynsmyndigheten förlänga tvåmånadersperioden.

I *punkten sex* anges att de parter som har rätt till klagomål mot ett beslut om metoder som fattats i enlighet med punkterna 2, 3 eller 4 måste inge sitt klagomål inom två månader efter offentliggörandet av beslutet eller inom en kortare tidsperiod om medlemsstaterna föreskriver detta. Ett sådant klagomål skall inte utgöra hinder för verkställighet. Av *punkten sju* framgår också att medlemsstaterna skall vidta åtgärder för att se till att

tillsynsmyndigheterna kan utföra sina åligganden enligt punkterna ett till fem snabbt och effektivt.

Bedömning

Av bestämmelserna i ellagen framgår att det i vissa fall finns en rätt att få sin sak prövad hos Energimyndigheten i dess egenskap av nätmyndighet. Av 3 kap. 6 och 7 § ellagen framgår att tvister om koncessionshavarens skyldighet att på skäliga villkor ansluta en anläggning till sitt ledningsnät är en sådan fråga. Enligt 3 kap. 11 §, 11 a § och 14 § ellagen skall tvister om kostnader för mätning och beräkning också alltid prövas. Likaså prövas tvister om ersättning vid inmatning av el av nätmyndigheten enligt reglerna i 3 kap. 15 § ellagen. I övrigt saknas uttryckliga regler om rätt för en enskild part att få sin sak prövad av myndigheten. Detta innebär att Energimyndigheten endast har ett generellt tillsynsansvar för övriga frågor och inte är tvungen att ta upp varje anmälan från enskild till prövning i sak. Det innebär också att Energimyndigheten inte heller är bunden av att det kommer in klagomål för att kunna agera i en fråga som rör hela kundkollektivet.

Av de beslut som fattas av Energimyndigheten kan vissa överklagas till allmän förvaltningsdomstol enligt bestämmelserna i 13 kap. 5 § ellagen. Beslut om nätkoncessioner överklagas däremot till regeringen enligt 17 § elförordningen. Av bestämmelserna i 3 § elförordningen framgår emellertid att Energimyndigheten inte självt får avgöra alla ärenden om nätkoncession. Sådana ärenden beslutas av regeringen. Lagligheten av ett regeringsbeslut kan prövas enligt reglerna i lagen (1988:223) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut.

I den remiss som skickades till lagrådet innan regeringen lämnade sin proposition 1999/2000:72, Ny naturgaslag, föreslogs bland annat att tvister om anslutning skulle prövas av tillsynsmyndigheten.

Lagrådet anförde i sitt yttrande i denna del i huvudsak följande.

Enligt sista stycket skall "tvister" om skyldigheter enligt paragrafen för den som innehar en naturgasledning prövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Ordet "tvister" för närmast tankarna till att det skulle vara fråga om sådana tvistemål som i normala fall handläggs av allmän domstol. Mot bakgrund av den övriga regleringen i lagen torde

rättsförhållandet dock i själva verket vara förvaltningsrättsligt med den skillnaden att här talas om tvister, vilket inte tillhör vanligheten inom förvaltningsförfarandet.

Om innehavaren av en naturgasledning och den som vill få sin ledning ansluten inte kommer överens, kan den sistnämnde anmäla den andre hos tillsynsmyndigheten, dvs. den "tvistelösande" myndigheten, med påstående om att denne inte fullgör sina skyldigheter enligt paragrafen. Förhållanden av denna art finns på många ställen i förvaltningsrätten. Om t.ex. en hyresvärd och en hyresgäst inte kommer överens i en fråga om hyresvärdens skyldighet att avhjälpa påstådda sanitära brister i lägenheten, kan hyresgästen hos den kommunala nämnd som handhar hälsovårdsfrågor påkalla ingripande för avhjälpan av olägenheterna. Likaså kan en fastighetsägare med åberopande av plan- och bygglagen begära att en byggnadsnämnd ingriper mot byggnadsåtgärder på en grannfastighet och meddelar beslut i saken.

Det framgår inte av lagrådsremissen vilket slags rättsmedel som skall användas för att göra tillsynsmyndigheten uppmärksam på den uppkomna "tvisten". Utan uttryckliga regler kommer, liksom i fråga om hälsoskydds- eller byggnadsärenden, en anmälan att bli det naturliga medlet. Tidigare har inom förvaltningsrätten en anmälare inte ansetts förvärva partsställning i ärendet hos tillsynsmyndigheten; ärendet har nämligen ansetts angå endast en fråga mellan myndigheten och den som anmälts. Utvecklingen har emellertid gått dithän att partsställning numera tillerkänns en anmälare i allt större utsträckning, vilket särskilt kunnat märkas på byggnadsrättsens område. Se t.ex. rättsfallen RÅ 1963 ref. 20 och 1966 ref. 17 samt uttalanden i SOU 1968:27 s. 86 och JO 1980/81 s. 468, 1990/91 s. 337. Den som med stöd av paragrafen begär ingripande av tillsynsmyndigheten bör därför kunna räkna med att få partsställning hos myndigheten. Den myndighet som avses i sista stycket kommer att intaga den ställning som tillsynsmyndigheten brukar i förvaltningsrättslig lagstiftning. Den kommer att kunna vidtaga åtgärder med anledning av enskilds anmälan eller ex officio. Vidare kommer den med stöd av bestämmelserna i 6 kap. 3 § att kunna meddela förelägganden mot tredskande innehavare av naturgasledningar. Tillsynsmyndigheten blir med andra ord en normal förvaltningsmyndighet, vars beslut i vanlig ordning är överklagbara hos allmän förvaltningsdomstol.

Vad nu sagts hade också blivit resultatet om sista stycket över huvud taget inte funnits. De regler om myndighetens tillsynsbefogenheter som

föreslås skola tas in i 6 kap. 1–3 §§ är i princip tillräckliga för att tillgodose enskilds intressen i det ifrågavarande fallet. Enligt Lagrådets mening kan sista stycket således utgå. En anledning av helt och hållet formell art till att behålla sista stycket skulle möjligen vara att det i den svenska versionen av EU:s direktiv (artikel 21.2) talas om ”tvister” och en behörig myndighet för att lösa dessa.

Mot bakgrund av vad lagrådet uttalat i frågan om tvistlösande myndighet, och att Energimyndigheten har tillsyn över ellagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, får Sverige anses uppfylla kravet i artikel 23.5 om rätt att inge klagomål till en tvistlösande myndighet. Någon åtgärd krävs därför inte i denna del.

Lagstiftningen innehåller dock inte några tidsfrister inom vilka tillsynsmyndigheten skall fatta beslut. Bestämmelser i dessa delar måste därför införas. Denna fråga behandlas i avsnitt 3.4.6.

När det gäller den preskriptionstid som anges i punkten sex måste nya bestämmelser övervägas när det gäller klagomål på anslutningsavgifter och villkor för balanstjänster. Se vidare under avsnitt 3.4.6.

Punkten åtta innehåller bestämmelser som medför en skyldighet för medlemsstaterna att inrätta lämpliga och effektiva system för reglering, kontroll och öppenhet för att förhindra missbruk av dominerande ställning. Dessa system skall beakta bestämmelserna i fördraget, särskilt artikel 82 i detta.

Fram till 2010 skall medlemsstaternas behöriga myndigheter, senast den 31 juli varje år och i överensstämmelse med konkurrenslagstiftningen, till kommissionen överlämna en rapport om dominerande marknadsställning, underprissättning och konkurrenshämmande åtgärder. Rapporten skall också innehålla en undersökning om hur ägandeförhållandena förändrats och vilka konkreta åtgärder som vidtagits på nationell nivå för att garantera en tillräcklig mångfald av marknadsaktörer eller vilka konkreta åtgärder som vidtagits för att förbättra sammanlänkningen och konkurrensen. Från och med 2010 skall de behöriga myndigheterna överlämna en sådan rapport vartannat år.

Bedömning

Konkurrensverket är som anförts under artikel 23.1 en central förvaltningsmyndighet på konkurrensområdet. Verket har enligt konkurrenslagens bestämmelser möjlighet att ingripa mot missbruk av dominerande ställning och kan även tillämpa artikel 82 i fördraget direkt om samhandelskriteriet är uppfyllt. De rapporteringskrav som åläggs medlemsstaterna artikel 23.8 andra stycket bör därför fullgöras av Konkurrensverket. Se vidare under avsnittet 3.5 om övervakning och rapportering.

I *punkten nio* stadgas att medlemsstaterna skall se till att lämpliga åtgärder, inbegripet administrativa åtgärder eller straffrättsliga förfaranden i enlighet med nationell lagstiftning, vidtas mot ansvariga fysiska eller juridiska personer när sekretessbestämmelserna i detta direktiv inte har följts.

Bedömning

Syftet med direktivets sekretessbestämmelser är att säkerställa att uppgifter som erhålls i den egna verksamheten behandlas konfidentiellt så att sådana uppgifter som kan vara kommersiellt fördelaktiga inte röjs på ett diskriminerade sätt. För svenskt vidkommande innebär detta t.ex. att en nätkoncessionär som erhållit uppgifter om leverantörsbyte från en elleverantör inte får avslöja dessa uppgifter till ett närstående elförsäljningsföretag. För att på ett effektivt sätt förhindra ett sådant otillbörligt informationsutbyte äger rum skall det enligt direktivet vara möjligt att vidta administrativa eller straffrättsliga åtgärder mot distributionsföretag eller anställda i sådana företag.

Möjligheten att enligt svensk rätt sanktionera enskilda personer för sådant otillbörligt beteende som beskrivits ovan beror på i vilken form det enskilda företaget, där personerna är anställda, bedrivs. Anställda i statliga och kommunala verk och i kommunala bolag lyder, som angivits under avsnittet om artikel 16, under tryckfrihetsförordningens och sekretesslagens bestämmelser. Detta innebär att Justitieombudsmannen som särskild åklagare får väcka åtal enligt 6 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän mot befattningshavare som åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten. För anställda i statliga verk gäller också att en

arbetstagare, som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter i anställningen, får meddelas disciplinpåföljd för tjänsteförseelse enligt 14 § i lagen (1994:260) om offentlig anställning. För anställda i privata och statliga företag gäller däremot inte tryckfrihetsförordningens och sekretesslagens bestämmelser och några motsvarande sanktionsregler finns därför inte. Med hänsyn till de överväganden som redovisats ovan, under avsnittet om artikel 16, bör en sådan reglering inte heller införas.

När det gäller möjligheten att ingripa mot ett nätföretag som röjer kommersiellt fördelaktiga uppgifter till t.ex. ett närstående elhandelsföretag kan ett sådant beteende föranleda ett ingripande från Konkurrensverket. Detta med hänsyn till att nätföretagen innehar en monopolställning inom sina nätområden och att ett sådant informationsutbyte kan utgöra ett missbruk av dominerade ställning enligt bestämmelserna i 19 § i konkurrenslagen (1993:20). Av 22 § i samma lag framgår att Konkurrensverket får ålägga ett företag att upphöra med en sådan överträdelse. Verket kan också jämlikt 26 § konkurrenslagen (KL) väcka talan vid Stockholms tingsrätt om särskild konkurrensskadeavgift mot företag som uppsåtligen eller av oaktsamhet överträder förbudet i 19 § KL. Om verket inte väljer att väcka talan eller ålägga ett företag att upphöra med en sådan överträdelse kan även ett företag som berörs av överträdelsen, genom en subsidiär talerätt, väcka talan vid Marknadsdomstolen enligt bestämmelserna i 23 § andra stycket KL. Med hänsyn till att det redan idag finns lämpliga åtgärder att vidta, mot nätföretag och i vissa fall även anställda i sådana företag om kommersiellt känsliga uppgifter som erhållits i den egna verksamheten röjs, behövs ingen särskild åtgärd för att införliva direktivet i denna del.

Av den *tionde punkten* framgår att den tillsynsmyndighet som är behörig med avseende på den systemansvarige som vägrar utnyttjande eller tillträde till systemet skall vara den beslutande tillsynsmyndigheten vid gränsöverskridande tvister.

Bedömning

Direkta bestämmelser med denna innebörd saknas i den svenska ellagstiftningen. En svensk myndighet har dock inte jurisdiktion och således inte heller tillsynsansvar över utländsk lagstiftning och

över företag som verkar utanför Sverige. På samma sätt har inte heller utländska tillsynsmyndigheter jurisdiktion över den svenska ellagstiftningen och kan därför inte heller ha tillsynsansvar över företagens verksamhet i Sverige. Den behöriga myndigheten vid gränsöverskridande tvister kommer därför i förekommande fall alltid vara den myndighet i det land där en systemansvarig vägrar utnyttjande eller tillträde till systemet. Bestämmelsen kräver därför ingen åtgärd.

2.3.8 Kapitel VIII

Kapitel VIII, Slutbestämmelser, innehåller åtta artiklar nämligen artiklarna 24-31.

Artikel 24 reglerar rätten att vidta skyddsåtgärder vid vissa angivna former av kris. *Artikel 25* anger att medlemsstaterna, var tredje månad, skall informera kommissionen om de tre föregående månadernas elimport från tredje land, uttryckt i fysiska flöden. I *Artikel 26* finns möjlighet till vissa tidsbegränsade undantag för de medlemsstater som av tekniska skäl har avsevärda problem med att öppna sin marknad för vissa begränsade grupper. *Artiklarna 27 och 28* riktar sig till kommissionen och gäller viss rapportering och utvärdering. *Artiklarna 29 och 30* innehåller bestämmelser om att det tidigare elmarknadsdirektivet upphör att gälla den 1 juli 2004 och att föreskriften att de lagar och andra författningar som krävs för att genomföra direktivet skall träda i kraft senast samma datum. Slutligen innehåller *artiklarna 31 och 32* innehåller bestämmelser om ikraftträdande och direktivets adressater.

Bedömning

Det svenska kraftnätet omfattar ett flertal utlandsförbindelser både till länder inom den Europeiska unionen och till länder som står utanför unionen, s.k. tredje länder. Förbindelserna möjliggör såväl export som import av el. Reglerna i artikel 25 innebär att Sverige har förbundit sig att var tredje månad informera kommissionen om elimporten från tredje land för de tre föregående månaderna. En lämplig ordning borde därför vara att den systemansvariga

myndigheten, Svenska kraftnät, åläggs ett sådant rapporteringskrav gentemot regeringen. Frågan behandlas närmare avsnittet 3.5.

3 Överväganden och förslag avseende elmarknadsdirektivet

3.1 Angivande av elens ursprung

3.1.1 Elleverantörernas skyldigheter

Förslag: En ny bestämmelse införs i ellagen som ålägger elleverantörer att på eller i samband med elfakturor och i reklam till elanvändarna lämna uppgift om följande:

- Ursprunget av den el som säljs, baserat på föregående års genomsnittliga bränslesammansättning eller, om elen köps via börs eller importeras från ett land utanför Europeiska gemenskapen, baserat på aggregerade uppgifter från föregående år som börs eller importör tillhandahållit.
- Den miljöpåverkan i form av utsläpp av CO₂ och radioaktivt utsläpp som föregående års genomsnittliga bränslesammansättning har givit upphov till, genom hänvisning till befintliga referenskällor.

Bestämmelsen kompletteras med ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om hur sådana uppgifter skall beräknas och redovisas för elanvändarna.

Bestämmelserna om angivande av elens ursprung bör omfattas av nätmyndighetens tillsyn.

Elmarknadsdirektivets artikel 3.6 föreskriver att elleverantörerna på eller i samband med fakturorna och i reklam skall lämna uppgifter till elanvändarna om varje enskild energikällas andel av den genomsnittliga bränslesammansättningen som företaget använt under det gångna året eller, om elen anskaffats via en elbörs eller importerats från ett land utanför gemenskapen, de aggregerade

uppgifter för föregående år som erhållits från elbörsen eller importören.

Elleverantören skall vidare genom hänvisning till befintliga referenskällor, t.ex. webbplatser, lämna uppgift om vilken inverkan på miljön elen från den aktuella bränslesammansättningen haft under det gångna året, i vart fall i form av utsläppt CO₂ och radioaktivt utsläpp.

Den svenska lagstiftningen saknar bestämmelser om skyldighet för elleverantörer att ange elens ursprung. Det finns inte heller någon skyldighet att hänvisa till uppgifter om vilken miljöpåverkan el från en viss bränslesammansättning har. Med hänsyn härtill bör sådana regler införas i ellagen.

För att elanvändarna skall kunna jämföra elen med avseende på olika elleverantörernas genomsnittliga bränslesammansättning och den miljöpåverkan som el producerad från olika energikällor har, bör presentationen av uppgifterna gentemot elanvändarna göras så enhetlig som möjligt. Sättet att ange elens ursprung, sättet att beräkna de olika energikällornas andel av elen och sättet att beräkna mängden CO₂ utsläpp och radioaktivt avfall som uppkommer av olika energikällor måste därför närmare utvecklas. En sådan utveckling kan i huvudsak genomföras på två sätt.

Elbranschen kan genom en frivillig överenskommelse, som eventuellt görs i samråd med en myndighet, närmare utveckla sättet att ange elens ursprung, sättet att beräkna de olika energikällornas andel av elen och sättet att beräkna mängden CO₂ utsläpp och radioaktivt avfall som uppkommer av olika energikällor eller också kan sådana bestämmelser införas i bindande lagstiftning. En överenskommelse mellan marknadens aktörer är därvid att föredra, framförallt mot bakgrund av att branschen redan idag har tagit fram ett antal frivilliga märkningssystem. En sådan frivillig reglering bör ske i samråd med Energimyndigheten. Skulle en överenskommelse inte komma till stånd bör det dock finnas en möjlighet att föreskriva ett mer detaljerat regelverk om sättet att beräkna och redovisa de aktuella uppgifterna. Det bör därför finnas en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att, om detta blir aktuellt, närmare utforma de relevanta reglerna.

Direktivet anger att medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den information som leverantörer tillhandahåller sina kunder är tillförlitlig. Detta innebär att någon form av övervakning måste göras av att elleverantörerna inte

åsidosätter sina skyldigheter att ange elens ursprung på ett adekvat sätt. En lämplig ordning är att Energimyndighetens tillsynsområde utökas till att också omfatta en sådan övervakning.

Vad gäller de föreslagna reglernas ikraftträdande måste följande överväganden göras. För det praktiska genomförandet av elleverantörernas skyldigheter är det viktigt att det ges tillräcklig tid för förberedelser. Med hänsyn till att direktivet skall vara infört i nationell lagstiftning den 1 juli 2004 och att uppgifterna skall baseras på föregående års genomsnittliga bränslesammansättning bör en rimlig avvägning vara att de föreslagna reglerna i ellagen om angivande av elens ursprung tillämpas från och med den 1 januari 2006.

3.1.2 Elproducenter, elimportörer och elleverantörers skyldigheter

Förslag: En ny bestämmelse införs i ellagen som ålägger elproducenter, importörer av el och elleverantörer att på begäran av elleverantör lämna de uppgifter som en elleverantör behöver för att fullgöra de uppgifter som krävs enligt reglerna om angivande av elens ursprung.

Bestämmelsen kompletteras med ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att närmare föreskriva om sättet att beräkna och redovisa elens ursprung till elleverantörerna.

Bestämmelsen om elproducenter, importörer av el samt elleverantörers skyldigheter att lämna uppgifter om elens ursprung bör omfattas av nätmyndighetens tillsyn.

Innan den svenska elmarknaden konkurrensutsattes handlades den el som producerades i Sverige eller som importerades hit enbart via bilaterala avtal mellan säljare och köpare. Idag finns en gemensam nordisk elbör, Nord Pool. Nord Pool har sitt säte i Norge och lyder därför under norsk lagstiftning. Strax under 30 procent av all elhandel i Sverige sker via börserna. Den övervägande andelen el producerad i Sverige säljs därmed fortfarande via bilaterala avtal.

För att elleverantörerna skall kunna fullgöra sin uppgift att ange elens ursprung måste de elproducenter, importörer och elleverantörer som inte handlar via elbörsen åläggas att på begäran av en elleverantör lämna de uppgifter som behövs för att

elleverantöreren skall kunna fullfölja sina skyldigheter att ange elens ursprung. När det gäller sådan el som importerats till Sverige från ett land utanför unionen, vid tiden för direktivets införlivande i svensk rätt el från Norge, föreskriver direktivet att ursprunget av sådan el endast behöver anges på en aggregerad nivå baserat på föregående års uppgifter. Detta innebär att det måste införas närmare regler för hur producenter och elimportörer skall tillhandahålla uppgifterna till elleverantörerna t.ex. om dessa får anges på en aggregerad nivå eller inte.

I likhet med vad som anförts ovan under avsnittet 3.1.1 om elleverantörers skyldigheter att ange elens ursprung bör den närmare regleringen av sättet på vilket producenter m.fl. skall beräkna och redovisa elens ursprung överlämnas åt branschens aktörer. Skulle detta inte visa sig vara tillräckligt eller om en sådan överenskommelse inte kan komma tillstånd bör bindande föreskrifter övervägas. Med hänsyn härtill bör regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, om detta blir aktuellt, ges en möjlighet att närmare utforma sådana regler.

När det gäller el som anskaffats via elbörs kan en skyldighet att ålägga Nord Pool att på begäran av en elleverantör lämna ut de uppgifter som denne behöver för att fullgöra sina skyldigheter att ange elens ursprung inte införas eftersom bolaget har sitt säte i Norge. Det får ändå förutsättas att den nordiska börsen kommer att tillhandahålla sådana uppgifter utan att detta anges särskilt i lagstiftning.

I likhet med vad som anförts ovan om elleverantörernas skyldigheter att ange elens ursprung bör Energimyndighetens tillsynsområde också omfatta de skyldigheter som föreslås vad gäller elproducenter, elimportörer och elleverantörer. Energimyndighetens tillsynsområde bör därmed utökas till att också omfatta en sådan övervakning.

3.2 Anskaffande av förlustel

Förslag: En ny bestämmelse införs i ellagen som ålägger alla juridiska personer som bedriver nätverksamhet att anskaffa el för att täcka nätförluster i enlighet med öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade förfaranden.

Bestämmelsen om hur den som bedriver nätverksamhet skall anskaffa förlustel bör omfattas av nätmyndighetens tillsyn och ett beslut av tillsynsmyndigheten i ett sådant ärende bör kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Elmarknadsdirektivets artikel 11.6 och artikel 14.5 föreskriver att systemansvariga för överförings- och distributionssystem skall anskaffa den energi som behövs för att täcka energiförluster och reservkapacitet inom sina system i enlighet med öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade förfaranden, närhelst de har denna funktion.

För svenskt vidkommande kan det endast bli aktuellt att reglera anskaffandet av el för att täcka nätförluster eftersom den reservkapacitet som företagen behöver för att klara elavbrott i princip uteslutande torde produceras i företagens egna mobila reservaggregat. En sådan produktion är vidare undantaget kravet på juridisk separation enligt bestämmelserna i 3 kap. 1 § ellagen.

I den svenska ellagen finns inga regler för på vilket sätt de företag som bedriver nätverksamhet skall införskaffa el för att täcka nätförluster om denna inte producerats inom det egna företaget. Nätföretagen är visserligen upphandlande enheter i enlighet med 4 kap. 1 § LOU men är inte skyldiga att upphandla förlustel eftersom 4 kap. 7 § punkten 2 samma lag innehåller ett undantag när det bl.a. gäller el för driften av näten.

Införlivandet av artikel 11.6 och 14.5 i svensk rätt kan i huvudsak genomföras på två sätt. En ändring av bestämmelserna i LOU kan övervägas eller också kan en ny bestämmelse införas i ellagen som innebär en skyldighet för nätföretag att införskaffa förlustel genom ett särskilt förfarande.

Elnätsutredningen har i sitt delbetänkande – *Elnätsföretag, regler och tillsyn* (SOU 2000:90) anført att det finns skäl som talar emot att införa en skyldighet för nätföretagen att upphandla den el som nätföretagen använder för att täcka nätförluster m.m. och anført att frågan om förlustel bör vara möjlig att behandla inom ramen för

kravet på skäliga nättariffer. Bestämmelserna i LOU har vidare i huvudsak meddelats till följd av Sveriges förpliktelser som medlem i den Europeiska unionen. En ändring i LOU skulle medföra att undantaget i 4 kap. 7 § punkten två tas bort vad avser förlustel. Ett sådant övervägande skulle därmed medföra att om inte strängare så i vart fall mer omständliga regler infördes i Sverige jämfört med de övriga medlemsstaterna. Skäl talar därför för att endast i ellagen införa regler om att införskaffandet av förlustel skall ske genom öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade förfaranden.

Frågan är vad det innebär att anskaffa förlustel på ett öppet, icke-diskriminerade och marknadsorienterat sätt. Kravet på öppenhet bör rimligen innebära att nätföretaget måste vända sig till marknaden för att tillkänna sin önskan att anskaffa förlustel. Detta kan t.ex. ske genom publicering. Ett icke-diskriminerande förfarande bör vidare innebära att nätföretaget är skyldigt att beakta alla de anbud som inkommer och att det inte tillämpar särskilda villkor för eventuella närstående företag. Härvid är det också viktigt att nätföretaget är så tydligt som möjligt i sitt underlag till begäran om anbud. Kravet på marknadsorienterat sätt bör slutligen innebära att nätföretaget i princip bör ingå avtal med det företag som kan erbjuda bästa pris och övriga villkor. Förlustel som är införskaffad från elbörsen torde alltid uppfylla kraven på öppenhet, icke-diskriminering och marknadsorienterat förfarande.

Energimyndighetens tillsynsområde bör omfatta de skyldigheter att anskaffa förlustel genom öppna, icke-diskriminerande och marknadsorienterade förfaranden som föreslås. Av rättssäkerhetsskäl bör beslut i sådana ärenden också kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

När det gäller frågan om bestämmelsens ikraftträdande framgår det av direktivet att avtal som ingåtts före den 1 januari 2002 inte skall påverkas av den nya regleringen. Frågan uppstår då om de avtal om köp av förlustel som ingåtts efter den 1 januari 2002 men före direktivet införts i svensk lag automatiskt kommer att bli ogiltiga om de inte uppfyller kraven på anskaffande som föreslås ovan. Ett nätföretag som ingått ett avtal om inköp av förlustel under denna tidsperiod har rimligtvis inte kunnat ta hänsyn till de krav som kommer att ställas på sådana inköp och en sådan tolkning innebär att Sverige måste införa regler med mycket lång retroaktiv verkan. En rimlig avvägning bör därför vara att de avtal som ingåtts före direktivets införlivande i svensk rätt skall få fortsätta att gälla till dess de löper ut. Med hänsyn härtill till bör övergångsregler inte

övervägas. Det kan också påpekas att företagen inte heller med dagens reglering kan låta förlustel utgöra en alltför stor del av den totala kostnadsmassan och återspeglas i nättariffer på ett sätt som strider mot den svenska ellagen.

3.3 Gemensamma ledningsfunktioner m.m.

I artikel 10 och artikel 15 anges att systemansvariga för överförings- respektive distributionssystem skall vara oberoende vad avser juridisk form, organisation och beslutsfattande från sådana juridiska personer som bedriver produktion av eller handel med el, om dessa verksamheter ingår i en vertikalt integrerad företagsstruktur tillsammans med överföring eller distribution. Med hänsyn till att vi, enligt utredningens direktiv, särskilt skall behandla frågor om sådan åtskillnad redovisas de närmare övervägandena som görs i denna fråga i ett separat avsnitt, avsnitt 4.

3.3.1 Övervakningsplan

Förslag: En ny bestämmelse införs i ellagen som ålägger den som bedriver nätverksamhet och som utgör en del av ett vertikalt integrerat företag vars elnät har minst 100 000 anslutningspunkter samt den som innehar nätkoncession för stamledning att upprätta en övervakningsplan där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende. Begreppet vertikalt integrerat företag definieras i en egen bestämmelse.

De åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende skall redovisas i en årlig rapport till den myndighet som regeringen bestämmer.

Den årliga rapporten skall offentliggöras.

Närmare föreskrifter om innehållet i övervakningsplanen och om offentliggörandet av den årliga rapporten meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Enligt artikel 10.2.d och artikel 15.2. d skall systemansvariga för överförings- respektive distributionssystem upprätta en övervakningsplan där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende samt se till att planen följs. I

planen skall anges vilka specifika skyldigheter de anställda har för att detta mål skall uppfyllas. Den person eller det organ som ansvarar för att övervakningsplanen följs skall överlämna en årlig rapport över vilka åtgärder som vidtagits till relevant tillsynsmyndighet. Den årliga rapporten skall dessutom offentliggöras.

Syftet med övervakningsplanen är att säkerställa att de systemansvariga för överförings- respektive distributionssystemen inser vikten av att de agerar objektivt och icke-diskriminerande, dvs. att de inte otillbörligt gynnar någon aktör på marknaden.

Enligt artikel 15.2 andra stycket får medlemsstaterna, såvitt avser systemansvariga för distributionssystemet, bl.a. besluta att inte införa detta krav på integrerade elmarknadsföretag som har mindre än 100 000 anslutna kunder. Något undantag för systemansvariga för överföringssystem finns däremot inte.

I likhet med de slutsatser som dragits av Elnätsutredningen i sitt delbetänkande *Elnätsföretag – Regler och tillsyn* (SOU 2000:90) har under avsnitt 2.3.5 avseende bedömningen av artikel 15 dragits slutsatsen att direktivet inte motsäger ett synsätt som innebär att eventuell övervältring av kostnader från den konkurrensutsatta delen av marknaden bäst tas om hand inom ramen för tariffkontrollen och att ett förbud mot vissa gemensamma funktioner skulle leda till komplicerade gränsdragningsproblem. Under bedömningen av artikel 15 har också dragits slutsatsen att direktivet kräver en åtskillnad när det gäller beslutsfattande.

För svenskt vidkommande innebär bestämmelserna om åtskillnad att nya regler måste införas som innebär ett förbud för juridiska personer som bedriver nätverksamhet att ha gemensamma styrelseledamöter, verkställande direktör och firmatecknare med företag som bedriver produktion av eller handel med el.

Mot bakgrund av den registrering av de personer som träffas av det föreslagna förbudet i t.ex. Patent- och registreringsverkets register bör det inte bli några större problem med att övervaka att en sådan åtskillnad verkligen genomförs. Detta sammantaget med de överväganden som görs i avsnitt 4, att åtskillnaden skall gälla alla juridiska personer som bedriver nätverksamhet, uppstår heller inte någon gränsdragningsproblematik som i sin tur föranleder ett särskilt behov att övervaka graden av åtskillnad och vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerade beteende. Sverige bör med hänsyn till detta överväga att inte tillämpa direktivets krav på övervakningsplan för de företag som har mindre än 100 000

anslutna kunder. För de företag som har minst 100 000 anslutna kunder och för den systemansvariga för överföringssystemet, dvs. Svenska kraftnät, finns ingen möjlighet till ett sådant undantag.

Ellagstiftningen innehåller inga föreskrifter om upprättande, överlämnande eller offentliggörande av sådana planer som avses i artikel 10.2.d och artikel 15.2. d. Det bör därför införas en skyldighet för den som bedriver nätverksamhet och som utgör del av ett vertikalt integrerat företag vars elnät har minst 100 000 anslutningspunkter samt den som är innehavare av nätkoncession för stamledning att upprätta en sådan plan och att överlämna en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende till berörd tillsynsmyndighet, vilket för Sveriges del är Energimyndigheten. Vad som avses med vertikalt integrerat företag definieras i en egen bestämmelse i enlighet med definitionen i elmarknadsdirektivet. För att uppfylla kravet på att den årliga rapporten skall offentliggöras bör det också införas en sådan skyldighet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen utser bör bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om innehållet i planen och om offentliggörandet av planen.

3.4 Tillsyn

3.4.1 Tillsynsmyndigheter

Bedömning: De tillsynsuppgifter som anges i elmarknadsdirektivets artikel 23.1 avser i huvudsak tillsyn över områden där Energimyndigheten och Konkurrensverket redan idag utövar tillsyn. Några åtgärder för att införliva direktivet i denna del behöver därför inte göras.

På det svenska elmarknadsområdet finns, som anförts under avsnittet om artikel 23.1, idag flera tillsynsmyndigheter. Svenska kraftnät ansvarar för tillsynen över driftsäkerheten hos det nationella elsystemet, Elsäkerhetsverket ansvarar för elsäkerheten och Energimyndigheten ansvarar för den övriga tillsynen enligt ellagen, med undantag för vissa i ellagen angivna bestämmelser. Därtill har Konkurrensverket ett ansvar för att konkurrenslagens regler följs inom energisektorn.

Sverige har ett system där en myndighet, Svenska kraftnät, är systemansvarig för överföringssystemet. Som anförts under avsnittet 2.3.6 om artikel 23 förvaltar och driver Svenska kraftnät det svenska stamnätet och är systemansvarig myndighet, enligt den svenska ellagens definition. Denna definition är något vidare än direktivets definition av systemansvarig för överföringssystemet. I praktiken är ordningen med en systemansvarig myndighet unik i ett europeiskt perspektiv. I t.ex. de övriga nordiska länderna är den systemansvariga ett bolag som står under en särskild myndighets tillsyn.

Direktivet föreskriver att den som skall vara tillsynsmyndighet över de områden som anges måste vara helt oberoende av elindustrins intressen. En lämplig ordning kan därför vara att Energimyndigheten utpekas som tillsynsmyndighet. Av de punkter som räknas upp under artikel 23.1, leden a-h kan Energimyndigheten i princip redan idag utöva tillsyn över samtliga områden. Det synes därmed som om den tillsyn som Energimyndigheten utövar över Svenska kraftnät såsom innehavare av koncession för det svenska stamnätet faller inom de punkter som anges i artikel 23.1. Energimyndigheten har däremot inte tillsyn över Svenska kraftnät i dess egenskap av systemansvarig myndighet dvs. inom det området som faller under Svenska kraftnäts myndighetsansvar. Artikel 23.1 synes heller inte kräva ett sådant tillsynsansvar.

Konkurrensverket har ett ansvar för graden av insyn och konkurrens på elmarknadsområdet. Därmed är Energimyndigheten och Konkurrensverket, den senare om än i en begränsad omfattning, sådana oberoende tillsynsmyndigheter som avses i artikel 23.1.

Sammantaget innebär detta att den svenska ellagstiftningen uppfyller syftet med artikel 23.1 och att lagstiftningen inte behöver ändras eller kompletteras i denna del. För tillsynsmyndigheternas del innebär reglerna i artikel 23.1 andra stycket en skyldighet att offentliggöra en årsrapport om resultatet av övervakningen enligt artikel 23.1. Denna fråga utvecklas närmare i avsnitt 3.5.

3.4.2 Tillsyn över överföringstariffer

Förslag: En ny regel införs i ellagen som innebär att innehavare av nätkoncession, vid utformningen av nättariffer för överföring av el, särskilt skall beakta antalet anslutningspunkter, anslutningspunkternas geografiska läge, mängden överförd energi, abonnerad effekt och kostnaderna för överliggande nät samt kvaliteten på överförd el.

Elmarknadsdirektivet gör en klar skiljelinje mellan vilka frågor som tillsynsmyndigheten kan pröva i efterhand respektive vilka som skall prövas på förhand. Huvudregeln är att bl.a. överföringstariffer skall fastställas eller godkännas på förhand, vilket motiveras med att det skapas en stor osäkerhet på marknaden om de tariffer som tillämpats av företagen långt senare kan ändras av en tillsynsmyndighet. Direktivets bestämmelser ger emellertid medlemsstaterna en möjlighet att välja mellan att tillämpa huvudregeln eller att endast fastställa eller godkänna metoderna varpå tarifferna är baserade. Så som direktivet är utformat har därmed Sverige två handlingsalternativ vid införlivandet av artikel 23.2.a vad avser bl.a. företagens nättariffer för överföring av el.

Sverige har idag ett system med tillsyn över nätföretagens överföringstariffer i efterhand. En övergång till en renodlad förhandstillsyn dvs. att tillsynsmyndigheten på förhand skulle fastställa eller godkänna företagens överföringstariffer skulle, förutom en ökad europeisk tillsynsharmonisering, innebära såväl fördelar som nackdelar för svenskt vidkommande. Fördelarna är att en sådan metod skapar en ökad förutsägbarhet för både nätföretagen och deras kunder. Nackdelarna är, bortsett från att efterhandstillsynen vunnit en allmän acceptans i det svenska samhället, en mycket kraftig ökning av tillsynsmyndighetens arbetsbörda med hänsyn till det stora antalet nätföretag i Sverige. Därtill gör bristen på utvecklad rättspraxis till stöd för bestämmelsen i 4 kap. 1 § ellagen att avsevärd tid skulle behöva läggas på att fastställa de parametrar som skall ligga till grund för företagens nättariffer. Eftersom direktivet skall vara införlivat i nationell rätt senast den 1 juli 2004 blir slutsatsen att ett sådant byte av tillsynsmodell inte kan anses vara realistiskt inom ramen för den tid Sverige har att införliva direktivet i svensk rätt. Direktivet ger emellertid medlemsstaterna en möjlighet att välja att

endast fastställa eller godkänna de metoder varpå företagen skall basera bl.a. sina överföringstariffer. En sådan metod bör kunna kombineras med den nu gällande svenska tillsynsmodellen. Detta innebär att såväl metoderna för tariffsättningen som själva efterhandstillsynen kan baseras på de befintliga reglerna i ellagen.

Med hänsyn till att bestämmelserna i 4 kap. 1 § ellagen är mycket allmänt hållna och inte ger någon egentlig vägledning till vilka kriterier och metoder som företagen skall ta hänsyn till vid tariffsättningen uppkommer frågan hur en sådan metod närmare skall utformas. I huvudsak framstår två alternativ som möjliga. Det ena alternativet är att det direkt i lagstiftningen anges mer eller mindre detaljerade parametrar för hur företagen skall utforma sina tariffer. Det andra alternativet är att det i lagstiftningen införs en skyldighet för Energimyndigheten att genom särskilda beslut, riktade till de enskilda nätföretagen, fastställa tariffmetoderna.

Det finns både för- och nackdelar med de båda alternativen. En fördel med att ange metoden direkt i lagstiftningen är att det stora antalet nätföretag gör det mycket resurskrävande att fatta enskilda metodbeslut. Dessutom riskerar klagomål på metodbesluten att leda till att det uppstår parallella domstolsprocesser om dels själva metodbesluten och dels om överföringstariffen varit skälig.

En nackdel med att ange metoden direkt i lagstiftningen är att det kan synas som om en sådan ordning inte är trogen mot direktivets bestämmelser eftersom det i artikel 23.2.a anges att det är tillsynsmyndigheterna i respektive medlemsstater som skall godkänna eller fastställa metoderna för bl.a. tariffsättning. Visserligen syftar direktivet bl.a. till att skapa självständiga och oberoende tillsynsmyndigheter men det framgår också av artikel 23.3 att en ordning accepteras där ett annat organ, t.ex. en regering, ges en möjlighet att anta eller förkasta de förslag på tariffer eller metoder som lagts fram av en tillsynsmyndighet. Att metoden anges direkt i lagstiftning innebära inte heller att Energimyndigheten inte kan agera oberoende och självständigt vid de efterföljande tillsynsbesluten. Med hänsyn härtill kan en ordning där metodparametrarna anges i lagstiftningen inte anses strida mot direktivets syfte.

Metoden för överföringstariffer bör, som ovan anförts, utformas så att den kompletterar de regler om tariffers utformning som redan idag finns i ellagen. Att nu göra metoden alltför detaljerad torde vara mindre lämpligt eftersom den nu gällande tillsynsmodellen, vars ramverk regleras genom 4 kap. 1 § ellagen, är

allmänt hållen och att rättspraxis saknas. En alltför detaljerad metod skulle också kunna innebära att det kan bli svårt att klaga på stora delar av ett tillsynsbeslut om tariffens nivå eftersom det som skall beaktas i metoden riskerar att sammanfalla med det som beaktas i tillsynsbeslutet. Det mesta talar därför för att metoden skall regleras genom generella kriterier som anges direkt i ellagen.

Vid tillsynen enligt 4 kap. 1 § ellagen skall den prestation som nätkoncessionsinnehavaren utför bedömas. Nätkoncessionärens samlade intäkter skall därvid vara skäliga i förhållande till både de objektiva förutsättningarna att bedriva nätverksamhet och nätkoncessionärens sätt att bedriva verksamheten (subjektiva förutsättningar). De objektiva förutsättningarna är sådana förutsättningar som nätkoncessionshavaren inte kan påverka. De främsta objektiva faktorerna är antalet anslutningspunkter, anslutningspunkternas geografiska läge, mängden överförd energi och effekt samt kostnaden för överliggande nät. En viktig subjektiv faktor är det enskilda företags kvalitet på överföringen av el, inbegripet leveranssäkerhet och spänningskvalitet.

Dessa objektiva och subjektiva faktorer bör därmed kunna utgöra övergripande metodparametrar och komplettera bestämmelserna i 4 kap. 1 § ellagen. De kriterier som föreslås ligga till grund för den nya metodregleringen skall däremot inte ses som en uttömmande uppräkningslista av alla faktorer som kan ligga till grund för nätkoncessionärens tariffsättning. Tvärtom måste, vid utformningen av ett företags överföringstariffer, sådana faktorer som är relevanta för just det aktuella företaget (subjektiva faktorer) och andra relevanta faktorer som nätföretaget inte kan påverka (objektiva faktorer) beaktas.

Utredningen vill slutligen framhålla att det här föreslagna förfarandet, där övergripande metodparametrarna regleras i ellagen tillsammans med den efterhandstillsyn som utövas av tillsynsmyndigheten, efter ett antal års tillämpning bör kunna ersättas med en reglering där myndigheten i stället beslutar om överföringstarifferna i förväg. Genom tillämpningen av metodregleringen bör myndigheten och företagen skapa en praxis som kan ligga till grund för direkta beslut om överföringstarifferna. Som framhållits ovan skulle detta kunna skapa en bättre förutsägbarhet både för nätföretagen och deras kunder.

3.4.3 Tillsyn över anslutningsavgifter

Förslag: En ny regel införs i ellagen som innebär att vid utformandet av engångsavgift för anslutning skall särskilt beaktas var en anslutning är belägen och vilken effekt anslutningen avser.

I elmarknadsdirektivets artikel 23.2.a anges att tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att fastställa eller godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät, inklusive överförings- och distributionstariffer. När det gäller engångsavgifter för anslutning, s.k. anslutningsavgifter, ger bestämmelsen, i likhet med vad som anförts under avsnitt 3.4.2, medlemsstaterna en möjlighet att välja mellan två olika tillsynssystem. Medlemsstaterna kan antingen välja ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner anslutningsavgifterna i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa anslutningsavgifterna.

Anslutningsavgifter skall i likhet med överföringstariffer vara skäliga enligt bestämmelserna i 4 kap. 1 § ellagen. I likhet med vad som anförts om överföringstariffer bygger den nu gällande ordningen i Sverige på en fri prissättning där nätföretagen själva bestämmer sina anslutningsavgifter och där Energimyndigheten först i efterhand kan kontrollera om dessa varit skäliga.

Energimyndigheten har genom beslut i en rad ärenden utarbetat en viss metod för skälighetsbedömningen av anslutningsavgifter. Metoden bygger på ett antal mer eller mindre schabloniserade variabler beroende på vilken sorts anslutning det är fråga om, var kunden är belägen och vilken effekt anslutningen avser.

Eftersom anslutningsavgifterna är beroende av var kunden är belägen i förhållande till befintliga ledningar och stationer kan inte ett system där tillsynsmyndigheten i förväg fastställer eller godkänner anslutningsavgifterna vara lämpligt. På samma grund kan inte heller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg fattar beslut varigenom företagens metoder godkänns anses lämpligt.

Den metod som då återstår är att det direkt i lagstiftningen anges mer eller mindre detaljerade parametrar för hur företagen skall utforma sina anslutningsavgifter. På samma grund som angivits ovan under avsnittet 3.4.2 talar starka skäl för att reglera metoden i

mer övergripande termer. En sådan tillsynsmodell bör därför innebära att man i lag anger metoder för hur anslutningsavgifter skall utformas.

Eftersom ellagens bestämmelse i 4 kap. 1 § är allmänt hållen och i sig inte ger någon vägledning i frågan om hur anslutningsavgifterna skall utformas bör det införas en ny bestämmelse i ellagen som anger vad som särskilt skall beaktas vid utformande av anslutningsavgifter.

När ett nätföretag tagit ställning till frågan om anslutningsavgiften skall vara kundspecifik bör de två viktigaste övervägandena vara var anslutningspunkten är belägen och vilken avtalad effekt anslutningen avser. Anslutningspunktens belägenhet och den effekt anslutningen avser bör därför vara sådana övergripande kriterier som särskilt skall beaktas vid utformandet av anslutningsavgifter. Dessa kriterier bör därmed införas i en ny bestämmelse. Kriterierna skall dock inte ses som en uttömmande uppräkningslista av vilka faktorer som kan ligga till grund för nätkoncessionärens tariffsättning vid anslutning av en anläggning.

I enlighet med utredningens direktiv kommer vi också att i vårt fortsatta arbete närmare analysera möjligheterna till effektivare tillsyn av anslutningsavgifter.

3.4.4 Tillsyn över villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster

Förslag: En ny bestämmelse införs i ellagen som innebär att villkoren för tillhandahållande av balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerande samt avspegla verkliga kostnader. Med villkor för tillhandahållande av balanstjänster avses i denna bestämmelse metoder för prissättning, avgifter och villkor för att teckna avtal.

Därtill införs en ny bestämmelse som innebär att nätmyndigheten skall godkänna villkoren för tillhandahållande av balanstjänster. En ansökan skall lämnas in senast två månader innan villkoren får träda i kraft. I ett beslut om godkännande skall anges under vilken tid beslutet skall gälla. Ett sådant beslut får gälla i högst två år.

För att undvika att ett beslut om godkännande inte prövas inom rimlig tid införs en tidsfrist för nätmyndigheten. Tidsfristen för prövningen bör vara två månader från det att en begäran om godkännande kommit in till myndigheten. Har nätmyndigheten

inte fattat ett beslut inom den angivna tidsfristen skall villkoren för tillhandahållande av balanstjänster anses vara godkända för en tid om två år. Ett beslut om godkännande gäller omedelbart.

Den föreslagna regleringen skall omfattas av nätmyndighetens tillsynsansvar.

Av artikel 23.2. b framgår att en tillsynsmyndighet, i likhet med vad som gäller för överföringstariffer och anslutningsavgifter, på förhand skall ansvara för att godkänna eller fastställa i vart fall metoderna för tillhandahållandet av balanstjänster innan dessa träder i kraft. Av avsnitt 3.4.1 framgår att Energimyndigheten och i vissa fall Konkurrensverket är sådana tillsynsmyndigheter som avses i direktivet.

I 8 kap. 4 § första stycket ellagen finns bestämmelser om balansansvar. Med balansansvar menas att någon åtar sig ett ekonomiskt ansvar för att det nationella elsystemet tillförs lika mycket el som tas ut i de uttagpunkter för vilka man ansvarar. I syfte att tillförsäkra att det alltid finns en balansansvarig för alla elleveranser föreskrivs i 8 kap. 4 § ellagen att en elleverantör endast får leverera el i uttagpunkter där någon åtagit sig balansansvaret. Av denna bestämmelse framgår också att ett åtagande om balansansvar skall göras genom ett avtal med den systemansvariga myndigheten, dvs. Svenska kraftnät. Sådana avtal har en standardiserad utformning.

De balansansvariga har ansvar för att skapa balans mellan sin tillförsel och förbrukning genom att planera produktionen, om sådan finns, och/eller genom att köpa och sälja el genom handel med andra balansansvariga och på elbörsen. Balansavvikelser regleras ekonomiskt i efterhand genom balansavräkningen. Eftersom det är ekonomiskt ofördelaktigt att inte vara i balans ligger det i de balansansvarigas intresse att tillföra lika mycket el som kunderna förväntas förbruka.

I det avtal som tecknas mellan Svenska kraftnät och de balansansvariga företagen åtar sig de balansansvariga att fullgöra sitt balansansvar, dvs. att planera för och affärsmässigt åstadkomma timbalans mellan sin tillförsel och sitt uttag av el. I avtalet definieras balansansvar som balansansvarigas affärsmässiga och planeringsmässiga ansvar för att balans råder mellan tillförsel och avsättning av el, dels för egen produktion och förbrukning och egna ingångna avtal om köp och försäljning av el, dels för

produktion, förbrukning och avtal om köp och försäljning som balansansvarig åtagit sig för annans räkning.

Balanstjänsten är uppbyggd inom den systemansvariga myndigheten, Svenska kraftnät, som ett verktyg för att sköta den fysiska balansregleringen för Sveriges del inom det nordiska kraftsystemet. Balanstjänsten utgör således det nödvändiga ledet mellan den timvisa balanseringen som de balansansvariga företagen utför och den fysiska balanseringen av produktion och förbrukning som ständigt måste ske. För att sköta detta tar Svenska kraftnät regleringstjänster i anspråk, vilka mot ersättning erbjuds av aktörer som disponerar lämpliga anläggningar.

Den arbetsfördelning som har etablerats innebär att de balansansvariga alltid kommer att uppvisa en viss skillnad mellan sin planerade balans och det som i efterhand kommer att redovisas som den verkliga balansen. Den skillnaden, som benämns som balanskraft, kan vara både positiv och negativ.

I balanstjänsten ingår också balansavräkningen. I balansavräkningen sker en kontroll baserat på fysiska mätvärden och uppgifter om elhandeln av de balansansvarigas balansutfall timme för timme. Den resulterande balanskraften prissätts på ett sätt som beror på hur dyra åtgärder som behövts för att utföra balansregleringen.

Med hänsyn till vad som ovan anförts torde direktivets artikel 23.2.b om metoder för tillhandahållande av balanstjänster avse delar av de standardavtal som de balansansvariga företagen sluter med Svenska kraftnät, i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 4 § första stycket ellagen. Dessa delar är de villkor som avser prissättning, avgifter och villkor för att teckna avtal.

Ellagen saknar bestämmelser för hur villkor för tillhandahållande av balanstjänster skall utformas. Inte heller finns en skyldighet för en tillsynsmyndighet att fastställa eller godkänna metoderna för sådana villkor innan dessa träder i kraft. Bestämmelser om detta måste därför införas.

Begreppet villkor för tillhandahållande av balanstjänster måste till att börja med definieras. Med villkor för tillhandahållande av balanstjänster avses villkor för prissättning och avgifter samt villkor för att teckna avtal. En sådan definition bör därför införas i ellagen. För att marknaden skall fungera är det mycket viktigt att sådana villkor är objektiva och icke-diskriminerande och att de avspeglar de verkliga kostnaderna. Dessa kriterier kan därför sägas utgöra en metod för tillhandahållandet av balanstjänster och införas i en ny

bestämmelse i ellagen som innebär att villkor för tillhandahållandet av balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerande samt avspegla verkliga kostnader.

Av direktivet framgår att en tillsynsmyndighet skall godkänna villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster innan dessa träder i kraft. Detta innebär rent faktiskt att Energimyndigheten skall godkänna att villkoren, dvs. prissättning, avgifter och villkor för att teckna avtal, är objektiva, icke-diskriminerande och avspeglar verkliga kostnader innan dessa kan börja gälla.

En förutsättning för att Energimyndigheten skall kunna fatta beslut om godkännande av villkoren är att den systemansvariga myndigheten, dvs. Svenska kraftnät, lämnar in en ansökan om godkännande. Ett sådant krav bör därför införas i ellagen. För att säkerställa att Energimyndigheten får rimlig tid att pröva en ansökan skall en sådan ges in senast två månader innan villkoren får träda i kraft.

Det är även viktigt att säkerställa att ett beslut om godkännande av villkoren för tillhandahållande av balanstjänster inte gäller tills vidare. I ett beslut om godkännande skall därför anges under vilken tid beslutet skall gälla. Ett beslut bör dock inte få gälla under längre tid än två år.

För att undvika riskerna med att ett beslut om att godkänna villkoren inte fattas inom en rimlig tid bör en tidsfrist för Energimyndighetens prövning införas. Denna tidsfrist bör lämpligen bestämmas till två månader från det att en fullständig begäran om godkännande kommit in till Energimyndigheten. För det fall att Energimyndigheten inte fattat beslut inom den angivna tiden skall myndigheten ha anses godkänt att villkoren för tillhandahållandet av balanstjänster är objektiva, icke-diskriminerande och avspeglar verkliga kostnader. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från det att tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpt ut.

I syfte att säkerställa att ansökan om godkännande av villkor för tillhandahållande av balanstjänster ges in efter det att bestämmelserna om detta träder i kraft bör det införas en övergångsbestämmelse i ellagen. Denna bör ange att Energimyndigheten efter ikraftträdandet av lagen skall godkänna villkoren för tillhandahållande av balanstjänster. Svenska kraftnät skall inkomma med en ansökan om godkännande av villkoren senast inom två månader efter ikraftträdandet av lagen.

Av rättssäkerhetsskäl bör ett beslut avseende godkännande av villkor för tillhandahållande av balanstjänster kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Av bestämmelsen i artikel 23.6 framgår att ett klagomål inte skall utgöra hinder för verkställighet. Detta innebär att ett beslut om godkännande måste gälla omedelbart. Energimyndigheten bör också ges ett tillsynsansvar över den föreslagna regleringen.

3.4.5 Preskription m.m.

Förslag: Beslut av nätmyndigheten, varigenom villkor för tillhandahållande av balanstjänster godkänns innan avtalen får träda i kraft, skall kunna överklagas inom tre veckor från det att den som har rätt att klaga fått del av beslutet.

Ett beslut som gäller godkännande av villkor för tillhandahållande av balanstjänster gäller omedelbart. Ett sådant beslut skall delges enligt bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen.

Av bestämmelsen i artikel 23.6 framgår att varje berörd part med rätt till klagomål mot ett beslut om metoder som fattas enligt artikel 23.2–4 inom två månader efter offentliggörandet av beslutet, eller inom kortare tidsperiod om medlemsstaterna föreskriver detta, får inge ett klagomål för behandling. Ett sådant klagomål skall inte utgöra hinder för verkställighet.

I avsnitt 3.4.2 och 3.4.3 föreslår vi en ordning där metoder för överföringstariffer och anslutningsavgifter anges i övergripande lagstiftning. Detta innebär att enskilda metodbeslut inte kommer att fattas i sådana ärenden varför det inte heller behöver införas någon preskriptionstid för sådana beslut.

I avsnitt 3.4.4 föreslår vi däremot en ordning där Energimyndigheten skall fatta beslut att godkänna villkor för tillhandahållande av balanstjänster. Ett sådant beslut skall gälla omedelbart.

Tillsynsmyndighetens beslut om metoder bör kunna överklagas. Med hänsyn till målens karaktär bör prövningen ske hos allmän förvaltningsdomstol. Vem som får överklaga beslut framgår av 22 § förvaltningslagen (1986:223). I 23 § förvaltningslagen anges vidare att ett beslut skall överklagas skriftligt och ha kommit in till den

myndighet som har meddelat beslutet inom tre veckor från det att klaganden fick del av beslutet.

Några skäl att frångå den i förvaltningslagen stadgade ordningen för överklagande av myndighets beslut kan inte anses föreligga. Den tid inom vilken tillsynsmyndighetens beslut om metoder kan överklagas bör därför vara tre veckor.

Anledningen till att det i direktivets artikel 23.6 införts en tidsfrist inom vilken en tillsynsmyndighets beslut om metoder senast kan överklagas är att det ansetts vara av stor vikt att det inte råder osäkerhet om vilken metod ett företag skall tillämpa.

Ett beslut får, av den som beslutet angår, överklagas inom tre veckor från det att klaganden fått del av beslutet. Det är därför viktigt att berörda parter delges tillsynsmyndighetens beslut om metoder. Enligt 3 § delgivningslagen (1970:428) sker delgivning genom att myndighet som ombesörjer delgivning sänder handlingen till den sökta, varvid som bevis att denne mottagit försändelsen begärs delgivningskvitto eller mottagningsbevis. (ordinär delgivning). Delgivning med en obestämd krets personer sker, enligt 16 § delgivningslagen genom kungörelsedelgivning. Med hänsyn till att det är av stor vikt att tiden inom vilken tillsynsmyndighetens beslut om metoder kan överklagas börjar löpa bör delgivning ske enligt bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen.

3.4.6 Tidsfrister

Förslag: En ny bestämmelse om tidsfrist för tillsynsmyndighetens prövning av ärenden som avser skyldighet att på skäliga villkor ansluta en anläggning skall införas.

Tillsynsmyndigheten måste normalt pröva sådana ärenden inom två månader. Myndigheten får förlänga denna tidsperiod med ytterligare två månader. Om den som anhängiggjort ärendet samtycker får tidsperioden förlängas ytterligare.

Direktivet föreskriver i artikel 23.5 att varje part som har ett klagomål mot en systemansvarig för överförings- och distributionssystem avseende de villkor, tariffer och metoder för anslutning och tillträde till nationella nät skall kunna ge in ett sådant klagomål till en tillsynsmyndighet som i egenskap av

tvistlösande myndighet skall avgöra ärendet. Ett sådant ärende skall avgöras inom två månader från det att klagomålet mottagits av tillsynsmyndigheten. Tidsperioden får förlängas med ytterligare två månader om det behövs för att avgöra ärendet eller, om den klagande samtycker till detta, förlängas ytterligare.

Den svenska ellagstiftningen innehåller inte några tidsfrister inom vilka tillsynsmyndigheten skall fatta beslut efter det att ett klagomål inkommit till myndigheten. Bestämmelser om detta måste därför införas.

I de fall medlemsstaterna väljer att införa ett system där metoderna för bestämmande av överföringstariffer fastställs genom en övergripande reglering och där tillsynen i övrigt sker i efterhand kan inte tidsfristerna i 23.5 följas. Om det skulle vara ett absolut krav att följa de angivna tidsfristerna skulle det i praktiken innebära ett införande av bestämmande av tariffer och villkor i förväg. Detta är inte avsikten i direktivet.

De i artikel 23.5 angivna tidsfristerna kan för Sveriges del därför inte anses omfatta de bestämmelserna i ellagen som reglerar skäligheten av tariffen för överföring av el samt de metoder som vi under avsnitt 3.4.2 föreslår skall komplettera denna lagstiftning.

När det gäller engångsavgifter för anslutning till elnät förhåller sig saken något annorlunda trots att metoderna för bestämmandet av sådana tariffer föreslås anges i övergripande lagstiftning på det sätt som anges i avsnitt 3.4.3 och att tillsyn sker först i efterhand. Ett beslut om skäligheten i sådana tariffer och villkor kan handläggas relativt snabbt eftersom bedömningen i ett sådant ärende inte tar hänsyn till så många parametrar som skälighetsbedömningen av nätföretagens överföringstariffer. Med hänsyn härtill bör en ny reglering införas i ellagen som innebär att nätmyndigheten i ärenden om koncessionshavares skyldighet att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till sitt nät skall meddela beslut inom en viss tid, i normalfallet två månader. Om myndigheten behöver ytterligare tid för att avgöra ett ärende bör tiden kunna förlängas med två månader eller, om den klagande samtycker till det, med den ytterligare tid som behövs för att ärendet slutligen skall kunna avgöras.

När det gäller handläggningsfrister för beslut om godkännande av om villkor för tillhandahållandet av balanstjänster är objektiva, icke-diskriminerande och avspeglar verkliga kostnader, enligt det förslag som vi redovisar under avsnitt 3.4.4, torde det vara tillräckligt att ett sådant beslut kan överklagas till allmän

förvaltningsdomstol. Med hänsyn härtill behöver sådana handläggningsfrister som avses i artikel 23.5 inte införas i denna del.

3.5 Övervakning och rapportering

3.5.1 Underrättelse om allmännyttiga tjänster m.m.

Bedömning: Någon åtgärd krävs inte för att införliva direktivets bestämmelser om övervakning och rapportering i svensk lagstiftning.

Regeringen bör underrätta kommissionen om vilka samhällsomfattande och allmännyttiga tjänster som ålagts elnäts- och elhandelsföretagen.

Sådan underrättelse bör ske första gången den 1 januari 2005. Underrättelser bör därefter ske den 1 januari vartannat år.

Enligt artikel 3.9 skall medlemsstaterna, när de genomfört direktivet, informera kommissionen om vilka åtgärder som vidtagits för att fullgöra förpliktelseerna att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, inklusive konsument- och miljöskyddsåtgärder, och om åtgärdernas eventuella inverkan på nationell och internationell konkurrens, oavsett om åtgärderna kräver undantag från direktivet eller inte.

Medlemsstaterna skall därefter vartannat år underrätta kommissionen om eventuella ändringar av dessa åtgärder, oavsett om åtgärderna kräver undantag från direktivet eller ej.

Direktivet innehåller inget krav på att medlemsstaterna skall ålägga företag inom elsektorn att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Vi föreslår inte heller att företagen skall åläggas fler allmännyttiga tjänster utöver de som redan idag finns införda i den svenska ellagen och som exemplifieras under avsnitt 2.3.2. Direktivet föreskriver däremot att i vart fall alla hushållskunder skall garanteras samhällsomfattande tjänster i form av elleveranser av en bestämd kvalitet till jämförbara priser. Med hänsyn till de överväganden som redovisas under avsnitt 2.3.2 föreslås inte införandet av några sådana samhällsomfattande tjänster.

Rapporteringskyldigheten i artikel 3.9 måste fullgöras oavsett om företagen åläggs att tillhandahålla samhällsomfattande och

allmännyttiga tjänster eller inte. Rapporteringen skall äga rum första gången den 1 januari 2005 därefter den 1 januari vartannat år.

3.5.2 Övervakning och rapportering av åtgärder för försörjningstryggheten

Bedömning: Någon åtgärd krävs inte för att införliva direktivets bestämmelser om övervakning och rapportering om försörjningssituationen i svensk lagstiftning.

En uppgift att följa och analysera den svenska energiförsörjningssituationen kan med fördel regleras i Energimyndighets regleringsbrev eller i dess instruktion. Uppgiften bör utföras i samråd med Svenska kraftnät och resultera i en årlig rapport till regeringen.

Regeringen bör rapportera resultatet av analyserna till kommissionen.

Sådan underrättelse bör ske för första gången den 31 juli 2005. Rapportering bör därefter ske den 31 juli vartannat år

Av artikel 4 framgår att medlemsstaterna skall se till att frågor som rör försörjningstryggheten övervakas. Övervakningen skall särskilt omfatta balansen mellan tillgång och efterfrågan på den inhemska marknaden, förväntad framtida efterfrågan, ytterligare kapacitet som planeras eller håller på att anläggas, samt nätens kvalitet och underhållsnivå samt åtgärder för att täcka efterfrågetoppar och hantera brister i leverans från en eller flera leverantörers sida. Energimyndigheten och Svenska kraftnät har som redovisats under avsnitt 2.3.2 om artikel 4 redan idag ett ansvar inom detta område.

Någon åtgärd för att införliva direktivets regler i denna fråga i svensk lagstiftning torde inte behövas. Med hänsyn till den rapportering som skall tillställas kommissionen bör det emellertid åvila en av sektorsmyndigheterna att ansvara för att försörjningssituationen i Sverige följs och analyseras och att resultatet redovisas till regeringen. En lämplig ordning bör därför vara att Energimyndigheten ges ett sådant uppdrag i samråd med Svenska kraftnät. Uppgiften kan med fördel regleras genom myndighetens regleringsbrev eller i dess instruktion.

En uppgift att följa och analysera försörjningssituationen innebär däremot inte att ansvaret för att övervaka och rapportera

frågor som rör försörjningstrygghet överläts till Energimyndigheten på det sätt som avses i direktivets artikel 4. Regeringen bör vara den myndighet som ytterst ansvarar för övervakningen av försörjningstryggheten och rapporteringen gentemot kommissionen.

Fråga uppkommer emellertid när en sådan rapportering måste äga rum för första gången. Av direktivets artikel 30 framgår att medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar som är nödvändiga för att direktivet skall följas senast den 1 juli 2004. Detta innebär att en sådan rapporteringsskyldighet som avses i artikel 4 inte kan äga rum förrän tidigast påföljande år dvs. den 31 juli 2005 och därefter äga rum den 31 juli vartannat år.

3.5.3 Tillsynsmyndigheternas årsrapportering

Bedömning: Någon åtgärd krävs inte för att införliva direktivets bestämmelser om tillsynsmyndigheternas årsrapportering i svensk lagstiftning.

En uppgift att offentliggöra resultatet av tillsynsmyndigheternas tillsyn på elmarknaden i en årlig rapport kan med fördel regleras i Energimyndighetens regleringsbrev eller i dess instruktion.

Då tillsynen också avser graden av insyn och konkurrens på elmarknaden bör uppgiften utföras i samråd med Konkurrensverket.

Som anförts under avsnitt 3.4.1 är endast Energimyndigheten och Konkurrensverket tillsynsmyndigheter enligt elmarknadsdirektivets definition. Av direktivets artikel 23.1 andra stycket framgår att sådana tillsynsmyndigheter skall offentliggöra resultatet av sin övervakningsverksamhet i en årsrapport. Med hänvisning till att Energimyndigheten är den myndighet som, med undantag för frågor som rör elsäkerhet och driftsäkerhet samt vissa bestämmelser om elleverantörernas skyldigheter enligt ellagen, har ansvaret för tillsynen över efterlevnaden av ellagen bör Energimyndigheten också vara den myndighet som ansvarar för att publicera en sådan rapport. Rapporteringen bör, med hänsyn till att graden av insyn och konkurrens på elmarknaden skall redovisas, ske i samråd med Konkurrensverket.

Någon åtgärd för att införliva direktivets regler i denna fråga i svensk lagstiftning torde inte krävas. Ett sådant rapporterings- och publiceringskrav kan däremot ingå som en del i Energimyndighetens regleringsbrev eller framgå av myndighetens instruktion.

3.5.4 Rapportering av konkurrensen på elmarknaden

Bedömning: Någon åtgärd krävs inte för att införliva direktivets bestämmelser om rapportering i konkurrensfrågor i svensk lagstiftning.

Konkurrensverket bör överlämna en rapport till kommissionen avseende vissa konkurrensfrågor på elmarknaden. Skyldigheten att överlämna en sådan rapport kan med fördel regleras i Konkurrensverkets regleringsbrev eller i dess instruktion.

Då rapporten skall innefatta en undersökning av hur ägarförhållandena förändrats på marknaden och vilka åtgärder som vidtagit för att förbättra sammanlänkningen bör uppgiften utföras i samråd med Energimyndigheten.

Sådan underrättelse bör ske för första gången den 31 juli 2005. Rapportering bör därefter ske den 31 juli vartannat år fram till och med år 2010 och därefter vid samma tidpunkt vart annat år.

Av direktivets artikel 23.8 framgår att medlemsstaterna skall inrätta lämpliga och effektiva system för reglering, kontroll och öppenhet för att förhindra missbruk av dominerande ställning. I Sverige har Konkurrensverket, enligt konkurrenslagens bestämmelser, en möjlighet att ingripa mot missbruk av dominerande ställning. Verket kan också tillämpa artikel 82 i fördraget, om missbruk av dominerade ställning, direkt om samhandeln mellan medlemsstaterna påverkas. Med hänsyn härtill bör Konkurrensverket vara den myndighet som är bäst skickad att till kommissionen överlämna en rapport om dominerade marknadsställning, underprissättning och andra konkurrenshämmande åtgärder på elmarknaden.

Någon åtgärd för att införliva direktivets regler i denna fråga i svensk lagstiftning bör däremot inte krävas. I stället kan frågan regleras i Konkurrensverkets regleringsbrev eller i dess instruktion. Då rapporten bl.a. skall omfatta en redogörelse för

ägarförhållandena på marknaden och vilka åtgärder som vidtagits för att förbättra sammanlänkningen bör rapporteringen ske i samråd med Energimyndigheten.

Av direktivet framgår att rapporteringen skall ske senast den 31 juli varje år fram till och med år 2010 och därefter vid samma tidpunkt vart annat år. En sådan rapporteringsskyldighet kan inte äga rum förrän tidigast året efter det att direktivet införlivats i nationell lagstiftning dvs. först den 31 juli 2005.

3.5.5 Övervakning och rapportering av elimport

Bedömning: Någon åtgärd krävs inte för att införliva direktivets bestämmelser om övervakning och rapportering i svensk lagstiftning.

En skyldighet att rapportera elimport från länder utanför Europeiska unionen uttryckt i fysiska flöden till regeringen bör införas i Svenska kraftnäts regleringsbrev eller instruktion.

Uppgiften att var tredje månad informera kommissionen om de tre föregående månadernas elimport från länder utanför den Europeiska unionen bör åligga regeringen.

I artikel 25 anges att medlemsstaterna, var tredje månad, skall informera kommissionen om de tre föregående månadernas elimport från tredje land, uttryckt i fysiska flöden. Tredje land är sådana länder som står utanför den Europeiska unionen. Med nuvarande utlandsförbindelser innebär detta att Sverige, vid tidpunkten för direktivets ikraftträdande den 1 juli 2004, kommer att vara skyldigt att till kommissionen rapportera den elimport som äger rum från Norge. Någon åtgärd för att införliva direktivets regler i denna fråga i svensk lagstiftning torde inte krävas.

Som systemansvarig myndighet har Svenska kraftnät idag uppgifter om elimport från tredje land uttryckt i fysiska flöden. En skyldighet för Svenska kraftnät att rapportera sådana uppgifter till regeringen bör därför införas. En sådan skyldighet kan regleras i Svenska kraftnäts regleringsbrev eller i dess instruktion. Regeringen bör däremot vara den myndighet som rapporterar de aktuella värdena avseende elimporten till kommissionen.

4 Åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet

Utredningen har i uppdrag att analysera frågan om en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Denna fråga har redan tidigare varit föremål för utredning i flera omgångar, och förslag om åtgärder har också behandlats av riksdagen. Utredningens uppdrag avser en kompletterande analys, som dessutom påkallas av att det nya elmarknadsdirektivet innehåller bestämmelser av detta slag. Utredningens förslag redovisas nedan efter en inledande bakgrundsbeskrivning.

4.1 Bakgrund

Ellagen stadgar att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte samtidigt får bedriva produktion av eller handel med el. All annan kommersiell verksamhet får dock bedrivas inom samma juridiska person som nätverksamheten. Den som bedriver såväl nätverksamhet som annan verksamhet skall ekonomiskt redovisa nätverksamheten separat. Detta innebär att den ekonomiska aktivitet som är hänförlig till nätverksamheten varje år skall brytas ut och sammanställas i en årsrapport. Till årsrapporten skall också fogas en särskild rapport som innehåller finansiella nyckeltal och teknisk information om elnätet.

Årsrapporten och den särskilda rapporten är viktiga underlag för nätmyndighetens tillsyn. Nätmyndighetens tillsyn över den monopolbedrivna nätverksamheten skall bl.a. säkerställa skäliga nättariffer i nätverksamheten och motverka risken för att nätföretagen subventionerar annan verksamhet. Elnätverksamhet bedrivs som ett s.k. naturligt monopol, och utan särskild kontroll finns det därför möjligheter att täcka även höga kostnader genom nättariffen.

En utgångspunkt i ellagen är att nättarifferna skall vara skäliga och att nätverksamhet endast skall belastas av kostnader som hör till denna. En subventionering, som innebär att överskott från nätverksamhet används för att stödja konkurrensutsatt verksamhet, kan också leda till att konkurrensen i den konkurrensutsatta verksamheten snedvrids. En sådan snedvridning av konkurrensen kan med tiden leda till ett minskat konkurrenstryck och ökade priser i konsumentledet.

Elnätsutredningen konstaterade i delbetänkandet *Elnätsföretag – regler och tillsyn* (SOU 2000:90) att det i relativt stor omfattning förelåg lednings- och styrelsegemenskap mellan elnäts- och elhandelsföretag. Utredningen framhöll att lagstiftaren har beslutat att nätverksamhet enligt huvudregeln skall bedrivas åtskild från produktion av och handel med el. Att genom utbredd styrelsegemenskap inkräkta på denna bestämmelses intentioner strider mot lagstiftarens avsikt. Enligt utredningens uppfattning borde inte ledningen för ett företag som driver nätverksamhet under monopolförhållande vara densamma som också leder ett företag som verkar i konkurrens på elmarknaden. Det kan då beträffande nätverksamheten ifrågasättas om ledningen i alla sammanhang har möjlighet att i praktiken upprätthålla den avgränsning mellan verksamheterna som lagstiftaren avsett. Nätföretagen måste med nödvändighet agera neutralt gentemot alla aktörer på den konkurrensutsatta elmarknaden.

Elnätsutredningen föreslog därför att den avsedda åtskillnaden mellan nätverksamhet samt produktion av och handel med el skulle markeras genom en regel med innebörd att majoriteten av styrelseledamöterna i ett nätföretag inte också får ha styrelsepositioner i elhandels- eller elproduktionsföretag. Vidare skulle ett förbud införas mot gemensam verkställande direktör i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag.

Elnätsutredningen diskuterade också om ett undantag från de föreslagna reglerna kunde vara motiverat för mindre företag mot bakgrund av de ekonomiska konsekvenser förslaget i vissa fall skulle kunna innebära. Utredningen betonade därvid att syftet med regeln är, förutom att förstärka kravet på åtskillnad mellan nätverksamhet samt produktion av och handel med el, också att förhindra korssubventionering med åtföljande högre nättariffer. Kunder anslutna till ett litet nät har enligt utredningens mening samma berättigade krav till åtskillnad mellan verksamheterna. Utredningen föreslog därför inte att regeln skall ha ett undantag.

I propositionen *Energimarknader i utveckling – bättre regler och tillsyn* (prop. 2001/02:56) föreslog regeringen bl.a. en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet i enlighet med Elnätsutredningens förslag. Regeringen angav att en styrelse- och ledningsgemenskap mellan elnätsföretag och elhandelsföretag i praktiken innebär endast en formell uppdelning i skilda juridiska personer i stället för en reell sådan. Detta i sin tur urholkar till betydande del syftet med bestämmelsen. Med bl.a. denna motivering föreslog regeringen ett förbud mot gemensam verkställande direktör och gemensam styrelsemajoritet i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Regeringen betonade att av rättviseskäl bör ingen möjlighet till dispens från den föreslagna regeln införas.

Riksdagen avslög dock regeringens förslag i denna del (bet. 2001/02:NU9, rskr. 2001/02:180). Enligt utskottets mening var det viktigt att det upprätthålls en klar boskillnad mellan de båda delarna av elmarknaden, men det var också väsentligt att små företag på elmarknaden inte drabbas i onödan. Om de små företagen slås ut kan konkurrensen och därmed effektiviteten på elmarknaden minska. En särskild omständighet som är värd att beakta är vidare att små elproduktionsbolag som ofta har sin bas i lokal elproduktion, baserad på förnybar och miljövänlig el, kan riskera att slås ut med den föreslagna nya bestämmelsen.

Utskottet diskuterade möjligheten att införa någon form av undantag för små företag, men fann att införande av undantag alltid är förenat med problem, t.ex. olika typer av avgränsningar. Ytterligare en omständighet som, enligt utskottets mening, borde beaktas är risken för korssubventionering mellan fjärrvärmeföretag och elhandelsföretag. Om regeringens förslag skulle genomföras innebär det att en inkongruens kommer att uppstå, genom att gemensam verkställande direktör inte kommer att tillåtas för nätföretag och företag som bedriver produktion av eller handel med el, men att detta kommer att vara tillåtet för ett fjärrvärmeföretag och ett elhandelsföretag. Utskottet ansåg att detta skulle vara olyckligt.

Sammantaget menade utskottet att förslaget om införande av ett förbud av den karaktär som regeringen förordat är behäftat med ett antal problem som kräver ytterligare beredning och överväganden. Riksdagen anmodade därför regeringen att göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag. Därvid bör de frågor som utskottet har berört behandlas,

varvid särskilt frågan om kongruens i regelverken för å ena sidan nätföretag och företag som bedriver produktion av och handel med el och å andra sidan fjärrvärmeföretag och elhandelsföretag bör uppmärksammas.

Efter riksdagens behandling och uttalande i frågan har det nya elmarknadsdirektivet antagits. Direktivets artikel 15 innehåller föreskrifter om åtskillnad av systemansvariga för distributionssystem som i huvudsak överensstämmer med det ovan beskrivna förslaget. I vissa avseenden är direktivets krav än mer långtgående. Innehållet i direktivets artikel 15 redovisas i avsnitt 2.3.5.

4.2 Undersökning av gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn

Utredningen har tillsammans med Fjärrvärmeutredningen (N 2003:03) låtit kartlägga förekomsten av gemensamma ledningsfunktioner hos företag i energisektorn. Uppdraget redovisas i rapporten Gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn (bilaga 6).

Rapporten visar att gemensamma ledningsfunktioner är mycket vanliga i elsektorn men ganska ovanliga i fjärrvärmesektorn. Ungefär hälften av alla elnätsföretag (83 av 162) har en verkställande direktör (vd) som samtidigt är vd i ett företag som bedriver elhandel och/eller elproduktion (elhandelsföretag). I ungefär lika många fall (87 av 162) förekommer att samtliga eller en majoritet av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretag också ingår i styrelsen för ett nätföretag. Det är framför allt mindre koncerner som har gemensamma ledningsfunktioner. I storleksklassen över 50 000 nätkunder har endast en av totalt 14 koncerner gemensamma ledningsfunktioner. I koncerner som avyttrat sin elhandel, eller där elhandeln sker genom ett med flera kommuner samägt elhandelsföretag, förekommer i regel inte gemensamma ledningsfunktioner oavsett koncernernas storlek.

Vad gäller fjärrvärmemarknaden finns sammanlagt 222 företag som i någon form bedriver fjärrvärmeverksamhet. Av de 114 företag som bedriver uteslutande fjärrvärmeverksamhet har 70 företag, eller 61 procent, gemensam vd med ett eller flera andra fjärrvärmeföretag. 11 av företagen har gemensam vd med ett elnätföretag, och 6 företag har gemensam vd med företag som

bedriver verksamhet som inbegriper elhandel och/eller elproduktion. I de 108 företag som bedriver fjärrvärmeverksamhet inom samma bolag som någon annan verksamhet, är den senare vanligen någon verksamhet inom energisektorn, t.ex. nätverksamhet, elhandel eller elproduktion. Av dessa 108 företag producerar 28 företag kraftvärme.

Intervjuer har genomförts med sju verkställande direktörer i små energikoncerner. Fem av dessa koncerner har gemensam vd och gemensam styrelsemajoritet för energiföretagen i koncernen, och det finns fjärrvärmeproduktion och småskalig elproduktion i koncernen. De övriga två koncernerna har liknande verksamhet, men i huvudsak är ledningsfunktionerna inte gemensamma för företagen inom koncernen.

Enligt de första fem intervjuerna skulle ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner innebära att ytterligare en vd måste anställas efter extern rekrytering. De intervjuade uppger samstämmt att det inte går att internrekrytera beroende på att vd-rollen är så ansvarstygnd att den inte kan kombineras med operativa uppgifter såsom att vara marknadsansvarig eller nätchef. Kostnaderna bedöms generellt till ca en miljon kronor på årsbasis, vilket enligt de flesta intervjuade skulle innebära att elhandeln blev olönsam och måste avyttras. Vad gäller styrelsen bedömer de intervjuade att ett eventuellt förbud mot gemensamma styrelsefunktioner inte är lika problematiskt från verksamhetssynpunkt. Kostnaderna i denna del bedöms som måttliga.

I de övriga två intervjuerna gör företrädarna för små energikoncerner som redan har separerat sina ledningsfunktioner i allt väsentligt en motsatt bedömning. De uppger att det går bra och är lämpligt att kombinera vd-sysslan med operativa uppgifter. Kostnaderna bedöms här som rimliga och affärsmässigt motiverade.

Det underlag som tagits fram ger inte möjlighet att med precision uppskatta vilka kostnaderna skulle bli för företagen om ett förbud infördes mot gemensamma ledningsfunktioner. I rapporten framhålls dock att det inte är troligt att externrekryteringar skulle behövas i en sådan omfattning som de intervjuade gör gällande. Det kan antas att det i många fall finns kompetenta personer som kan vara vd vid sidan av sina operativa uppgifter. Däremot kan självfallet inte uteslutas att det också finns en rad mindre koncerner där internrekrytering inte är en möjlig

eller lämplig lösning. Dessa skulle sannolikt drabbas av ökade kostnader som en följd av ett förbud.

I rapporten understryks att de små koncernerna med färre än 10 000 nätkunder i regel bedömt det som mest affärsmässigt att ha gemensamma ledningsfunktioner. De koncerner i samma storleksklass som gjort motsatt bedömning är få. Utredarna drar därför slutsatsen att ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner skulle snabba på strukturomvandlingen i riktning mot större koncerner, särskilt bland företag som bedriver elhandel och elproduktion.

4.3 Utredningens bedömning och förslag

Förslag: Åtskillnaden mellan nätverksamhet samt produktion av och handel med el tydliggörs genom en ny regel med innebörd att en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i ett nätföretag inte samtidigt får vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el.

För att genomföra det nya elmarknadsdirektivets artikel 15 måste en ny reglering införas i ellagen med bäring på de vertikalt integrerade företagen på elmarknaden, dvs. de koncerner som bedriver såväl nätverksamhet som elhandel och/eller produktion av el. Direktivets minimiregler föreskriver, vad gäller åtskillnad i beslutsfattande, att de personer som ansvarar för lokal- och regionnätetsföretagens ledning inte får vara involverade i den dagliga driften i elhandels eller produktionsföretag. Direktivet föreskriver särskilt att dessa personer skall kunna agera självständigt och att det skall finnas faktisk beslutanderätt när det gäller de tillgångar som behövs för att trygga drift, underhåll samt utbyggnad av näten.

Förbudet avser således vissa personer i ansvarig ställning inom företagen. Med ett företags ledning avses de personer som har ett reellt beslutsfattande inom företaget. För svenskt vidkommande torde detta i första hand innebära ett företags styrelse och dess verkställande direktör samt firmatecknare. I många fall sammanfaller firmateckningsrätten med uppgiften som styrelseledamot eller verkställande direktör, men en firmatecknare kan också vara en annan person utanför en sådan personkrets.

Kraven på åtskillnad bör för det första innebära ett förbud mot att de som sitter i ett nätföretags styrelse också sitter i styrelsen i ett närstående elhandels- eller produktionsföretag eller att någon av styrelsemedlemmarna har operativa uppgifter i sådana företag, dvs. är verkställande direktör eller firmatecknare för ett sådant företag. För det andra innebär det att den som är verkställande direktör eller firmatecknare i ett nätföretag inte får ha samma funktion i närstående produktions- eller försäljningsföretag eller sitta i ett sådant företags styrelse.

I direktivet ges en möjlighet att göra undantag från kraven på åtskillnad för sådana företag som har mindre än 100 000 anslutna kunder. Majoriteten av landets vertikalt integrerade nätföretag har färre än 100 000 anslutna nätkunder. Det finns endast fyra koncerner som har så många eller fler anslutna kunder. Med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner kan få för de mindre företagen på marknaden uppstår frågan om Sverige bör utnyttja möjligheten till undantag.

Det bör i detta sammanhang understrykas att en regel som innebär separation av ledningsfunktionerna i en koncerns elnäts- respektive elhandelsverksamhet inte bör leda till ett fullt kostnadspåslag i elhandeln, motsvarande totalkostnaderna för en ny vd. Med en korrekt fördelning av dagens ledningskostnader bör de tillkommande ledningskostnaderna belasta såväl elnäts- som elhandelsverksamheterna. Eventuella krav på nya ledningsfunktioner bör således leda till kostnadsökningar inom båda verksamheterna. Enligt de intervjuer som redovisats i den refererade undersökningen skulle ökade ledningskostnader leda till nedläggning av elhandeln. En skärpt åtskillnad mellan nätverksamheten och elhandeln borde emellertid inte medföra att de nya ledningskostnaderna ensidigt belastar elhandelsverksamheten.

De kostnader för en ny vd som diskuterats ovan, ca en miljon kronor per år, skall sättas i relation till företagets omsättning och nuvarande kostnader. Av årsredovisningarna för år 2002 för sex stycken vertikalt integrerade elhandelsbolag i koncerner med mellan 3 000 och 10 000 nätkunder framgår följande. Elhandelsföretagen hade under 2002 en nettoomsättning i intervallet mellan 12 och 96 miljoner kronor. Elhandelsföretagens rörelsekostnader låg under perioden i samma intervall. Kostnaderna i form av löner och andra ersättningar till styrelse och vd varierade mellan noll och 460 000 kronor.

De senare observationerna, att kostnaderna för vd och styrelse i några fall är försumbara eller lika med noll, antyder att handelsverksamhetens ledningskostnader i dessa fall bärs av annan verksamhet, förmodligen elnätsverksamhet. I sådana fall, där handelsverksamheten tycks vara subventionerad av annan verksamhet, skulle resultatet av en skärpt åtskillnad kunna bli att de tillkommande kostnaderna helt belastar handelsverksamheten. Det är i så fall följden av att en korssubventionering sker i dag.

De här redovisade observationerna av förmodad korssubventionering gäller ett par av sex granskade koncerner. Utredningen har inte haft tid att genomföra en mer heltäckande undersökning, som omfattar ett större antal företag. Vi avser dock att genomföra en sådan undersökning i vår andra utredningsetapp.

Kravet på åtskillnad mellan konkurrensutsatt verksamhet och sådan verksamhet som bedrivs i monopol är mycket betydelsefullt för marknads funktionssätt eftersom det är viktigt att nätföretagen kan agera neutralt gentemot alla aktörer på den konkurrensutsatta marknaden. Risken för korssubventionering och otillbörligt informationsutbyte kan öka om samma personer tillåts leda de båda verksamhetsgrenarna inom en och samma koncern och på sikt kan detta leda till en minskad konkurrens på elmarknaden. Ett undantag från bestämmelsen om åtskillnad skulle därför i förlängningen kunna innebära att konkurrensförutsättningarna på marknaden inte skulle vara desamma för samtliga företag. Dessutom bör även elanvändare som är anslutna till ett litet nätföretags nät ha samma berättigade krav till åtskillnad mellan verksamheterna som de elanvändare som är anslutna till nät som innehas av större företag.

Den merkostnad som en åtskillnad av företagens ledningar enligt elmarknadsdirektivets bestämmelser skulle kunna orsaka, är i förhållande till omsättning och rörelsekostnader hos berörda företag liten. Hos majoriteten av de berörda företagen torde den eventuella merkostnad en lämpligt organiserad egen företagsledning kan komma att utgöra vara av underordnad betydelse jämfört med riskkostnaden i elhandelsverksamheten.¹ En kostnadsökning av denna storlek bör inte i sig medföra strukturomvandlingar som negativt påverkar konkurrensen på den svenska elmarknaden. I vissa fall kan dock, som beskrivits ovan, en

¹ Riskkostnaderna i elhandelsverksamhet redovisas bland annat i SOU 2002:7 Konkurrensen på elmarknaden, s 119.

otillåten korssubventionering i dag leda till mera kännbart ökade ledningskostnader i elhandelsverksamheten.

Med hänsyn till vad som anförts ovan bör undantagsbestämmelsen inte utnyttjas.

Utredningen vill också framhålla vad som framkommit i intervjuerna med företrädare för små energikoncerner som redan separerat sina ledningsfunktioner, nämligen att det går bra och är lämpligt att kombinera vd-sysslan med operativa uppgifter. Kostnaderna för ledningsåtskillnaden bedöms där som rimliga.

Det skall i sammanhanget också påpekas att det inte är tvingande att utse en verkställande direktör i privata aktieföretag och mindre ekonomiska föreningar. I många fall torde det således vara möjligt att knyta ledningsfunktionen till en operativ funktion eller till exempelvis styrelsens ordförande.

4.4 Åtskillnad mellan fjärrvärmeverksamhet och elhandel

Mellan fjärrvärmeverksamhet och elhandel finns en särskild konkurrenssituation. Elvärme och fjärrvärme är på längre sikt utbytbara. På kort sikt är dock utbytbarheten normalt låg, eftersom den utrustning som kunden måste ha för att tillgodogöra sig el- respektive fjärrvärme inte är densamma. Fjärrvärmekunderna saknar därför konkurrerande värmeleverantörer. Fjärrvärmedistributionen bedrivs därför, liksom elnätverksamhet, som ett naturligt monopol.

Om elhandel och fjärrvärmeverksamhet bedrivs inom ett horisontellt integrerat energiföretag, eller inom en koncern med gemensam ledning, finns därför samma risk för korssubventionering och konkurrenssnedvridning som i de vertikalt integrerade koncernerna med både elnätverksamhet och elhandel. Detta problem betonades vid riksdagens behandling av en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Vid den förnyade prövningen av frågan borde särskilt frågan om kongruens i regelverken för å ena sidan nätföretag och företag som bedriver produktion av och handel med el och å andra sidan fjärrvärmeföretag och elhandelsföretag uppmärksammas.

Utredningen har, i enlighet med sina direktiv, samrått med Fjärrvärmeutredningen i fråga om skärpning av kraven på åtskillnad

mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Utredningen har därvid uppfattat att Fjärrvärmeutredningen avser att föreslå att produktion av och handel med el samt fjärrvärmeverksamhet inte skall få bedrivas i samma juridiska person, såvida inte produktionen av och handeln med el avser el som är att hänföra till ett eget kraftvärmeverk och som säljs till marknadsmässigt pris. Fjärrvärmeutredningen avser också att föreslå att en majoritet av styrelseledamöterna i ett fjärrvärmeföretag inte samtidigt får vara styrelseledamöter i ett företag som bedriver handel med el samt att en verkställande direktör i ett fjärrvärmeföretag inte samtidigt får vara verkställande direktör i ett företag som bedriver produktion av eller handel med el. Från förbudet mot gemensamma lednings- och styrelsefunktioner föreslås att ett undantag görs för verksamhet som inte är skyldig att separeras från fjärrvärmeverksamheten, dvs. är hänförlig till produktion av och handel med el från ett kraftvärmeverk.

Fjärrvärmeutredningen avser vidare att lämna sina förslag i frågan samtidigt som de här behandlade förslagen överlämnas. Därmed torde den av riksdagen begärda prövningen bli fullständigt redovisad.

5 Europaparlamentets och rådets förordning 2003/1228/EG om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel

5.1 Huvuddragen i förordningen

Förordningen innehåller regler om en kompensationsmekanism mellan systemansvariga för gränsöverskridande elhandel, principer för bestämmande av nationella nättariffer och upplysningar om sammanlänkningskapacitet samt principer och riktlinjer för tilldelning av tillgänglig kapacitet på sammanlänkningsförbindelser.

Förordningen innehåller också regler om undantag för nya sammanlänkningsförbindelser, tillhandahållande av information till kommissionen samt påföljder och bemyndiganden till kommissionen att utfärda riktlinjer.

Förordningens innehåll är uppdelat i en ingress, 15 artiklar och en bilaga med riktlinjer. Artiklarna är i huvudsak utformade som principiella bestämmelser vilka skall utfyllas med detaljerade regler i form av riktlinjer framlagda av kommissionen.

En EG-förordning är bindande i sin helhet och direkt tillämplig i varje medlemsstat. Det innebär att en sådan rättsakt varken skall eller får inkorporeras eller transformeras till nationell rätt för att bli gällande. Några särskilda åtgärder för att införliva förordningen i den svenska rättsordningen behöver och får alltså inte vidtas av Sverige.

Förordningen föreskriver i artikel 11 att den inte påverkar medlemsstaternas rätt att behålla eller införa åtgärder som innehåller mer detaljerade bestämmelser än de som anges i förordningen och i de riktlinjer som kommissionen utfärdar.

Det är därför endast då svensk rätt kan anses strida mot förordningen och då förordningen föreskriver en skyldighet eller möjlighet att vidta lagstiftningsåtgärder på det nationella planet som ändringar i den svenska lagstiftningen bedöms vara nödvändiga.

5.2 Förordningens ingress

I ingressen återfinns vad som närmast kan sägas vara motiven till förordningen. Förordningens ingress har viss betydelse vid tolkningen av bestämmelserna i dess artiklar och i riktlinjerna.

Det huvudsakliga syftet med förordningen anges här vara att upprätta en harmoniserad ram för gränsöverskridande elhandel eftersom detta inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna.

I denna ram inbegrips bland annat de grundläggande principerna för tariffsystem och tilldelning av kapacitet i syfte att garantera effektivt tillträde till överföringssystem för gränsöverskridande handel.

Vidare anges att en fungerande konkurrens på den inre marknaden förutsätter avgifter för användningen av nät som inkluderar de sammanlänkande ledningarna i överföringssystemet.

5.3 Förordningens sakinhåll

5.3.1 Artikel 1

Artikeln anger förordningens syfte och tillämpningsområde.

Syftet är att fastställa rättvisa regler för gränsöverskridande elhandel, och därmed stärka konkurrensen på den inre marknaden för el.

Tillämpningsområdet omfattar upprättandet av en kompensationsmekanism för gränsöverskridande flöden av el och införandet av harmoniserade principer för avgifter för gränsöverskridande överföring och för tilldelning av tillgänglig kapacitet för sammanlänkningar mellan de nationella överföringssystemen.

5.3.2 Artikel 2

Utöver de i artikeln särskilt angivna definitionerna skall de definitioner som omfattas av artikel 2 i direktiv 2003/54/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 96/92/EG tillämpas (elmarknadsdirektivet).

I artikeln ges särskilda definitioner av bland annat begreppet *sammanlänkning*. Med *sammanlänkning* avses en

överföringsledning som passerar eller sträcker sig över en gräns mellan två medlemsstater och som kopplar samman medlemsstaternas nationella överföringssystem.

Definitionen av sammanlänkning omfattar därmed enbart utlandsförbindelser som förbinder det svenska stamnätet med överföringssystem i en annan medlemsstat. Utlandsförbindelser vilka förbinder regionala nät med andra medlemsstaters överföringssystem omfattas inte. Exempel på sådana är förbindelserna mellan Sverige och Åland samt mellan Sverige och Bornholm.

Vidare anges att med *tillsynsmyndigheter* menas de tillsynsmyndigheter som avses i artikel 23.1 i elmarknadsdirektivet.

Så som anges i avsnitt 3.4.1 föreslås Statens energimyndighet (Energimyndigheten) och Konkurrensverket bli de svenska myndigheter som utför uppgifter som tillkommer tillsynsmyndigheterna enligt elmarknadsdirektivet.

Med *gränsöverskridande flöde* avses ett fysiskt elföde i en medlemsstats överföringsnät som uppkommer genom påverkan av producent och/eller konsumentverksamhet utanför medlemsstaten i fråga på dess överföringsnät. I denna definition anges att om två eller flera medlemsstaters överföringsnät helt eller delvis ingår i en enda kontrollenhet får tillsynsmyndigheterna i de berörda medlemsstaterna besluta, beträffande de kompensationsmekanismer som stadgas i förordningen, att hela kontrollenheten skall anses ingå i en av de berörda medlemsstaternas överföringsnät för att inte flöden inom kontrollenheter skall anses som gränsöverskridande flöden och ge anledning till kompensationsbetalning.

Det svenska överföringssystemet ingår i sin helhet i en och samma kontrollenhet. Något beslut enligt denna bestämmelse i definitionen är således inte aktuellt.

5.3.3 Artikel 3

Artikel 3 föreskriver huvudprinciperna för den kompensationsmekanism mellan de systemansvariga för överföringssystemen som etableras genom förordningen. Svenska kraftnät är systemansvarig för det svenska överföringssystemet i elmarknadsdirektivets mening.

Tarifferna för överföring av el bör inte fastställas utifrån avståndet mellan producenten och konsumenten av elen. I praktiken sammanfaller inte det fysiska flödet av el med det kontraktsmässiga förhållande som råder mellan säljaren och köparen: om en elproducent i norra Europa säljer el till en konsument i södra Europa betyder inte det att de elektroner som produceras i norra Europa faktiskt förflyttas från norr till söder. Snarare handlar det om ändring av elbalansen i riktning mot syd.

Handel med el ger dock upphov till fysiska flöden inom och mellan överföringssystem. I praktiken innebär detta att en viss energimängd tillförs den exporterande medlemsstatens överföringssystem samtidigt som samma energimängd tas ut från den importerande medlemsstatens överföringssystem.

I ett Europa där elsystemen är sammankopplade påverkar elexporten inte bara näten i de exporterande och importerande länderna. Varje överföring kan ge upphov till elflöden även i länder där det inte tillförs el eller tas ut el från deras elsystem. Detta kan vara fallet när det rör sig om transaktioner mellan två länder som inte gränsar till varandra, dvs. när "direktvägen" till konsumenten måste gå via överföringssystemet i ett tredje land. Beroende på de fysikaliska lagar som bestämmer hur elen "uppträder" i nätet, kan exportöverföringar också ofta ge upphov till fysiska flöden i länder som inte ingår i elens teoretiska direktväg. Sådana elflöden kallas ofta "loop-flows" eller "parallel-flows".

På en avreglerad, konkurrensutsatt marknad måste systemansvariga kompenseras för de kostnader som uppstår vid sådana elflöden. Annars skulle användarna av detta nät vara tvungna att stå för kostnaderna, trots det faktum att elflödena helt och hållet uppkommit beroende på marknadsaktörer som befinner sig i andra överföringssystemområden.

Mot bakgrund av detta innehåller förordningen en kompensationsmekanism som baseras på följande tre delar:

1. systemansvariga skall kompenseras för kostnader som uppkommer beroende på att gränsöverskridande flöden går via deras nät.
2. regler för att fastställa de kostnader som uppkommer beroende på överföringar. Även om kompensation för sådana kostnader är nödvändig, måste man samtidigt se till att denna motsvarar de faktiska kostnaderna. De kostnader som uppkommer vid sådana

gränsöverskridande elflöden måste fastställas noggrant så att man undviker omotiverade vinster och orimliga överföringskostnader.

För att systemet verkligen skall återspegla kostnaderna skall de fördelar som uppkommer tack vare överföringarna också tas med i beräkningen, till exempel i de fall gränsöverskridande elflöden bidrar till en allmän stabilisering av ett nationellt nät.

3. lämpliga metoder för att finansiera kompensationen. I detta sammanhang måste man beakta att överföringar orsakas av export och import av el. Bortsett från extremfall är det ännu inte tekniskt möjligt att fastställa om och i vilken utsträckning exportörer/importörer ger upphov till överföringar. Därför innehåller förordningen ingen mekanism varigenom enskilda exportörer eller importörer hålls direkt ansvariga för överföringsflöden. I stället fastställs att systemansvariga för överföringssystem från vilka överföringarna utgår och/eller de systemansvariga för överföringssystem där flödena slutar skall betala kompensation.

Kommissionen skall med regelbundna mellanrum fatta beslut om dessa kompensationer.

Den svenska lagstiftningen på området innehåller inte någon egentlig reglering av ekonomisk kompensation mellan systemansvariga utöver den som nämns i avsnitt 5.3.4 nedan. Såsom anges i avsnitt 2.3.4 är Svenska kraftnät systemansvarig för det svenska överföringsnätet. Svenska kraftnät är medlem i European Transmission System Operators (ETSO). Medlemmarna i ETSO tillämpar för närvarande en frivillig kompensationsmekanism. Ellagens reglering syftar i första hand till att möjliggöra att hänsyn kan tas till kostnader med anledning av detta frivilliga samarbete vid bestämmandet av stamnätstariffen.

5.3.4 Artikel 4

I artikel 4 anges principerna för hur nättariffer skall utformas.

Tarifferna skall medge insyn, beakta behovet av nätsäkerhet och spegla de faktiska kostnaderna i den utsträckning som dessa kostnader motsvaras av dem som effektiva och strukturellt jämförbara nätoperatörer har samt tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt. Tarifferna får inte vara avståndsrelaterade.

Nivån på nätavgifter bestäms av flera faktorer, exempelvis hur det nationella tariffsystemet är uppbyggt, principerna för kostnadsberäkning och givetvis särskiljande drag i de nationella näten.

En viktig del i uppbyggnaden av nationella tariffsystem när det rör sig om gränsöverskridande elhandel är hur stor del av tariffen som läggs på produktion respektive hur stor del som läggs på förbrukning. Förordningen föreskriver därför att nätkostnaderna huvudsakligen skall täckas genom avgifter på förbrukningen. En mindre del av de totala kostnader som nätanvändarna skall betala kan tas ut som avgifter på produktionen. På så vis kan platsindikerande signaler ingå i tariffsystemet, vilket gör det möjligt att indikera vilka områden som är mest – eller minst – lämpade för nya produktionsanläggningar beroende tex. på lokala skillnader när det gäller nätförluster och överbelastningar på nätet. I förordningen fastställs att nättarifferna skall vara utformade så att de innehåller dessa platsindikerande signaler.

I förordningen fastställs vidare att de betalningar och intäkter som uppkommer genom kompenseringmekanismen för överföringar skall beaktas när avgifterna fastställs.

Under förutsättning att nättarifferna innehåller lämpliga och effektiva platsindikerande signaler skall avgifter som tas ut av producenter och konsumenter för tillträde till nät tillämpas oberoende av elens destinations- respektive ursprungsländer på det sätt som dessa anges i det bakomliggande handelsavtalet. Detta får inte påverka de avgifter för export och import som uppkommer från den hantering av överkapacitet som avses i artikel 6.

Någon särskild avgift för enskild deklarerad eltransit får inte tas ut.

Den svenska ellagstiftningens bestämmelser om nättariffer återfinns i ellagens kapitel 4.

Enligt huvudregeln skall nättariffer vara utformade så, att nätkoncessionshavarens samlade intäkter från nätverksamheten är skäliga i förhållande till dels de objektiva förutsättningarna att bedriva nätverksamheten, dels nätkoncessionshavarens sätt att bedriva nätverksamheten. Nättariffer skall vara utformade på sakliga grunder.

Ellagen innehåller vidare särskilda regler för nättariffer för en ledning med en spänning om 220 kilovolt eller däröver (stamledning). Vid skälighetsbedömningen av dessa tariffer skall de beräknade kostnaderna för den prestation som

nätkoncessionshavaren har att utföra och hans sätt att utföra prestationen bedömas samlat för nätkoncessionshavarens samtliga ledningar i landet med undantag för utlandsförbindelserna. Tariffen får utformas med hänsyn till var på nätkoncessionshavarens ledningsnät en anslutningspunkt är belägen.

Om nätkoncessionshavaren har systemansvaret för el skall den del av verksamheten som inte kan hänföras till en viss kund eller kundkategori anses ingå i nätverksamheten.

Ellagen föreskriver också att om innehavare av nätkoncession för stamledning deltar i europeiskt samarbete, som syftar till att utveckla och vidmakthålla en fungerande europeisk marknad för el, skall verksamheten anses ingå i nätverksamheten. Denna bestämmelse torde inte omfatta den kompensationsmekanism som införs genom förordningen. Att hänsyn skall tas till resultatet av kompensationsmekanismen vid bestämmandet av stamnätstariffen följer istället direkt av artikel 4.

Tarifferna skall utformas så, att betald anslutningsavgift ger rätt att använda det elektriska nätet inom landet, med undantag för utlandsförbindelserna.

Regeringen får dock föreskriva att betald anslutningsavgift ger rätt att använda även utlandsförbindelserna till ett eller flera länder och om så skett skall, i fråga om de utlandsförbindelser som omfattas av föreskriften, de beräknade kostnaderna för den prestation som nätkoncessionshavaren har att utföra och hans sätt att utföra prestationen omfattas av den skälighetsbedömning som görs avseende nätkoncessionshavarens samtliga ledningar i landet.

Förordningens regler om avgifter för tillträde till nät torde innebära att några särskilda nätavgifter för import och export av el mellan medlemsstaterna inte får tas ut förutsatt att de nationella överföringstarifferna innehåller lämpliga och effektiva platsindikerande signaler. Kostnader med anledning av de fysiska flöden av el som dessa affärer orsakar i överföringssystemen skall istället kompenseras mellan de systemansvariga och tas ut av producenter och konsumenter i den allmänna avgiften för tillträde till det nationella nätet.

Regeringen har möjlighet att föreskriva att betald anslutningsavgift ger rätt att använda de utlandsförbindelser som förbinder det svenska stamnätet med överföringssystem i andra medlemsstater. Sådana föreskrifter har redan utfärdats beträffande utlandsförbindelserna mellan Sverige, Norge, Danmark och Finland.

5.3.5 Artikel 5

Artikel 5 innehåller regler om utbyte av driftinformation mellan systemansvariga, offentliggörande av driftsäkerhets- och planeringskriterier samt tillgänglig kapacitet och normerna för dess beräkning.

Informationsutbyte och samarbete mellan systemansvariga är mycket viktigt. De systemansvariga måste i förväg veta vilka flöden de kan förvänta på sina nät. Förordningen föreskriver i artikel 5.1. krav på att införa en mekanism för samordning och informationsutbyte.

För att man skall kunna utnyttja den tillgängliga sammanlänkningskapaciteten på ett optimalt sätt, måste information om denna göras tillgänglig för marknadsaktörerna. För närvarande offentliggörs vinter- och sommarvärden för överföringskapaciteterna för sammanlänkningarna i det kontinentala Europa.

Kapaciteterna måste offentliggöras mer regelbundet för att man skall kunna utnyttja de tillgängliga kapaciteterna optimalt, helst vid flera tillfällen före den dag då transport skall ske, och därför finns krav på det i artikel 5.3.

Vidare innehåller förordningen en skyldighet för de systemansvariga att offentliggöra sina säkerhetsnormer samt drifts- och planeringsnormer så att det råder full insyn i de metoder de systemansvariga använder för att fastställa hur mycket ledig kapacitet som finns (artikel 5.2.).

Tillsynsmyndigheterna skall godkänna den allmänna plan för beräkning av den sammanlagda överföringskapaciteten och säkerhetsmarginalen för överföringen som skall offentliggöras.

Artikeln riktar sig till de systemansvariga för överföringsnäten. De regler om Svenska kraftnäts lämnande av information som återfinns i den svenska ellagstiftningen avser i huvudsak s.k. avräkningsinformation och berör inte de områden som regleras i artikel 5. Svenska kraftnät uppfyller dock redan idag de krav som återfinns i artikeln genom samarbetet med de övriga nordiska systemansvariga företagen bl.a. i den gemensamma organisationen Nordel, och den nordiska elbörsen, Nord Pool ASA.

I den svenska lagstiftningen finns idag inget krav på att Energimyndigheten skall godkänna Svenska kraftnäts driftsäkerhetskriterier.

5.3.6 Artikel 6

Artikel 6 föreskriver att överbelastning i näten skall åtgärdas genom icke-diskriminerande, marknadsbaserade lösningar som ger effektiva ekonomiska signaler till de berörda marknadsdeltagarna och de systemansvariga. Vidare stadgas att begränsning av handel skall undvikas och att maximal kapacitet skall ställas till marknadsaktörernas förfogande.

De marknadsaktörer som blivit tilldelade kapacitet men inte har för avsikt att nyttja den åläggs att i god tid informera de systemansvariga om detta.

Artikeln föreskriver att inkomster från tilldelning av sammanlänkning skall användas antingen för att garantera den faktiska tillgängligheten hos den tilldelade kapaciteten och/eller till nätverksinvesteringar som bevarar eller ökar sammanlänkingskapaciteten. Inkomsten kan också användas som en inkomst som skall beaktas av tillsynsmyndigheterna när dessa godkänner metoderna för beräkning av tariffer och/eller för att bedöma huruvida tariffer bör ändras.

Artikeln anger dessutom att marknadsdeltagare som fått sig tilldelad kapacitet skall, med undantag för force majeure, kompenseras om denna skulle begränsas.

I Svenska kraftnäts systemansvar ligger enligt ellagen det övergripande ansvaret för att elektriska anläggningar samverkar driftsäkert så att balans inom hela eller delar av landet kortsiktigt upprätthålls mellan produktion och förbrukning av el.

Ellagen ger den systemansvariga myndigheten rätt att, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra elproducenter att, mot marknadsmässig ersättning, öka eller minska produktionen av el.

Vidare föreskriver ellagen att om systemansvaret inte kan utövas genom åtgärder som nämns i första stycket, får den systemansvariga myndigheten, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra innehavare av nätkoncession att begränsa eller avbryta överföring av el till elanvändare.

Några uttryckliga regler om hur begränsningar i överföringsnät skall hanteras finns dock inte i den svenska ellagstiftningen.

Inte heller finns några särskilda regler om hur inkomster från denna hantering skall användas.

Svenska kraftnät tillämpar ett förfarande som kallas motköp för att "häva" överföringsbegränsningar i stamnätet. Förfarandet kan

kort sägas innebära att Svenska kraftnät betalar producenter på ömse sidor om en begränsning för att dessa skall öka respektive minska sin elproduktion. Kostnaderna för detta förfarande finansieras genom stamnätstariffen.

Vid begränsningar i överföringen till andra länder tillämpas där så är möjligt så kallad marknadsdelning genom inrättandet av prisområden på den nordiska elbörsen. Detta system är ett effektivt och öppet sätt att hantera problemet med begränsad överföringskapacitet.

Begränsningar av överföring till länder vilka inte omfattas av den nordiska elbörsens verksamhet, för närvarande Polen och Tyskland, regleras i första hand i avtal mellan Svenska kraftnät och SwePol Link AB och Baltic Cable AB i deras egenskap av innehavare av utlandsförbindelserna till Polen och Tyskland.

5.3.7 Artikel 7

Enligt artikel 7 får nya likströmlänkar på begäran undantas från bestämmelserna i artikel 6.6 i förordningen (inkomster från kapacitetsfördelning) och i artikel 20 (tillträde för tredje part) och artikel 23.2-23.4 (tillsyn över nättariffer) i elmarknadsdirektivet, om vissa i artikel 7 angivna villkor är uppfyllda. Bestämmelsen kan i undantagsfall tillämpas på växelströmsförbindelser och väsentliga kapacitetsökningar i befintliga förbindelser.

Det är enligt artikeln tillsynsmyndigheten som får besluta om undantag. Medlemsstaterna får emellertid föreskriva att tillsynsmyndigheterna skall överlämna ett yttrande till den berörda myndigheten i medlemsstaten, när ett formellt beslut skall fattas vid en begäran om undantag.

När beslut fattas om att bevilja undantag, skall det övervägas om villkor måste anges för undantagets varaktighet och för icke-diskriminerande tillträde till sammanlänkningsenheten. I samband med att ett undantag beviljas får den behöriga myndigheten godkänna eller fastställa reglerna och/eller mekanismerna för hantering och tilldelning av kapacitet.

Beslutet om undantag skall omedelbart anmälas till kommissionen av den behöriga myndigheten tillsammans med alla relevanta upplysningar om beslutet.

Kommissionen får kräva att den berörda tillsynsmyndigheten eller medlemsstaten ändrar eller återkallar beslutet att bevilja ett undantag.

Nätkoncession för utlandsförbindelser meddelas enligt ellagen av regeringen.

En grundläggande regel i den svenska ellagstiftningen är att den som har nätkoncession är skyldig att på skäliga villkor överföra el för annans räkning.

Den som är ansluten till en ledning har rätt att få el överförd på det nationella elsystemet, dvs. att mata in eller ta ut el. Betald nättariff i Sverige ger även tillträde till de utlandsförbindelser regeringen förordnat om. För tillträde till övriga utlandsförbindelserna krävs ett särskilt medgivande av nätinnehavaren.

Tillsynen över dessa bestämmelser utövas av nätmyndigheten (Statens energimyndighet).

Den svenska ellagstiftningen innehåller inga bestämmelser om individuella undantag från dessa grundläggande bestämmelser. Genom att förordningen äger företräde framför nationell rätt kommer en möjlighet till sådana undantag att finnas från och med den 1 juli 2004.

5.3.8 Artikel 8

Förordningens reglering är hållen på en övergripande nivå och närmare bestämmelser skall fastställas genom riktlinjer. Dessa riktlinjer måste överensstämma med principerna i förordningen.

Riktlinjerna kan antas och ändras av kommissionen efter handläggning i en föreskrivande kommitté som består av experter från medlemsstaterna och som inrättats i enlighet med rådets beslut 1999/468 om de förfaranden som skall tillämpas vid utövandet av kommissionens genomförandebefogenheter (kommittéförfarande) för att säkerställa att medlemsstaterna deltar i detta arbete.

Riktlinjerna antas i tillämpliga fall för följande frågor:

- a) I fråga om det system för kompensation mellan systemansvariga som omnämns i artikel 3 i förordningen:
 - De exakta detaljerna i de metoder som används för att bestämma gränsöverskridande flöden och hur mycket el som exporteras och importeras.

- Metoden för att fastställa de kostnader som uppkommer för att överföra gränsöverskridande flöden.
 - Förfarandet för att fastställa vilka systemansvariga som måste betala kompensation för gränsöverskridande elflöden.
 - Detaljerna i det betalningsförfarande som skall följas inom systemet för kompensation mellan systemansvariga vilket även skall omfatta fastställande av den första period då kompenserings skall betalas efter det att förordningen trätt i kraft.
 - Deltagande från nationella system som är sammankopplade via likströmsledningar i systemet för kompensation mellan systemansvariga.
- b. I fråga om de nationella tariffsystem som omnämns i artikel 4 i förordningen:
- Harmoniseringen av de bakomliggande principerna för fastställande av nättariffer för producenter och konsumenter (belastning) som tillämpas inom ramen för nationella tariffsystem bland annat för att sörja för lämpliga och effektiva harmoniserade platsindikerande signaler på europeisk nivå.

I artikel 8 stadgas vidare att kommissionen vid behov skall ändra de riktlinjer om förvaltning och tilldelning av tillgänglig transferkapacitet i sammanlänknings mellan nationella system som anges i förordningens bilaga, särskilt för att inkludera detaljerade riktlinjer för alla kapacitetstilldelningsmetoder som tillämpas i praktiken. I samband med sådana ändringar skall man vid behov fastställa sådana allmänna regler om minimikrav på säkerhet och driftsnormer för användning och drift av nätet som avses i artikel 5.

5.3.9 Artikel 9

Artikeln ålägger tillsynsmyndigheterna att säkerställa att förordningen och de riktlinjer som antagits med stöd av denna uppfylls när de utför sina uppgifter. För att uppfylla syftena med förordningen skall de samarbeta med varandra och med kommissionen.

5.3.10 Artikel 10

Artikeln ålägger medlemsstaterna och tillsynsmyndigheterna att på begäran förse kommissionen med all information som behövs för det ändamål som avses i artikel 3.4 och artikel 8.

För att kunna anta riktlinjer och för kommissionens beslut om de kompensationsbetalningar som skall göras för överföringar mellan systemansvariga, behöver kommissionen ha tillgång till information och uppgifter som är relevanta. Följaktligen fastställs i förordningen att sådan information på begäran skall tillhandahållas av medlemsstaterna och de nationella tillsynsmyndigheterna.

Kommissionen skall också kunna erhålla all nödvändig information direkt från de berörda företagen i de fall det är nödvändigt för att kommissionen skall kunna uppfylla sina förpliktelser enligt förordningen.

Vidare åläggs tillsynsmyndigheterna i artikeln att regelbundet lämna information om de kostnader som faktiskt uppkommit för de systemansvariga för överföringsnäten samt lämna uppgifter och all relevant information som hör samman med de verkliga flödena i näten hos de systemansvariga för överföringsnäten och kostnaderna för nätet.

Slutligen stadgas att kommissionen inte får röja information som erhållits med stöd av förordning och som omfattas av tystnadsplikt.

5.3.11 Artikel 11

I artikel 11 stadgas att förordningen inte påverkar medlemsstaternas rätt att behålla eller införa åtgärder som innehåller mer detaljerade bestämmelser än de som anges i förordningen och i riktlinjerna.

Den svenska lagstiftningen innehåller på vissa områden mer detaljerade regler än förordningen. Denna artikel innebär att någon ändring av den svenska lagstiftningen med anledning av detta inte är nödvändig.

5.3.12 Artikel 12

Artikel 12 ålägger medlemsstaterna att fastställa regler för påföljder vid överträdelse av bestämmelserna i förordningen. Medlemsstaterna åläggs vidare att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att bestämmelserna följs. Påföljderna skall vara effektiva, proportionerliga och avskräckande.

Artikel 12 ger också kommissionen rätt att genom beslut ålägga företag böter upp till högst 1 procent av företagets totala omsättning under det föregående verksamhetsåret, om företaget uppsåtligt eller av vårdslöshet har lämnat felaktig, ofullständig eller vilseledande information som svar på en begäran som gjorts enligt artikel 10.3 eller om företaget inte lämnar information inom den tidsfrist som fastställts genom ett beslut som antagits med stöd av artikel 10.5 första stycket.

Bötesbeloppets storlek skall fastställas med hänsyn till allvaret i underlåtenheten att uppfylla ovannämnda krav.

De nationella påföljderna och kommissionens beslut om böter skall enligt artikeln inte betraktas som straffrättsliga.

Ellagen innehåller inga bestämmelser om påföljder som kan tillämpas vid överträdelse av förordningen.

5.3.13 Artikel 13

I artikeln anges att kommissionen skall biträdas av en kommitté där medlemsstaterna är representerade.

Kommittén skall vid beslut enligt artikel 7.5 fungera som rådgivande och i övrigt som föreskrivande.

I en föreskrivande kommitté innehar kommissionen ordförandeposten men saknar rösträtt. Det är kommissionen som lägger fram förslagen inför kommittén som har att yttra sig över förslagen genom majoritetsbeslut.

Skulle kommittén inte acceptera förslaget skall kommissionen lämna ett förslag till rådet samt informera Europaparlamentet. Parlamentet har därvid möjlighet att yttra sig till rådet.

Rådet kan genom beslut med kvalificerad majoritet anta eller motsätta sig kommissionens förslag. Har rådet inte fattat beslut inom tre månader kan kommissionen anta förslaget.

Kommittén skall själv anta sin arbetsordning.

5.3.14 Artikel 14

Artikeln stadgar att kommissionen skall se över genomförandet av förordningen och inom tre år efter det att förordningen har trätt i kraft förelägga Europaparlamentet och rådet en rapport om de erfarenheter som gjorts vid dess tillämpning. I rapporten skall det i synnerhet undersökas i vilken utsträckning det genom förordningen har kunnat uppnås att villkoren för tillträde till nät för gränsöverskridande utbyte av el är icke-diskriminerande och återspeglar kostnaderna samt bidrar till kundernas valfrihet på en väl fungerande inre marknad och till långsiktig försörjningstrygghet, och även i vilken utsträckning effektiva platsindikerande signaler har inrättats. Vid behov skall rapporten åtföljas av lämpliga förslag och/eller rekommendationer.

5.3.15 Artikel 15

Artikeln anger tidpunkten för förordningens ikraftträdande och att den skall tillämpas från och med den 1 juli 2004.

Vidare stadgas att förordningen är till alla delar bindande och direkt tillämplig i alla medlemsstater.

5.3.16 Bilagan till förordningen

I en bilaga till förordningen stadgas riktlinjer för de systemansvarigas hantering av överföringskapacitet mellan ländernas elsystem.

De metoder för hantering av överbelastningar som medlemsstaterna infört skall enligt riktlinjerna hantera kortsiktiga överbelastningar på ett ekonomiskt sätt samtidigt som investeringar i effektiva nät och produktion på rätt plats uppmuntras.

Riktlinjerna ålägger de systemansvariga, eller medlemsstaterna, att tillhandahålla icke-diskriminerande och öppna normer som beskriver de metoder för hantering av överbelastningar de kommer att tillämpa vid vissa förhållanden. Dessa normer tillsammans med säkerhetsnormer skall beskrivas i dokument som är tillgängliga för allmänheten.

Olika behandling av olika typer av gränsöverskridande transaktioner skall minimeras när man utarbetar regler för specifika

metoder för hantering av överbelastning. Metoden för att tilldela knapp överföringskapacitet måste vara tydlig. Det måste kunna visas att eventuella skillnader i hur överföringar behandlas inte snedvrider konkurrensen eller hindrar utvecklingen av den.

Prissignaler som är ett resultat av systemen för hantering av överbelastning skall vara riktningsgivande.

De systemansvariga skall erbjuda marknaden överföringskapacitet som är så stabil som möjligt. En rimlig del av kapaciteten får erbjudas marknaden under stegvis mindre stabila villkor, men de exakta villkoren för gränsöverskridande transporter skall ständigt vara tillgängliga för marknadsaktörerna.

Nationella tillsynsmyndigheter åläggs enligt riktlinjerna att säkerställa att det inte sker någon ensidig utformning av förfaranden för hantering av överbelastningar som i högre utsträckning påverkar effektflöden i inblandade nät.

Slutligen finns bestämmelser om långtidskontrakt, systemansvarigas tillhandahållande av information, principer för metoder för hantering av överbelastning samt riktlinjer för explicita auktioner.

6 Överväganden avseende förordningen

6.1 Tillsynsmyndighet

Förslag: Tillsyn över efterlevnaden av förordningen, riktlinjerna och de villkor som meddelas med stöd av förordningen skall utövas av nätmyndigheten.

I avsnitt 5.3.2 konstateras att med tillsynsmyndighet avses antingen Energimyndigheten eller Konkurrensverket då båda myndigheterna utför uppgifter som tillkommer tillsynsmyndigheten enligt elmarknadsdirektivet.

Det bör därför tydliggöras vilken av myndigheterna som skall utöva tillsyn över förordningen, riktlinjerna och de eventuella villkor som utfärdats med stöd av förordningen.

Med hänsyn till att förordningens bestämmelser i huvudsak avser nätverksamhet bör Energimyndigheten vara den myndighet som är mest lämpad att utöva tillsyn över efterlevnaden av förordningen. Bestämmelsen i 12 kap. 1 § ellagen om nätmyndighetens tillsyn bör därför ändras så att nätmyndigheten utövar tillsyn även över efterlevnaden av förordningen.

Svenska kraftnät är som nämnts systemansvarig myndighet enligt ellagen och har tillsynsansvar över driftsäkerheten. Som påpekas i avsnitt 3.4.1 kan därför Energimyndighetens tillsyn inte omfatta dessa Svenska kraftnäts ansvars- och tillsynsområden.

6.2 Godkännande av beräkningsplan

Förslag: En bestämmelse införs i ellagen med innebörden att nätmyndigheten skall meddela beslut om godkännande av den allmänna beräkningsplanen inom två månader från det att begäran om godkännande inkommit. Skulle beslut ej fattas inom

den angivna tidsfristen skall beräkningsplanen anses vara godkänd.

Artikel 5 innehåller som nämnts i avsnitt 5.3.5 en bestämmelse om att den allmänna plan för beräkning av den sammanlagda överföringskapaciteten och säkerhetsmarginalen för överföringen som den systemansvarige för överföringssystemet upprättar skall godkännas av tillsynsmyndigheten.

I likhet med vad som föreslås om godkännande av villkoren för tillhandahållande av balanstjänster (avsnitt 3.3.4) bör en tidsfrist anges inom vilken Energimyndigheten har att godkänna den allmänna beräkningsplanen. Samma tidsfrist bör gälla för båda besluten.

Vidare föreslås att om myndigheten inte fattar beslut inom den angivna tiden så skall den allmänna beräkningsplanen anses vara godkänd.

6.3 Beslut om undantag

Förslag: I enlighet med artikel 7.4 i förordningen föreskrivs i ellagen att nätmyndigheten skall överlämna en begäran om undantag enligt artikel 7 tillsammans med ett eget yttrande över begäran till regeringen för beslut.

Som sagts i avsnitt 5.3.7 har medlemsstaterna rätt att föreskriva att beslut om undantag enligt förordningens artikel 7 skall fattas av en behörig myndighet efter yttrande från tillsynsmyndigheten.

En begäran om undantag för nya utlandsförbindelser enligt artikel 7 kommer naturligen att aktualiseras i samband med att ansökan om nätkoncession för utlandsförbindelsen skall inges. Beslut om en sådan koncessionsansökan fattas av regeringen. Det är lämpligt att låta regeringen pröva även en begäran om undantag enligt artikel 7. En bestämmelse av denna innebörd bör därför införas i ellagen.

I likhet med vad som gäller vid ansökan om koncession för utlandsförbindelse bör begäran om undantag inges till Energimyndigheten som inledningsvis handlägger ärendet för att sedan överlämna det till regeringen för beslut tillsammans med sitt yttrande.

6.4 Tillhandahållande av information

Bedömning: Energimyndighetens tillgång till information som myndigheten skall delge kommissionen säkerställs genom existerande förvaltningsrättsliga bestämmelser.

Energimyndigheten torde inte idag ha tillgång till all den information som skall tillhandahållas kommissionen i enlighet med förordnings artikel 10. Den information som myndigheten skall lämna finns dock hos Svenska kraftnät som i egenskap av förvaltningsmyndighet har att iakttä 6 § förvaltningslagen om samverkan mellan myndigheter. Någon ny reglering i ellagen med anledning av artikel 10 behöver därför inte införas.

6.5 Artikel 12

Bedömning: Påföljder vid överträdelser av bestämmelserna i förordningen och åtgärder för att säkerställa att bestämmelserna följs finns i det befintliga regelverket för Svenska kraftnäts verksamhet.

Ellagen innehåller inga bestämmelser om påföljder som kan tillämpas vid överträdelser av förordningen.

Förordningens bestämmelser riktar sig nästan uteslutande till de systemansvariga för överföringsnäten. I Sverige är detta, som sagts i avsnitt 5.3.3, Svenska kraftnät.

Svenska kraftnäts verksamhet som aktör på elmarknaden står under Energimyndighetens och Konkurrensverkets tillsyn. I sin egenskap av statlig myndighet står Svenska kraftnät också under Justitiekanslerns och Riksdagens ombudsmäns tillsyn.

Det får antas att de sanktioner dessa instanser kan göra gällande gentemot Svenska kraftnät torde vara tillräckliga för att säkerställa att förordningens bestämmelser efterlevs.

7 Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas

7.1 Inledning

I detta avsnitt redovisas det huvudsakliga innehållet i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/55/EG av den 26 juni 2003 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphörande av direktiv 98/30/EG.

Vidare görs en analys av hur den nuvarande svenska naturgaslagstiftningen stämmer överens med direktivet.

I avsnitt 8 ges förslag till de ändringar i den svenska lagstiftningen och det regelverk i övrigt som behövs för att genomföra direktivet i svensk rätt.

7.2 Huvuddragen i naturgasmarknadsdirektivet

Direktivet innehåller dels ”kvantitativa ändringar” som en ökad marknadsöppning och ett utvidgat tillämpningsområde, dels ”kvalitativa ändringar” om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för transmission och distribution, krav på särredovisning, regler för tillträde till transmissions- och distributionssystemen samt inrättande av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättning. Direktivet innehåller också nyheter som gäller allmännyttiga tjänster, skydd för kunder, försörjningstrygghet och rapportering. Direktivet innehåller, förutom de här angivna huvudpunkterna, ett omfattande och detaljerat regelverk. En närmare genomgång av direktivet görs nedan.

7.3 Direktivets ingress

I direktivets ingress anges ett antal mål. Målet är att skapa en fullständigt fungerade inre marknad för naturgas där rättvis konkurrens råder (punkten 30). Viktiga målsättningar blir därför rätten till tillträde till nät och lagring på icke-diskriminerande och transparenta grunder till rimliga priser (punkterna 6 och 7), att systemen för distribution och överföring av naturgas bedrivs i separata juridiska personer när vertikalt integrerade företag existerar och att ett icke-diskriminerande beslutsförfarande säkerställs genom organisatoriska åtgärder avseende de ansvariga beslutsfattarnas oberoende (punkten 10). Mer homogena villkor, samma grad av berättigande (punkten 12) och en effektiv tillsyn som garanterar icke-diskriminerade tillträde till näten (punkterna 13) samt en harmonisering av tariff tillsynen mellan de olika medlemsstaternas tillsynsmyndigheter (punkten 16) är en förutsättning för en fungerade marknad. En grundläggande målsättning är också att alla naturgaskunder fritt skall kunna byta leverantör genom ett stegvis öppnande av marknaden (punkten 18-19). Lagringsmöjligheter är väsentliga (punkten 21). Kunderna och skall informeras om sin rätt att få tillgång till naturgasförsörjning av en bestämd kvalitet till överkomliga priser (punkten 26).

7.4 Direktivets innehåll i sak

Direktivet är uppdelat i sju kapitel och består av 35 artiklar och 2 bilagor.

Här nedan görs en sammanfattande beskrivning av direktivet och bedömningar av om det behövs åtgärder för att genomföra de olika artiklarna i svensk rätt.

7.4.1 Kapitel I, Räckvidd och definitioner

Kapitel I, Räckvidd och definitioner, innehåller två artiklar.

Artikel 1 anger direktivets omfattning. Där sägs att det i direktivet fastställs gemensamma regler för överföring, distribution, leverans och lagring av naturgas. Detta preciseras på så sätt att det anges att direktivet innehåller regler för naturgassektorns organisation och funktion, tillträde till marknaden, och de kriterier och förfaranden

som skall tillämpas vid beviljande av tillstånd för överföring, distribution, leverans och lagring av naturgas samt drift av system.

Bestämmelser som fastställs i direktivet för naturgas, inbegripet kondenserad naturgas (LNG), skall även gälla biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas om det är tekniskt möjligt och säkert att föra in och använda dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas.

Bedömning:

Av första kapitlet i naturgaslagen (2000:599) framgår att lagen innehåller bestämmelser om naturgasledningar, naturgaslager samt om handel med naturgas i vissa fall. Vidare innehåller kapitlet definitioner. Av lagens angivna tillämpningsområde, med tillhörande definitioner, följer således att lagens bestämmelser endast är tillämpliga på naturgas.

För att genomföra direktivet krävs därför att omfattningen av lagens tillämpningsområde utvidgas till att avse även LNG, biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas om det är tekniskt möjligt och säkert att föra in och använda dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas. Denna fråga behandlas närmare i kapitel 8.1.

Artikel 2 innehåller 33 definitioner.

Bedömning:

Naturgaslagen innehåller sju definitioner. Genomförandet av direktivet och de ändringar av naturgaslagen, som kommer vara nödvändiga i anledning av detta, medför att definitionerna behöver ses över.

7.4.2 Kapitel II, Allmänna regler för sektorns organisation

Kapitel II, Allmänna regler för organisationen av sektorn, innehåller fyra artiklar, nämligen artiklarna 3–6.

Artikel 3 innehåller bestämmelser om skyldighet att tillhandahålla allmännyttiga tjänster och konsumentskydd.

I första punkten anges den grundläggande regeln att medlemsstaterna skall se till att naturgasföretag drivs i enlighet med principerna i direktivet för att uppnå en konkurrensutsatt och hållbar naturgasmarknad. Vidare sägs att det inte får ske någon diskriminerande åtskillnad mellan naturgasföretagen när det gäller rättigheter och skyldigheter.

Artikels andra punkt innehåller bestämmelser om allmännyttiga tjänster. Enligt denna punkt kan medlemsstaterna i det allmänna ekonomiska intresset ålägga naturgasföretag att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Dessa kan avse tillförlitlighet, inbegripet försörjningstrygghet, leveransernas regelbundenhet, kvalitet och pris samt miljöskydd, inbegripet energieffektivitet och klimatskydd.

Om naturgasföretag åläggs allmännyttiga tjänster måste det ske med beaktande fullt ut av tillämpliga bestämmelser i EG-fördraget, särskilt artikel 86. Artikel 86 innebär att en medlemsstat, som ålägger företag att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, inte får åsidosätta fördragets konkurrensregler, dvs. artiklarna 81 – 89. Ett sådant åsidosättande får dock ske om det i princip är helt omöjligt att utföra den allmännyttiga tjänsten utan att bryta mot fördragets konkurrensregler.

Enligt andra punkten skall ålägganden att tillhandahålla allmännyttiga tjänster vara klart definierade öppna och icke-diskriminerande och kontrollerbara. När det gäller försörjningstrygghet och uppfyllandet av miljömål, inbegripet energieffektivitet, får medlemsstaterna införa långtidsplanering, varvid hänsyn skall tas till att tredje part kan komma att ansöka om tillträde till systemet.

Bedömning:

I prop. 1999/2000:72, Ny naturgaslag, bedömde regeringen att naturgasföretag inte borde åläggas att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Regeringen bedömde vidare att utvecklingen av och behovet av allmännyttiga tjänster och konsekvenserna av sådana tjänster skulle följas upp.

Direktivet innehåller inget krav på att medlemsstaterna skall ålägga naturgasföretag att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Införlivandet av direktivet kräver därför ingen åtgärd i denna del.

Enligt *artikelns tredje punkt* skall medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att skydda slutförbrukare och för att garantera ett starkt konsumentskydd, och de skall särskilt se till att utsatta förbrukare får tillräckligt skydd, inbegripet lämpliga åtgärder för att hjälpa dem att undvika att få sina leveranser avstängda. Medlemsstaterna får vidta lämpliga åtgärder för att skydda kunder i avlägsna områden som är anslutna till gassystemet. Medlemsstaterna får i detta syfte utse en anvisad gasleverantör för kunder som är anslutna till gassystemet. De skall garantera en hög konsumentskyddsnivå, särskilt i form av klara och begripliga allmänna avtalsvillkor, allmän information och mekanismer för tvistlösning. Medlemsstaterna skall se till att berättigade kunder i praktiken kan byta till en ny leverantör. Åtminstone vad gäller hushållskunder skall åtgärderna omfatta dem som anges i bilaga A (konsumentskyddsåtgärder).

Bedömning:

Den svenska konsumentlagstiftningen innehåller bestämmelser som är tillämpliga på naturgasmarknaden. Konsumentköplagen (1990:932), lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden samt lagen (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal gäller bl.a. när ett naturgasföretag säljer naturgas till en konsument eller i övrigt ingår vissa närmare angivna avtal som är relaterade till försäljning av naturgas.

Den svenska naturgaslagstiftningen innehåller däremot i sig inte några särskilda bestämmelser till skydd för konsumenter. Detta till skillnad från den svenska ellagen (1997:857) som särskilt reglerar överföring och leverans av el till konsumenter. Dessa bestämmelser återfinns främst i ellagens 11 kapitel och har tillkommit för att skydda konsumenterna, så att elföretagen bl.a. inte oskäligt avbryter överföringen av el. Även ellagens bestämmelse i 8 kap 5 § innehåller bestämmelser som reglerar elleverantörernas skyldighet att fortsätta att leverera el till alla elanvändare. En elleverantör får således bara upphöra att leverera el om elanvändaren slutar att ta ut el, om någon annan elleverantör börjar leverera el till elanvändaren eller om överföringen av el får avbrytas enligt bestämmelserna i 11 kapitlet eller enligt avtal får brytas på grund av att elanvändaren har försummat sina skyldigheter gentemot elleverantören.

Ellagen innehåller även bestämmelser i 8 kap. 8 § som stadgar att en elanvändare, som saknar elleverantör, av berörd innehavare av nätkoncession skall anvisas en elleverantör.

En första fråga för utredningen att ta ställning till i denna del är om konsumentlagstiftningen är tillräcklig för att uppfylla direktivets krav att medlemsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att skydda slutförbrukare och för att garantera ett starkt konsumentskydd, och att särskilt se till att utsatta förbrukare får tillräckligt skydd, inbegripet lämpliga åtgärder för att hjälpa dem att undvika att få sina leveranser avstängda.

Varken konsumentlagstiftningen eller naturgaslagen innehåller bestämmelser till skydd för slutförbrukare att få sina leveranser avstängda. För att uppfylla direktivets krav i denna del bör det därför införas sådana bestämmelser i den svenska lagstiftningen. Mer om denna fråga i avsnitt 8.3.

Medlemsstaterna skall vidare garantera en hög konsumentskyddsnivå, särskilt i form av klara och begripliga allmänna avtalsvillkor, allmän information och mekanismer för tvistlösning. Till detta kommer att åtminstone vad gäller hushållskunder skall åtgärderna omfatta dem som anges i direktivets bilaga A (konsumentskyddsåtgärder). I denna bilaga anges bl.a. att det i konsumentens avtal med naturgasleverantören skall anges leverantörens namn och adress, de tjänster som tillhandahålls, tjänstekvalitet och tidpunkt för den ursprungliga uppkopplingen. Vidare skall avtalet innehålla uppgift om hur information om bl.a. aktuella tariffer och underhållskostnader kan erhållas. Avtalets löptid och hur avtalet och tjänsterna förlängs eller sägs upp skall anges.

När det gäller mekanismer för tvistlösning mellan leverantörer av naturgas och användare av naturgas återfinns särskilda bestämmelser om tillsyn m.m. i naturgaslagens sjätte kapitel. Av bestämmelsen i 6 kap. 1 § framgår att den myndighet som regeringen bestämmer (Energimyndigheten) utövar tillsyn över efterlevnaden av naturgaslagen och av de föreskrifter eller villkor som meddelats med stöd av lagen. Denna tillsyn innebär att den svenska naturgaslagstiftningen har mekanismer för tvistlösning.

Vidare kan Allmänna reklamationsnämnden pröva tvister mellan konsumenter och naturgasleverantörer. Nämnden prövar dock inte tvister om naturgas där värdet av det som yrkas inte överstiger 2 000 kronor. Med hänsyn till de mekanismer för tvistlösning som

redan finns behöver några särskilda åtgärder för att införa direktivet i svensk rätt inte vidtas i denna del.

När det gäller konsumentskyddsnivå i form av klara och begripliga avtalsvillkor och allmän information faller detta inom ramen för Konsumentverkets respektive Energimyndighetens verksamheter. Några särskilda åtgärder krävs därför inte för att uppfylla direktivets krav i denna del.

Naturgaslagstiftningen saknar bestämmelser om villkoren i naturgasföretagens avtal med konsumenter. Som angivits ovan innehåller dock den svenska konsumentlagstiftningen bestämmelser som är tillämpliga på naturgasmarknaden. Konsumentköplagen (1990:932), lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden samt lagen (2000:274) om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal gäller bl.a. när ett naturgasföretag säljer naturgas till en konsument eller i övrigt ingår vissa närmare angivna avtal som är relaterade till försäljning av naturgas.

Naturgasföretagen tillämpar generellt standardavtal gentemot konsumenterna. Konsumentskydd i form av klara och begripliga avtalsvillkor faller inom ramen för Konsumentverkets och Energimyndighetens verksamheter och de standardavtal som naturgasbranschen tillämpar gentemot konsumenter har utarbetas av branschen tillsammans med Konsumentverket. En sådan ordning bör därmed innebära att avtalsvillkoren gentemot konsumenter blir klara och begripliga.

De delar i bilaga A som avser information bör kunna uppfyllas genom att naturgasföretagen publicerar sådan information på t.ex. en webbplats eller liknade. Konsumentverket bör också, inom ramen för sitt arbete med naturgasbranschens standardvillkor, övervaka att branschens aktörer i uppfyller de krav som framgår av Bilaga A gentemot konsumenterna. Om det visar sig att branschen inte på frivillig väg gör detta måste lagstiftning övervägas.

När det slutligen gäller frågan om en anvisad gasleverantör så får medlemsstaterna utse en sådan till de kunder som är anslutna till gassystemet. Direktivet innehåller således inte något krav på att en anvisad gasleverantör skall utses. Ellagen innehåller bestämmelser om anvisad elleverantör. Senast i samband med att den svenska naturgasmarkanden öppnas fullt ut för samtliga kunder bör det övervägas om inte en sådan ordning också bör införas i naturgaslagen. Att en sådan ordning införs, för att genomföra direktivet, krävs dock inte i enlighet med vad som anförts ovan.

I fjärde punkten anges att medlemsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att uppnå målen för social och ekonomisk sammanhållning, miljöskydd, vilket även kan innebära metoder för att bekämpa klimatförändringar, och försörjningstrygghet.

Bedömning:

Bestämmelsen föranleder ingen åtgärd.

Femte punkten öppnar en möjlighet för medlemsstaterna att under vissa förutsättningar besluta att inte tillämpa bestämmelserna i artikel 4 på distributionsverksamhet.

Bedömning:

Att besluta att inte tillämpa bestämmelserna i artikel 4, som handlar om tillståndsförfarande för uppförande eller drift av naturgasföretag, är inte aktuellt. Punkten föranleder därför ingen åtgärd.

Punkten sex innehåller bestämmelser om medlemsstaternas rapportering till kommissionen. När medlemsstaterna genomfört direktivet skall de informera kommissionen om vilka åtgärder som vidtagits för att fullgöra förpliktelseerna att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, inklusive konsument- och miljöskyddsåtgärder, och om åtgärdernas eventuella inverkan på nationell och internationell konkurrens, oavsett om åtgärderna kräver undantag från direktivet eller inte. Medlemsstaterna skall därefter vartannat år underrätta kommissionen om eventuella ändringar av dessa åtgärder, oavsett om åtgärderna kräver undantag från direktivet eller ej.

Bedömning:

Punkten innehåller bestämmelser om medlemsstaternas rapporteringsskyldighet till kommissionen. I utredningens uppdrag ingår att ta fram förslag till hur de rapporteringar som krävs enligt direktivet skall genomföras. Ett sådant förslag måste därför tas fram. Mer om detta i avsnitt 8.17.1.

Artikel 4 innehåller bestämmelser om tillståndsförfarande.

I första punkten anges att medlemsstaterna, eller den behöriga myndighet som utses, skall följa bestämmelserna i punkterna 2 – 4 när man kräver tillstånd (t.ex. licens, tillåtelse, koncession, samtycke eller godkännande) för uppförande eller drift av naturgasanläggningar.

Bedömning:

Den svenska naturgaslagen innehåller särskilda bestämmelser om koncession för att bygga eller använda en naturgasledning. Sverige omfattas därför av artikeln.

Den andra punkten anger att medlemsstater som har ett tillståndssystem skall fastställa de objektiva och icke-diskriminerande kriterier, som skall uppfyllas av företag som ansöker om tillstånd för att bygga och/eller driva naturgasanläggningar eller som ansöker om tillstånd att leverera naturgas. De icke-diskriminerande kriterierna och förfarandena för att bevilja tillstånd skall offentliggöras.

Bedömning:

Naturgaslagens andra kapitel innehåller de bestämmelser som skall vara uppfyllda för att ett företag skall få tillstånd att bygga eller använda en naturgasledning. Några bestämmelser om tillstånd för naturgasföretag, utöver de om tillstånd att bygga eller använda en naturgasledning, finns inte.

Bestämmelserna i naturgaslagen gäller generellt för den som söker tillstånd att bygga eller uppföra en ledning. De uppfyller därför direktivets krav på att vara icke-diskriminerande. Eftersom bestämmelserna återfinns i naturgaslagen är de också offentliggjorda. Några särskilda åtgärder krävs därför inte för att uppfylla direktivets krav i denna del.

I den tredje punkten anges att skälen för avslag på ansökan om tillstånd skall vara objektiva och icke-diskriminerande och att de skall meddelas den sökande. Skälen för sådant avslag skall meddelas

kommissionen för kännedom. Medlemsstaterna skall införa ett förfarande som ger den sökande möjlighet att överklaga ett avslag.

Bedömning:

Enligt 2 kap. 1 § naturgaslagen får inte en naturgasledning byggas eller användas utan tillstånd (koncession) av regeringen. Vid regeringens prövning av en ansökan att bygga eller använda en naturgasledning skall bestämmelserna i förvaltningslagen (1986:223) tillämpas. Av dessa bestämmelser framgår att skälen för beslut, såväl positiva som negativa för den sökande, skall vara objektiva och icke-diskriminerande och att dessa skall meddelas den sökande. Att lagligheten av regeringens beslut kan prövas av regeringsrätten framgår av lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Några särskilda åtgärder krävs därför inte för att uppfylla direktivets krav i denna del.

Den fjärde punkten anger att medlemsstaterna får avslå en ansökan om ytterligare tillstånd att bygga och driva rörledningssystem för distribution inom något visst område för att kunna utveckla områden som nyligen har börjat bli försörjda och för en effektiv drift i allmänhet utan att det påverkar tillämpningen av artikel 24 som handlar om direktledningar.

Bedömning:

Den svenska naturgaslagen innehåller bestämmelser om koncession i andra kapitlet. Bestämmelserna står i överensstämmelse med denna punkt. Några särskilda åtgärder krävs därför inte för att uppfylla direktivets krav i denna del.

Artikel 5 anger att medlemsstaterna skall se till att frågor som rör försörjningstryggheten övervakas. Denna övervakning, som i synnerhet skall avse vissa särskilt närmare angivna frågor, får ske av de tillsynsmyndigheter som avses i artikel 25.1. De behöriga myndigheterna skall senast den 31 juli varje år offentliggöra en rapport i vilken resultaten av övervakningen av dessa frågor och de åtgärder som vidtagits eller planerats skall anges. Rapporten skall därefter genast överlämnas till kommissionen.

Bedömning:

Energimyndigheten har enligt myndighetens regleringsbrev bl.a. i uppgift att följa utvecklingen av naturgasmarknaden. Energimyndigheten skall rapportera resultatet av denna uppföljning till regeringen senast den 1 juli. Den övervakning som skall genomföras enligt regleringsbrevet är mindre omfattande än vad som anges i artikel 5. Regeringens uppdrag till Energimyndigheten bör därför ses över och ändras på sätt att det även täcker kraven i artikel 5. Vidare bör införas rutiner som säkerställer att rapporten överlämnas till kommissionen efter det att den offentliggjorts. Någon ändring i den svenska lagstiftningen krävs däremot inte för att uppfylla direktivets krav. Mer om denna fråga i avsnitt 8.17.2.

Artikel 6 innehåller bestämmelser om tekniska regler.

Enligt artikeln skall medlemsstaterna se till att tekniska säkerhetsregler definieras och att det utarbetas och offentliggörs tekniska regler, i vilka de lägsta tekniska konstruktions- och driftkraven för anslutning till systemet av LNG-anläggningar, lagringsanläggningar, andra överförings- eller distributionssystem och direktledningar fastställs. Dessa tekniska regler skall säkerställa att systemen är driftskompatibla, och de skall vara objektiva och icke-diskriminerande. De skall anmälas till kommissionen i enlighet med artikel 8 i Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster.

Bedömning:

Sprängämnesinspektionen (numera Statens räddningsverk) har i Sprängämnesinspektionens naturgasföreskrifter (SÄIFS 1996:8) beslutat om föreskrifter som gäller utformning, anläggning och drift av ledningssystem för naturgas i gasfas överstigande 4 bar (0,4 Mpa) övertryck. Föreskrifterna är införda i Sprängämnesinspektionens författningssamling och är därmed offentliggjorda. Av Statens räddningsverks föreskrifter om fortsatt giltighet för vissa föreskrifter som beslutats av Sprängämnesinspektionen (SRVFS 2003:3) framgår att bl.a.

Sprängämnesinspektionens naturgasföreskrifter skall fortsätta att gälla efter den 30 september 2003. Några särskilda åtgärder i anledning av denna artikel behöver därför inte vidtas.

7.4.3 Kapitel III, Överföring, lagring och LNG

Kapitel III, överföring, lagring och LNG, innehåller fyra artiklar, nämligen artiklarna 7–10.

Artikel 7 innehåller bestämmelser om utseende av systemansvariga.

Medlemsstaterna skall, för en tid som de själva bestämmer, utse eller ålägga de naturgasföretag som äger överförings-, lagrings- eller LNG-anläggningar att utse en eller flera systemansvariga. Medlemsstaterna skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de systemansvariga för överföringssystem, lagringssystem eller LNG-anläggningar handlar i enlighet med artiklarna 8–10.

Bedömning:

I naturgaslagens tredje kapitel finns föreskrifter om skyldigheter för den som innehar en naturgasledning. De svenska naturgasföretagen driver sina nät i egen regi. Någon ovisshet om vem som har driftansvaret, och därmed de skyldigheter som stadgas i naturgaslagens tredje kapitel, föreligger inte. Härigenom har även utpekats vilka som är ansvariga för driften av såväl överförings- som distributionssystemen. Någon åtgärd krävs därför inte i denna del.

Artikel 8 innehåller bestämmelser om systemansvarigas uppgifter.

Direktivets innebörd av begreppet systemansvarig är att denne bl.a. skall ansvara för drift och underhåll och, om nödvändigt, utveckling av överföringssystemet och dess länkar till andra system för att garantera försörjningstrygghet. Begreppet innebär således inte ett ansvar att se till att hela naturgassystemet fungerar driftsäkert och är i balans, utan ett tekniskt driftansvar för det egna systemet.

I första punkten återfinns de närmare bestämmelser om vilka uppgifter systemansvariga skall ha. Där anges att varje

systemansvarig för överförings-, lagrings- och/eller LNG-anläggningar skall på affärsmässiga villkor och med vederbörlig hänsyn till miljön driva, utveckla säkra, tillförlitliga och effektiva överförings-, lagrings- och eller LNG-anläggningar. De får inte göra någon diskriminerande åtskillnad mellan systemanvändare eller kategorier av systemanvändare. De skall förse övriga systemansvariga för överförings-, lagrings-, och/eller distributionssystem och/eller systemansvariga för en LNG-anläggning med den information som behövs för att säkerställa att transport och lagring av naturgas kan ske på ett sätt som är förenligt med säker och effektiv drift av det sammanlänkade systemet. De skall också förse systemanvändarna med den information som behövs för effektivt tillträde till systemet.

Som tidigare angivits råder det inte någon ovisshet om vem som har driftsansvaret, och därmed de skyldigheter som stadgas i naturgaslagens tredje kapitel såvitt avser naturgasledningar. Det är således klarlagt vilka som är ansvariga för driften av såväl överförings- som distributionssystemen. De skyldigheter som den som innehar en naturgasledning har ålagts enligt naturgaslagens bestämmelser uppfyller också kraven i artikel 8.1. Någon åtgärd behöver därför inte vidtas i denna del.

Den andra punkten behandlar systemansvarigas regler och villkor för balansering av gasöverföringssystemet och hur dessa regler och villkor skall vara utformade. Villkoren, inklusive regler och tariffer, för de tjänster som tillhandahålls av systemansvarig för överföringssystemet skall fastställas på ett icke-diskriminerande sätt som avspeglar de verkliga kostnaderna enligt en metod som är förenlig med artikel 25.2. Villkoren skall offentliggöras.

Bedömning:

Systemansvarigas villkor, inklusive regler och tariffer för balansering av gasöverföringssystemet skall fastställas på ett icke-diskriminerande sätt som avspeglar de verkliga kostnaderna. Enligt artikel 25.2 skall tillsynsmyndigheterna ansvara för att, innan dessa träder i kraft, fastställa eller godkänna åtminstone metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för tillhandahållande av balanstjänster.

Naturgaslagen innehåller, till skillnad från ellagen, inga bestämmelser om balanstjänster/balansansvar. I ellagens åttonde

kapitel regleras vad som avses med systemansvar och balansansvar. För att införliva direktivet i denna del bör en liknande ordning införas i naturgaslagen. Mer om detta i avsnitt 8.4.

Eftersom naturgaslagen inte innehåller bestämmelser om balansansvar finns av naturliga skäl inte heller några bestämmelser om offentliggörande av villkoren för tillhandahållande av sådana tjänster. För att uppfylla direktivets krav är det därför också nödvändigt att införa bestämmelser om att villkoren för dessa tjänster skall offentliggöras. Mer om detta i avsnitt 8.5.

Den tredje punkten ger medlemsstaterna möjlighet att begära att den systemansvariga för överföringssystemet uppfyller vissa minimikrav i fråga om underhåll och utbyggnad av överföringssystemet, inbegripet sammanlänkningskapaciteten.

Bedömning:

Denna punkt ger medlemsstaterna en möjlighet, men ingen skyldighet, att begära att den systemansvariga för överföringssystemet skall uppfylla vissa minimikrav i fråga om underhåll och utbyggnad av överföringssystemet. Eftersom direktivet inte kräver att en sådan skyldighet införs behöver denna punkt inte föranleda några åtgärder.

Fjärde punkten anger att systemansvariga för överföringssystemet skall anskaffa den energi de behöver för att kunna utföra sin verksamhet på ett öppet, icke-diskriminerande och marknadsorienterat sätt.

Bedömning:

Den energi som de systemansvariga behöver för att driva sin verksamhet skall enligt direktivet anskaffas på ett öppet, icke-diskriminerande och marknadsorienterat sätt. I den svenska naturgaslagstiftningen finns inte några regler för på vilket sätt de företag som bedriver överföring av naturgas skall införskaffa den energi de behöver för att kunna utföra sin verksamhet. För att uppfylla direktivet i denna del bör därför införas en skyldighet för de systemansvariga att anskaffa den energi som behövs på ett

öppet, marknadsorienterat och icke-diskriminerande sätt. Denna fråga behandlas vidare i avsnitt 8.6.

Artikel 9 innehåller bestämmelser om åtskillnad av systemansvariga för överföring.

Om den systemansvarige för överföringssystemet är en del av ett vertikalt integrerat naturgasföretag skall denne, enligt *den första punkten*, åtminstone vad gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande vara oberoende av annan verksamhet utan samband med överföringen.

Bedömning:

I naturgaslagen finns inga krav på att den som bedriver både monopolverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet på naturgasmarknaden skall bedriva verksamheterna i skilda juridiska personer. I ellagen föreskrivs däremot att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte samtidigt får bedriva produktion eller handel med el. Lagstiftaren har således i ellagstiftningen redan ställt krav på skilda juridiska personer.

Med ett vertikalt integrerat naturgasföretag avses ett naturgasföretag, eller en grupp av företag, där det berörda företaget eller den berörda gruppen bedriver verksamhet inom minst ett av områdena överföring, distribution, LNG eller lagring och minst ett av områdena produktion eller leverans av naturgas.

I och med det krav på skilda juridiska personer för systemansvarig för överföringssystemet som ställs i den första punkten av artikel 9 måste den svenska lagstiftningen ändras. Mer om detta i avsnitt 8.7.

I artikel 15 ges en möjlighet att tillåta ett kombinerat systemansvar för överförings-, LNG-, lagrings- och distributionssystem som vad avser juridisk form, organisation och beslutsfattande är oberoende av annan verksamhet utan samband med överförings-, lagrings-, och distributionssystem.

Såväl den svenska naturgaslagstiftningen som ellagstiftningen tillåter i dag ett kombinerat systemansvar för överförings- och distributionssystemet. Att så är fallet framgår av 3 kap. 1 § ellagen där det endast anges att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion av eller handel med el. Naturgaslagen innehåller inte någon sådan begränsning

överhuvudtaget. Med hänsyn härtill, och mot bakgrund av vad som stadgas i artikel 15, bör det vara fortsatt tillåtet med ett kombinerat systemansvar för överförings-, LNG-, lagrings- och distributionssystem på naturgasmarknaden. Naturgaslagen bör därför utformas så att detta även blir fortsättningen blir tillåtet. Mer om detta i avsnitt 8.7.

För att även säkerställa det krav som uppställs på oberoende vad avser organisation och beslutsfattande bör naturgaslagen kompletteras med sådana krav. Mer om detta i avsnitt 8.7.

Den andra punkten innehåller ett antal kriterier som skall säkerställa att den systemansvarige för överföringssystemet är oberoende. Den systemansvarige för överföringssystemet skall dessutom upprätta en övervakningsplan med närmare angivet innehåll, i syfte att motverka diskriminerande beteende. En årlig rapport skall överlämnas till den tillsynsmyndighet som avses i artikel 25.1 över de åtgärder som vidtagits. Rapporten skall dessutom offentliggöras.

Bedömning:

Ett införande av ett krav på juridisk separation och ett oberoende vad avser organisation och beslutsfattande, i enlighet med vad som krävs ovan, ger tillsynsmyndigheten befogenheter att kontrollera att företagen följer bestämmelserna i denna del. I de fall att myndigheten, vid sin tillsyn, finner att ett företag inte följer bestämmelserna i denna del kan myndigheten, med stöd av bestämmelsen i 6 kap. 3 § naturgaslagen, förelägga företaget att vidta rättelse. Någon åtgärd behöver därför inte vidtas i denna del.

I syfte att säkerställa att den systemansvarige för överföringssystemet upprättar den ovan angivna övervakningsplanen och att se till att den angivna årliga rapporten överlämnas till tillsynsmyndigheten i föreskriven tid och att denna offentliggörs måste naturgaslagen kompletteras med sådana bestämmelser. Mer om detta i avsnitt 8.8.

Artikel 10 innehåller bestämmelser om sekretess när det gäller systemansvariga för överföringssystemet.

Den första punkten föreskriver att den systemansvarige för överföringssystemet skall bevara sekretessen för kommersiellt

känsliga uppgifter vilka erhållits i verksamheten. Den systemansvarige för överföringssystemet skall också förhindra att sådana uppgifter om den egna verksamheten som kan vara kommersiellt fördelaktiga röjs på ett diskriminerande sätt. Enligt *den andra punkten* får den systemansvarige för överföringssystemet, i samband med försäljning eller köp av naturgas från anknutna företag, inte missbruka kommersiellt känsliga uppgifter som erhållits från tredje part i samband med tillhandahållande av eller förhandlingar om tillträde till systemet.

Bedömning:

Bestämmelser om sekretess när det gäller ansvariga för överföringssystemet finns redan i det nu gällande naturgasmarknadsdirektivet.

Ansvariga för det svenska överföringssystemet är Nova Naturgas och Sydkraft, vilka båda är enskilt ägda aktiebolag. Tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen är således inte tillämpliga i företagets verksamhet.

Den mest ingripande åtgärden för att uppfylla direktivets krav vore att föreskriva om tystnadsplikt för anställda inom de företag som inte omfattas av den befintliga sekretesslagstiftningen. Regering och riksdag, se bl.a. prop. 1997/98:159, s 25 f., har emellertid vid genomförandet av det tidigare elmarknadsdirektivet, 96/92/EG, ansett att starka skäl talade mot att införa tystnadsplikt för de elnätsföretag som inte drivs i kommunal regi. Regering och riksdag ansåg inte heller att några regler om tystnadsplikt för företagen på naturgasmarknaden borde införas i den svenska lagstiftningen vid införlivandet av det tidigare naturgasmarknadsdirektivet 98/30/EG, se prop. 1999/2000:72, s. 74 f. Det har inte heller nu framkommit några starkt vägande skäl som talar för att några andra slutsatser bör övervägas vid införlivandet av det nu aktuella direktivet. Av genomgången av artikel 25.9 (se nedan) framgår också att det, enligt konkurrenslagens regel om missbruk av dominerande ställning, inte är tillåtet att utnyttja information man erhåller i en verksamhet som drivs i form av monopol för att sedan använda den i en konkurrensutsatt verksamhet. Några särskilda åtgärder behöver därför inte vidtas i denna del.

7.4.4 Kapitel IV, Distribution och försörjning

Kapitel IV, distribution och försörjning, innehåller fem artiklar, nämligen artiklarna 11 – 15.

Artikel 11 innehåller bestämmelser om utseende av systemansvariga för distributionssystemet.

Medlemsstaterna skall, för en tid som de själva bestämmer, utse eller ålägga de företag som äger eller ansvarar för distributionssystem att utse en eller flera systemansvariga för distributionssystemet. Medlemsstaterna skall tillförsäkra att de systemansvariga handlar i överensstämmelse med artiklarna 12 och 14.

Bedömning:

Som tidigare angivits under artikel 8.1 är direktivets innebörd av begreppet systemansvarig att denne bl.a. skall ansvara för drift och underhåll och, om nödvändigt, utveckling av överföringssystemet och dess länkar till andra system för att garantera försörjningstrygghet. Begreppet innebär således inte ett ansvar att se till att hela naturgassystemet fungerar driftsäkert och är i balans, utan det är ett tekniskt driftansvar för det egna systemet.

I naturgaslagens tredje kapitel finns föreskrifter om skyldigheter för den som innehar en naturgasledning. De svenska naturgasföretagen driver ledningarna i egen regi. Någon ovisshet om vem som har driftansvaret, och därmed de skyldigheter som stadgas i naturgaslagens tredje kapitel, föreligger därför inte. Härigenom har även utpekats vilka som är ansvariga för driften av såväl överförings- som distributionssystemen. Någon åtgärd behöver således inte vidtas i denna del.

Artikel 12 innehåller fem punkter med närmare bestämmelser om systemansvariga för distributionssystemets uppgifter.

Bedömning:

I naturgaslagens tredje kapitel stadgas ett antal skyldigheter och villkor för den som innehar en naturgasledning. Dessa skyldigheter och villkor avser anslutning av naturgasledning, transport av

naturgas, mätning och rapportering av naturgas, anslutningsavgifter och transporttariffer. Skyldigheterna och villkoren omfattas av tillsynsmyndighetens tillsyn enligt 6 kap. naturgaslagen.

De bestämmelser som anges i artikel 12.1-4 omfattas redan, som nämnts ovan, av de nuvarande bestämmelserna i naturgaslagen. Införlivandet av dessa punkter föranleder därför inga åtgärder.

Den femte punkten är hänförlig till om de systemansvariga ansvarar för balanseringen av gasdistributionssystemet och under vilka villkor detta i så fall skall utföras. Med hänsyn till den ringa omfattningen av det svenska naturgassystemet synes det inte vara nödvändigt att ålägga de systemansvariga för distributionssystemet att ansvara för balansering. Under denna förutsättning behöver bestämmelsen inte föranleda någon åtgärd för Sveriges del.

Artikel 13 innehåller bestämmelser om åtskillnad av systemansvariga för distributionssystemet. De närmare bestämmelserna återfinns i två punkter. I det sista stycket av artikeln finns dock ett betydelsefullt undantag som medger att medlemsstaterna får besluta att inte tillämpa artikel 13.1-2 på integrerade naturgasföretag som har mindre än 100 000 kunder.

En första fråga är därför att ta ställning till om Sverige skall tillämpa undantaget eller inte eftersom detta påverkar om vi behöver införliva bestämmelserna i artikel 13. 1-2 eller inte.

Den svenska naturgasmarknaden har totalt cirka 55 000 kunder. Om Sverige beslutar att inte tillämpa bestämmelserna i artikel 13, om åtskillnad av distributionssystemet, kan således hela den svenska naturgasmarknaden komma att omfattas av undantaget. Frågan om undantag behandlas i avsnitt 8.7.

För det fall att möjligheten till undantag inte används gäller följande. Om den systemansvarige för distributionssystemet är en del av ett vertikalt integrerat naturgasföretag skall denne, enligt den första punkten, åtminstone vad gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande vara oberoende av annan verksamhet utan samband med distribution.

Bedömning:

Frågan har tidigare behandlats med avseende på systemansvarig för överföringssystemet, se artikel 9.1. Samma överväganden gör sig gällande även i denna del, med den skillnaden att här är fråga om

systemansvarig för distributionssystemet och inte systemansvarig för överföringssystemet. Frågan behandlas också i avsnitt 8.7.

Den andra punkten innehåller ett antal kriterier som skall säkerställa att den systemansvarige för distributionssystemet är oberoende. Den systemansvarige för distributionssystemet skall dessutom upprätta en övervakningsplan med närmare angivet innehåll, i syfte att motverka diskriminerande beteende. En årlig rapport om de åtgärder som vidtagits skall överlämnas till den tillsynsmyndighet som avses i artikel 25.1. Rapporten skall också offentliggöras.

Bedömning:

Frågan har tidigare behandlats med avseende på systemansvarig för överföringssystemet, se artikel 9.1. Samma överväganden gör sig gällande även i denna del med den skillnaden att här är fråga om systemansvarig för distributionssystemet och inte systemansvarig för överföringssystemet.

Artikel 14 innehåller bestämmelser om sekretess när det gäller systemansvariga för distributionssystemet.

Den första punkten föreskriver att den systemansvarige för distributionssystemet skall bevara sekretessen för kommersiellt känsliga uppgifter vilka erhållits i verksamheten. Den systemansvarige skall också förhindra att sådana uppgifter om den egna verksamheten som kan vara kommersiellt fördelaktiga röjs på ett diskriminerande sätt. Enligt *den andra punkten* får inte den systemansvarige för distributionssystemet, i samband med försäljning eller köp av naturgas från anknutna företag, missbruka kommersiellt känsliga uppgifter som erhållits från tredje part i samband med tillhandahållande av eller förhandlingar om tillträde till systemet.

Bedömning:

Systemansvariga för distributionssystemen är de företag som bedriver verksamhet i form av distribution av naturgas. Dessa företag drivs av enskilda aktiebolag och i kommunal regi.

I den mån distributionssystemen drivs i kommunal regi är bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen (1980:100) tillämpliga. Enligt bestämmelserna i 8 kap. 10 § sekretesslagen gäller sekretess hos myndighet för uppgift om affärs- eller driftförhållanden, dvs. kommersiella uppgifter, för enskild som trätt i affärsförbindelse med myndigheten. Sekretess gäller dock bara om det av särskild anledning kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Den verksamhet som naturgasföretagen bedriver som systemansvarig för distributionssystemet är uteslutande av kommersiell karaktär. De kommersiella uppgifter som erhålls från kunderna utgörs till en helt övervägande del av centrala uppgifter om kundernas affärs- och driftförhållanden. Det ligger därmed i sakens natur att ”det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs”. Därav följer att det föreligger särskild anledning till sådant antagande beträffande de uppgifter som nu nämnts. Därmed får skaderekvisitet anses vara uppfyllt gentemot alla företagets kunder för den huvudsakliga delen av de uppgifter som erhålls från dessa. Kraven i artikel 14 är alltså uppfyllda i dessa fall.

Om distributionssystemen däremot drivs av privata eller statliga företag är tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen inte tillämpliga i företagets verksamhet, varför andra överväganden måste göras.

Den mest ingripande åtgärden för att uppfylla direktivets krav vore att föreskriva om tystnadsplikt för anställda inom de företag som inte omfattas av den befintliga sekretesslagstiftningen. Regering och riksdag, se bl.a. prop. 1997/98:159, s 25 f., har emellertid vid implementeringen av det tidigare elmarknadsdirektivet, 96/92/EG, ansett att starka skäl talar mot att införa tystnadsplikt för de elnätsföretag som inte drivs i kommunal regi. Regeringen riksdagen ansåg inte heller att några regler om tystnadsplikt för företagen på naturgasmarknaden borde införas i den svenska lagstiftningen vid införlivandet av det tidigare naturgasmarknadsdirektivet 98/30/EG, se prop. 1999/2000:72, s. 74 f. Det finns inte något som framkommit nu som talar för att några andra slutsatser bör göras vid genomförandet av det nu aktuella direktivet. Se i denna del även vad anförs under artikel 10.

Artikel 15 innehåller bestämmelser om kombinerat systemansvar. I artikeln anges att bestämmelserna i 9.1 och 13.1 inte hindrar verksamhet med ett kombinerat systemansvar för överförings-,

LNG-, lagrings- och distributionssystem som vad avser juridisk form, organisation och beslutsfattande är oberoende av annan verksamhet utan samband med överförings-, lagrings-, och distributionssystem.

I de fall ett kombinerat systemansvar tillåts skall vissa närmare angivna krav på organisation och beslutsfattande ställas.

Bedömning:

Frågan har tidigare behandlats med avseende på systemansvarig för överföringssystemet och kombinerat systemansvar, se artikel 9.1 och avsnitt 8.7, där det föreslås att det skall vara fortsatt tillåtet med ett kombinerat systemansvar.

7.4.5 Kapitel V, Särredovisning av olika verksamhetsgrenar samt insyn och öppenhet i bokföringen

Kapitel V, särredovisning av olika verksamheter samt insyn och öppenhet i bokföringen, innehåller två artiklar, nämligen artiklarna 16 och 17.

Artikel 16 innehåller bestämmelser om rätt till tillgång till räkenskaper.

Medlemsstaterna eller varje behörig myndighet som medlemsstaterna utser skall i den utsträckning det behövs för att de skall kunna utföra sina uppgifter ha tillgång till naturgasföretagens bokföring i enlighet med artikel 17.

Medlemsstaterna och varje behörig utsedd myndighet skall behandla kommersiellt känsliga uppgifter konfidentiellt. Medlemsstaterna får föreskriva att sådan information offentliggörs om detta är nödvändigt för att de behöriga myndigheterna skall kunna utföra sina uppgifter.

Bedömning:

Energimyndigheten har tillsyn över efterlevnaden av naturgaslagen. Tillsynen omfattar bl.a. företagets transporttariffer. För att kunna utöva denna tillsyn måste Energimyndigheten ha tillgång till

företagens bokföring. Med stöd av 6 kap. 2 § naturgaslagen har Energimyndigheten den möjligheten.

Enligt 8 kap. 6 § sekretesslagen gäller sekretess, i den utsträckning regeringen föreskriver det, i statlig myndighets verksamhet som består bl.a. i tillsyn avseende produktion, handel, transportverksamhet eller näringslivet i övrigt för uppgift om;

1. enskilda affärs- eller driftsförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs,
2. andra ekonomiska eller personliga förhållanden för den som har trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet.

I sekretessförordningen (1980:657) har regeringen föreskrivit att ovan nämnd sekretess skall gälla för Energimyndighetens verksamhet som avser tillsyn av produktion, handel, transportverksamhet eller näringslivet i övrigt. Införlivandet av denna artikel behöver därför inte föranleda någon åtgärd.

Artikel 17 innehåller bestämmelser om särredovisning.

Enligt första punkten skall medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att naturgasföretagens bokföring utförs i enlighet med punkterna 2-5. De företag som kan beviljas undantag från denna bestämmelse enligt artikel 28.2 och 28.4 skall åtminstone genomföra sin interna bokföring enligt denna artikel.

I andra punkten stadgas att naturgasföretag, oberoende av ägartyp eller juridisk form, skall upprätta, låta revidera och offentliggöra sina årsredovisningar enligt bestämmelser i nationell lagstiftning som avser årsredovisning för aktiebolag och som har fastställts i enlighet med rådets fjärde direktiv 78/660/EEG av den 25 juli 1978 grundat på artikel 44.2 g i fördraget om årsbokslut i vissa typer av bolag. Företag som enligt lag inte är skyldiga att offentliggöra sin årsredovisning skall hålla en kopia av denna tillgänglig för allmänheten på sitt kontor.

Bedömning:

Vad avser upprättandet, revision och offentliggörandet av årsredovisningar finns sådana krav i årsredovisningslagen (1995:1554). Årsredovisningslagen gäller för alla naturgasföretag,

utom om de bedrivs som kommunala eller statliga verk. För de naturgasföretag som bedriver överföring eller lagring av naturgas för annans räkning har regeringen, med stöd av bemyndigande i naturgaslagen, meddelat föreskrifter om redovisning och revision av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning. Förordningen gäller för alla företag som bedriver verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning oavsett associationsform. Förordningen bygger på samma principer som årsredovisningslagen. Införlivandet av de två första punkterna i denna artikel bedöms därför inte föranleda några åtgärder.

I tredje punkten finns bestämmelser om hur särredovisningen skall ske i naturgasföretag. I sin interna bokföring skall naturgasföretag särredovisa verksamhetsgrenarna överföring, distribution, LNG och lagring så som de skulle behöva göra om verksamheterna drevs av separata företag. De skall också redovisa, eventuellt genom en sammanställd redovisning, andra gasverksamheter utan samband med överföring, distribution, LNG och lagring. Fram till den 1 juli 2007 skall de särredovisa leveranserna till de berättigade kunderna och leveranserna till icke-berättigade kunder. Inkomster från äganderätt till överförings-/distributionsnät skall specificeras i bokföringen. Vid behov skall de upprätta en sammanställd redovisning för annan verksamhet utanför gassektorn. Den interna bokföringen skall omfatta en balansräkning och en resultaträkning för varje verksamhetsgren.

Bedömning:

Enligt bestämmelsen i 4 kap. 1 § första stycket naturgaslagen skall verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning ekonomiskt redovisas var för sig. Enligt 4 kap. 1 § tredje stycket samma lag får regeringen eller den myndighet som regeringen utser meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning.

De krav som ställs på redovisning i artikel 17 tredje punkten omfattar fler verksamhetsgrenar än de som anges i naturgaslagen. Mot denna bakgrund måste bestämmelsen i 4 kap 1 § ändras så att den står i överensstämmelse med de krav som ställs i direktivet.

Vidare måste även bemyndigandet i tredje stycket ändras så att också regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får ett tillräckligt omfattande bemyndigande att ge ut föreskrifter. Mer om detta i avsnitt 8.9.

Enligt fjärde punkten skall företagen i sin interna bokföring ange de regler för fördelning av tillgångar och skulder, utgifter och inkomster samt för avskrivningar som de följer vid upprättandet av den separata bokföringen som anges i punkt 3. Dessa interna regler får endast ändras i undantagsfall och skall vara väl underbyggda.

Bedömning:

Föreskrifter i detta hänseende finns i Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om redovisning och revision av verksamhet avseende överföring och av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning (STEMFS 2001:1).

Eftersom de krav som ställs på redovisning i artikel 17 tredje punkten är mer omfattande än vad stadgas i naturgaslagen kommer även föreskrifterna i STEMFS 2001:1 att behöva anpassas så att de står i överensstämmelse med de krav som ställs i direktivet. Mer om detta i avsnitt 8.9.

Enligt femte punkten skall årsredovisningen i noter ange alla transaktioner av en viss storlek som har genomförts med anknutna företag.

Bedömning:

Föreskrifter om i detta saknas i dag i Statens energimyndighets föreskrifter och allmänna råd om redovisning och revision av verksamhet avseende överföring och av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning (STEMFS 2001:1). Föreskrifterna bör därför kompletteras med detta. Mer om detta i avsnitt 8.9.

7.4.6 Kapitel VI, Organisering av tillträdet till systemet

Kapitel VI, organisering av tillträdet till systemet innehåller sju artiklar, nämligen artiklarna 18 till 25.

Artikel 18 innehåller bestämmelser om tillträde för tredje part.

Enligt första punkten skall medlemsstaterna se till att det införs en ordning för tredjeparts tillträde till överförings- och distributionssystem och LNG-anläggningar som grundas på offentliggjorda tariffer. Tillträdet skall gälla alla berättigade kunder och skall tillämpas objektivt och utan att någon diskriminerande åtskillnad görs mellan systemanvändarna. Medlemsstaterna skall se till att dessa tariffer, eller de metoder som använts för att beräkna dem, godkänns av en sådan tillsynsmyndighet som avses i artikel 25.1 innan de träder i kraft samt att tarifferna – och metoderna om endast dessa har godkänts – offentliggörs innan de träder i kraft.

Bedömning:

Den svenska naturgaslagstiftningen bygger på att berättigade kunder har rätt till anslutning till naturgasnätet på skäliga villkor och att de därefter har rätt till transport av naturgas på skäliga villkor. Den som innehar en naturgasledning kan dock vägra anslutning om ledningen saknar kapacitet för den begärda anslutningen eller om det annars finns särskilda skäl. Detta är tillåtet enligt artikel 21 och den frågan behandlas närmare nedan. Av 3 kap. 7 § naturgaslagen framgår vidare att den som innehar en naturgasledning skall offentliggöra sin transporttariff.

Lagstiftningen uppfyller således i princip kraven i den första punktens första del, bortsett från att vi saknar regler om LNG och att det i vissa fall kan ske en diskriminerande åtskillnad av systemanvändarna, se nedan. Lagstiftningen behöver därför kompletteras med bestämmelser om LNG. Mer om detta i avsnitt 8.10.

När det sedan gäller den diskriminerande åtskillnaden mellan systemanvändarna som kan möjliggöras enligt naturgaslagen så beror detta förhållande på följande.

Med transport av naturgas avses, enligt 1 kap. 6 § naturgaslagen överföring av naturgas till anslutningspunkten hos ett naturgasföretag eller en berättigad kund som innehavaren av en

naturgasledning gör för ett annat naturgasföretags räkning. Med transporttariff, avses enligt 1 kap. 7 § naturgaslagen, avgifter och övriga villkor för transport av naturgas.

Eftersom transporttariffer endast omfattar transport av naturgas för annans räkning, och den svenska naturgaslagstiftningen tillåter att överföring av naturgas och försäljning av naturgas sker inom samma juridiska person, så utgör inte överföring av naturgas för egen räkning per definition transport av naturgas. I och med detta så ingår inte heller denna överföring i Energimyndighetens tillsyn eftersom den egna överföringen inte omfattas av en transporttariff så länge överföringen sker i en egen naturgasledning. Om överföringen däremot övergår till en annan ledningsinnehavare blir det fråga om transport för annans räkning och en transporttariff skall gälla. För det fall att överföringen sedan återigen övergår till en ledning som ägs av samma ägare som till det första ledningsnätet blir det återigen fråga om transport för egen räkning varför en transporttariff åter kommer att saknas.

I och med att transport av naturgas kan ske för egen räkning, och att denna överföring då inte har någon transporttariff som kan bli föremål för Energimyndighetens tillsyn, kan den svenska lagstiftningen inte sägas tillförsäkra att det inte sker någon diskriminerande åtskillnad mellan systemanvändarna. Naturgaslagen behöver därför ändras för att tillförsäkra detta. Mer om detta i avsnitt 8.7.

När det sedan gäller den första punktens andra del, nämligen att medlemsstaterna skall se till att tarifferna för de berättigade kunderna, eller de metoder som använts för att beräkna dem, godkänns av en sådan tillsynsmyndighet som avses i artikel 25.1 innan de träder i kraft samt att tarifferna – och metoderna om endast dessa har godkänts – offentliggörs innan de träder i kraft, står det klart att den svenska naturgaslagstiftningen inte uppfyller kraven i denna del.

Den ordning som för närvarande gäller i Sverige bygger på en fri prissättning, där naturgasföretagen sätter sina transporttariffer efter vissa generella riktlinjer i naturgaslagen. Transporttarifferna fastställs således inte av tillsynsmyndigheten i förväg utan myndigheten har endast möjlighet att pröva dessa i efterhand. Om myndigheten efter denna prövning inte finner att tarifferna är skäliga skall företaget föreläggas att ändra dessa.

Enligt 3 kap. 6 § naturgaslagen skall transporttariffer vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs

skälighet skall det beaktas att ledningshavaren får en rimlig avkastning av verksamheten. Vidare skall transporttariffer utformas så, att den avgift ett naturgasföretag eller en berättigad kund betalar för transporten till sin anslutningspunkt innefattar avgift för transporten i samtliga naturgasledningar, genom vilken transporten sker.

Med hänsyn till att den svenska tillsynsmyndigheten (Energimyndigheten) varken godkänner tarifferna för berättigade kunder eller de metoder som använts för att beräkna tarifferna innan dessa träder i kraft måste den svenska naturgaslagstiftningen ändras för att uppfylla kraven i artikel 18. Denna fråga behandlas också i artikel 25.2 samt i avsnitt 8.16.1.

I de fall ett och samma företag säljer naturgas och transporterar den till en kund, oavsett om det är en berättigad kund, så sker överföringen i naturgasledningen för företagets egen räkning fram till dess att den levereras till kunden. Bestämmelserna om transporttariffer och offentliggörande av transporttariffer i 3 kap. 6 § naturgaslagen omfattas därför inte av denna överföring. Den svenska lagstiftningen måste därför ändras även i denna del, dvs. alla berättigade kunder måste ha rätt till en tariff för överföringen, oberoende av vilket företag naturgasen köps från. Mer om detta i avsnitt 8.7.

I andra respektive tredje punkten anges att systemansvariga för överföringssystem, vid behov och för att kunna utföra arbetsuppgifter, skall ha tillträde till nät som tillhör andra systemansvariga för överföringssystem samt att bestämmelserna i direktivet inte skall hindra att långsiktiga avtal ingås i den mån de överensstämmer med konkurrensreglerna.

Bedömning:

Enligt 3 kap. 2 § är den som innehar en naturgasledning skyldig att på skäligen villkor transportera naturgas. Genom denna bestämmelse är systemansvarig för överföringssystem tillförsäkrade rätt till tillträde till andra naturgasföretags nät.

Den svenska naturgaslagstiftningen tillåter också att långsiktiga avtal ingås. Några särskilda åtgärder för att införliva direktivet krävs därför inte i denna del.

Artikel 19 innehåller bestämmelser om tillträde till lagringsanläggningar.

Enligt första punkten får medlemsstaterna, vad gäller organiseringen av tillträdet till lagringsanläggningar och lagring av gas i rörledning samt stödtjänster, om detta är tekniskt och/eller ekonomiskt nödvändigt för ett effektivt tillträde till systemet för leverans till kunderna, välja att organisera tillträdet enligt två olika förfaranden, vilka regleras i punkterna 3 och 4.

Bedömning:

Den svenska naturgaslagstiftningen innehåller inga bestämmelser om tillträde till lager eller lagring av gas i ledningar.

En första fråga är därför om denna punkt innebär att sådana bestämmelser måste införas. I texten anges det att medlemsstaterna får välja mellan två olika förfarande, förhandlat eller reglerat tillträde eller båda, för tillträde, om det är tekniskt och/eller ekonomiskt nödvändigt för ett effektivt tillträde till systemet för leverans till kunderna.

För det fall att en tredje part begär tillträde till lager eller lagring av gas i ledningar bör det redan av en sådan begäran stå klart att det får anses vara ekonomiskt nödvändigt med sådant tillträde för att verka på den svenska naturgasmarknaden. Övervägande skäl talar därför för att det skall införas en ordning som reglerar tredjeparts tillträde till lager eller lagring av gas i ledningar. Mer om denna fråga i avsnitt 8.12.

I den tredje respektive den fjärde punkten återfinns de krav som ställs på ett förhandlat respektive ett reglerat tillträde.

Artikel 20 innehåller bestämmelser om tillträde till tidigare led i rörledningsnätet.

Med tidigare led i rörledningsnätet avses, enligt definitionerna i artikel 2, varje rörledning eller nät av rörledningar som drivs och/eller byggs som en del av en anläggning för olje- eller gasproduktion, eller som används för att överföra naturgas från en eller flera sådana anläggningar till en bearbetningsanläggning eller terminal eller slutlig landningsterminal vid kusten.

Bedömning:

I det svenska naturgassystemet finns inga tidigare led i rörledningssystemet. Artikel 21 saknar därför relevans för svensk del.

Artikel 21 innehåller bestämmelser om vägrat tillträde

Enligt första punkten får naturgasföretag vägra tillträde till systemet på grund av bristande kapacitet, eller om tillträde till systemet skulle hindra dem från att tillhandahålla sådana allmännyttiga tjänster som de åläggs i enlighet med artikel 3.2, eller på grundval av allvarliga ekonomiska och finansiella problem med take-or-pay-avtal som har att göra med kriterierna och förfarandena i artikel 27 och det alternativ som valts av medlemsstaterna i artikel 27.1.

Bedömning:

Enligt 3 kap. 1 § naturgaslagen är den som innehar en naturgasledning skyldig att på skäliga villkor ansluta en annan naturgasledning som innehas av ett naturgasföretag eller en berättigad kund. Skyldighet att ansluta föreligger inte om ledningen saknar kapacitet för den begärda anslutningen eller om det annars finns särskilda skäl. Denna bestämmelse står i överensstämmelse med artikel 21. Någon åtgärd krävs därför inte i denna del.

Av 3 kap. 3 § naturgaslagen framgår vidare att innehavaren av en naturgasledning som gjort inköpsåtaganden i avtal om köp av naturgas får, efter ansökan, av regeringen beviljas ett tillfälligt undantag från skyldigheten i 3 kap. 2 § att transportera naturgas. Ett sådant undantag får bara beviljas om ledningsinnehavaren får eller kan antas få allvarliga eller finansiella svårigheter till följd av skyldigheten i 3 kap. 2 §. Även denna bestämmelse står i överensstämmelse med artikel 21. Det krävs dock även att bestämmelsen i 3 kap. 3 § står i överensstämmelse med artikel 27. En närmare genomgång av detta förhållande sker därför senare under artikel 27.

Den andra punkten ger medlemsstaterna möjlighet att införa bestämmelser som ålägger naturgasföretag som vägrar tillträde till systemet på grund av bristande kapacitet att genomföra nödvändiga förbättringar.

Bedömning:

Den svenska naturgaslagstiftningen innehåller inga bestämmelser som ålägger naturgasföretag som vägrar tillträde till systemet på grund av bristande kapacitet att genomföra nödvändiga förbättringar. Direktivet kräver inte heller att sådana bestämmelser införs.

Artikel 22 innehåller bestämmelser om ny infrastruktur.

Större gasinfrastrukturprojekt får på begäran undantas från bestämmelserna i artiklarna 18, 19, 20 och artikel 25.2, 25.3 och 25.4 med vissa närmare angivna villkor. I artikeln regleras vidare hur och av vem beslut om sådana undantag skall fattas.

Bedömning:

I artikeln anges under vilka förutsättningar större gasinfrastrukturprojekt, efter begäran, kan beviljas undantag från ett antal av bestämmelserna i direktivet. Artikelns bestämmelser kan komma att aktualiseras om större infrastrukturprojekt startas i Sverige. Skäl kan därför finnas att införa en möjlighet i den svenska naturgaslagstiftningen att söka undantag i enlighet med bestämmelserna i artikeln. Mer om detta i avsnitt 8.14.

Artikel 23 innehåller bestämmelser om öppnande av marknaderna och ömsesidighet.

Enligt den första punkten skall, fram till den 1 juli 2004, de berättigade kunder som avses i artikel 18 i direktiv 98/30/EG vara berättigade kunder. Senast från och med den 1 juli 2004 skall samtliga icke-hushållskunder vara berättigade kunder och från och med den 1 juli 2007 skall samtliga kunder vara berättigade kunder.

Medlemsstaterna skall senast den 31 januari varje år offentliggöra kriterierna för fastställandet av vilka dessa berättigade kunder är.

Bedömning:

I 1 kap. 5 § naturgaslagen anges kriterierna för vilka som är att anse som berättigad kund. Definitionen för berättigad kund uppfyller kraven på berättigad kund i direktiv 98/30/EG.

Den 1 juli 2004 måste dock bestämmelsen ändras så att samtliga icke- hushållskunder blir berättigade kunder. Mer om detta i avsnitt 8.15.

I och med att det anges i naturgaslagen vilka som är att anses som berättigade kunder uppfylls kraven på offentliggörande av kriterierna för fastställandet av vilka dessa berättigade kunder är. Några åtgärder krävs därför inte i denna del.

I den andra punkten finns den s.k. reciprocitetsklausulen. Den innebär att om en leverans vägras beroende på att den aktuella kunden är berättigad bara i den ena medlemsstaten kan kommissionen på visst sätt framtvinga leveransen. Vidare får avtal om leverans inom en annan medlemsstats system inte förbjudas om kunden är berättigad i båda de berörda systemen.

Bedömning:

Bestämmelsen kräver ingen åtgärd i svensk lagstiftning.

Artikel 24 innehåller bestämmelser om direktledningar.

I artikeln ges vissa föreskrifter om rätten att bygga s.k. direktledningar, dvs. en ledning som förbinder ett visst naturgasföretag med en viss berättigad kund.

Bedömning:

Rätten att bygga ledningar före en mät- och reglerstation regleras i naturgaslagen. De kriterier som ligger till grund för tillståndsprövningen står i överensstämmelse med de krav som anges i artikel 24. Rätten att bygga direktledningar för en mät- och reglerstation kan alltså prövas inom ramen för den nuvarande naturgaslagstiftningen. När det gäller ledningar efter en mät- och reglerstation krävs inte koncession för att bygga dessa. Det är således därför redan nu möjligt att bygga sådana direktledningar.

Artikel 25 innehåller bestämmelser om tillsynsmyndigheter.

Enligt första punkten skall medlemsstaterna utse en eller flera behöriga organ som kan fungera som tillsynsmyndigheter. Dessa myndigheter skall vara helt oberoende av gasindustrins intressen. De skall svara för att säkerställa icke-diskriminering, effektiv konkurrens och att marknaden fungerar genom att särskilt övervaka:

- a) Bestämmelser om förvaltning och tilldelning av sammanlänkningskapacitet, tillsammans med tillsynsmyndigheten eller tillsynsmyndigheterna i de medlemsstater med vilka sammanlänkning förekommer.
- b) Alla mekanismer avsedda att åtgärda överbelastning i det nationella gasnätet.
- c) Den tid som systemansvariga för överförings- eller distributionssystemen behöver för att genomföra sammanlänknings- och reparationer.
- d) Offentliggörande av information av de systemansvariga för överförings- och distributionssystemen, om sammanlänknings-, nätanvändning och kapacitetsfördelning till berörda parter, med beaktande av behovet av att icke sammanfattande information behandlas som kommersiellt konfidentiellt.
- e) Effektiv särredovisning enligt artikel 17 för att förhindra korssubventionering inom verksamhetsgrenarna överföring, distribution, lagring, LNG och försörjning.
- f) Villkoren för tillträde till lagring, lagring av gas i rörledningar och andra stödtjänster enligt artikel 19.
- g) I vilken utsträckning systemansvariga för överförings- och distributionsnät fullgör sina uppgifter i enlighet med artiklarna 8 och 12.
- h) Graden av insyn och konkurrens.

De myndigheter som inrättas i enlighet med artikeln skall offentliggöra en årsrapport om resultatet av övervakningsverksamheten i enlighet med bestämmelserna i a–h.

Bedömning:

I Sverige är Energimyndigheten, enligt 18 § naturgasförordningen (2000:673) tillsynsmyndighet enligt naturgaslagen. Detta innebär att Energimyndigheten utövar bl.a. tillsyn över naturgasföretagens tariffer och övriga villkor. Enligt direktivet åligger det Sverige att införliva bestämmelser i den svenska lagstiftningen som bl.a. beaktar de uppgifter som finns angivna i bestämmelserna a-g. Under förutsättning att dessa förs in i den svenska naturgaslagstiftningen kommer Energimyndighetens tillsyn också att omfatta dessa bestämmelser. Någon ytterligare åtgärd behövs därför inte i denna del.

I förordning (1996:353) med instruktion för Konkurrensverket framgår att Konkurrensverket är den centrala förvaltningsmyndigheten för konkurrensfrågor och att verket skall fullgöra de uppgifter som bl.a. följer av konkurrenslagens (1993:20) bestämmelser. Konkurrensverkets uppgifter överlappar till viss del de uppgifter som åligger Energimyndigheten enligt bl.a. naturgaslagen. I detta sammanhang är det viktigt att peka på att Konkurrensverket bara kan ingripa mot beteenden som står i strid med konkurrenslagstiftningen, såsom konkurrensbegränsande samarbete enligt bestämmelserna i 6 § konkurrenslagen, missbruk av dominerande ställning enligt 19 § konkurrenslagen och företagskoncentrationer som skapar eller förstärker en dominerande ställning som väsentligt hämmar en effektiv konkurrens enligt 34 § konkurrenslagen. Konkurrensverkets tillsyn omfattar således bestämmelsen i artikel 25.1.h. Någon åtgärd krävs därför inte i denna del.

Det finns däremot inte någon skyldighet för tillsynsmyndigheterna att offentliggöra sådana årsrapporter som avses i artikel 23.1 andra stycket. Särskilda åtgärder bör därför vidtas för att uppfylla direktivet i denna del. Denna fråga behandlas vidare under avsnitt 8.17.3.

I den andra punkten anges att tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att fastställa eller godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät, inklusive överförings- och distributionstariffer och för tillhandahållande av balanstjänster.

Bedömning:

Som tidigare angivits under artikel 18 har vi i Sverige en ordning som bygger på en fri prissättning, där naturgasföretagen sätter sina tariffer efter vissa generella riktlinjer i naturgaslagen. Varken tarifferna eller de metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren fastställs således av tillsynsmyndigheten i förväg, utan myndigheten har endast möjlighet att pröva dessa i efterhand.

Med hänsyn till att tillsynsmyndigheten i Sverige således varken godkänner tarifferna, eller de metoder som använts för att beräkna tarifferna, innan dessa träder i kraft uppfyller den svenska naturgaslagstiftningen inte kraven i denna del. Frågan behandlas närmare i avsnitt 8.16.1.

När det sedan gäller balanstjänsten innehåller naturgaslagen för närvarande inte några bestämmelser om detta. För att uppfylla direktivets krav är det därför, som tidigare angivits under artikel 8.2, nödvändigt att införa sådana bestämmelser i naturgaslagen. För att uppfylla direktivets krav att tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att fastställa eller godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för tillhandahållande av balanstjänster är det dessutom nödvändigt att införa sådana bestämmelser. Frågan behandlas närmare i avsnitt 8.16.3.

Punkten tre ger medlemsstaterna rätt att föreskriva att tillsynsmyndigheten skall underställa de tariffer eller åtminstone metoder som sägs i punkt 2 samt ändringar i punkt 4 till ett relevant organ för ett formellt beslut.

Bedömning:

Bestämmelsen i denna punkt ger medlemsstaterna en möjlighet att låta ett annat organ än tillsynsmyndigheten att fatta det formella beslutet om godkännande av de tariffer eller åtminstone de metoder som sägs i punkt 2 samt de ändringar som sägs i punkt 4. Eftersom såväl den nu gällande svenska naturgas- och ellagstiftningen inte innehåller något sådant förfarande kan bestämmelsen lämnas utan åtgärd från svensk sida.

I den fjärde punkten anges att tillsynsmyndigheterna skall ha befogenhet att vid behov begära att de systemansvariga för överförings-, LNG-, och distributionssystemen ändrar de villkor som avses i punkterna 1-3 för att säkerställa att de är proportionella och tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt.

Bedömning:

Enligt 6 kap. 1 § naturgaslagen har Energimyndigheten tillsyn över att naturgasföretagen efterlever bestämmelserna i naturgaslagen och de föreskrifter eller villkor som meddelats med stöd av lagen. Energimyndigheten får, enligt 6 kap 3 § naturgaslagen, meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen.

De villkor som avses i punkterna 1-3 är villkor för tillträde till lagring, lagring av gas i rörledningar, stödtjänster för lagring, anslutning och tillträde till nationella nät(inklusive överförings- och distributionstariffer) och för tillhandahållande av balanstjänster.

Villkoren för tillträde till nationella nät(inklusive överförings- och distributionstariffer) ingår i Energimyndighetens nuvarande tillsyn och myndigheten har således redan befogenhet att förelägga företagen att ändra dessa i den mån villkoren strider mot bestämmelserna i naturgaslagen.

När det däremot gäller villkor för tillträde till lagring, lagring av gas i rörledningar, stödtjänster för lagring och tillhandahållande av balanstjänster finns inte några bestämmelser om detta i naturgaslagen.

Som tidigare redovisats under artiklarna 8.2 och 19.1 kommer genomförandet av direktivet att kräva att sådana bestämmelser införs i naturgaslagstiftningen. Under förutsättning att så sker kommer också villkoren för tillträde till lagring, lagring av gas i rörledningar, stödtjänster för lagring och tillhandahållande av balanstjänster att ingå i Energimyndighetens tillsyn. Myndigheten kommer därigenom även att få befogenhet att förelägga företagen att ändra dessa villkor i den mån de strider mot bestämmelserna i naturgaslagen. Under denna förutsättning krävs ingen åtgärd i denna del.

I den femte punkten anges att varje part som har ett klagomål mot en systemansvarig för ett överförings-, LNG-, eller distributionssystem på de områden som avses i punkterna 1, 2 och 4 och i artikel 19 får inge klagomålet till tillsynsmyndigheten. Tillsynsmyndigheten skall därefter, i egenskap av tvistlösande myndighet, fatta ett beslut inom två månader från det att klagomålet mottagits. Denna period får förlängas med två månader om tillsynsmyndigheten begär ytterligare upplysningar. Om den klagande samtycker till det får perioden förlängas ytterligare. Tillsynsmyndighetens beslut skall vara bindande såvida det inte upphävs vid ett överklagande.

Bedömning:

I denna punkt regleras rätten till klagomål och den tid inom vilken tillsynsmyndigheten skall behandla ett inkommet klagomål.

Enligt 6 kap. 1 § naturgaslagen utövas tillsyn över efterlevnaden av naturgaslagen och av föreskrifter eller villkor som meddelats med stöd av lagen av den myndighet som regeringen bestämmer. Regeringen har i 18 § naturgasförordningen (2000:673) bestämt att Energimyndighet skall utöva tillsyn enligt 6 kap. 1 § naturgaslagen. Av 6 kap. 3 § framgår vidare att tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av de föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen.

Energimyndighetens tillsyn omfattar, som ovan angivits, efterlevnaden av naturgaslagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Eftersom det åligger Sverige att införliva naturgasmarknadsdirektivet i svensk rätt kommer de områden som anges i artikel 25.5 (artikel 25.1-2 och 4 samt artikel 19) att omfattas av bestämmelser i naturgaslagstiftningen. Härigenom kommer dessa delar även att omfattas av Energimyndighetens tillsyn.

I den remiss som skickades till lagrådet innan regeringen lämnade sin proposition 1999/2000:72, Ny naturgaslag, föreslogs bland annat att tvister om anslutning skulle prövas av tillsynsmyndigheten.

Lagrådet anförde i sitt yttrande i denna del i huvudsak följande.

Enligt sista stycket skall "tvister" om skyldigheter enligt paragrafen för den som innehar en naturgasledning prövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Ordet "tvister" för närmast tankarna till att det

skulle vara fråga om sådana tvistemål som i normala fall handläggs av allmän domstol. Mot bakgrund av den övriga regleringen i lagen torde rättsförhållandet dock i själva verket vara förvaltningsrättsligt med den skillnaden att här talas om tvister, vilket inte tillhör vanligheten inom förvaltningsförfarandet.

Om innehavaren av en naturgasledning och den som vill få sin ledning ansluten inte kommer överens, kan den sistnämnde anmäla den andre hos tillsynsmyndigheten, dvs. den "tvistelösande" myndigheten, med påstående om att denne inte fullgör sina skyldigheter enligt paragrafen. Förhållanden av denna art finns på många ställen i förvaltningsrätten. Om t.ex. en hyresvärd och en hyresgäst inte kommer överens i en fråga om hyresvärdens skyldighet att avhjälpa påstådda sanitära brister i lägenheten, kan hyresgästen hos den kommunala nämnd som handhar hälsovårdsfrågor påkalla ingripande för avhjälpan av olägenheterna. Likaså kan en fastighetsägare med åberopande av plan- och bygglagen begära att en byggnadsnämnd ingriper mot byggnadsåtgärder på en grannfastighet och meddelar beslut i saken.

Det framgår inte av lagrådsremissen vilket slags rättsmedel som skall användas för att göra tillsynsmyndigheten uppmärksam på den uppkomna "tvisten". Utan uttryckliga regler kommer, liksom i fråga om hälsoskydds- eller byggnadsärenden, en anmälan att bli det naturliga medlet. Tidigare har inom förvaltningsrätten en anmälare inte ansetts förvärva partsställning i ärendet hos tillsynsmyndigheten; ärendet har nämligen ansetts angå endast en fråga mellan myndigheten och den som anmälts. Utvecklingen har emellertid gått dithän att partsställning numera tillerkänns en anmälare i allt större utsträckning, vilket särskilt kunnat märkas på byggnadsrättens område. Se t.ex. rättsfallen RÅ 1963 ref. 20 och 1966 ref. 17 samt uttalanden i SOU 1968:27 s. 86 och JO 1980/81 s. 468, 1990/91 s. 337. Den som med stöd av paragrafen begär ingripande av tillsynsmyndigheten bör därför kunna räkna med att få partsställning hos myndigheten. Den myndighet som avses i sista stycket kommer att intaga den ställning som tillsynsmyndigheten brukar i förvaltningsrättslig lagstiftning. Den kommer att kunna vidtaga åtgärder med anledning av enskilds anmälan eller ex officio. Vidare kommer den med stöd av bestämmelserna i 6 kap. 3 § att kunna meddela förelägganden mot tredskande innehavare av naturgasledningar. Tillsynsmyndigheten blir med andra ord en normal förvaltningsmyndighet, vars beslut i vanlig ordning är överklagbara hos allmän förvaltningsdomstol.

Vad nu sagts hade också blivit resultatet om sista stycket över huvud taget inte funnits. De regler om myndighetens tillsynsbefogenheter som föreslås skola tas in i 6 kap. 1–3 §§ är i princip tillräckliga för att tillgodose enskilds intressen i det ifrågavarande fallet. Enligt Lagrådets mening kan sista stycket således utgå. En anledning av helt och hållet formell art till att behålla sista stycket skulle möjligen vara att det i den svenska versionen av EU:s direktiv (artikel 21.2) talas om ”tvister” och en behörig myndighet för att lösa dessa.

Mot bakgrund av vad lagrådet uttalat i frågan om tvistlösande myndighet, och att Energimyndigheten har tillsyn över naturgaslagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, får Sverige anses uppfylla kravet i artikel 25.5. Någon åtgärd krävs därför inte i denna del.

Lagstiftningen innehåller däremot inte några tidsfrister för inom vilka tillsynsmyndigheten skall fatta beslut. Bestämmelser i dessa delar måste därför införas. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 8.16.4.

Enligt den sjätte punkten får varje berörd part med rätt till klagomål mot ett beslut om de metoder som fattats enligt punkterna 2–4 inom två månader efter offentliggörandet av beslutet, eller inom kortare tidsperiod om medlemsstaterna föreskriver detta, inge ett klagomål för behandling. Ett sådant klagomål skall inte utgöra hinder för verkställighet.

Bedömning:

För det fall att en medlemsstat väljer ett förfarande där tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät (inklusive överförings- och distributionstariffer) och för tillhandahållande av balanstjänster gäller följande. Varje berörd part, som har rätt att klaga på ett beslut om de metoder som företagen skall använda, skall lämna in ett sådant klagomål senast inom två månader från det att ett sådant beslut offentliggjorts.

Denna fråga är avhängig av vilken metod vi väljer för att tillgodose kraven i artikel 25.2. Frågan behandlas därför närmare i avsnitt 8.16.

Enligt den sjunde punkten skall medlemsstaterna vidta åtgärder för att se till att tillsynsmyndigheterna kan utföra sina åligganden enligt punkterna 1–5 snabbt och effektivt.

Bedömning:

Av direktiven till utredningen (Dir 2003:22) framgår att utredningen skall bedöma konsekvenserna för resursbehovet för tillsynen av el- och naturgasmarknaderna av de förslag som läggs fram. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 9.

Enligt punkten åtta skall medlemsstaterna inrätta lämpliga och effektiva system för reglering, kontroll och öppenhet för att förhindra missbruk av dominerande ställning, särskilt om det är till konsumenternas nackdel, och underprissättning. Dessa bestämmelser skall beakta bestämmelserna i fördraget och särskilt artikel 82.

Bedömning:

Konkurrensverket är, som ovan angivits under artikel 25.1, central förvaltningsmyndighet på konkurrensområdet. Verket har enligt konkurrenslagens bestämmelser möjlighet att ingripa mot missbruk av dominerande ställning och kan även tillämpa artikel 82 direkt om samhandelskriteriet är uppfyllt. Bestämmelserna i denna punkt täcks därför redan av svensk lagstiftning och kräver ingen åtgärd.

Enligt den nionde punkten skall medlemsstaterna se till att lämpliga åtgärder, inbegripet administrativa åtgärder eller straffrättsliga förfaranden i enlighet med nationell lagstiftning, vidtas mot ansvariga fysiska eller juridiska personer när sekretessbestämmelserna i direktivet inte följs.

Bedömning:

Anställda i företag som bedrivs som statliga och kommunala verk eller som kommunala bolag lyder under tryckfrihetsförordningens och sekretesslagens bestämmelser. Detta innebär att Justitieombudsmannen som särskild åklagare får väcka åtal enligt

6 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän mot befattningshavare som åsidosätter vad som åligger honom i tjänsten. För anställda i statliga verk gäller också att en arbetstagare, som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter i anställningen, får meddelas disciplinpåföljd för tjänsteförseelse enligt 14 § i lagen (1994:260) om offentlig anställning.

För anställda i privata och statliga företag gäller däremot inte tryckfrihetsförordningens och sekretesslagens bestämmelser och några motsvarande sanktionsregler finns därför inte. Med hänsyn till de överväganden som redovisats ovan, under avsnittet om artikel 10 och 14, bör en sådan reglering inte heller införas.

En sådan reglering är inte heller nödvändig för att uppfylla direktivets i denna del. Anledningen till detta är följande. Konkurrensverket kan ingripa mot ett företag som röjer kommersiellt fördelaktiga uppgifter till t.ex. närstående företag som bedriver handel med naturgas. Detta med hänsyn till att företagen som innehar en naturgasledning innehar en monopolställning och att ett sådant informationsutbyte kan utgöra ett missbruk av dominerade ställning enligt bestämmelserna i 19 § i konkurrenslagen (1993:20). Av 22 § i samma lag framgår att Konkurrensverket får ålägga ett företag att upphöra med en sådan överträdelse. Verket kan också jämlikt 26 § konkurrenslagen väcka talan vid Stockholms tingsrätt om särskild konkurrensskadeavgift mot företag som uppsåtligen eller av oaktsamhet överträder förbudet i 19 § konkurrenslagen. Om verket inte väljer att väcka talan eller ålägga ett företag att upphöra med en sådan överträdelse kan även ett företag som berörs av överträdelsen, genom en subsidiär talerätt, väcka talan vid Marknadsdomstolen enligt bestämmelserna i 23 § andra stycket konkurrenslagen. Med hänsyn till att det redan idag finns lämpliga åtgärder att vidta, mot nätföretag och i vissa fall även anställda i sådana företag om kommersiellt känsliga uppgifter som erhållits i den egna verksamheten röjs, behövs ingen särskild åtgärd för att införliva direktivet i denna del.

Enligt den tionde punkten skall, vid gränsöverskridande tvister, den beslutande tillsynsmyndigheten vara den som är behörig med avseende på den systemansvarige som vägrar utnyttjande av eller tillträde till systemet.

Bedömning:

Direkta bestämmelser med denna innebörd saknas i den svenska naturgaslagstiftningen. En svensk myndighet har dock inte jurisdiktion och således inte heller tillsynsansvar över utländsk lagstiftning eller de företag som verkar utanför Sverige. På samma sätt har inte heller utländska tillsynsmyndigheter jurisdiktion över den svenska naturgaslagstiftningen och kan därför inte heller ha tillsynsansvar över företagets verksamhet i Sverige. Den behöriga myndigheten vid gränsöverskridande tvister kommer därför i förekommande fall alltid vara den myndighet i det land där en systemansvarig vägrar utnyttjande eller tillträde till systemet. Bestämmelsen kräver därför ingen åtgärd.

Enligt punkten elva skall klagomål enligt punkterna 5 och 6 inte påverka rätten att överklaga enligt gemenskapslagstiftningen och den nationella lagstiftningen.

Bedömning:

Den svenska lagstiftningen innehåller inga bestämmelser som påverkar rätten att överklaga enligt gemenskapslagstiftningen och den nationella lagstiftningen såvitt avser klagomål enligt punkterna 5 och 6. Någon åtgärd krävs därför inte i denna del.

Enligt punkten tolv skall de nationella tillsynsmyndigheterna bidra till att utveckla den inre marknaden för naturgas och skapa likvärdiga förutsättningar genom ett öppet samarbete med varandra och kommissionen.

Bedömning:

Enligt 2 § punkten 7 i förordningen (1997:868) med instruktion för Statens energimyndighet skall Energimyndigheten följa den internationella utvecklingen inom verksamhetsområdet och främja ett svenskt deltagande i internationellt samarbete. Av 2 § punkten 6 samma instruktion framgår vidare bl.a. att Energimyndigheten inom sitt verksamhetsområde skall verka för att elmarknadens funktion förbättras samt följa utvecklingen på elmarknaden.

Några bestämmelser med innebörden att Energimyndigheten skall verka för att främja den inre marknaden för naturgas eller verka för att naturgasmarknadens funktion förbättras samt följa utvecklingen på naturgasmarknaden finns inte. Det kan därför finnas behov av att införa sådana bestämmelser. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 8.17.4.

7.4.7 Kapitel VII, Slutbestämmelser

Kapitel VII, slutbestämmelser, innehåller tio artiklar, nämligen artiklarna 26 – 35.

Artikel 26 innehåller bestämmelser om skyddsåtgärder.

Enligt första punkten får en medlemsstat, i händelse av en plötslig kris på energimarknaden eller om personers, anordningars eller anläggningars fysiska trygghet eller säkerhet hotas, eller om ett systems integritet hotas, vidta tillfälliga skyddsåtgärder.

I punkterna två och tre anges hur omfattande åtgärderna i första punkten får vara samt hur medlemsstaterna skall förfara om sådana åtgärder vidtas.

Bedömning:

Den svenska naturgaslagstiftningen innehåller inte några sådana bestämmelser som avses i artikel 26. Direktivet kräver inte heller att sådana bestämmelser införs. Artikeln kräver därför inte någon åtgärd.

Artikel 27 innehåller bestämmelser om undantag när det gäller s.k. take-or-pay-åtaganden. Artikeln innehåller bestämmelser som avser såväl förutsättningarna för att bevilja undantag som bestämmelser avseende förfarandet för att få sådana undantag beviljade.

Bedömning:

Artikeln överensstämmer med artikel 25 i det äldre naturgasmarknadsdirektivet (98/30/EG).

Vid införlivandet av det direktiv 98/30/EG införde Sverige bestämmelser i 3 kap. 3 § som reglerar möjligheten att få ett av

regeringen beviljat undantag från kravet på tredje parts tillträde till ledningen. Ett sådant undantag kan beviljas om innehavaren av en naturgasledning har gjort inköpsåtaganden i avtal om köp av naturgas och om naturgasföretaget får, eller kan antas få, allvarliga ekonomiska och finansiella svårigheter på grund av långsiktiga åtaganden som har godkänts i ett eller flera avtal om köp av naturgas.

De svenska bestämmelserna i 3 kap. 3 § naturgaslagen om undantag överensstämmer med bestämmelserna i artikel 27. Artikel 28 kräver därför inte någon åtgärd.

Artikel 28 innehåller bestämmelser om framväxande av enskilda marknader. Bestämmelserna gör det möjligt för en medlemsstat att få undantag från vissa av direktivets bestämmelser.

I den första punkten finns en sådan undantagsbestämmelse som gäller de medlemsstater som inte är direkt anslutna till det sammanlänkade systemet.

Bedömning:

Sverige är direkt anslutet till det sammanlänkade systemet i Danmark. Bestämmelsen är därför inte tillämplig i Sverige.

I den andra och tredje punkten finns undantagsbestämmelser som gäller medlemsstater som uppfyller villkoren att betraktas som en framväxande marknad.

Bedömning:

En framväxande marknad är enligt definitionen i artikel 2.31 en medlemsstat i vilken den första kommersiella leveransen enligt det första långsiktiga avtalet för naturgasleveranser genomfördes för kortare tid än tio år sedan. I Sverige genomfördes den första kommersiella leveransen för mer än tio år sedan. Bestämmelserna är därför inte tillämpliga i Sverige.

I fjärde, femte och sjunde punkten finns bestämmelser som reglerar framväxande regioner. Om genomförandet av direktivet kan orsaka allvarliga problem inom ett visst geografiskt område kan, enligt fjärde punkten, medlemsstaterna ansöka om undantag från vissa

bestämmelser i direktivet hos kommissionen. Femte punkten anger de kriterier som skall beaktas då kommissionen prövar en ansökan om undantag. Den sjunde punkten riktar sig till kommissionen.

Bedömning:

För det fall att det svenska naturgasnätet byggs ut till nya regioner blir bestämmelserna tillämpliga för svensk del. Sverige kan därför i en sådan situation ansöka om undantag från vissa bestämmelser i direktivet. Det krävs dock ingen åtgärd vid införlivandet av direktivet för att Sverige skall omfattas av bestämmelserna.

Den sjätte och åttonde punkten riktar sig till Luxemburg respektive Grekland.

Bedömning:

Bestämmelserna är inte tillämpliga för svensk del.

Artikel 29 innehåller bestämmelser om granskningsförfarande.

Enligt artikel 31.3 skall kommissionen senast den 1 januari 2006 lägga fram en detaljerad rapport för Europaparlamentet och rådet om framstegen när det gäller att skapa en inre marknad för gas.

Om kommissionen i den rapporten drar slutsatsen att vissa skyldigheter som företag åläggs i enlighet med gasmarknadsdirektivet inte står i proportion till det mål som eftersträvas får medlemsstaten av kommissionen anhålla om befrielse från kravet i fråga. Artikeln innehåller också bestämmelser om förfarandet vid en sådan begäran.

Bedömning:

Vid införlivandet av direktivet krävs inte någon åtgärd för att Sverige skall omfattas av bestämmelsen.

Artikel 30 innehåller bestämmelser om att kommissionen skall biträdas av en kommitté och att denna kommitté själv skall anta sin arbetsordning. När det hänvisas till denna punkt skall artiklarna 3 och 7 i beslut 1999/468/EG tillämpas, med beaktande av artikel 8 i beslutet.

Bedömning:

Artikeln riktar sig till kommissionen och kräver därför ingen åtgärd för Sveriges del vid införlivandet av direktivet.

Artikel 31 innehåller bestämmelser om rapportering. Bestämmelsen riktar sig till kommissionen. Av artikeln framgår att kommissionen skall övervaka och se över tillämpningen av gasmarknadsdirektivet och lämna en omfattande rapportering i anledning av detta på ett i artikeln närmare angivet sätt.

Bedömning:

Artikeln riktar sig till kommissionen och kräver därför ingen åtgärd för Sveriges del vid införlivandet av direktivet. De angivna rapporteringskraven kommer emellertid att föranleda att Sverige kommer att behöva förse kommissionen med underlag, vilket måste beaktas.

Artikel 32 innehåller bestämmelser om upphävande.

Av den första punkten framgår att direktiv 91/296/EEG skall upphöra att gälla från och med den 1 juli 2004. Avtal som slutits i enlighet med artikel 3.1 i det ovan nämnda direktivet skall dock fortsätta att gälla och genomföras i enlighet med det direktivet.

Av den andra punkten framgår att direktiv 98/30/EG skall upphöra att gälla från och med den 1 juli 2004 utan att det påverkar medlemsstaternas förpliktelser när det gäller tidsfrister för införlivande och implementering av nämnda direktiv. Hänvisningar till direktiv 98/30/EG skall anses som hänvisningar till detta direktiv och skall läsas i enlighet med jämförelsetabellen i bilaga B.

Artikel 33 innehåller bestämmelser om genomförande.

Av den första punkten framgår att medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 1 juli 2004. Vidare framgår att medlemsstaterna genast skall underrätta kommissionen om detta.

Av den andra punkten framgår att medlemsstaterna får skjuta upp genomförandet av artikel 13.1 (åtskillnad av den systemansvariga för distributionssystemet) utan att det påverkar tillämpningen av de krav som ställs i 13.2.

Bedömning:

Bestämmelsen innebär att kravet på juridisk separation kan skjutas upp till den 1 juli 2007, men att kraven såvitt avser oberoende i form av organisation och beslutsfattande måste genomföras senast den 1 juli 2004.

I den tredje punkten anges hur medlemsstaterna skall förfara när de antar bestämmelserna i direktivet.

Artikel 34 och 35 innehåller bestämmelser om ikraftträdande av direktivet och om direktivets adressater.

8 Överväganden avseende naturgasmarknadsdirektivet

8.1 Naturgaslagens tillämpningsområde

Förslag: Naturgaslagens tillämpningsområde utvidgas till att avse även kondenserad naturgas, biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas om det är tekniskt möjligt att föra in och använda dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas.

Bestämmelserna som fastställs i naturgasmarknadsdirektivet för naturgas, inbegripet kondenserad naturgas (liquefied natural gas (LNG)), skall även omfatta biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas om det är tekniskt möjligt och säkert att föra in dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas.

I en ledning för naturgas är det fullt möjligt att mata in och transportera andra gaser tillsammans med naturgas. Detta sker redan i dag. I Sverige finns det t.ex. anläggningar för biogas som matar in biogas i naturgassystemet i Göteborg, Laholm och Eslöv. Den gas som matas in i systemet måste dock hålla en viss kvalitet för att brännarna i kundernas anläggningar skall fungera på avsett vis. Det är därför viktigt att det finns bestämmelser som gör det möjligt för en innehavare av naturgasledning att ställa krav på kvaliteten på den gas som skall matas in i ledningen. Detta krav säkerställs genom att det i direktivet anges att bestämmelserna i direktivet skall omfatta biogas och gas från biomassa eller andra typer av gas om det är tekniskt möjligt och säkert att föra in dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas.

Av naturgaslagens första kapitel framgår att lagen endast innehåller bestämmelser om naturgasledningar, naturgaslager samt om handel med naturgas i vissa fall. Eftersom naturgaslagens bestämmelser således inte är tillämpliga på kondenserad naturgas, biogas eller gas från biomassa krävs att lagen ändras på så sätt att

det framgår att även dessa områden omfattas av lagens bestämmelser. För att säkerställa att innehavare av en naturgasledning kan ställa krav på kvaliteten på den gas som skall matas in i ledningen införs krav på att det skall vara tekniskt möjligt att föra in och använda dessa gaser i och transportera dem genom systemet för naturgas. Endast om detta är fallet är naturgaslagens bestämmelser tillämpliga på andra gaser än naturgas.

8.2 Koncession för anläggning för kondenserad naturgas

8.2.1 Koncessionsplikt

Förslag: Koncession bör krävas för att bygga och använda en anläggning för kondenserad naturgas som är ansluten till en koncessionspliktig naturgasledning. Frågan om koncession prövas av regeringen.

Naturgaslagen innehåller inga bestämmelser om anläggningar för kondenserad naturgas, vilket är naturligt eftersom det i dag inte finns några sådana anläggningar i Sverige. Inom EU finns det emellertid åtta sådana anläggningar. Av dessa finns tre stycken i Spanien, två i Frankrike och en vardera i Belgien, Italien och Grekland. Utanför EU finns anläggningar för kondenserad naturgas bland annat i Norge.

Den kondenserade naturgasen transporteras nedkyld och flytande i specialanpassade fraktfartyg från produktionskällorna till terminaler i land. Där återförgasas den för att sedan matas in i naturgassystemet. Ett system med kondenserad naturgas har hittills inte ansetts vara ekonomiskt bärkraftigt i Sverige.

Användandet av kondenserad naturgas ökar emellertid i andra länder och uppgår för närvarande till cirka åtta procent av den totala naturgasanvändningen i Europa. Nya anläggningar för kondenserad naturgas är också under uppförande i flera länder i Europa.

Med hänsyn till att det finns anläggningar för kondenserad naturgas i vårt närområde är det inte främmande att det kan komma att uppföras sådana anläggningar även i Sverige. Ett viktigt argument för detta, förutom de rent ekonomiska aspekterna, är att en anläggning för kondenserad naturgas skulle stärka den svenska

försörjningstryggheten. Detta eftersom vi i dag endast har en punkt där naturgas matas in i det svenska systemet. För att naturgaslagstiftningen inte skall lägga hinder i vägen mot att anläggningar för kondenserad naturgas uppförs föreslår vi i avsnitt 8.1 att naturgaslagens tillämpningsområde utvidgas till att avse även kondenserad naturgas. Då uppkommer fråga om det också skall krävas koncession för att få uppföra och driva anläggningar för kondenserad naturgas.

Till att börja med kan konstateras att det som regel krävs koncession för att bygga och använda naturgasledning eller naturgaslager. Vidare kan uppförande av en anläggning för kondenserad naturgas – på samma sätt som ledningar för naturgas och naturgaslager - komma i konflikt med andra intressen t.ex. natur- och miljövård. En sådan anläggning kan även ha betydelse på andra områden, t.ex. för Försvarmakten. Det är viktigt att skapa en ur samhällssynpunkt ändamålsenlig infrastruktur. En anläggning för kondenserad naturgas bör inte få byggas på ett sådant sätt att tredje man tillfogas onödigt stor skada. Innehav och drift av en anläggning för kondenserad naturgas medför förpliktelser av olika slag. Det är därför viktigt att ägaren har de resurser som krävs för att bl.a. kunna garantera en kontinuerlig drift. Mot denna bakgrund bör det krävas koncession även för att uppföra och använda en anläggning för kondenserad naturgas.

I likhet med vad som gäller koncession för naturgasledningar och naturgaslager bör regeringen även pröva frågan om koncession för anläggning för kondenserad naturgas. Även beträffande koncession för anläggning för kondenserad naturgas får det anses lämpligt att en annan myndighet än regeringen bereder ärendet. Regeringen bör därför utse lämplig myndighet att bereda ärendet. Myndigheten bör efter avslutad handläggning överlämna ärendet till regeringen för beslut.

Det bör noteras att en anläggning för kondenserad naturgas med förslaget omfattas av krav på koncession om den ansluts till en koncessionspliktig naturgasledning. Enligt bestämmelserna i 2 kap. 1 § naturgaslagen krävs inte koncession för en naturgasledning som är belägen efter en mät- och reglerstation. Detta innebär i praktiken att det inte krävs koncession för distributionsledningar. En anläggning för kondenserad naturgas, som ansluts till en ledning för distribution av naturgas, kommer därför inte att omfattas av kravet på koncession. Samma förhållande som redovisas för anläggning för kondenserad naturgas gäller redan i dag för

naturgaslager. Att så är fallet är ett medvetet val, eftersom det endast är tekniskt möjligt att ansluta mindre anläggningar till distributionsnätet. För det fall att man ändrar kraven på koncession för naturgasledningar, t.ex. genom att det införs krav på områdeskoncession för distributionsledningar, måste det också beaktas att koncessionskraven för naturgaslager och anläggningar för kondenserad naturgas kan komma att påverkas av ett sådant beslut.

Det kan i detta sammanhang påpekas att även skyldigheterna om tillträde till anläggningar för kondenserad naturgas och lager, reglerna om tillsyn och tariffer m.m. är knutet till om en anläggning är koncessionspliktig eller inte. Även detta förhållande måste beaktas för det fall att koncessionskraven ändras.

8.2.2 Förutsättningar för koncession

Förslag: Koncession bör beviljas endast om anläggningen för kondenserad naturgas är lämplig från allmän synpunkt. Endast den som är lämplig att utöva sådan verksamhet som avses med koncessionen bör beviljas koncession. En koncession får inte meddelas i strid mot detaljplan eller områdesbestämmelser. Vid prövning av koncession skall vissa bestämmelser i miljöbalken tillämpas. Meddelas koncession för en anläggning för kondenserad naturgas kan anläggningen därefter inte förbjudas med stöd av miljöbalken.

Enligt naturgaslagen får koncession endast beviljas om en naturgasledning är lämplig från allmän synpunkt. Samma krav på lämplighet gäller även för naturgaslager. Endast den som är lämplig att utöva sådan verksamhet som avses med koncessionen får beviljas koncession. En koncession får inte meddelas i strid mot detaljplan eller områdesbestämmelser. Vid prövning av frågor om meddelande av koncession skall bestämmelserna i 2–4 kap., 5 kap. 3 § och 16 kap. 5 § miljöbalken tillämpas. En miljökonsekvensbeskrivning skall ingå i en ansökan om koncession. När det gäller förfarandet, kraven på miljökonsekvensbeskrivningen samt planer och planeringsunderlag gäller 6 kap. miljöbalken. Meddelas koncession för en

naturgasledning eller ett naturgaslager, kan ledningen eller lagret därefter inte förbjudas med stöd av miljöbalken.

Samma bestämmelser som gäller för koncession för naturgasledning och naturgaslager bör gälla anläggning för kondenserad naturgas. Naturgaslagen bör därför kompletteras med regler om detta.

8.2.3 Villkor för koncession

Förslag: Koncession för anläggning för kondenserad naturgas får förenas med villkor för att tillgodose krav på säkerhet, skydd för miljö-, natur- och kulturvärden och liknande omständigheter.

En koncession får göras beroende av att sökanden ställer säkerhet för kostnaderna för återställning.

En koncession får förenas med villkor att anläggningen skall vara färdigställd inom en viss tid.

Enligt bestämmelserna i naturgaslagen skall en koncession för en naturgasledning eller ett naturgaslager förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Den skall också förenas med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som behövs för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter och främja en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och andra resurser eller som av annat skäl behövs från allmän synpunkt. Vidare får det anges som villkor för en koncession att naturgasledningen eller naturgaslagret skall vara färdigställt inom en viss tid. Om det finns särskilda skäl kan den angivna tiden förlängas. Ansökan om förlängning skall göras före utgången av den angivna tiden. En koncession får för sin giltighet också göras beroende av att den som innehar koncessionen ställer säkerhet för kostnaderna för att ta bort naturgasledningen eller naturgaslagret och att vidta andra åtgärder för återställning.

Samma villkor som gäller för koncession för naturgasledning och naturgaslager bör gälla anläggning för kondenserad naturgas. Naturgaslagen bör därför kompletteras med regler om detta.

8.2.4 Giltighetstid, förlängning och överlåtelse av koncession

Förslag: Koncession beviljas för fyrtio år. Om särskilda skäl finns, eller om sökanden begär det, kan kortare giltighetstid bestämmas.

Koncession får förlängas med 40 år åt gången. Vid prövning av ansökan om förlängning ställs samma krav som vid prövning av ny ansökan. En ansökan om förlängning bör lämnas in två år före koncessionstidens utgång. Giltighetstiden för den tidigare beviljade koncessionen förlängs till dess ansökan om förlängning har prövats slutligt.

Enligt bestämmelserna i naturgaslagen skall koncession för naturgasledning och naturgaslager meddelas för fyrtio år. Om det finns särskilda skäl eller om sökanden begär det, får dock kortare tid bestämmas. Giltighetstiden för koncession får på ansökan av koncessionshavaren förlängas med fyrtio år i taget. Om det finns särskilda skäl eller om sökanden begär det, får dock kortare tid bestämmas. I ett ärende om förlängning av giltighetstiden skall bestämmelserna i 2 kap. 4–8 §§ naturgaslagen tillämpas. Ansökan om förlängning av giltighetstid bör göras senast två år före koncessionstidens utgång. Koncessionen gäller till dess att ansökningen har prövats slutligt.

En koncession för naturgasledning eller naturgaslager får inte överlåtas utan tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Vid prövning av en ansökan om överlåtelse av koncession skall 2 kap. 7 § naturgaslagen tillämpas.

Samma bestämmelser som gäller för koncession för naturgasledning och naturgaslager bör gälla anläggning för kondenserad naturgas. Naturgaslagen bör därför kompletteras med regler om detta.

8.2.5 Återkallelse av koncession

Förslag: Koncession för en anläggning för kondenserad naturgas får återkallas om anläggningen inte längre används och inte heller behövs för att säkra energiförsörjningen. Den får också återkallas om koncessionshavaren missköter sig. Frågor om återkallelse bör prövas av regeringen.

Enligt bestämmelserna i naturgaslagen får en koncession återkallas helt eller delvis

1. om en naturgasledning eller ett naturgaslager inte har använts under tre år i följd och inte längre behövs för en säker energiförsörjning, eller
2. om koncessionshavaren i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt naturgaslagen och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, enligt villkoren i koncessionen eller enligt de säkerhetsföreskrifter som gäller för naturgasledningens eller naturgaslagrets drift.

Frågor om återkallelse av koncession prövas av regeringen.

Samma bestämmelser som gäller för koncession för naturgasledning och naturgaslager bör gälla anläggning för kondenserad naturgas. Naturgaslagen bör därför kompletteras med regler om detta.

8.2.6 Borttagande av anläggning för kondenserad naturgas, återställning m.m.

Förslag: När en koncession för en anläggning för kondenserad naturgas upphör skall den som senast innehaft koncessionen vara skyldig att ta bort samt att vidta åtgärder för återställning. Koncessionshavarens skyldighet när det gäller återställning bör fastställas av den myndighet som regeringen bestämmer. Denna myndighet bör få förelägga koncessionshavaren vid vite att fullgöra sina skyldigheter. Myndigheten bör även kunna besluta att åtgärder skall vidtas på koncessionshavarens bekostnad.

Den myndighet som regeringen bestämmer får förelägga den som har byggt en anläggning för kondenserad naturgas utan att ha tillstånd, där sådant krävs, att ta bort anläggningarna samt att återställa marken om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. Ett föreläggande får förenas med vite. Den myndighet som regeringen bestämmer får även besluta att åtgärderna skall vidtas på innehavarens bekostnad.

Den myndighet som regeringen bestämmer bör få besluta att annans mark skall tas i anspråk för att återställning skall kunna genomföras. Åtgärderna med att återställa skall genomföras på ett sådant sätt att minsta möjliga skada och intrång vållas. Vägar får

byggas eller byggnader uppföras endast om markägaren eller den som har nyttjanderätt eller servitut avseende marken samtycker eller om den myndighet som regeringen bestämmer lämnar tillstånd. Ersättning skall lämnas om återställning medför skada eller intrång.

Enligt bestämmelserna i naturgaslagen är den som senast haft koncessionen, om en koncession upphör att gälla, skyldig att ta bort naturgasledningen eller naturgaslagret samt vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt. I samband med att koncessionen upphör skall regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställa koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket. Om den som senast har haft koncessionen inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall vidtas på den tidigare koncessionshavarens bekostnad får verkställas.

Samma bestämmelser som gäller för koncession för naturgasledning och naturgaslager bör gälla anläggning för kondenserad naturgas i dessa delar. Naturgaslagen bör därför kompletteras med regler om detta.

8.3 Konsumentskydd

Förslag: Förutsättningarna för att avbryta överföringen av naturgas till en konsument på grund av dennes avtalsbrott regleras i naturgaslagen.

Överföringen får avbrytas på grund av konsumentens försummelse endast om försummelsen är att betrakta som ett väsentligt avtalsbrott.

Innan överföringen avbryts skall konsumenten uppmanas att inom viss skäligen tid vidta rättelse. Avser försummelsen bristande betalning skall han, sedan tidsfristen för att vidta rättelse, delges en underrättelse där det framgår att överföringen kan komma att avbrytas om inte betalning sker inom tre veckor. Socialnämnden skall samtidigt underrättas om förhållandena. Om konsumenten vidtar rättelse eller, i fall av betalningsförsummelse, socialnämnden åtar sig betalningsansvar för skulden får överföringen inte avbrytas.

Överföringen av naturgas får inte avbrytas i anledning av en fordran som är föremål för tvist.

Överföringen får inte heller avbrytas om omständigheterna ger anledning till att befara att ett avbrott skulle medföra ej obetydlig personskada eller omfattande sakskada. Det gäller dock inte om konsumenten handlar otillbörligt.

Enligt artikel 3.3 i naturgasmarknadsdirektivet skall medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att skydda slutförbrukare och för att garantera ett starkt konsumentskydd, och de skall särskilt se till att utsatta förbrukare får tillräckligt skydd, inbegripet lämpliga åtgärder för att hjälpa dem att undvika att få sina leveranser avstängda.

I den nuvarande naturgaslagstiftningen begränsas inte möjligheten att avbryta överföringen av el till en konsument. Frågan regleras i standardavtal.

En avgörande skillnad mellan förhållandena på naturgasmarknaden och flertalet andra avtalsförhållanden är att naturgas kan ha betydelse för hushåll som är anslutna till naturgassystemet t.ex. för uppvärmning. Utebliven överföring av naturgas kan rätt omgående medföra en allvarlig försämring av den enskildes situation, varför det heller inte kan bortses från att ett hot om avstängning i vissa fall kan användas som ett otillbörligt påtryckningsmedel för att driva in utestående fordringar. Det är mot denna bakgrund som avstängningsrätten – i likhet med rätten till avhysning och avstängning av överföring av el och vattenleverans – bör vara formaliserad i lag och försedd med begränsningar. Härigenom uppnås en förutsebarhet och enhetlighet för alla parter samt ett ökat skydd för konsumenterna. Konsumenten kan göra sig skyldig till försummelse gentemot naturgasföretag på flera olika sätt, t.ex. genom att bryta mot säkerhetsföreskrifter. I praktiken torde dock underlåtenhet att erlägga betalning för levererad naturgas eller för överföring av naturgas vara den typ av försummelse som är mest vanlig och av störst betydelse för parterna inom naturgasbranschen.

Möjligheten att stänga av naturgasen för en konsument bör bara få användas om konsumenten har gjort sig skyldig till en försummelse som är att betrakta som ett väsentligt avtalsbrott. Avstängning bör således inte få ske om försummelsen avser ett mindre belopp eller om det rör sig om enstaka

betalningsförsummelser av inte alltför betydande belopp. Åtgärden måste således stå i rimlig proportion till konsumentens avtalsbrott. Ett liknande väsentlighetskrav finns redan i dag enligt motsvarande bestämmelse i ellagen.

Konsumenten bör, innan överföringen kan brytas ges möjlighet att inom skälig tid vidta rättelse. Beträffande betalningsförsummelser bör förutsättningarna för avstängning formaliseras genom ett krav på att konsumenten skall delges en underrättelse om att naturgasen kan komma att stängas av. Detta formaliserade förfarande utgör en garanti för att konsumenten verkligen får vetskap om vad som gäller och det bör även inskräpa allvaret i situationen. En avstängning kan snabbt medföra konsekvenser för den enskilde konsumenten och dennes familj. Om naturgasen stängs av vintertid kan det i vissa fall uppstå risk för personskador eller omfattande saksador. Det är därför angeläget att genom olika former av skyddsmekanismer motverka att så sker. Ett hot om avstängning av naturgas i förening med en uppmaning att betala omfattas normalt av inkassolagens regler. Det innebär att naturgasbranschen har att iaktta principerna om god inkassosed.

Skyddet för konsumenten bör stärkas, dels genom särskilda regler som hindrar avstängning i vissa akuta situationer, dels genom att socialnämnden eller den nämnd som annars fullgör uppgifter inom socialtjänsten, skall underrättas vid en förestående avstängning. Avstängning bör, liksom fallet är inom ellagstiftningen, inte tillåtas om omständigheterna i det enskilda fallet ger anledning befara att en avstängning skulle medföra ej obetydlig personskada eller omfattande sakskada. Den föreslagna bestämmelsen innebär inte någon utredningsskyldighet för naturgasföretagen. Om konsumenten handlar otillbörligt mot avtalsparten bör inte denna bestämmelse hindra en avstängning.

Enligt bestämmelserna i ellagen skall en nätkoncessionsinnehavare delge en konsument, som försummat att betala för överföring eller leverans av el och som trots uppmaning inte vidtagit rättelse, att betala inom tre veckor och en underrättelse att överföringen annars kan komma att avbrytas. Ett meddelande om den uteblivna betalningen skall samtidigt lämnas till socialnämnden i den kommun där konsumenten får naturgas överförd. En liknande ordning bör införas i naturgaslagstiftningen. Om det skulle visa sig att socialnämnden har anledning att lämna bistånd till den enskilde kan en prövning inom ramen för

socialtjänstlagen komma ifråga. Föreligger rätt till bistånd kan således kommunen ingripa genom att antingen betala skulden eller åta sig betalningsskyldighet. För att motverka att rätten till avstängning används som ett medel i en tvist mellan parterna bör i lag föreskrivas att en fordran som är föremål för tvist inte får ligga till grund för en avstängning.

8.4 Ansvar för balansering av naturgassystemet

Förslag: Regeringen skall bemyndigas att utse det organ som skall ha systemansvaret för naturgas, dvs. det övergripande ansvaret för att balansen kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas i naturgassystemet.

Villkoren för tillhandahållande av balanstjänst regleras och en bestämmelse införs som stadgar att villkoren för att tillhandahålla balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerande och avspegla kostnaderna för balansansvaret. Villkoren för tillhandahållande av balanstjänster skall offentliggöras.

För att kunna utöva systemansvaret måste den som har systemansvaret ha befogenheter att vid behov kunna beordra ökad eller minskad inmatning av naturgas samt minskat uttag av naturgas inom det svenska naturgassystemet.

I varje naturgasanvändares uttagpunkt skall det finnas en balansansvarig. Ansvaret för att så är fallet åvilar den aktuella naturgasleverantören. Ett åtagande om balansansvar skall göras genom avtal med den som har systemansvaret för naturgas.

En leverantör av naturgas skall underrätta innehavaren av en naturgasledning om till vilka uttagpunkter leverans sker och vem som är balansansvarig för dessa uttagpunkter.

Innehavare av naturgasledningar ansvarar för att rapportera relevanta data till berörda parter vid leverantörsbyten och byten av balansansvarig.

Innehavarna av naturgasledningar skall mäta och rapportera resultaten av mätningarna till berörda leverantörer, balansansvariga och den som har systemansvaret för naturgas.

Byte av leverantör av naturgas och balansansvarig får endast ske den första dagen i varje månad.

Den som har systemansvaret för naturgas ansvarar för balansavräkningen mellan de balansansvariga.

Närmare föreskrifter om innehavare av naturgasledning respektive balansansvarigas skyldigheter i detta sammanhang samt om förfarandet vid byte av leverantör av naturgas eller balansansvarig meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Ansvar för balanshållningen i naturgassystemet

Ansvar för balanshållningen innebär ett övergripande ansvar för att se till att inmatning och uttag av naturgas är i balans i hela naturgassystemet. Den svenska naturgaslagstiftningen reglerar i dag inte hur ansvaret för balansering skall utövas och det finns heller inte någon som har utnämnts som ansvarig för detta.

Naturgassystemet är ett trögt system och systemets line-pack (gas som med hjälp av kompression lagras i ledningsnätet) och lager hjälper till att balansera inmatning och uttag. Det svenska naturgassystemet har härigenom en lagerkapacitet på några dagar. Naturgassystemet skiljer sig därför från elsystemet som alltid måste vara i momentan balans, dvs. att inmatning och uttag vid varje givet tillfälle måste balansera varandra.

Det erfordras därför inte samma typ av system- och balansansvar i naturgassystemet som i elsystemet.

Balanshållningen av det svenska systemet ingår idag i praktiken i driften av stamledningen och regleras genom stamledningsinnehavarens avtal med de som utnyttjar nätet för överföring av naturgas. Då det bara finns en stamledning och en inmatningspunkt i det svenska systemet omfattas samtliga aktörer av den balansering som innehavaren av stamnätet sköter.

Balansen upprätthålls på dygnsbasis på i huvudsak följande sätt:

1. genom att leveransen från producenten eller leverantören anpassas,
2. genom avbrytbara leveranser med kunder, som kan byta till annat bränsle eller tillfälligt avstå från leveranser,
3. genom att utnyttja naturgassystemets line-pack och
4. genom uttag från eller inmatning till lager.

I prop. 1999/2000:72, Ny naturgaslag, s. 72 f, anfördes att de svenska naturgasföretagen själva ansvarar för att de har tillräckligt med naturgas för att försörja sina kunder och att tillräcklig transportkapacitet finns. Det finns ett väl utbyggt och fungerande

system för mätning av naturgasvolymer hos såväl producenter, naturgasleverantörer som kunder. Det var därför regeringens bedömning att det inte erfordrades någon överordnad myndighetsfunktion för att tillse att naturgasaktörerna fullgjorde sina skyldigheter. Ansvaret borde därför i stället, på avtalsmässiga grunder mellan naturgasmarknadens aktörer, åvila de naturgasföretag som bedriver handel med naturgas.

I det nya naturgasmarknadsdirektivet anges att systemansvarigas villkor, inklusive regler och tariffer för balansering av överföringssystemet, skall fastställas på ett icke-diskriminerande sätt som avspeglar de verkliga kostnaderna. Enligt artikel 25.2 skall också tillsynsmyndigheterna ansvara för att, innan dessa träder i kraft, fastställa eller godkänna åtminstone metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för tillhandahållande av balanstjänster.

Naturgaslagen innehåller, till skillnad från ellagen, inga bestämmelser om balanstjänster/balansansvar. I 8 kap. 4 § ellagen regleras vad som avses med balansansvar. För att kunna uppfylla kraven i direktivet i svensk lagstiftning måste frågan om balansansvar regleras.

Direktivet kräver även att tillsynsmyndigheten skall ansvara för att, innan dessa träder i kraft, fastställa eller godkänna åtminstone metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för tillhandahållande av balanstjänster. En förutsättning för att villkoren för balanstjänster skall kunna fastställas, eller att de metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för tillhandahållande av balanstjänster, är dels att det finns regler om balansansvar och dels att det klart framgår vem som har ansvaret för att hålla balansen i systemet. Det finns därför anledning att precisera och lagfästa ansvaret för balanshållningen i det svenska naturgassystemet.

Syftet med direktivet är att åstadkomma en naturgasmarknad där det råder konkurrens vad gäller försäljning av naturgas. Det bör därför inte komma i fråga att utse en leverantör av naturgas att vara ansvarig för balanshållningen. De som kan komma i fråga för detta är i stället innehavare av naturgasledningar som är fristående gentemot företag som levererar naturgas, eller ett helt fristående företag eller en myndighet. Frågan om vem som skall ha ansvaret för balanseringen av naturgas kan komma att ändras över tiden, bl.a. med hänsyn till att marknaden kan utvidgas och att det kan tillkomma fler tillförselvägar. Vem som skall ha detta ansvar bör

därför inte fastställas direkt i lagstiftningen utan regeringen bör i stället bemyndigas att utse vem som skall ha systemansvaret för naturgas, dvs. det övergripande ansvaret för att balansen kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas i naturgassystemet.

Enligt det förslag som lämnas är det varje balansansvarigt företags affärsmässiga ansvar att se till att den egna balansen upprätthålls. Det kommer dock alltid att förekomma vissa obalanser mellan inmatning och uttag av naturgas vilka måste balanseras. Att se till att detta sker är en uppgift för den som har systemansvaret. Den som har systemansvaret måste därför finna former för att kunna sköta denna reglering. I första hand bör detta ske på frivillig väg. Vid större obalanser, som kan inträffa t.ex. vid större störningar, som enskilda företag inte kan påverka, måste den som har balansansvaret kunna agera. Det är därför viktigt att det finns former för detta. För att kunna utöva systemansvaret måste därför den som har systemansvaret ha befogenheter att vid behov beordra ökad eller minskad inmatning av naturgas samt minskat uttag av naturgas inom det svenska naturgassystemet. I detta sammanhang är det viktigt att klargöra att den som har systemansvaret i dag inte har någon möjlighet att beordra leverantörer av naturgas att mata in naturgas i det svenska naturgassystemet eftersom det inte finns någon produktion av naturgas i Sverige. De möjligheter som återstår, förutom frivilliga åtaganden, är att använda den naturgas som finns i lager, antingen i en anläggning för lagring av naturgas eller som lagras i överföringsledning (line-pack).

För att säkerställa att den systemansvarigas villkor för tillhandahållande av balanstjänst är objektiva och icke-diskriminerande samt att de bidrar till en effektiv konkurrens införs en bestämmelse i naturgaslagen som reglerar dessa villkor. Att i detalj reglera utformningen av villkor och tariffer har tidigare, såväl i den svenska naturgaslagstiftningen som i den svenska ellagstiftningen, ansetts vara en fråga för företagen. I lagstiftningen har därför hittills endast angivits vissa allmänna riktlinjer för villkor och tariffer. Denna ordning bör även gälla villkoren för tillhandahållande av balanstjänster. I naturgaslagen bör det därför föreskrivas att villkoren för att tillhandahålla balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerande samt avspegla kostnaderna för tillhandahållande av balanstjänster.

Balansansvaret på naturgasmarknaden

Frågan om balansansvar blir mer komplicerad på en helt avreglerad naturgasmarknad beroende på att det blir fler leverantörer av naturgas till kunderna på varje naturgasledning. Någon måste därför åta sig att, gentemot den som har systemansvaret för naturgas, svara för att naturgassystemet tillförs lika mycket naturgas som kunderna förbrukar, dvs. tar ut i uttagspunkterna. Detta ansvar blir en ekonomisk relation till den som har systemansvaret för naturgas. Innebörden av denna relation är att i den mån den balansansvarige inte tillför naturgassystemet lika mycket naturgas som tas ut i de uttagspunkter som omfattas av balansansvaret, så tillförs naturgasen av den som har systemansvaret för naturgas inom ramen för detta ansvar.

Den som åtar sig balansansvar gentemot den som har systemansvaret för naturgas ingår ett avtal med denne där vissa grundläggande förhållanden mellan parterna kommer att regleras. Bl.a. kan den som har systemansvaret för naturgas komma att kräva att den balansansvariga ställer säkerhet för sina åtaganden. Vidare bör avtalet reglera hur själva balanshållningen skall ske.

Balanstjänsten

Arbetet med balanshållningen, dvs. det övergripande ansvaret för att balansen kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas i naturgassystemet, görs via balanstjänsten. Balanstjänsten, som innebär en koordinering mellan handel och fysiska transporter, innehåller tre komponenter, balansplanering, balansreglering och balansavräkning.

Den slutliga avräkningen sker med hänsyn till värmevärdet hos naturgasen. Den som har systemansvaret för naturgas bestämmer regelbundet värmevärdet, baserat på uppgifter från stamnätet.

Det bör i detta sammanhang påpekas att innehavarna av naturgasledningar, i enlighet med vad som angivits ovan under artikel 8.1 i naturgasmarknadsdirektivet, alltid har det övergripande ansvaret för driften av de egna naturgasledningarna med tillhörande skyldighet att ingripa i driften om så är påkallat av säkerhetsskäl eller liknande.

Balansplanering

Balansplanering görs dygnet före den fysiska leveransen. Huvudprinciperna i denna planering är att varje balansansvarig gör en plan för de kunder/uttagspunkter balansansvaret omfattar för nästkommande dygn avseende förbrukning, inmatning, uttag/inmatning line-pack och uttag/inmatning lager. De balansansvariga rapporterar sedan sina planer till den som har systemansvaret för naturgas.

Den som har systemansvaret för naturgas summerar tillförseln till systemet per balansansvarig samt utnyttjande av line-pack eller lager. Sedan jämförs planerad tillförsel samt utnyttjande av line-pack eller lager med planerad förbrukning. Vid obalans meddelas aktuell balansansvarig som skall justera sin obalans. Efter detta jämförs på nytt totalt planerad tillförsel och utnyttjande av line-pack eller lager med totalt planerad försäljning. Därefter nomineras tillförsel i inmatningspunkt. Vid obalans upphandlas balans från line-pack, lager eller naturgasleverantör.

Som framgår ovan omfattar balansansvaret i praktiken såväl inmatning som uttag av naturgas.

Balansreglering

Balansregleringen utförs samtidigt med de fysiska leveranserna. Härvid reglerar den som har systemansvaret tillförseln till systemet så att balansen upprätthålls i systemet. Det är viktigt att balansen i systemet upprätthålls till lägsta möjliga kostnad. Instrumenten för balanshållningen är att utnyttja line-pack, lager eller köpa direkt från en naturgasleverantör.

Balansavräkning

Balansavräkningen påbörjas dygnet efter den fysiska leveransen. Avräkningen omfattar då att ta emot rapportering av mätdata från innehavarna av naturgasledningar och innehavare av lager, jämföra varje balansansvarigs uttag och inmatning samt utnyttjande av line-pack eller lager. Den systemansvariga tar sedan ut avgifter från de balansansvariga som var i obalans.

Behovet av reglering av balansansvaret

Som framgått av beskrivningen ovan har balansansvaret en central roll på en avreglerad naturgasmarknad. Det måste alltså vara klarlagt vem som har balansansvaret i varje uttagspunkt så att den som har systemansvaret för naturgas kan debitera eller kreditera denne för den naturgas som omfattas av balansansvaret.

Det bör därför införas ett krav på att en leverantör av naturgas endast får leverera naturgas i uttagspunkter där någon har åtagit sig det ekonomiska ansvaret för att naturgassystemet tillförs lika mycket naturgas som tas ut i uttagspunkten. Endast den som har ingått ett avtal med den som har systemansvaret för naturgas kan komma i fråga att vara balansansvarig.

Det bör åligga en leverantör av naturgas att underrätta innehavarna av naturgasledningarna om till vilka uttagspunkter leverans sker och vem som är balansansvarig för dessa uttagspunkter. Innehavarna av naturgasledningarna behöver dessa uppgifter på grund av att deras skyldighet att utföra mätning av uttagen naturgas samt att rapportera resultaten av dessa mätningar till berörda leverantörer, balansansvariga och den som har systemansvaret för naturgas.

En förutsättning för att byten av leverantör av naturgas och byten av balansansvarig skall fungera smidigt är att innehavarna av naturgasledningarna ansvarar för att rapportera relevanta data till berörda parter vid sådana byten. En skyldighet bör därför införas för innehavarna av naturgasledningarna att rapportera data till berörda parter vid leverantörsbyten och byten av balansansvarig.

Byte av leverantör av naturgas och balansansvarig kräver att en mängd information kommuniceras mellan de olika aktörerna på naturgasmarknaden. En hög kvalitet på denna information är ett av villkoren för att marknadens skall fungera tillfredställande. För att en hög kvalitet i uppgifterna skall kunna säkerställas bör leverantörsbyten och byten av balansansvariga begränsas till varje månadsskifte. Denna tid bör på sikt kunna förkortas.

För att uppnå en neutral och kostnadseffektiv modell som bygger på existerande infrastruktur och tar hänsyn till rollfördelningen på naturgasmarknaden bör den som har systemansvaret för naturgas åläggas att ansvara för balansavräkningen.

Närmare föreskrifter om innehavare av naturgasledningars respektive balansansvarigas skyldigheter avseende ansvar för

balansering av naturgasset bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

8.5 Offentliggörande av regler och villkor för balansering av naturgasset

Förslag: En ny bestämmelse införs i naturgaslagen som ålägger den systemansvarige för naturgas att offentliggöra villkoren, inklusive regler och tariffer, för tjänster som tillhandahålls för balansering av naturgasset.

Närmare föreskrifter om offentliggörande av villkoren för dessa tjänster meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Artikel 8.2 i naturgasmarknadsdirektivet behandlar systemansvarigas regler och villkor för balansering av gasöverföringssystemet och hur dessa regler och villkor skall vara utformade. I artikeln anges att villkoren för balansering, inklusive regler och tariffer, skall offentliggöras.

Naturgaslagen innehåller ingen föreskrift om skyldighet att offentliggöra villkoren för balansering av naturgasset. Det bör därför införas en skyldighet för den systemansvarige för naturgas att offentliggöra sina villkor för balansering av naturgasset.

Närmare föreskrifter om offentliggörande bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

8.6 Anskaffande av energi för drift av naturgasledningar

Förslag: Den energi som behövs för att bedriva koncessionspliktig överföring av naturgas skall anskaffas på öppna, icke-diskriminerade och marknadsorienterade villkor.

Av artikel 8.4 framgår att den energi en systemansvarig för överföringssystemet behöver för att kunna utföra sin verksamhet skall anskaffas på ett öppet, icke-diskriminerade och marknadsorienterade sätt.

Den svenska naturgaslagen innehåller inga särskilda regler för hur de systemansvariga för överföringssystemen skall anskaffa den energi som behövs för att utföra överföringsverksamheten. Företagen är visserligen upphandlande enheter i enlighet med 4 kap. 1 § LOU, men de är inte skyldiga att upphandla den energi de behöver för att kunna utöva överföringsverksamhet eftersom 4 kap. 7 § punkten 2 samma lag innehåller ett undantag när det bl.a. gäller upphandling av gas för driften av näten.

Införlivandet av artikel 8.4 i svensk rätt kan i huvudsak genomföras på två sätt. En ändring av bestämmelserna i LOU kan övervägas eller också kan en ny bestämmelse införas i naturgaslagen som innebär en skyldighet att införskaffa den energi de behöver för att kunna utföra överföringsverksamheten genom ett särskilt förfarande.

Elnätsutredningen har i sitt delbetänkande – Elnätsföretag, regler och tillsyn (SOU 2000:90) tidigare behandlat denna fråga såvitt avser anskaffande av förlustel. Utredningen kom därvid fram till att det finns skäl som talar emot att införa en skyldighet för nätföretagen att upphandla den el som nätföretagen använder för att täcka nätförluster m.m. och anför att frågan om förlustel bör vara möjlig att behandla inom ramen för kravet på skäliga nättariffer. Vidare anfördes att bestämmelserna i LOU med undantag av dess sjätte kapitel, meddelats till följd av Sveriges förpliktelser som medlem i den Europeiska unionen. En ändring i LOU skulle medföra att undantaget i 4 kap. 7 § punkten två tas bort vad avser förlustel. Ett sådant övervägande skulle därmed medföra att, om inte strängare, så i vart fall mer omständliga regler infördes i Sverige jämfört med de övriga medlemsstaterna. Detta skulle i sin tur kunna öka kostnaderna för förlustel snarare än att minska dessa genom den ökade administrativa börda som skulle påföras företagen. Starka skäl talar därför för att endast i ellagen införa regler om på vilket sätt förlustkraft skall anskaffas.

Samma övervägande som elnätsutredningen gjorde beträffande anskaffande av förlustel gör sig gällande även avseende anskaffande av den energi som en innehavare av naturgasledning behöver för att kunna utföra överföringsverksamheten. Bestämmelserna i LOU bör därför inte ändras i anledning av införandet av artikel 8.4 i svensk rätt. Starka skäl talar därför för att i naturgaslagen endast införa regler om på vilket sätt systemansvariga för överföringssystemet skall anskaffa den energi de behöver för att kunna utföra sin verksamhet.

Frågan är vad det innebär att de systemansvariga för överföringssystemet anskaffar den energi de behöver på ett öppet, icke-diskriminerade och marknadsorienterat sätt. Kravet på öppenhet bör rimligen innebära att de systemansvariga vänder sig till marknaden och tillkännager sin önskan att anskaffa energi. Detta kan t.ex. ske genom publicering. Ett icke-diskriminerande förfarande bör vidare innebära att ett företag är skyldigt att beakta alla de anbud som inkommer och att man inte tillämpar särskilda villkor för eventuella närstående företag. Kravet på marknadsmässighet bör innebära att företaget i princip skall ingå avtal med det företag som kan erbjuda bästa möjliga pris och övriga villkor. En bedömning av frågan om leverantören har möjlighet att leverera den nödvändiga mängden energi på tillförlitligt kan också ske.

För de systemansvariga för distributionssystem innehåller naturgasmarknadsdirektivet inte en motsvarande skyldighet att anskaffa energi för att driva verksamheten, dvs. i enlighet med öppna, icke-diskriminerande och marknadsmässiga villkor.

Den energi som går att till att driva distribution av naturgas är av mindre omfattning. Någon bärande motivering till att systemansvariga för distributionssystem skall omfattas av skyldigheten att anskaffa energi på samma sätt som de systemansvariga för överföringssystemen föreligger inte.

I naturgaslagen bör därför endast införas en bestämmelse som ålägger innehavare av koncessionspliktig naturgasledning att på öppna, icke-diskriminerande och marknadsorienterade villkor anskaffa den energi de behöver för att kunna utföra sin verksamhet.

8.7 Åtskillnad av systemansvariga för överföring och distribution av naturgas

Förslag: En juridisk person som bedriver överföring eller distribution av naturgas eller som innehar naturgaslager eller en anläggning för kondenserad naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

För att ytterligare tydliggöra åtskillnaden mellan koncessionspliktig överföringsverksamhet, koncessionspliktig drift av lager eller anläggning för kondenserad naturgas och handel med naturgas införs en regel som stadgar att en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som

innehar koncession för naturgasledning, lager eller anläggning för kondenserad naturgas inte samtidigt får vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Systemansvariga för överföringsystemet

I naturgaslagen finns inga krav på att den som bedriver både monopolverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet skall bedriva verksamheterna i skilda juridiska personer. I ellagen föreskrivs däremot att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte samtidigt får bedriva produktion av eller handel med el. Lagstiftaren har således i ellagstiftningen redan ställt krav på skilda juridiska personer.

Handel med naturgas kommer att bli fullt konkurrensutsatt eftersom artikel 23 i naturgasmarknadsdirektivet stadgar att hela naturgasmarknaden skall öppnas för konkurrens senast den 1 juli 2007.

För att minska risken för korssubventionering mellan verksamhet som består av överföring av naturgas och verksamhet som består i handel med naturgas, och för att garantera att samtliga aktörer får tillträde till naturgassystemet på objektiva och icke-diskriminerande villkor, ställer naturgasmarknadsdirektivet i artikel 9.1 upp vissa villkor för den systemansvarige för överföringssystemet. För det fall att den systemansvarige för överföringssystemet är en del av ett vertikalt integrerat naturgasföretag skall den systemansvarige åtminstone vad gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande vara oberoende av annan verksamhet utan samband med överföringen. Samma förhållanden gäller enligt artikel 13.2 för de systemansvariga för distributionssystem.

För att genomföra det nya naturgasmarknadsdirektivets artikel 9.1 och 13.2 måste således en ny reglering införas i naturgaslagen med bäring på de vertikalt integrerade företagen på naturgasmarknaden, dvs. naturgasföretag, eller en grupp av företag, där det berörda företaget eller den berörda gruppen bedriver verksamhet inom minst ett av områdena överföring, distribution, LNG eller lagring och minst ett av områdena produktion eller leverans av naturgas. Dessa företag måste vara åtskilda juridiskt. En bestämmelse om detta bör därför införas i naturgaslagen.

Direktivets minimiregler föreskriver också, vad gäller åtskillnad i beslutsfattande, att de personer som ansvarar för ledningen i verksamhet inom minst ett av områdena överföring, distribution, LNG eller lagring inte får vara involverade i den dagliga driften avseende handel eller produktion av naturgas. Direktivet föreskriver särskilt att dessa personer skall kunna agera självständigt och att det skall finnas faktisk beslutanderätt när det gäller de tillgångar som behövs för att trygga drift, underhåll samt utbyggnad av näten.

Förbudet avser således vissa personer i ansvarig ställning inom företagen. Med ett företags ledning avses de personer som har ett reellt beslutsfattande inom företaget. För svenskt vidkommande torde detta i första hand innebära ett företags styrelse och dess verkställande direktör samt firmatecknare. I många fall sammanfaller firmateckningsrätten med uppgiften som styrelseledamot eller verkställande direktör men en firmatecknare kan också vara en annan person utanför en sådan personkrets. Kraven på åtskillnad bör för det första innebära ett förbud mot att de som sitter i styrelsen i ett företag som bedriver verksamhet inom minst ett av områdena överföring, distribution, LNG eller lagring också sitter i styrelsen i ett närstående företag som bedriver handel eller produktion av naturgas eller att någon av styrelsemedlemmarna har operativa uppgifter i sådana företag dvs. är verkställande direktör eller firmatecknare för ett sådant företag. För det andra innebär det att den som är verkställande direktör eller firmatecknare i ett företag som bedriver verksamhet inom minst ett av områdena överföring, distribution, LNG eller lagring inte får ha samma funktion i närstående företag som bedriver handel eller produktion av naturgas eller sitta i ett sådant företags styrelse. Bestämmelser om detta bör därför också införas i naturgaslagen.

Kombinerat systemansvar

I artikel 15 ges en möjlighet att tillåta ett kombinerat systemansvar för överförings-, LNG-, lagrings- och distributionssystem som vad avser juridisk form, organisation och beslutsfattande är oberoende av annan verksamhet utan samband med överförings-, lagrings-, och distributionssystem.

Såväl den svenska naturgaslagstiftningen som ellagstiftningen tillåter i dag ett kombinerat systemansvar för överförings- och distributionssystemet. Att så är fallet framgår av 3 kap. 1 § ellagen där det anges att en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte får bedriva produktion av eller handel med el. Naturgaslagen innehåller inte någon sådan begränsning överhuvudtaget. Någon bärande invändning mot att tillåta ett sådant kombinerat systemansvar synes inte finnas. Med hänsyn härtill bör det därför även i fortsättningen vara tillåtet att ha ett kombinerat systemansvar för överförings-, LNG-, lagrings- och distributionssystem på naturgasmarknaden.

Systemansvariga för distributionssystemet

När det gäller systemansvariga för distributionssystemen skall dessa också enligt huvudregeln i artikel 13 vara åtskilda på likartat sätt som de systemansvariga för överföringssystemet.

Artikel 13 innehåller dock ett betydelsefullt undantag som medger att medlemsstaterna får besluta att systemansvariga för distributionssystem med mindre än 100 000 kunder får undantas från kraven på åtskillnad. Detta undantag omfattar såväl kraven på juridisk och organisatorisk åtskillnad som kraven på ett oberoende beslutsfattande.

Den svenska naturgasmarknaden har totalt cirka 55 000 kunder. Om Sverige beslutar att inte tillämpa bestämmelserna i artikel 13 om åtskillnad av distributionssystemet kommer således i princip hela den svenska naturgasmarknaden att omfattas av undantaget. De enda som i ett sådant fall inte kommer att omfattas av undantaget är de som levererar naturgas till kunder som har en uttagspunkt i det koncessionspliktiga naturgasnätet eller de som levererar naturgas till kunder som har en uttagspunkt i en naturgasledning där ett kombinerat systemansvar för överförings- och distributionssystemen föreligger.

Med hänsyn till de konsekvenser ett krav på åtskillnad får för företagen uppkommer frågan om Sverige bör utnyttja möjlighet till undantag eller inte. I denna del måste först ställning tas till om ett krav på juridisk åtskillnad skall införas eller inte. För det fall att det ställs krav på juridisk åtskillnad uppkommer också frågan om även krav skall ställas på funktionell åtskillnad, dvs. åtskillnad i

organisation och beslutsfattande. Om krav däremot inte skall ställas på juridisk åtskillnad faller frågan om funktionell åtskillnad.

Juridisk åtskillnad

När det gäller frågan om juridisk åtskillnad mellan den som bedriver överföring och den som bedriver handel med naturgas kräver en sådan uppdelning att man separerar verksamheter som består i överföring eller distribution av naturgas och verksamhet som avser handel med naturgas och organiserar dessa verksamheter i två olika juridiska personer.

Värme- och gasmarknadsutredning anförde i sitt betänkande, handel med gas i konkurrens, SOU 1999:115 att det inte fanns skäl att ställa längre gående krav på särredovisning än vad som angavs i naturgasmarknadsdirektivet. Om monopolverksamheten och den konkurrensutsatta verksamheten kan hållas isär fanns det från konkurrenssynpunkt, enligt utredningens bedömning, ingen väsentlig skillnad mellan kraven på särredovisning i den interna bokföringen och skilda juridiska personer. Något krav på juridisk åtskillnad i likhet med det som gäller på ellagstiftningsområdet föreslogs därför inte. I prop. 1999/2000:72, Ny naturgaslag, bedömde regeringen att inget krav skulle ställas på att överföring av naturgas och lagring av naturgas skulle bedrivas i skilda juridiska personer.

I sin rapport, översyn av naturgaslagen (dnr N2002/12473/ESB) föreslog Energimyndigheten bl.a. att det skulle införas en bestämmelse i naturgaslagen med innebörden att en juridisk person som har systemansvar eller bedriver transport av naturgas inte får bedriva handel med naturgas. Som grund för detta anfördes bl.a. att den ökade öppningsgraden av naturgasmarknaden ökar antalet tillgängliga kunder för försäljarna av naturgas. Den pågående utbyggnaden av ledningsnätet i Småland och Bohuslän kan också förväntas leda till nya kunder som blir tillgängliga för konkurrerande försäljningsföretag. Det kan antas att marknadsimperfectioner i form av marknadsmakt och konkurrensnedvridande beteende i allt högre grad ökar svårigheterna att få marknaden att fungera i konkurrens ju flertillgängliga kunder det finns att konkurrera om.

Enligt artikel 18 i naturgasmarknadsdirektivet skall det införas en ordning för tredje parts tillträde till överförings- och

distributionssystem och LNG-anläggningar grundad på offentliggjorda tariffer utan att någon diskriminerande åtskillnad görs mellan systemanvändarna. Som tidigare angivits ovan under genomgången av artikel 18 i naturgasmarknadsdirektivet kan den nuvarande utformningen av naturgaslagen leda till att det i vissa fall kan ske en diskriminerande åtskillnad av systemanvändarna. Det beror på följande förhållande.

Med transport av naturgas avses, enligt 1 kap. 6 § naturgaslagen överföring av naturgas till anslutningspunkten hos ett naturgasföretag eller en berättigad kund som innehavaren av en naturgasledning gör för ett annat naturgasföretags räkning. Med transporttariff, avses enligt

1 kap. 7 § naturgaslagen, avgifter och övriga villkor för transport av naturgas.

Eftersom transporttariffer endast omfattar transport av naturgas för annans räkning, och den svenska naturgaslagstiftningen tillåter att överföring av naturgas och försäljning av naturgas sker inom samma juridiska person, så utgör inte överföring av naturgas för egen räkning per definition transport av naturgas. I och med detta så ingår inte heller denna överföring i Energimyndighetens tillsyn eftersom den egna överföringen inte omfattas av en transportariff så länge överföringen sker i en egen naturgasledning. Om överföringen däremot sedan övergår till en annan ledningsinnehavare så blir det fråga om transport för annans räkning och en transporttariff skall gälla. För det fall att överföringen sedan återigen övergår till en ledning som ägs av samma ägare som till det första ledningsnätet blir det återigen fråga om transport för egen räkning varför en transporttariff åter kommer att saknas.

När naturgasmarknaden öppnas fullt, vilket skall ske senast den 1 juli 2007, kommer samtliga kunder att vara berättigade. Att ha en ordning som innebär att det är oklart om kunderna har rätt till en separat transporttariff eller inte, och om denna i så fall står under tillsyn, är inte godtagbart. Ett enkelt sätt att råda bot på dessa oklarheter är att införa ett krav på juridisk åtskillnad mellan den som bedriver överföring och den som bedriver handel med naturgas. Om detta sker kommer överföring av naturgas alltid att ske för annans räkning. Till detta kommer vad Energimyndigheten anfört om svårigheterna att få marknaden att fungera i konkurrens ju fler tillgängliga kunder det finns att konkurrera om. Vidare kan inte kostnaderna för att genomföra juridisk åtskillnad anses vara

särkilt betungande. Det kan i detta sammanhang också påpekas att det redan i dag finns ett krav på att i redovisningen dela upp verksamheterna som rör överföring och handel. Ett krav på juridisk åtskillnad mellan den som bedriver överföring och den som bedriver handel med naturgas bör därför införas för samtliga aktörer på naturgasmarknaden. Sverige bör således inte utnyttja möjligheten till undantag såvitt avser juridisk åtskillnad.

I och med att ett krav på juridisk åtskillnad föreslås bör begreppet transport av naturgas ersättas med överföring av naturgas.

Funktionell åtskillnad

En funktionell åtskillnad innebär ett krav på att det, utöver juridisk åtskillnad, skall införas dels en organisatorisk åtskillnad och dels säkerställa att företaget har ett oberoende beslutsfattande.

För att införa ett krav på funktionell åtskillnad talar att en åtskillnad mellan konkurrensutsatt verksamhet och verksamhet som bedrivs i monopol är mycket betydelsefullt för marknadens funktionssätt. Detta eftersom det är viktigt att företagen som innehar naturgasledningar skall agera neutralt gentemot alla aktörer på den konkurrensutsatta marknaden. Risken för korssubventionering och otillbörligt informationsutbyte ökar om samma personer tillåts leda de båda verksamhetsgrenarna inom en och samma koncern och på sikt kan detta leda till en minskad konkurrens på naturgasmarknaden. Ett undantag från bestämmelsen om funktionell åtskillnad skulle därför i förlängningen kunna innebära att konkurrensförutsättningarna på marknaden inte skulle vara de samma för samtliga företag. Dessutom bör även naturgasanvändare som är anslutna till ett litet företags ledningsnät ha samma berättigade krav till åtskillnad mellan verksamheterna som de naturgasanvändare som är anslutna till ledningsnät som innehas av större företag.

För ett funktionellt undantag talar följande. Den svenska naturgasmarknaden har endast cirka 55 000 kunder. Naturgasmarknaden i Sverige är därmed i ett europeiskt perspektiv mycket liten och outvecklad. Först år 1985 började naturgas att användas i Sverige. Naturgasen i Sverige kommer i dag uteslutande från de danska naturgasfälten i Nordsjön. Rörledningarna går via Danmark under Öresund till Klagshamn utanför Malmö. Importen

av naturgas uppgick till 933 miljoner kubikmeter år 2002, vilket motsvarar 10,4 TWh.

Användningen av naturgas motsvarar cirka 2 procent av den totala energianvändningen i Sverige. Naturgasen distribueras för närvarande till cirka 30 kommuner i södra Sverige. I dessa kommuner står naturgasen för drygt 20 procent av energianvändningen vilket är i nivå med användningen av naturgas i EU.

Totalt består det svenska naturgasnätet av 478 km överföringsledningar och 2 060 km distributionsledningar. Det svenska naturgasnätets närmare sträckning framgår av figur 4.1.

Figur 4.1 Naturgasnätets sträckning i Sverige 2003.

Källa: Svenska gasförening

För närvarande finns det sju aktiva företag på den svenska naturgasmarknaden, Nova Naturgas AB, Sydkraft AB, Göteborg Energi AB, Öresundskraft AB, Varberg Energi AB, Ängelholms Energi AB och Lunds Energi AB.

Enligt 4 kap.1 § första stycket naturgaslagen skall dessa företag redovisa verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning ekonomiskt var för sig. Företagen är också skyldiga att lämna in årsrapporter avseende verksamheten till Energimyndigheten. Av de årsrapporter företagen lämnat in till Energimyndigheten och som avser 2001 års räkenskapsår framgår bl.a. följande (kronor):

Företag	Nettoomsättning överföring	Personalkostnader, överföring	Resultat, överföring, efter finansiella poster	Årets resultat, överföring
Sydkraft	431 823 000	46 601 000	94 088 000	60 314 000
Nova Naturgas	181 694 000	14 889 000	88 285 000	49 907 000
Göteborgs Energi	136 889 000	8 183 000	29 944 000	0
Öresundskraft	63 199 000	3 823 000	6 138 000	4 419 000
Lunds Energi	35 789 000	0	5 469 000	5 469 000
Varberg Energi	8 668 000	1 008 000	348 000	0
Ängelholms Energi	5 864 000	313 000	1 291 000	1 112 000

En jämförelse av personalkostnaderna i företagens verksamhet i förhållande till nettoomsättningen avseende överföringen ger vid handen att åtminstone de två minsta företagen proportionellt skulle kunna förorsakas avsevärt ökade merkostnader för det fall ett krav på funktionell åtskillnad, dvs. oberoende organisation och oberoende beslutsfattande, införs. Det finns därför risk för att införandet av ett sådant krav kan komma att leda till strukturförändringar på naturgasmarknaden.

Med hänsyn till att det för närvarande endast finns sju aktörer på marknaden och att den fortfarande är outvecklad kan de ovan angivna fördelarna med en separation, såvitt avser funktionell åtskillnad, inte anses överväga riskerna med en utslagning av aktörer på marknaden. Ett krav på en sådan separation bör därför inte införas i naturgaslagen. Möjligheten till undantaget i artikel 13

bör därför utnyttjas såvitt avser kravet på funktionell åtskillnad. Denna bedömning gäller i vart fall för de allra minsta företagen.

När det gäller frågan om undantag också skall utnyttjas för de större företagen kan det, i enlighet med vad som anförts i detta avseende beträffande företag som agerar på elmarknaden, finnas starka skäl för att införa ett krav på funktionell åtskillnad.

Frågan om att skärpa kravet mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt inom elmarknaden har varit föremål för diskussion sedan ett antal år tillbaka. Elnätsutredningen konstaterade i delbetänkandet *Elnätsföretag – regler och tillsyn* (SOU 2000:90) att det i relativt stor omfattning förelåg lednings- och styrelsegemenskap mellan elnäts- och elhandelsföretag. Utredningen framhöll att lagstiftaren har beslutat att nätverksamhet enligt huvudregeln skall bedrivas åtskilt från produktion av och handel med el. Att genom utbredd styrelsegemenskap inkräkta på denna bestämmelses intentioner strider mot lagstiftarens avsikt. Elnätsutredningen föreslog därför att den avsedda åtskillnaden mellan nätverksamhet samt produktion av och handel med el skulle markeras genom en regel med innebörd att majoriteten av styrelseledamöterna i ett nätföretag inte också får ha styrelsepositioner i elhandels- eller elproduktionsföretag. Vidare skulle ett förbud införas mot gemensam verkställande direktör i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag.

I propositionen *Energimarknader i utveckling – bättre regler och tillsyn* (prop. 2001/02:56) föreslog regeringen bl.a. en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet i enlighet med Elnätsutredningens förslag. Regeringen angav att en styrelse- och ledningsgemenskap mellan elnätsföretag och elhandelsföretag i praktiken endast innebär en formell uppdelning i skilda juridiska personer i stället för en reell sådan. Detta i sin tur urholkar till betydande del syftet med bestämmelsen. Med bl.a. denna motivering föreslog regeringen ett förbud mot gemensam verkställande direktör och gemensam styrelsemajoritet i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Regeringen betonade att av rättviseskäl bör ingen möjlighet till dispens från den föreslagna regeln införas.

Riksdagen avslod dock regeringens förslag i denna del (bet. 2001/02:NU9, rskr. 2001/02:180). Enligt utskottets mening var det viktigt att det upprätthålls en klar boskillnad mellan de båda delarna av elmarknaden, men det var också väsentligt att små

företag på elmarknaden inte drabbas i onödan. Om de små företagen slås ut kan konkurrensen och därmed effektiviteten på elmarknaden minska.

Utskottet diskuterade möjligheten att införa någon form av undantag för små företag, men fann att införande av undantag alltid är förenat med problem, t.ex. olika typer av avgränsningar.

Sammantaget menade utskottet att förslaget om införande av ett förbud av den karaktär som regeringen förordat är behäftat med ett antal problem som kräver ytterligare beredning och överväganden. Riksdagen anmodade därför regeringen att göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag.

Den svenska naturgasmarknaden är, som ovan angivits av mindre omfattning och outvecklad, med endast sju aktörer. Det är, som Näringsutskottet påpekat, alltid förenat med problem om man skall införa undantag för vissa företag men inte för andra, främst när det gäller avgränsningar. Vissa företag kan komma att gynnas på andra företags bekostnad, beroende på var man sätter gränsen för ett undantag.

Det kan vidare konstateras att det nya naturgasmarknadsdirektivet kräver att systemansvariga för överföringssystemet, i Sverige Nova Naturgas och Sydkraft, åtminstone när det gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande skall vara oberoende av annan verksamhet utan samband med överföringen. Detta innebär att dessa företag åtminstone kommer att behöva att skilja ut denna verksamhet från den övriga naturgasverksamheten.

Till detta kommer att det även fortsättningsvis blir tillåtet med ett kombinerat systemansvar för överföring och distribution av naturgas. Innebörden av detta är att Nova Naturgas och Sydkraft kan välja att samla både överföring och distribution av naturgas i ett bolag. För det fall att företagen väljer sådan lösning måste hela verksamheten vara oberoende från all annan naturgasverksamhet när det gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande. I förhållande till omsättningen skulle då cirka 60 procent av naturgasmarknaden omfattas av krav på den starkare formen av åtskillnad.

Vår bedömning är att övervägande skäl talar mot att nu införa krav på funktionell åtskillnad för de systemansvariga för distributionssystemet.

8.8 Upprättande av övervakningsplan

Förslag: En ny bestämmelse införs i naturgaslagen som ålägger innehavarna av naturgasledningar att upprätta en övervakningsplan där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende.

Innehavarna av naturgasledningar skall överlämna en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende till den myndighet som regeringen bestämmer. Den årliga rapporten skall offentliggöras.

Närmare föreskrifter om innehållet i övervakningsplanen och om offentliggörandet av den årliga rapporten meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Enligt artikel 9.2 d) och 13.2 d) skall systemansvariga för överförings- respektive distributionssystem upprätta en övervakningsplan där det anges vilka åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende samt se till att planen följs. I planen skall anges vilka specifika skyldigheter de anställda har för att detta mål skall uppfyllas. Det organ som ansvarar för att övervakningsplanen följs skall överlämna en årlig rapport över vilka åtgärder som vidtagits till relevant tillsynsmyndighet. Den årliga rapporten skall dessutom offentliggöras.

Enligt artikel 13.2 får medlemsstaterna, såvitt avser systemansvariga för distributionssystemet, bl.a. besluta att inte införa detta krav på integrerade naturgasföretag som har mindre än 100 000 kunder.

Naturgaslagstiftningen innehåller inga föreskrifter om upprättande, överlämnande eller offentliggörande av sådana planer som avses i artikel 9.2 d) och 13.2 d). Det bör därför införas en skyldighet för innehavare av naturgasledningar att upprätta en sådan plan och att överlämna en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att motverka diskriminerande beteende till berörd tillsynsmyndighet, för Sveriges del Energimyndigheten. För att uppfylla kravet på att den årliga rapporten skall offentliggöras bör det också införas en sådan skyldighet för innehavarna av naturgasledningar.

Syftet med övervakningsplanen är att säkerställa att de systemansvariga för överförings respektive distributionssystemen inser vikten av att de agerar objektivt och icke-diskriminerande, dvs. att de inte otillbörligt gynnar någon aktör på marknaden.

Utredningen föreslår, i avsnitt 8.7, att Sverige skall utnyttja möjligheten till undantag såvitt avser kraven på organisatoriskt oberoende och oberoende vad avser beslutsfattande när det gäller systemansvariga för distributionssystemen.

Undantaget föreslås införas trots att det finns starka skäl som talar emot ett sådant undantag. T.ex. att kravet på åtskillnad mellan konkurrensutsatt verksamhet och sådan verksamhet som bedrivs i monopol är mycket betydelsefullt för marknadens funktionssätt eftersom det är viktigt att innehavarna av naturgasledningar agerar neutralt gentemot alla aktörer på den konkurrensutsatta marknaden. Vidare kan risken för korssubventionering och otillbörligt informationsutbyte öka om samma personer tillåts leda de båda verksamhetsgrenarna inom en och samma koncern och på sikt kan detta leda till en minskad konkurrens på naturgasmarknaden. Ett undantag från bestämmelsen om åtskillnad kan därför i förlängningen kunna innebära att konkurrensförutsättningarna på marknaden inte skulle vara de samma för samtliga företag.

Mot bakgrund av att de systemansvariga för distributionssystem föreslås medges undantag från kravet på organisatoriskt oberoende och oberoende vad avser beslutsfattande kan det antas att det egentligen är dessa företag som främst kommer att behöva arbeta med att säkerställa att de i alla lägen agerar objektivt och icke-diskriminerande. Därför bör även de omfattas av kravet på upprättande av övervakningsplan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen utser bör bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om innehållet i planen och om offentliggörandet av planen.

8.9 Redovisning och revision

Förslag: Naturgaslagens bestämmelser om redovisning kompletteras så att det klart framgår att verksamhet som avser överföring-, distribution- och lagring av naturgas samt verksamhet som bedrivs i anläggning för kondenserad naturgas skall redovisas separat.

Den gällande delegationen till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare bestämmelser om de redovisningskrav som ställs anpassas så att den omfattar samtliga ovan nämnda verksamheter.

Föreskrifterna i förordningen (2000:671) om redovisning och revision av överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning anpassas så att de omfattar det ovan föreslagna redovisningskravet.

En leverantör av naturgas skall fram till den 1 juli 2007 lämna uppgift till tillsynsmyndigheten om hur stor del av försäljningen som sker till berättigade kunder och hur stor del som sker till icke-berättigade kunder. En sådan uppgift skall lämnas senast den 1 augusti varje år och avse leveranser som hänför sig till det räkenskapsår som avslutades den 31 december.

I naturgasmarknadsdirektivets artikel 18.3 finns bestämmelser om hur särredovisningen skall ske i naturgasföretag. Enligt dessa bestämmelser skall naturgasföretag i sin interna bokföring särredovisa verksamhetsgrenarna överföring, distribution, kondenserad naturgas och lagring så som de skulle behöva göra om verksamheterna drevs av separata företag. De skall också redovisa, eventuellt genom en sammanställd redovisning, andra gasverksamheter utan samband med överföring, distribution, kondenserad naturgas och lagring. Fram till den 1 juli 2007 skall de också särredovisa leveranserna till de berättigade kunderna och leveranserna till icke-berättigade kunder. Vid behov skall de upprätta en sammanställd redovisning för annan verksamhet utanför gassektorn. Den interna bokföringen skall omfatta en balansräkning och en resultaträkning för varje verksamhetsgren.

Enligt bestämmelsen i 4 kap. 1 § naturgaslagen skall verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning ekonomiskt redovisas var för sig. Redovisning av överföringstariff som omfattas av samma transporttariff skall ske samlat. Vidare stadgas att regeringen eller den myndighet som regeringen utser får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning.

Som nyss nämnts skall bl.a. överföring och distribution av naturgas, enligt artikel 18.3 i direktivet, redovisas skilda från varandra. Naturgaslagen gör dock ingen åtskillnad mellan dessa två begrepp. I 4 kap 1 § andra stycket föreskrivs att den del av en överföringsverksamhet som omfattas av samma transporttariff skall redovisas samlat, dvs. bedömas som en och samma verksamhet. Därav följer att de delar av en överföringsverksamhet som omfattas

av olika tariffer skall redovisas åtskilt. I prop. 1999/2000:72, s. 196 anfördes att det aldrig förekommer att transporttariffen på en överföringsledning är densamma som tariffen på en distributionsledning, varför överföring och distribution alltid kommer att redovisas åtskilt.

I och med att vi i avsnitt 8.7 föreslår att en juridisk person som bedriver överföring eller distribution av naturgas eller som innehar naturgaslager eller en kondenserade naturgasanläggningar inte får bedriva handel med naturgas kommer all sådan verksamhet i fortsättningen att ske för annans räkning. I avsnitt 8.1 föreslår vi att naturgaslagens tillämpningsområde skall utvidgas till att avse även kondenserad naturgas. För att uppfylla kraven i naturgasmarknadsdirektivet finns det skäl att utvidga och förtydliga bestämmelserna i naturgaslagen så att det klart framgår att verksamhetsgrenarna överföring, distribution, kondenserad naturgas och lagring ekonomiskt skall redovisas separat. Bestämmelser om detta bör därför införas i naturgaslagen. Vidare bör som en följdändring också regeringens bemyndigande i 4 kap. 1 § tredje stycket utvidgas så att även detta omfattar det föreslagna utvidgade redovisningskravet.

Fram till den 1 juli 2007 skall dessutom försäljning av naturgas till berättigade kunder och icke berättigade kunder redovisas separat. Det finns för närvarande inte några redovisningskrav som riktar sig till leverantörer av naturgas. Eftersom kravet är av övergående karaktär bör detta uppgiftslämnande regleras i en övergångsbestämmelse.

Regeringen har med stöd av bemyndigandet i 4 kap. 1 § tredje stycket naturgaslagen i förordningen (2000:671) om redovisning och revision av överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning utfärdat närmare föreskrifter i detta ämne. Föreskrifterna i denna förordning bör också de anpassas så att de omfattar det ovan föreslagna redovisningskravet.

Statens energimyndighet har, med stöd av bemyndigande i förordningen (2000:671) om redovisning och revision av utfärdat närmare föreskrifter om redovisning och revision av överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning, givit ut föreskrifter och allmänna råd om redovisning och revision av verksamhet avseende överföring av naturgas och lagring av naturgas för annans räkning (STEMFS 2001:1). Även dessa föreskrifter bör anpassas så att de omfattar det föreslagna redovisningskravet.

8.10 Tillträde till anläggning för kondenserad naturgas

Förslag: Den som innehar en koncessionspliktig anläggning för kondenserad naturgas är skyldig att på skäliga villkor låta berättigade kunder mata in och ta ut naturgas ur anläggningen.

Skyldighet föreligger inte om anläggningen saknar kapacitet för den begärda inmatningen eller om det annars finns särskilda skäl emot.

Villkoren för tillträde till anläggning för kondenserad naturgas regleras. En bestämmelse införs som anger att tariffer för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighetsnivå skall det beaktas att innehavaren av anläggningen får en skälig avkastning av verksamheten.

Enligt artikel 18 i naturgasmarknadsdirektivet skall medlemsstaterna se till att det införs en ordning för tredje parts tillträde till bl.a. anläggning för kondenserad naturgas som grundas på offentliggjorda tariffer.

Naturgaslagen innehåller inga bestämmelser om anläggningar för kondenserad naturgas. I Sverige finns i dag inte heller några sådana anläggningar, varför vi i princip inte behöver införa bestämmelser om detta i naturgaslagen. I avsnitt 8.1 föreslår vi emellertid att naturgaslagens tillämpningsområde skall avse även kondenserad naturgas. Med hänsyn härtill måste vi då, för att uppfylla kraven i direktivet, införa bestämmelser om tillträde till anläggningar för kondenserad naturgas.

Rätt till tillträde bör dock inte föreligga om det finns särskilda skäl emot. I denna fråga bör främst beaktas om det finns ledig kapacitet i anläggningen. I en sådan situation bör de som redan har avtal om med anläggningens innehavare ha företräde. En innehavare av anläggning för kondenserad naturgas, som ingår i ett företag eller koncern som handlar med naturgas, får inte positivt särbehandla sig själv. Det är således inte tillåtet att t.ex. avvisa kunder med hänvisning till egna framtida behov, men man kan inte kräva att han skall inskränka egen användning för att frigöra kapacitet åt andra.

Det kan vidare var skäligt att vägra tillträde om den kondenserade naturgasen inte uppfyller vissa minimikrav på

kvalitet eller om ett fraktfartyg inte uppfyller tekniska krav och gällande säkerhetskrav.

Det kan även vara skäligt att vägra tillträde till viss motpart, t.ex. om denne inte tidigare följt avtal eller om det kan förväntas att det blir svårt att få betalt. Det kan också i vissa lägen att kräva garantier eller säkerhet för tillträde.

För att säkerställa att villkoren för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas är skäliga och icke-diskriminerande införs en bestämmelse som reglerar tarifferna. Att i detalj utforma reglerna för tariffer har tidigare, såväl i den svenska naturgaslagstiftningen som i den svenska ellagstiftningen, ansetts vara en fråga för företagen. Denna ordning bör även gälla tariffer för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas. I naturgaslagen bör det därför, i likhet med vad som gäller för tariffer för överföring av naturgas, föreskrivas att tarifferna skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vidare bör anges att det vid bedömningen av skäligheten skall beaktas att innehavaren av anläggningen får en rimlig avkastning av verksamheten.

8.11 Offentliggörande av villkor för inmatning och uttag av naturgas i en anläggning för kondenserad naturgas

Förslag: Den som innehar en koncessionspliktig anläggning för kondenserad naturgas skall vara skyldig att offentliggöra sina villkor för inmatning till och uttag från anläggningen.

Närmare föreskrifter om offentliggörande av villkor för inmatning till och uttag av naturgas från en anläggning för kondenserad naturgas får meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Enligt artikel 18.1 i naturgasmarknadsdirektivet skall medlemsstaterna se till att det införs en ordning för tredje parts tillträde till bl.a. anläggningar för kondenserade naturgasanläggningar grundad på offentliggjorda tariffer, som skall gälla för alla berättigade kunder.

I avsnitt 8.10 föreslår vi att det i naturgaslagen införs en ordning för tredjeparts tillträde till anläggningar för kondenserad naturgas. Eftersom naturgaslagen ännu inte har en sådan ordning finns inte

håller någon föreskrift om skyldighet att offentliggöra villkoren för inmatning till och uttag från anläggningar för kondenserad naturgas. Det bör därför införas en sådan skyldighet i naturgaslagen.

Närmare föreskrifter om detta offentliggörande bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

8.12 Tillträde till lager

Förslag: Den som innehar koncessionspliktigt naturgaslager är skyldig att på skäliga villkor låta berättigade kunder mata in och ta ut naturgas i lagret.

Skyldighet föreligger inte om lagret saknar kapacitet för den begärda inmatningen eller om det annars finns särskilda skäl.

En ny definition införs i naturgaslagen som innebär att med naturgaslager avses anläggning för lagring av naturgas eller den del i en överföringsledning som används för lagring av naturgas (line-pack).

Villkoren för tillträde till lager regleras. En bestämmelse införs som anger att tariffer för inmatning till naturgaslager skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighetsnivå skall det beaktas att innehavaren av lagret får en skälig avkastning av verksamheten.

Enligt artikel 19.1 naturgasmarknadsdirektivet får medlemsstaterna, vad gäller organiseringen av tillträdet till naturgaslager inklusive lagring av gas i rörledning välja att organisera tillträdet mellan två olika förfaranden, förhandlat tillträde eller reglerat tillträde.

Naturgas kan lagras dels i en särskild anläggning för lagring av naturgas och dels i en överföringsledning, s.k. line-pack. I bägge fallen träffar innehavaren av naturgas avtal med innehavare av lager respektive överföringsledning om att en viss kapacitet av lagret eller ledningen skall användas för att lagra en viss mängd naturgas.

Naturgaslagen innehåller inga bestämmelser om tillträde till lager. För att uppfylla kraven i direktivet måste sådana bestämmelser införas i den svenska lagstiftningen. För att bestämmelserna skall omfatta både lageranläggningar och lagring i överföringsledningar införs en definition av lager med innebörden

att man med lagring av naturgas avser såväl lagring i en lageranläggning som lagring i en överföringsledning.

Vid avregleringen av el och naturgasmarknaderna har den svenska el- och naturgaslagstiftningen genomgående tillämpat ett reglerat tillträde. Ett reglerat tillträde är också det tillträde som både el- och naturgasmarknadsdirektiven föreskriver i alla andra avseende utom tillträde till lager. Mot denna bakgrund talar övervägande skäl för att även ett förfarande med reglerat tillträde bör väljas såvitt avser tillträde till lager. Det bör därför införas en sådan skyldighet i naturgaslagen.

Rätt till tillträde bör inte föreligga om det finns särskilda skäl emot. I denna fråga bör främst beaktas om det finns ledig kapacitet i lagret. I en sådan situation bör de som redan har avtal om lagring ha företräde. En innehavare av lager som ingår i ett företag eller koncern som handlar med naturgas får inte särbehandla sig själv. Det är således inte tillåtet att t.ex. avvisa kunder med hänvisning till egna framtida behov, men man kan inte kräva att han skall inskränka egen användning för att frigöra kapacitet åt andra.

Det kan också vara skäligt att vägra tillträde till viss motpart, t.ex. om denne inte tidigare följt avtal eller om det kan förväntas att det blir svårt att få betalt. Det kan också i vissa lägen att kräva garantier eller säkerhet för tillträde.

För att säkerställa att villkoren för inmatning till naturgaslager är skäliga och icke-diskriminerande införs en bestämmelse som reglerar tarifferna. Att i detalj utforma reglerna för tariffen har tidigare, såväl i den svenska naturgaslagstiftningen som i den svenska ellagstiftningen, ansetts vara en fråga för företagen. Denna ordning bör även gälla tariffen för inmatning till naturgaslager. I naturgaslagen bör det därför, i likhet med vad som gäller för tariffen för överföring av naturgas, föreskrivas att tarifferna skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vidare bör anges att det vid bedömningen av skäligheten skall beaktas att innehavaren av anläggningen får en rimlig avkastning av verksamheten.

8.13 Offentliggörande av villkor för lagring av naturgas

Förslag: Den som innehar koncessionspliktigt naturgaslager skall vara skyldig att offentliggöra sina villkor för lagring.

Närmare föreskrifter om offentliggörande av villkor för lagring av naturgas får meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Naturgasmarknadsdirektivet ger medlemsstaterna möjlighet att välja att organisera tillträdet till naturgaslager mellan två olika förfaranden, förhandlat tillträde eller reglerat tillträde. Eftersom det inte finns någon skyldighet för medlemsstaterna att ha ett reglerat tillträde finns inte heller något krav på att innehavare av naturgaslager skall vara skyldig att offentliggöra villkoren för lagring av naturgas.

Vi föreslår i avsnitt 8.12 att det i naturgaslagstiftningen skall införas en ordning med reglerat tillträde till lager. Det finns därmed skäl att överväga om det även skall införas en skyldighet för innehavare av naturgas att offentliggöra villkoren för lagring av naturgas. I den svenska naturgaslagstiftningen finns i dag en skyldighet att offentliggöra villkor för transport av naturgas. Vi föreslår nu, efter krav i naturgasmarknadsdirektivet, att det även skall införas krav på offentliggörande av regler och villkor för balansering av naturgassystemet och villkoren för inmatning till och uttag från anläggningar för kondenserad naturgas. Det framstår mot denna bakgrund naturligt att också införa krav på skyldighet att offentliggöra villkor för lagring av naturgas.

Närmare föreskrifter om detta offentliggörande bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

8.14 Undantag för större naturgasinfrastrukturprojekt

Förslag: Vid investeringar i större nya naturgasinfrastrukturprojekt, inklusive väsentliga kapacitetsökningar i befintliga infrastrukturer, skall det vara möjligt att ansöka om undantag från bestämmelserna i 3 kap. 1, 4-5 och 8-9 §§, 4 kap. 3-4 §§ samt 6-7 kap. naturgaslagen.

Frågan om undantag prövas av regeringen, men det är lämpligt att en annan myndighet än regeringen bereder ärendet. Regeringen

bör därför utse lämplig myndighet att bereda ärendet. Efter avslutad handläggning överlämnar myndigheten, med ett eget yttrande, ärendet till regeringen för beslut.

Beslut om undantag skall omedelbart anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission, som har befogenhet att begära att regeringen ändrar eller återkallar ett beviljat undantag. Beslut om undantag bör därför villkoras av att detta inte ändras av Europeiska gemenskapernas kommission.

Enligt bestämmelserna i artikel 22.1 och 2 får väsentliga kapacitetsökningar, i befintliga infrastrukturer och större nya naturgasinfrastrukturprojekt, t.ex. sammanlänkningsprojekt mellan medlemsstater, anläggning för kondenserad naturgas eller naturgaslager, på begäran undantas från bestämmelserna i artikel 18 (tillträde för tredje part till överförings- och distributionssystem samt anläggning för kondenserad naturgas) artikel 19 (tillträde till naturgaslager) artikel 20 (tillträde till tidigare led i rörledningsnätet) och artikel 25.2, 25.3 och 25.4 (tillsynsmyndigheternas uppgifter och befogenheter).

Av naturgasmarknadsdirektivet framgår att ovan angivna undantag får beviljas om följande villkor är uppfyllda:

- Investeringen måste stärka konkurrensen vad gäller gasförsörjning och försörjningstrygghet.
- Den risknivå som är förenad med investeringen är sådan att investeringen inte skulle bli av om undantag inte beviljades.
- Infrastrukturen måste ägas av en fysisk eller juridisk person som åtminstone vad avser juridisk form är skild från de systemansvariga inom vilkas system infrastrukturen kommer att byggas upp.
- Avgifter tas ut av användare av denna infrastruktur.
- Undantaget kommer inte att skada konkurrensen eller en effektivt fungerande inre marknad för gas eller hindra det reglerade system till vilken infrastrukturen är kopplad från att fungera effektivt.

Av artikel 22.3 framgår att tillsynsmyndigheten, från fall till fall, får besluta om ett undantag. Medlemsstaterna kan också införa ett system för beslut om undantag som innebär att tillsynsmyndigheten överlämnar ett yttrande i frågan till den behöriga myndigheten (t.ex. regeringen) som sedan fattar det

formella beslutet. I ett sådant fall skall tillsynsmyndighetens yttrande offentliggöras tillsammans med beslutet.

I samband med att ett beslut om undantag fattas skall också ställning tas till om undantaget skall gälla hela eller delar av den nya infrastrukturen, respektive den väsentligt utökade befintliga infrastrukturen. Hänsyn skall också tas till om undantaget skall förenas med villkor samt regler eller mekanismer för hantering av tilldelning av befintlig kapacitet, under förutsättning att dessa villkor eller regler inte hindrar genomförandet av långsiktiga kontrakt.

Enligt direktivets bestämmelser i artikel 22.4 skall ett beslut om undantag omedelbart anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission. Senast två månader efter mottagandet av en anmälan får kommissionen kräva att den berörda tillsynsmyndigheten eller medlemsstaten ändrar eller återkallar beslutet att bevilja ett undantag. Denna tid kan förlängas med ytterligare en månad under vilken kommissionen inskaffar ytterligare upplysningar.

Stora nya investeringar i naturgasinfrastruktur riskerar att inte bli lönsamma på en helt konkurrensutsatt marknad. För att uppmuntra att sådana nya investeringar ändå kommer till stånd innehåller naturgasmarknadsdirektivet ett undantag från reglerna om marknadsöppning i den infrastruktur som omfattas av investeringen. För att inte förhindra nya investeringar i det svenska naturgassystemet är det väsentligt att denna möjlighet finns. Bestämmelser om detta bör därför införas i naturgaslagstiftningen.

Av bestämmelserna i direktivet framgår att ett undantag endast får beviljas om en rad villkor är uppfyllda och att ställning skall tas till om beslutet skall innehålla villkor. Att i detalj ange samtliga förutsättningar för när undantag kan beviljas och vilka villkor som kan föreskrivas bör lämpligen ske i förordning eller i myndighets föreskrift. I naturgaslagen bör därför anges att det finns möjlighet att ansöka om undantag för större naturgasinfrastrukturprojekt. I naturgaslagen bör vidare föreskrivas att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om närmare villkor för när undantag får beviljas och om vilka villkor ett beslut om undantag får innehålla.

I likhet med vad som gäller för beviljande av koncession för naturgasledning och naturgaslager, och som vi föreslår också för anläggning för kondenserad naturgas, bör regeringen pröva frågan om undantag. Även beträffande fråga om undantag får det anses lämpligt att en annan myndighet än regeringen bereder ärendet.

Regeringen bör därför utse lämplig myndighet att bereda ett sådant ärende. Efter avslutad handläggning bör myndigheten överlämna ärendet till regeringen för beslut.

8.15 Berättigade kunder

Förslag: Från och med den 1 juli 2004 skall samtliga icke-hushållskunder vara berättigade kunder och från och med den 1 juli 2007 skall samtliga kunder vara berättigade.

Från och med den 1 juli 2004 måste samtliga icke-hushållskunder vara berättigade kunder enligt naturgasmarknadsdirektivet. Med icke-hushållskunder avses kunder som köper naturgas som inte är avsedd för egen hushållsförbrukning. Bestämmelsen i 1 kap 5 § naturgaslagen bör därför ändras så att definitionen av berättigade kunder ändras till att avse samtliga icke-hushållskunder från och med den 1 juli 2004.

Regeringen har i prop. 2001/02:143, s. 83, bl.a. anfört att om Sverige öppnar sin naturgasmarknad tidigare än vad som krävs enligt naturgasmarknadsdirektivet, medan andra länder i vår närhet inte gör det, innebär det konkurrensfördelar för företag i de andra länderna och konkurrensnackdelar för svenska företag. Vidare har innehavaren av stamledningen, genom olika avtal, en monopolliknande situation både vad gäller inköp av gas i Danmark och vad gäller transporten av gas genom det danska nätet. Avtalen löper ut 2003, 2006 respektive 2010. Innehavaren av stamledningen är också distributör på den svenska naturgasmarknaden och har på grund av den nyss beskrivna situationen en starkare ställning än övriga distributörer. Så länge denna situation består leder en snabbare öppning av naturgasmarknaden, än vad som krävs enligt direktivet, till att marknadsställningen för innehavaren av stamledningen ytterligare stärks. Många distributionsföretag är bundna av take or pay kontrakt. Många av dessa kontrakt löper ut under perioden 2000–2005. Om marknaden öppnas tidigare än vad som krävs enligt naturgasmarknadsdirektivet medför det konkurrensnackdel för de företag som är bundna av take or pay kontrakt. Regeringen bedömde att de omständigheter som talade emot en marknadsöppning vägde så tungt att någon tidigare

marknadsöppning än vad som krävdes enligt naturgasmarknadsdirektivet inte borde genomföras.

Några grundläggande ändringar av den analys som föregick regeringens ställningstagande att inte öppna naturgasmarknaden tidigare än vad som krävs enligt naturgasmarknadsdirektivet har inte framkommit. Med hänsyn härtill bör marknaden öppnas för samtliga kunder den 1 juli 2007.

8.16 Tillsyn

8.16.1 Tillsyn över överföringstariffer

Förslag: En ny bestämmelse införs i naturgaslagen som innebär att innehavarna av naturgasledning vid utformning av överföringstariffer, utom engångsavgift för anslutning, särskilt skall beakta antalet anslutna kunder, kundernas geografiska läge, mängden överförd energi och abonnerad effekt, kostnaderna för överliggande nät, leveranssäkerhet och trycket i ledningarna.

I naturgaslagen införs en ny ordning som innebär att tillsynsmyndigheten skall fatta beslut varigenom företagens metoder för bestämmande av överföringstariffer godkänns innan tarifferna får träda i kraft. Tillsynsmyndighetens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Tillämpningen av den nya ordningen förutsätter att en innehavare av naturgasledning skall lämna in en ansökan om att få metoderna för bestämmande av överföringstariffer godkända. En sådan ansökan skall lämnas in senast tre månader innan tarifferna får träda i kraft. I ett beslut om godkännande av metoder för tariffättning skall anges under vilken tid beslutet skall gälla. Ett sådant beslut får gälla i högst två år.

För att undvika att ett företag inte får ett beslut om metoder inom rimlig tid införs en tidsfrist för tillsynsmyndigheten. Tidsfristen för denna prövning skall vara tre månader från det att en begäran om prövning kommer in till myndigheten.

Har tillsynsmyndigheten inte fattat ett beslut inom den ovan angivna tidsfristen skall företagets metoder anses vara godkända. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från det att tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpt ut.

8.16.1.1 Bakgrund

I naturgasmarknadsdirektivets artikel 25.2 anges att tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att fastställa eller godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät, inklusive överförings- och distributionstariffer och för tillhandahållande av balanstjänster.

Direktivets bestämmelser om tillsyn av överföringstariffer ger därför medlemsstaterna en möjlighet att välja mellan två olika tillsynssystem. Medlemsstaterna kan antingen välja ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner tarifferna i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa tarifferna.

Den nu gällande ordningen i Sverige bygger på en fri prissättning, där naturgasföretagen själva sätter sina tariffer, efter vissa i naturgaslagen generellt angivna riktlinjer. Varken tarifferna eller de metoder som används för att beräkna tarifferna fastställs således av tillsynsmyndigheten i förväg. Tillsynsmyndigheten har däremot en möjlighet, men inte skyldighet, att pröva tarifferna i efterhand. Om myndigheten vid denna prövning finner att tarifferna inte är skäliga har myndigheten befogenhet att förelägga företaget att ändra tarifferna.

Med hänsyn till att tillsynsmyndigheten i Sverige varken godkänner tarifferna eller de metoder som använts för att beräkna tarifferna innan dessa träder i kraft står det klart att den svenska naturgaslagstiftningen nu måste ändras för att uppfylla direktivets krav i denna del. Denna ändring kan, som ovan angivits ske genom att vi antingen väljer ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner tarifferna i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa tarifferna. Innan denna fråga närmare behandlas finns anledning att ge en kort bakgrund till varför dagens tillsynsmodell tillämpas.

Innan naturgaslagen trädde i kraft reglerades frågor om koncession m.m. för naturgasledningar i rörledningslagen (1978:160). Enligt bestämmelserna i rörledningslagen var en koncessionshavare bl.a. skyldig att mot ersättning ombesörja transport genom ledningen åt annan, om det kunde ske utan väsentligt förfång för koncessionshavaren. Någon bestämmelse om

tillsyn av naturgaspriset – som för samtliga kunder omfattade både kostnader för överföring och kostnader för själva naturgasen - fanns inte. Inte heller fanns det några bestämmelser om tillsyn över priset för transport åt annan.

I prop. 1999/2000:72, s. 64, som låg till grund för införandet av naturgaslagen, anförde regeringen bl.a. följande såvitt avser tillsyn över efterlevnaden av naturgaslagen. Det är viktigt att naturgaslagens regler och de föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av denna följs. Tillsynen skall även omfatta kontroll av skäligheten av villkoren för transport av naturgas för annans räkning samt för anslutning till naturgasledningar. Tillsynen skall vidare innefatta granskning av överförings-, distributions och lagringsföretagens årsrapporter och revisorsintyg. För att åstadkomma rättelse av felaktiga beteenden bör myndigheten ha befogenhet att meddela förelägganden.

Frågan om tillsyn analyserades inte heller närmare av Värme- och gasmarknadsutredningen i det betänkande – *Handel med gas i konkurrens* (SOU 1999:115) - som föregick regeringens ovan nämnda proposition.

Valet av tillsynsmodell, dvs. en modell med fri prissättning där naturgasföretagen själva sätter sina tariffer och där tillsynsmyndigheten kan pröva tarifferna i efterhand synes, utan någon djupare analys, ha valts efter förebild i ellagstiftningen.

I ellagstiftningen har prisregleringen av elnätsverksamhet – och tidigare även elpriset – av tradition skett genom kontroll i efterhand. Denna modell infördes redan 1939. I samband med avregleringen av elmarknaden den 1 januari 1996 behölls den svenska traditionen med fri prissättning, där nätföretagen själva sätter sina tariffer efter vissa generella riktlinjer, med möjlighet till prövning av dessa i efterhand.

Orsaken till att en reglering i efterhand behölls var bland annat att det var en väl inarbetad modell. Ett tiotal ärenden per år blev vanligen föremål för prisreglering. Modellen passade också väl den svenska rättstraditionen. Vidare fanns vid tiden för avregleringen, liksom fallet även i dag, ett stort antal nätföretag med ett ännu större antal nätkoncessioner. Såväl den gällande strukturen som praktiska skäl talade således för att behålla modellen.

Elnätsutredningen konstaterade i sitt delbetänkande – *Elnätsföretag, regler och tillsyn* (SOU 2000:90) – att det som talade för att behålla den gällande tillsynsmodellen var att denna var djupt förankrad och allmänt accepterad i det svenska samhället.

Regleringen ger också företagen stor frihet att efter sina individuella förutsättningar bestämma hur de skall bedriva verksamheten, vilket på sikt borde gynna kunderna. Mot att behålla regleringen talade att varken företagen eller elanvändarna i förväg kan veta om nättarifferna bedöms som skäliga eller ej. Regleringen kan därför kritiseras för att inte ge tydliga spelregler. Sammantaget bedömde Elnätsutredningen att nackdelarna med andra modeller var sådana att det inte var motiverat att byta den tillsynsmodell som tillämpas i Sverige.

Av intresse är också att Statskontoret i sin rapport - Effektivare tillsyn över energimarknaderna (2003:27), s. 79 f. – i denna fråga har anfört bl.a. följande. I Sverige borde man överväga att införa tariffreglering som sker i förväg ("ex ante"). Det som borde vara avgörande vid val av metod för att fastställa nättariffer är hur den påverkar kvaliteten och effektiviteten i tillsynen. I dessa avseenden är ex ante-reglering att föredra, eftersom den ger större förutsägbarhet och kräver kortare tid för att slutgiltigt fastställa tarifferna. Visserligen är tariffreglering som sker i förväg normalt mer resurskrävande, men erfarenheter från Norge talar för att det inte behöver bli mycket kostsammare än dagens svenska ex post-reglering.

8.16.1.2 Tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner överföringstarifferna i förväg

Redan i dag har de flesta av EU:s medlemsstater ett system där tarifferna fastställs eller godkänns i förväg. Endast i Sverige och Finland har man valt ett system där tillsynen sker i efterhand. I Tyskland finns ännu ingen särskilt utpekad tillsynsmyndighet. Där sker i stället övervakningen av naturgasmarknaden (och även elmarknaden) med stöd av konkurrenslagstiftningen.

En anledning till att välja en modell där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner överföringstarifferna i förväg är därför att detta skulle leda till en ökad europeisk harmonisering av tariff-tillsynen. Ett val av en sådan modell ligger också i linje med huvudregeln i naturgasmarknadsdirektivet.

En stor fördel med att fastställa eller godkänna överföringstarifferna i förväg är att varken företagen eller användarna av naturgas annars kan veta om de aktuella tarifferna bedöms som skäliga eller ej. Ex-ante regleringen är snabbare än

efterhandstillsynen. Det skapas därför i ett tidigare skede en förutsägbarhet för både innehavarna av naturgasledningar och deras kunder. Dessa fördelar har också poängterats av såväl Elnätsutredningen som Statskontoret, vilket angivits ovan.

Nackdelen med en modell där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner överföringstarifferna i förväg är, bortsett från att den inarbetade formen av efterhandstillsyn sägs ha vunnit allmän acceptans i det svenska samhället, att den behöver en större resursinsats hos tillsynsmyndigheten. Enligt Statskontoret bör dock en sådan reglering inte bli mycket kostsammare än dagens reglering. Argumentet om ökad arbetsinsats gör sig inte heller lika starkt gällande på naturgasmarknaden, där sju företag bedriver överföring av naturgas, som på elmarknaden där det finns ett betydligt större antal nätföretag. Det får emellertid anses högst tveksamt om det är praktiskt möjligt att byta tillsynsmodell redan till den 1 juli 2004 då naturgasmarknadsdirektivet senast skall vara införlivat i svensk rätt. I utredningen har också framkommit att varken Energimyndigheten eller naturgasbranschen anser att Sverige nu bör införa en modell där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner överföringstarifferna i förväg.

Sammantaget bedömer vi att nackdelarna med en modell där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner överföringstarifferna i förväg trots allt är sådana att det inte nu kan anses motiverat att byta ut den modell som tillämpas i Sverige där tillsynen sker i efterhand. Den nuvarande modellen bör därför i huvudsak kvarstå. För att uppfylla direktivets krav måste dock införas ett system, där de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa tarifferna, fastställs eller godkänns i förväg. Hur detta tillsynssystem skall utformas behandlas i nästa avsnitt.

8.16.1.3 Tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner i förväg metoderna som innehavare av naturgasledning använder för att beräkna eller fastställa tarifferna

Naturgasmarknadsdirektivet ger, som ovan angivits, medlemsstaterna möjlighet att välja ett system där man endast fastställer eller godkänner de metoder som företagen baserar sina överföringstariffer på. En sådan metod kan förenas med den nu gällande tillsynsmodellen. Detta innebär att såväl metoderna för

tariffsättning som själva efterhandstillsynen kan baseras på de befintliga reglerna i naturgaslagen.

Enligt 3 kap. 6 § naturgaslagen skall transporttariffer vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att ledningshavaren får en rimlig avkastning av verksamheten. Vidare skall transporttariffer utformas så, att den avgift ett naturgasföretag eller en berättigad kund betalar för transporten till sin anslutningspunkt innefattar avgift för transporten i samtliga naturgasledningar, genom vilken transporten sker.

Bestämmelserna i 3 kap. 6 § är som tidigare angivits allmänt hållna och de ger därför inte någon egentlig vägledning i frågan om vilken metod företagen skall använda vid sin tariffsättningen. För att införa ett system där man endast fastställer eller godkänner de metoder som företagen baserar sina överföringstariffer på bör regelverket i naturgaslagen kompletteras. Frågan uppkommer då hur en sådan tillsynsmodell skall utformas och regleras.

I huvudsak kan vi se två tänkbara alternativ. Det första alternativet är att det direkt i lagstiftningen anges mer eller mindre detaljerade parametrar för hur företagen skall utforma sina tariffer. Det andra alternativet är att det införs bestämmelser om att tillsynsmyndigheten i särskilda beslut skall fastställa eller godkänna de enskilda företagens sätt att beräkna överföringstarifferna.

Det finns både för- och nackdelar med de båda alternativen. Fördelarna med att ange metodens parametrar direkt i lagstiftningen är dels att tillsynsmyndighetens arbetsbörda, åtminstone initialt, inte ökar i nämnvärd omfattning i förhållande till dagens läge och dels att ett antal domstolsprocesser kan undvikas. I ett system där tillsynsmyndigheten först fattar ett beslut om tariffmetoderna måste dessa av rättsäkerhetsskäl kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. När det sedan är dags att pröva frågan om tariffnivån genom tillsyn är det risk för att frågan om tariffmetoderna ännu inte vunnit laga kraft. Ett sådant läge kan därför medföra en osäkerhet för såväl innehavarna av naturgasledningar som tillsynsmyndigheten. Vidare kan ett sådant system komma att öka antalet mål i domstolarna eftersom det kommer att finnas två olika beslut i tariffrågan som kan komma att bli föremål för domstolsprövning, metodbeslut och tillsynsbeslut. Det bör också nämnas att det för närvarande inte heller finns någon utvecklad praxis i frågan om vad som är en skälig och sakligt

grundad tariff, vilket ökar svårigheterna att fastställa ett metodbeslut.

Man kan å andra sidan anföra att en ordning där metoden anges i lagstiftningen inte står i överensstämmelse med direktivet eftersom det i artikel 25.2 a anges att tillsynsmyndigheterna skall godkänna eller fastställa metoderna. I direktivet sägs dock inget om hur detta skall ske. Ett av syftena med direktivet är att säkerställa att tillsynsmyndigheterna är självständiga och oberoende. Å andra sidan framgår det också i artikel 25.3 att medlemsstaterna får föreskriva att tillsynsmyndigheterna skall underställa det relevanta organet i medlemsstaten tariffer eller metoderna för formellt beslut. I direktivet accepteras således en ordning där ett annat organ, t.ex. regeringen, ges möjlighet att anta eller förkasta de förslag på tariff eller metodfastställelse som lagts fram av en tillsynsmyndighet. Mot denna bakgrund kan därför en ordning där riksdagen genom lag anger hur överföringstariffer skall vara utformade inte anses strida mot direktivet.

Frågan uppkommer då hur en reglering av metoden närmare skall utformas. Det gäller dels hur detaljerad en sådan reglering skall vara och dels om metoden skall införas i naturgaslagen eller om det skall delegeras till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att närmare föreskriva om hur metoden skall utformas.

När det först gäller frågan om detaljeringsnivån framstår en alltför detaljerad reglering av metoden svår att genomföra, vare sig den sker i lag, förordning eller myndighets föreskrift. Detta eftersom den nu gällande tillsynsmodellen, vars ramverk regleras genom 3 kap. 6 § naturgaslagen, ännu inte fastställts i rättspraxis. En alltför detaljerad metod reglerad i bindande författning skulle också kunna innebära att det i praktiken blir omöjligt att få stora delar av ett efterföljande tillsynsbeslut gällande skälig tariff prövat i sak. Detta eftersom många av de parametrar som hänsyn skall tas till då redan skulle finnas angivna i metoden. Dessa delar måste också direkt eller indirekt beaktas i tillsynsbeslutet, men skulle inte kunna prövas i sak eftersom de regleras i författning. Det finns därför starka skäl för att reglera metoden i mer övergripande termer om man väljer denna tillsynsmetod. Tillsynsmodellen bör således innebära att man i lag anger metoderna för hur tarifferna skall utformas.

Vi har tidigare, när det gäller ellagstiftningen, i avsnitt 3.4.2 funnit det vara mest lämpligt att de övergripande

metodparametrarna regleras direkt i ellagen och att tillsynsmyndigheten varken skall godkänna tarifferna i förväg eller fatta metodbeslut. I detta sammanhang bör emellertid beaktas att förutsättningarna är väsentligt skilda på elmarknaden och naturgasmarknaden. Elmarknaden är utvecklad och elnätet är i stort färdigutbyggt i Sverige vilket inte är fallet när det gäller systemet för naturgas. Vidare finns det ett stort antal nätföretag på elmarknaden medan det endast finns sju företag som innehar naturgasledningar.

De nackdelar som framförts när det gäller frågan om tillsynsmyndigheten skall fatta ett metodbeslut gör sig mot den ovan angivna bakgrunden inte lika starkt gällande på naturgasmarknaden. Vi finner därför att det bör kunna införas en ordning i naturgaslagstiftningen där tillsynsmyndigheten skall fatta beslut, varigenom företagets metoder godkänns innan dessa får träda i kraft.

Av rättsäkerhetsskäl bör ett sådant beslut kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

En förutsättning för att tillsynsmyndigheten skall kunna fatta beslut om godkännande av företagets metoder för tariffsättning är att dessa måste lämna in en ansökan om godkännande till tillsynsmyndigheten. Ett sådant krav bör därför införas i naturgaslagen. För att säkerställa att tillsynsmyndigheten får rimlig tid att pröva en ansökan skall en sådan ges in senast tre månader innan tarifferna får träda i kraft.

Det är även viktigt att säkerställa att ett beslut om godkännande av metoderna för tariffsättningen inte gäller tills vidare. I ett beslut om godkännande skall därför anges under vilken tid beslutet gäller. Ett beslut bör dock inte få gälla under längre tid än två år. Ett företag kommer därför att vara tvunget att ge in en ny ansökan om godkännande av metoder för tariffsättning senast tre månader innan det tidigare beslutet upphör att gälla. För det fall att någon ansökan om förnyat godkännande inte kommer in till tillsynsmyndigheten inom den stadgade tiden har myndigheten möjlighet att, med stöd av bestämmelserna i 10 kap. 1 och 3 §§ naturgaslagen, meddela företaget ett föreläggande om att ge in en ansökan. Ett sådant föreläggande får enligt 10 kap. 3 § samma lag förenas med vite.

I syfte att säkerställa att samtliga innehavare av naturgasledningar ger in en ansökan om godkännande av metoder efter det att bestämmelserna om detta träder i kraft bör det införas

en övergångsbestämmelse i naturgaslagen. Denna bör ange att tillsynsmyndigheten efter ikraftträdandet av lagen skall godkänna innehavarna av naturgasledningars metoder för tariffsättning. Innehavarna av naturgasledningar skall inkomma med en ansökan om godkännande av metoderna för tariffsättning senast inom två månader efter ikraftträdandet av lagen. Om tillsynsmyndigheten inte inom sex månader därefter har fattat beslut i metodfrågan skall metoderna anses godkända i enlighet med ansökan och gälla i två år från utgången av tillsynsmyndighetens tidsfrist för prövning i övergångsbestämmelsen. Fram till det att en ansökan har godkänts gäller de tidigare tarifferna.

För att undvika att ett företag inte får ett beslut inom rimlig tid bör en tidsfrist för tillsynsmyndighetens prövning införas. Denna tidsfrist bör lämpligen bestämmas till tre månader från det att en fullständig begäran om prövning kommit in till tillsynsmyndigheten. För det fall att tillsynsmyndigheten inte fattat något beslut inom den angivna tiden skall företagets metoder för tariffsättning anses vara godkända. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från det att tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpt ut.

Oavsett om man väljer ett förfarande som innebär att tillsynsmyndigheten skall fatta ett beslut varigenom ett företags metoder godkänns innan dessa får träda i kraft eller om man väljer att reglera metoden i lagstiftningen bör naturgaslagens bestämmelse i 3 kap. 6 § kompletteras. Detta eftersom denna bestämmelse är mycket allmänt hållen och inte i sig ger någon större vägledning i frågan om vilken metod eller hur överföringstarifferna skall sättas. Denna komplettering bör ske genom att det införs en ny bestämmelse i naturgaslagen som anger vad som främst bör beaktas vid utformande av överföringstarifferna.

På samma sätt som i ellagstiftningen kan dessa faktorer främst sägas vara antalet anslutna kunder, kundernas geografiska läge, mängden överförd energi, abonnerad effekt, kostnaderna för överliggande nät och leveranssäkerhet. I naturgaslagstiftningen bör man härutöver också ta hänsyn till kvalitén på trycket i naturgasledningarna.

De ovan angivna övergripande kriterierna skall inte ses som uttömmande uppräkningslista av alla de faktorer som kan ligga till grund för tariffsättning. Tvärtom måste dessutom, vid utformningen av ett företags överföringstariffer, sådana faktorer som är relevanta för

just det aktuella företaget (subjektiva faktorer) och andra relevanta faktorer som nätföretaget inte kan påverka (objektiva faktorer) beaktas.

Utredningen vill slutligen framhålla att det här föreslagna förfarandet, där tillsynsmyndigheten fattar beslut om företagets metoder för tariffsättning, efter ett antal års tillämpning bör kunna ersättas med en reglering där myndigheten i stället beslutar om överföringstarifferna i förväg. Genom tillämpningen av metodregleringen bör myndigheten och företagen tillsammans skapa en praxis som kan ligga till grund för direkta beslut om överföringstarifferna. Som framhållits ovan skulle detta kunna skapa en bättre förutsägbarhet både för innehavarna av naturgasledningar och deras kunder.

8.16.2 Tillsyn över anslutningsavgifter

Förslag: En ny bestämmelse införs i naturgaslagen som innebär att innehavare av naturgasledning, vid utformandet av engångsavgift för anslutning, särskilt skall beakta var en anslutning är belägen och vilken effekt anslutningen avser.

I naturgasmarknadsdirektivets artikel 25.2 anges att tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att fastställa eller godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät, inklusive överförings- och distributionstariffer och för tillhandahållande av balanstjänster.

Direktivets bestämmelser om tillsyn av anslutningsavgifter ger därför medlemsstaterna en möjlighet att välja mellan två olika tillsynssystem. Medlemsstaterna kan antingen välja ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner anslutningsavgifterna i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa anslutningsavgifterna.

Den nu gällande ordningen i Sverige bygger på en fri prissättning, där naturgasföretagen själva sätter sina anslutningsavgifter, efter vissa i naturgaslagen generellt angivna riktlinjer. Varken avgifterna eller de metoder som används för att

beräkna avgifterna fastställs således av tillsynsmyndigheten i förväg. Tillsynsmyndigheten har däremot en möjlighet, men inte skyldighet, att pröva avgifterna i efterhand. Om myndigheten vid denna prövning finner att avgifterna inte är skäligen har myndigheten befogenhet att förelägga företaget att ändra avgifterna.

Med hänsyn till att tillsynsmyndigheten i Sverige varken godkänner anslutningsavgifterna eller de metoder som använts för att beräkna avgifterna innan dessa träder i kraft står det klart att den svenska naturgaslagstiftningen nu måste ändras för att uppfylla direktivets krav i denna del. Denna ändring kan, som ovan angivits ske genom att vi antingen väljer ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner anslutningsavgifterna i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa avgifterna.

Avgifter och övriga villkor för anslutning till en naturgasledning skall, enligt 3 kap. 6 §, vara skäligen och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en avgifts skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning.

Bestämmelserna i 3 kap. 6 § är som framgår ovan allmänt hållna och de ger inte någon egentlig vägledning i frågan om vilken metod företagen skall använda när de bestämmer anslutningsavgiften till en enskild kund. För att införa ett system där man endast fastställer eller godkänner de metoder som företagen baserar sina anslutningsavgifter på bör regelverket i naturgaslagen kompletteras. Frågan uppkommer då hur en sådan tillsynsmodell skall utformas och regleras.

När det gäller anslutningsavgifterna är en avgörande skillnad mellan sådana avgifter och företagens överföringstariffer att anslutningsavgifterna är kundspecifika. Att så är fallet bör dock inte hindra att anslutningsavgifterna beräknas efter vissa schabloner.

Eftersom anslutningsavgifterna är beroende av var kunden är belägen i förhållande till befintliga naturgasledningar kan inte ett system där tillsynsmyndigheten i förväg fastställer eller godkänner anslutningsavgifterna vara lämpligt. På samma grund kan inte heller ett system där tillsynsmyndigheten genom beslut i förväg fattar beslut varigenom företagens metoder godkänns anses lämpligt.

Den metod som då återstår är att det direkt i lagstiftningen anges mer eller mindre detaljerade parametrar för hur företagen skall

utforma sina anslutningsavgifter. På samma grund som angivits ovan, avseende överföringstariffer, talar starka skäl för att reglera metoden i mer övergripande termer vid val av denna tillsynsmetod. En sådan tillsynsmodell bör därför innebära att man i lag anger hur metoderna för hur tarifferna skall utformas.

Eftersom naturgaslagens bestämmelse i 3 kap. 5 § är allmänt hållen och i sig inte ger någon egentlig vägledning i frågan om efter vilken metod eller hur anslutningsavgifterna skall bestämmas bör denna regel kompletteras. Denna komplettering bör ske genom att det införs en ny bestämmelse i naturgaslagen som anger vad som främst bör beaktas vid utformande av anslutningsavgifterna.

De viktigaste faktorerna att ta hänsyn till när kostnaderna för en anslutning skall beräknas är dels var själva anslutningspunkten är belägen i förhållande till befintlig naturgasledning och dels på vilken effekt anslutningen skall ske. Med hänsyn till detta bör därför naturgaslagen kompletteras med en bestämmelse som anger att innehavare av naturgasledning vid utformande av anslutningsavgift särskilt skall beakta var en anslutning är belägen och på vilken effekt anslutningen avser.

8.16.3 Tillsyn över villkoren för avtal om balanstjänst

Förslag: I naturgaslagen införs en ny ordning som innebär att tillsynsmyndigheten skall fatta beslut varigenom villkoren för tillhandahållande av balanstjänst godkänns innan de får träda i kraft. Tillsynsmyndighetens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Tillämpningen av den nya ordningen förutsätter att den som har systemansvaret skall lämna in en ansökan om att få villkoren för tillhandahållande av balanstjänst godkända. En sådan ansökan skall lämnas in senast tre månader innan villkoren får träda i kraft. I ett beslut om godkännande av villkoren skall anges under vilken tid beslutet skall gälla. Ett sådant beslut får gälla i högst två år.

För att undvika att ett företag inte får ett beslut om sina villkor prövade inom rimlig tid införs en tidsfrist för tillsynsmyndigheten. Tidsfristen för prövningen bör vara två månader från det att en begäran om prövning kommer in till myndigheten.

Har tillsynsmyndigheten inte fattat ett beslut inom den ovan angivna tidsfristen skall företagets metoder anses vara godkända.

Ett sådant godkännande skall gälla i två år från det att tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpt ut.

I naturgasmarknadsdirektivets artikel 25.2 anges att tillsynsmyndigheten, innan dessa träder i kraft, skall ansvara för att fastställa eller godkänna metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren för anslutning och tillträde till nationella nät, inklusive överförings- och distributionstariffer och för tillhandahållande av balanstjänster.

Direktivets bestämmelser om tillsyn av villkor för tillhandahållande av balanstjänster ger därför medlemsstaterna en möjlighet att välja mellan två olika tillsynssystem. Medlemsstaterna kan antingen välja ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner villkoren i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som företaget använder för att beräkna eller fastställa villkoren.

Naturgaslagen innehåller idag inga bestämmelser om balanstjänster/balansansvar. För att överhuvudtaget kunna uppfylla kraven i direktivet om balanstjänster/balansansvar föreslås därför i avsnitt 8.4 att bestämmelser om detta införs i naturgaslagen.

Förslaget innebär i huvudsak att regeringen skall bemyndigas att utse det organ som skall ha det övergripande ansvaret för att balansen kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas i naturgassystemet. Vidare anges att villkoren för tillhandahållande av balanstjänst skall vara skäligen och utformade på sakliga grunder och att det i varje naturgasanvändares uttagpunkt skall det finnas en balansansvarig. Ansvaret för att så är fallet skall åvila den aktuella naturgasleverantören. Ett åtagande om balansansvar skall göras genom avtal med det organ som har det övergripande ansvaret för att balans inom hela eller delar av naturgassystemet kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas.

Med hänsyn till att tillsynsmyndigheten i Sverige varken godkänner villkoren för tillhandahållande av balanstjänster eller de metoder som använts för att fastställa villkoren står det klart att den svenska naturgaslagstiftningen nu måste ändras för att uppfylla direktivets krav i denna del. Denna ändring kan, som ovan angivits ske genom att vi antingen väljer ett system där tillsynsmyndigheten fastställer eller godkänner villkoren för tillhandahållande av

balanstjänster i förväg eller ett system där tillsynsmyndigheten i förväg endast fastställer eller godkänner de metoder som används för att beräkna eller fastställa villkoren.

Vid val av tillsynsmetod gör sig i stort samma överväganden gällande som när det gäller frågan om tillsyn av överföringstariffer, se avsnitt 8.16.1. Övervägande skäl talar därför för att införa en ordning i naturgaslagstiftningen där tillsynsmyndigheten skall fatta beslut varigenom villkoren för tillhandahålla balanstjänster godkänns innan dessa får träda i kraft. Denna prövning omfattar endast kraven på att villkoren uppfyller kraven i naturgaslagen som stadgar att villkoren för tillhandahållande av balanstjänst är skäliga och utformade på sakliga grunder. När det sedan gäller de övriga villkor som regleras i det avtal om balansansvar, som föreslås ligga till grund för balansansvaret, se avsnitt 8.4, så är dessa att hänföra till rent civilrättsliga avtalsvillkor. En prövning av denna del skall därför ske på civilrättslig grund och inte av tillsynsmyndigheten.

Av rättsäkerhetsskäl bör tillsynsmyndighetens beslut avseende villkoren för att tillhandahålla balanstjänster kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

En förutsättning för att tillsynsmyndigheten skall kunna fatta beslut om godkännande av villkoren för tillhandahållande av balanstjänster är att den som har systemansvaret måste lämna in en ansökan om godkännande till tillsynsmyndigheten. Ett sådant krav bör därför införas i naturgaslagen. För att säkerställa att tillsynsmyndigheten får rimlig tid att pröva en ansökan skall en sådan ges in senast tre månader innan villkoren får träda i kraft.

Det är även viktigt att säkerställa att ett beslut om godkännande av villkoren för tillhandahållande av balanstjänster inte gäller tills vidare. I ett beslut om godkännande skall därför anges under vilken tid beslutet skall gälla. Ett beslut bör dock inte få gälla under längre tid än två år. Den som har systemansvaret kommer därför att vara tvungen att ge in en ny ansökan om godkännande av villkor för tillhandahållande av balanstjänster senast tre månader innan det tidigare beslutet upphör att gälla. För det fall att någon ansökan om förnyat godkännande inte kommer in till tillsynsmyndigheten inom den stadgade tiden har myndigheten möjlighet att med stöd av bestämmelserna i 10 kap. 1 och 3 §§ naturgaslagen meddela företaget ett föreläggande om att ge in en ansökan. Ett sådant föreläggande får enligt 10 kap. 3 § samma lag förenas med vite.

I syfte att säkerställa att ansökan om godkännande av villkor för tillhandahållande av balanstjänst ges in efter det att bestämmelserna

om detta träder i kraft bör det införas en övergångsbestämmelse i naturgaslagen. Denna bör ange att tillsynsmyndigheten efter ikraftträdandet av lagen skall godkänna villkoren för tillhandahållande av balanstjänster. Den som har systemansvaret skall inkomma med en ansökan om godkännande av villkoren senast inom två månader efter ikraftträdandet av lagen. Om tillsynsmyndigheten inte inom sex månader därefter har fattat beslut i frågan skall villkoren anses godkända i enlighet med ansökan och gälla i två år från utgången av tillsynsmyndighetens tidsfrist för prövning i övergångsbestämmelsen.

För att undvika att den som har systemansvaret inte får ett beslut inom rimlig tid bör en tidsfrist för tillsynsmyndighetens prövning införas. Denna tidsfrist bör lämpligen bestämmas till tre månader från det att en fullständig begäran om prövning kommit in till tillsynsmyndigheten. För det fall att tillsynsmyndigheten inte fattat något beslut inom den angivna tiden skall företagets villkor för balanstjänst anses vara godkända. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från det att tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpt ut.

8.16.4 Tidsfrister för klagomål

Förslag: En ny bestämmelse om tidsfrist för tillsynsmyndighetens prövning av ärenden som avser villkor överföring av naturgas, lagring av naturgas och drift av anläggning för kondenserad naturgas, anslutning samt balansansvar införs.

Tillsynsmyndigheten skall normalt pröva sådana ärenden inom två månader. Myndigheten får förlänga denna tidsperiod med ytterligare två månader. Om den som anhängiggjort ärendet samtycker får tidsperioden förlängas ytterligare.

Tidsfristen omfattar inte naturgaslagens bestämmelser som reglerar nivån på tariffer för överföring, lager och inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas samt nivån på avgifter för tillhandahållande av balanstjänst.

I artikel 25.5 naturgasmarknadsdirektivet anges att varje part som har ett klagomål, mot en systemansvarig för överförings- och distributionsystem samt anläggning för kondenserad naturgas och lager, avseende de villkor, tariffer och metoder för anslutning och

tillträde till nationella nät och anläggningar skall kunna ge in ett sådant klagomål till en tillsynsmyndighet. Efter ett inkommet klagomål skall tillsynsmyndigheten, i egenskap av tvistlösande myndighet, avgöra ärendet. Ett sådant ärende skall avgöras inom två månader från det att klagomålet mottagits av tillsynsmyndigheten. Tidsperioden får förlängas med ytterligare två månader om det behövs för att avgöra ärendet eller, om den klagande samtycker till detta, förlängas ytterligare.

Den svenska naturgaslagstiftningen innehåller inte några tidsfrister inom vilka tillsynsmyndigheten skall fatta beslut efter det att ett klagomål inkommit till myndigheten. Bestämmelser om detta måste därför införas. För att dessa skall omfatta kraven i artikel 25.5 i direktivet bör följande bestämmelser i våra förslag avseende naturgaslagen omfattas av tidsfrister: bestämmelserna om överföring av naturgas i 3 kap., bestämmelserna om lagring av naturgas och drift av anläggning för kondenserad naturgas i 4 kap., bestämmelserna om tariffer och anslutningsavgifter i 6 kap. samt bestämmelserna om systemansvar och balansansvar i 7 kap.

I ärenden som inkommer till tillsynsmyndigheten och som hänför sig till de uppräknade bestämmelserna bör myndigheten vara skyldig att avge ett avgörande inom två månader. Myndigheten bör få förlänga denna tidsperiod med ytterligare två månader om det behövs för att avgöra ärendet. Om den klagande samtycker till det får tidsperioden förlängas ytterligare.

I avsnitt 8.16.1 och 8.16.3 föreslår vi att det skall införas en ordning som innebär att tillsynsmyndigheten skall fatta beslut varigenom tillsynsmyndigheten skall godkänna ett företags metoder för bestämmande av överföringstariffer respektive villkor för tillhandahållande av balanstjänst innan tarifferna respektive villkoren får träda i kraft. Ett sådant förfarande står i överensstämmelse med bestämmelserna i artikel 25.2-4 i direktivet.

I det fall medlemsstaten, som i vårt fall, väljer att införa ett system där metoderna för bestämmande av överföringstariffer respektive villkor för balanstjänst fastställs i förväg, medan tillsynen i övrigt sker i efterhand, kan inte tidsfristerna i 25.5 följas. Om det skulle vara ett absolut krav att följa de angivna tidsfristerna även i dessa fall skulle det i praktiken innebära ett införande av bestämmande av tariffer och villkor i förväg. Detta är inte avsikten i direktivet.

De i artikel 25.5 angivna tidsfristerna kan för Sveriges del, om vårt förslag följs, därför inte anses omfatta de i 6 kap. naturgaslagen

föreslagna bestämmelser som reglerar nivån på tariffer för överföring, lager och inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas. På samma grund kan inte heller tidsfristerna anses omfatta nivån på avgifterna för tillhandahållande av balanstjänst. Bestämmelserna om tillsynsmyndighetens tidsfrister bör därför inte omfatta de bestämmelser som reglerar nivån på tariffer för överföring, lager och inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas samt nivån på avgifter för tillhandahållande av balanstjänst.

8.16.5 Preskriptionstid för överklagande av beslut om metoder

Förslag: Beslut av tillsynsmyndigheten, varigenom företagens metoder för bestämmande av överföringstariffer godkänns innan tarifferna får träda i kraft, och beslut varigenom villkoren för tillhandahållande av balanstjänst godkänns innan de får träda i kraft, skall överklagas inom tre veckor från det att den som har rätt att klaga fått del av beslutet.

Ett beslut som gäller godkännande av metoder för bestämmande av överföringstariffer eller godkännande av villkoren för tillhandahållande av balanstjänst gäller omedelbart. Ett sådant beslut skall delges i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen.

Av bestämmelsen i artikel 25.6 framgår att varje berörd part med rätt till klagomål mot ett beslut om metoder som fattas enligt artikel 25. 2–4 inom två månader efter offentliggörandet av beslutet, eller inom kortare tidsperiod om medlemsstaterna föreskriver detta, får inte ett klagomål för behandling. Ett sådant klagomål skall inte utgöra hinder för verkställighet.

I avsnitt 8.16.1 respektive 8.16.3 föreslår vi en ordning där tillsynsmyndighetens skall fatta beslut dels varigenom företagens metoder för bestämmande av överföringstariffer godkänns innan tarifferna får träda i kraft och dels varigenom villkoren för tillhandahållande av balanstjänst godkänns innan de får träda i kraft.

Tillsynsmyndighetens beslut om metoder bör kunna överklagas. Med hänsyn till målets karaktär bör prövningen ske hos allmän förvaltningsdomstol. Vem som får överklaga beslut framgår av 22 §

förvaltningslagen (1986:223). I 23 § förvaltningslagen anges vidare att ett beslut skall överklagas skriftligt och ha kommit in till den myndighet som har meddelat beslutet inom tre veckor från det att klaganden fick del av beslutet.

Några skäl att frånga den i förvaltningslagen stadgade ordningen för överklagande av myndighets beslut kan inte anses föreligga. Den tid inom vilken tillsynsmyndighetens beslut om metoder kan överklagas inom bör därför vara tre veckor.

Anledningen till att det i direktivets artikel 25.6 införts en tidsfrist inom vilken en tillsynsmyndighets beslut om metoder senast kan överklagas är att det ansetts vara av stor vikt att det inte råder osäkerhet om vilken metod ett företag skall tillämpa. Det är därför också av stor vikt att den tid inom vilken tillsynsmyndighetens beslut om metoder kan överklagas börjar löpa.

Ett beslut får, av den som beslutet angår, överklagas inom tre veckor från det att klaganden fått del av beslutet. Det är därför viktigt att berörda parter delges tillsynsmyndighetens beslut om metoder.

Enligt 3 § delgivningslagen (1970:428) sker delgivning genom att myndighet som ombesörjer delgivning sänder handlingen till den sökta, varvid som bevis att denne mottagit försändelsen begärs delgivningskvitto eller mottagningsbevis (ordinär delgivning). Enligt 16 § delgivningslagen sker delgivning med en obestämd krets personer genom kungörelsedelgivning.

För att säkerställa att den tid, inom vilken tillsynsmyndighetens beslut om metoder kan överklagas börjar löpa, skall ett sådant beslut delges i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen (1970:428).

Enligt artikel 25.6 skall klagomål mot tillsynsmyndighetens beslut om metoder inte utgöra hinder för verkställighet. Bestämmelser om detta skall därför införas.

8.17 Övervakning och rapportering

8.17.1 Rapportering av allmännyttiga tjänster

Förslag: Regeringen bör underrätta kommissionen om vilka allmännyttiga tjänster som ålagts naturgasföretagen.

Sådan underrättelse bör ske för första gången den 1 januari 2005. Underrättelser bör därefter ske den 1 januari vartannat år.

Enligt artikel 3.6 skall medlemsstaterna, när de genomfört direktivet, informera kommissionen om vilka åtgärder som vidtagits för att fullgöra förpliktelseerna att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, inklusive konsument- och miljöskyddsåtgärder, och om åtgärdernas eventuella inverkan på nationell och internationell konkurrens, oavsett om åtgärderna kräver undantag från direktivet eller inte.

Medlemsstaterna skall därefter vartannat år underrätta kommissionen om eventuella ändringar av dessa åtgärder, oavsett om åtgärderna kräver undantag från direktivet eller ej.

I prop. 1999/2000:72, Ny naturgaslag, bedömde regeringen att naturgasföretag inte borde åläggas att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Regeringen bedömde vidare att utvecklingen av och behovet av allmännyttiga tjänster och konsekvenserna av sådana tjänster skall följas upp.

Direktivet innehåller inget krav på att medlemsstaterna skall ålägga naturgasföretag att tillhandahålla allmännyttiga tjänster. Vi föreslår inte heller att företagen nu skall åläggas sådana tjänster.

Rapporteringskyldigheten i artikel 3.6 måste fullgöras oavsett om företagen åläggs att tillhandahålla allmännyttiga tjänster eller inte. Rapporteringen bör fullgöras av regeringen. Så länge Sverige inte ålägger naturgasföretagen att tillhandahålla allmännyttiga tjänster är det tillräckligt att underrätta kommissionen om detta förhållande.

8.17.2 Övervakning och rapportering av åtgärder för försörjningstryggheten

Förslag: Regeringen bör ge Energimyndigheten i uppdrag att övervaka frågor om försörjningstrygghet för naturgas. Ett sådant uppdrag kan lämnas i Energimyndighets regleringsbrev eller i

instruktionen för myndigheten. Resultatet av övervakningen skall publiceras i en årlig rapport som överlämnas offentliggörs och överlämnas till regeringen.

Regeringen bör vara det organ som ansvarar för rapporteringen till kommissionen. Rapporterna skall överlämnas till kommissionen den 31 juli varje år, med början den 31 juli 2005.

Av artikel 5 i naturgasmarknadsdirektivet framgår att medlemsstaterna skall se till att frågor som rör försörjningstryggheten övervakas. Övervakningen skall särskilt omfatta balansen mellan tillgång och efterfrågan på den inhemska marknaden, förväntad framtida efterfrågan och tillgängliga leveranser, ytterligare kapacitet som planeras eller håller på att anläggas, samt nätets kvalitet och underhållsnivå samt åtgärder för att täcka efterfrågetoppar och hantera brister i leverans från en eller flera leverantörers sida. Resultaten av övervakningen skall redovisas i en rapport som skall offentliggöras senast den 31 juli varje år. Rapporten skall därefter genast överlämnas till kommissionen.

Energimyndigheten har enligt myndighetens regleringsbrev redan i dag till uppgift att bl.a. följa utvecklingen av naturgasmarknaden. Energimyndigheten skall rapportera resultatet av denna uppföljning till regeringen senast den 1 juli. Den övervakning som skall genomföras enligt regleringsbrevet är emellertid mindre omfattande än vad som krävs enligt artikel 5.

För att uppfylla kraven i artikel 5 bör därför regeringens ovan nämnda uppdrag till Energimyndigheten ses över och ändras på sätt att det omfattar samtliga krav i artikel 5. Regeringen bör även säkerställa att det införs rutiner som leder till att Energimyndighetens rapport offentliggörs och att rapporten överlämnas till kommissionen efter det att den offentliggjorts.

Fråga uppstår emellertid när en sådan rapportering måste äga rum för första gången. Av artikel 33.1 framgår att medlemsstaterna skall sätta de föreskrifter som är nödvändiga för att direktivet skall följas i kraft senast den 1 juli 2004. Mot denna bakgrund bör den rapporteringsskyldighet till kommissionen som anges i artikel 5 ske första gången påföljande år, dvs. den 31 juli 2005.

Det bör slutligen pekas på att den föreslagna uppgiften att följa och analysera försörjningssituationen inte innebär att ansvaret att övervaka och rapportera frågor som rör försörjningstrygghet överläts till Energimyndigheten på det sätt som avses i direktivets

artikel 5. Regeringen bör således fortsatt vara den myndighet som ytterst ansvarar för övervakningen av försörjningstryggheten och rapporteringen gentemot kommissionen.

8.17.3 Årlig rapport av tillsynsmyndigheternas övervakning

Förslag: Energimyndigheten ges i uppdrag att ta fram och offentliggöra en årlig rapport om tillsynen över naturgasmarknaden. Uppdraget kan lämnas i Energimyndighets regleringsbrev eller i instruktionen för myndigheten.

Som tidigare anförts under avsnittet om direktivets artikel 25 utövar Energimyndigheten och Konkurrensverket den tillsyn som anges i naturgasmarknadsdirektivet. Av direktivets artikel 25.1 andra stycke framgår att tillsynsmyndigheterna skall offentliggöra resultatet av denna tillsyn i en årlig rapport.

Energimyndigheten är den myndighet som har ansvaret för tillsynen över efterlevnaden av naturgaslagen. Energimyndigheten bör därför också vara den myndighet som ansvar för att publicera en den årliga rapporten om tillsynsverksamheten. Med hänsyn till att även graden av insyn och konkurrens på naturgasmarknaden skall redovisas i den årliga rapporten bör rapporteringen i den delen ske i samråd med Konkurrensverket.

Regeringen bör ge Energimyndighets ett sådant uppdrag i regleringsbrev eller i instruktionen för myndigheten.

8.17.4 4 Uppdrag att följa utvecklingen på naturgasmarknaden

Förslag: Energimyndigheten ges i uppdrag att, inom sitt verksamhetsområde, verka för att naturgasmarknadens funktion förbättras samt följa utvecklingen på naturgasmarknaden vad avser t.ex. kapacitetsutveckling, strukturomvandlingar inom naturgashandels- och överföringsverksamhet samt prisutvecklingen på naturgas och överföringstjänster. Uppdraget kan ges i förordningen (1997:868) med instruktion för Statens energimyndighet.

Enligt artikel 25.12 i naturgasmarknadsdirektivet skall de nationella tillsynsmyndigheterna bidra till att utveckla den inre marknaden för naturgas och skapa likvärdiga förutsättningar genom ett öppet samarbete med varandra och kommissionen.

Några bestämmelser, eller uppdrag, med innebörden att Energimyndigheten skall verka för att främja den inre marknaden för naturgas eller verka för att naturgasmarknadens funktion förbättras samt följa utvecklingen på naturgasmarknaden finns inte.

I detta avseende skiljer sig uppdraget till Energimyndigheten åt mellan naturgasmarknaden och elmarknaden.

Av 2 § punkten 7 i förordningen (1997:868) med instruktion för Statens energimyndighet framgår att Energimyndigheten skall följa den internationella utvecklingen inom verksamhetsområdet och främja ett svenskt deltagande i internationellt samarbete. I detta avseende görs ingen åtskillnad mellan naturgasmarknaden och elmarknaden

Av 2 § punkten 6 samma instruktion framgår dock att Energimyndigheten, inom sitt verksamhetsområde, skall verka för att elmarknadens funktion förbättras samt följa utvecklingen på elmarknaden vad avser t.ex. kapacitetsutveckling, strukturomvandlingar inom elhandels- och nätverksamhet samt prisutvecklingen på el och nätjänster. Ett liknande uppdrag finns inte såvitt avser naturgasmarknaden.

Eftersom Energimyndigheten i dag inte har i uppdrag att verka för att främja den inre marknaden för naturgas, verka för att naturgasmarknadens funktion förbättras samt att följa utvecklingen på naturgasmarknaden bör ett sådant uppdrag ges till energimyndigheten för att Sverige skall uppfylla kraven i artikel 25.12. Ett sådant uppdrag kan lämpligen ges i instruktionen för myndigheten på samma sätt som gäller för elmarknaden.

9 Ekonomiska och andra konsekvenser av utredningens förslag

Bedömning: Våra förslag medför ett behov av ökade resurser hos Energimyndigheten och i viss mån ökade kostnader för elhandels- och naturgasföretag.

Enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) skall utredningen redovisa om förslagen påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda samt en beräkning av dessa konsekvenser. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt skall även dessa redovisas. Om förslagen medför en kostnadsökning och intäktsminskning för det allmänna skall förslag till finansiering lämnas.

Enligt 15 § samma förordning skall förslagets konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, sysselsättningen och den offentliga servicen, små företags förutsättningar, jämställdheten mellan kvinnor och män samt de integrationspolitiska målen bedömas.

Inledningsvis kan konstateras att våra förslag främst påverkar Energimyndigheten och el- och naturgasföretagen, men att också de allmänna förvaltningsdomstolarna berörs.

När det först gäller utredningens förslag avseende det s.k. inre marknadspaketet så kommer förslagen att innebära ett ökat resursbehov hos Energimyndigheten. Myndigheten bedömer själv att 14 till 15 heltidstjänster behöver tillföras verksamheten. Vi har inte funnit anledning att ifrågasätta denna bedömning. En resursförstärkning av denna omfattning kan vara nödvändig om myndigheten skall kunna fullgöra de nya rapporterings- och tillsynsuppgifter som föreslås och samtidigt målmedvetet arbeta med att utveckla praxis för tariffsättningen både på el- och naturgasmarknaderna så att en övergång med tiden kan ske till en effektivare ex ante-reglering.

Reglerna om tillsyn enligt det inre marknadspaketet syftar till att stärka tillsynsmyndigheternas roll på energimarknaderna. Utredningen har i enlighet med sina direktiv tagit del av Statskontorets rapport Effektivare tillsyn över energimarknaderna. Statskontoret lämnar där ett antal förslag som också syftar till att stärka och effektivisera tillsynen över energimarknaderna. Det behov av ökade resurser som vi redovisat ovan sammanfaller, i vart fall delvis, med det ökade resursbehov som Statskontoret redovisar.

Den finansiering av det ökade resursbehovet hos Energimyndigheten som vi föreslår i kapitel 10 innebär ett ökat avgiftsuttag hos energiföretagen. Avgifterna förutsätts komma att fördelas konkurrensneutralt, varför företagens verksamheter inte bör påverkas nämnvärt.

Elleverantörernas skyldighet att ange elens ursprung kommer i viss mån att innebära ökade kostnader för företagen. Många av dessa företag framställer och sprider dock redan idag information om verksamheten och dess miljökonsekvenser. Detta i kombination med att vårt förslag i första hand bygger på att företagen själva utvecklar det sätt på vilket informationen tas fram och sprids gör att vi bedömer att kostnaderna för systemet kommer att hållas på rimlig nivå.

När det gäller vårt förslag om att inte undanta koncerner med mindre än 100 000 elnät kunder från kraven på åtskillnad mellan konkurrensutsatt verksamhet och monopolverksamhet så tyder det underlag som utredningen tagit del av på att ett drygt åttio-tal koncerner kommer att behöva vidta åtgärder för att leva upp till de föreslagna bestämmelserna. Vi bedömer att merkostnaderna på koncernnivå med anledning av förslaget kommer att variera mellan 0 kronor och cirka 1,5 miljoner kronor beroende dels på hur företagen är organiserade idag, dels på hur koncernerna väljer att organisera sin verksamhet fortsättningsvis. Konsekvenserna för företagen av denna eventuella kostnadsökning kommer naturligtvis att variera, bland annat med hänsyn till företagens storlek. Vi bedömer det dock som att de berörda företagen även fortsättningsvis kommer att ha möjlighet att organisera sin verksamhet så att kostnaderna blir rimliga i förhållande till verksamheten.

Syftet med de föreslagna skärpta kraven på åtskillnad mellan elnätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet är att motverka korssubventioneringar och konkurrensnedvridningar. Kostnadsökningarna bör därför motsvaras av kostnadsbesparingar

för elkunderna. I vilken utsträckning dessa kostnadseffekter balanserar varandra är det emellertid inte möjligt att uppskatta.

Genomförandet av naturgasmarknadsdirektivet kommer initialt att leda till ökade kostnader hos naturgasföretagen. Vi bedömer att de bestående kostnadsökningarna blir lägre, men har inte närmare kunnat uppskatta dessa långsiktiga kostnadseffekter.

I vilken utsträckning de allmänna förvaltningsdomstolarna kommer att påverkas av de föreslagna bestämmelserna är svårt att förutsäga. Förslagen kan komma att innebära en förskjutning i tiden av processer i domstolarna eftersom tillsynsmyndighetens beslut enligt våra förslag kommer att fattas i ett tidigare skede än i dag. Däremot bedömer vi det inte som troligt att processerna i sig kommer att bli vare sig märkbart fler eller mer omfattande än idag.

Konkurrensverket och Svenska kraftnät får vissa nya uppgifter med anledning av förslagen. De nya uppgifterna är dock av begränsad omfattning och bör inte nämnvärt påverka verkens kostnadsnivåer.

Vi har gjort bedömningen att våra förslag i övrigt inte kommer att påverka små företags arbetsförutsättningar vare sig positivt eller negativt.

Våra förslag medför enligt vår bedömning inte heller några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten, det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

I enlighet med utredningens direktiv har vi samrått med Näringslivets nämnd för regelgranskning, som tagit del av utredningens utkast till betänkande. Nämnden konstaterar att många av de åtgärder som diskuteras i utredningen kommer att medföra betydande konsekvenser för berörda företag, och efterfrågar en mera ingående konsekvensbeskrivning. Nämnden menar också att den inte givits tillräcklig tid för att penetrera utkastet till betänkande och ha en reell dialog om förväntade konsekvenser och beskrivningen av dessa. Utredningen har förståelse för dessa synpunkter.

10 Finansiering

Förslag: Medel för Energimyndighetens verksamhet enligt det s.k. inre marknadspaketet skall anvisas över statsbudgeten. Myndighetens verksamhet skall fortsatt finansieras genom årliga avgifter, som betalas av naturgasföretagen och elnätsföretagen.

Energimyndigheten kommer som framgår av tidigare avsnitt att ha ett behov av ökade resurser för att fullgöra den utökade och ändrade tillsyn som föranleds av reglerna i el- och naturgasmarknadsdirektivet samt förordningen om villkor för tillträde till nät.

Myndighetens tillsynsverksamhet enligt ellagen finansieras i dag genom allmänna avgifter vilka betalas av elnätsföretagen. Energimyndighetens verksamhet enligt naturgaslagen finansieras genom avgifter som betalas av naturgasföretagen.

Vi bedömer inte att den utökade och i viss mån ändrade verksamhet som förordningen om villkor för tillträde till nät och genomförandet av el- och naturgasmarknadsdirektivet medför är av sådan karaktär att den nuvarande ordningen för finansiering av Energimyndighetens verksamhet bör frångås.

Fördelningen av finansieringen mellan avgifter från el- respektive naturgassektorerna bör avpassas så att den speglar den faktiska resursåtgången. Vidare bör avgifterna fördelas mellan el- respektive naturgasföretagen så att de belastar företagen på ett konkurrensneutralt sätt.

11 Författningskommentarer

11.1 Förslag till lag om ändring i ellagen (1997:857)

1 kap.

8 § Med vertikalt integrerat företag avses ett företag eller en grupp av företag vars inbördes relationer definieras i artikel 3.3 i rådets förordning (EEG) nr 4064/89 av den 21 december 1989 om kontroll av företagskoncentrationer, där de berörda företagen eller den berörda gruppen företag bedriver nätverksamhet och produktion av eller handel med el.

Paragrafen är ny och definierar begreppet vertikalt integrerat företag. Definitionen överensstämmer med motsvarande definition i artikel 2.21 i elmarknadsdirektivet. Begreppet används i 3 kap. 1 b § för att ange vilka företag som omfattas av den där angivna skyldigheten att upprätta en övervakningsplan och inge årsrapporter till nätmyndigheten.

3 kap. Nätverksamhet m.m.

1 a § I en juridisk person som bedriver nätverksamhet får inte en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare samtidigt vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el.

I denna paragraf markeras den i 1 § avsedda åtskillnaden mellan nätverksamhet och produktion av eller handel med el.

Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 4.

Upprättande av övervakningsplan

1 b § Den som bedriver nätverksamhet och som utgör en del av ett vertikalt integrerat företag vars elnät har minst 100 000 anslutningspunkter samt den som har nätkoncession för stamledning skall upprätta en övervakningsplan.

Av övervakningsplanen skall det framgå vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs på ett objektivet och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på elmarknaden.

Den som skall upprätta en övervakningsplan enligt första stycket skall till nätmyndigheten inge en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att motverka sådant diskriminerande beteende som anges i första stycket.

Den rapport som avses i tredje stycket skall offentliggöras.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om innehållet i övervakningsplanen och om offentliggörande av den årliga rapporten.

I denna paragraf stadgas att den som bedriver nätverksamhet och som utgör en del av ett vertikalt integrerat företag vars elnät har minst 100 000 anslutningspunkter samt att den som har koncession för stamledning, dvs. Affärsverket svenska kraftnät, skall upprätta en övervakningsplan som säkerställer att verksamheten bedrivs på ett objektivet och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på elmarknaden. Begreppet vertikalt integrerat företag är definierat i 1 kap. 8 §.

Se vidare motivering under avsnitt 3.3

Skyldighet att ansluta anläggning

6 § Den som har nätkoncession för linje är, om det inte finns särskilda skäl, skyldig att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Tvister om koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket prövas av nätmyndigheten. Beslut i ett sådant ärende skall fattas inom två månader från det att ansökan kommit in till nätmyndigheten. Om myndigheten behöver ytterligare tid för att avgöra ärendet får tiden förlängas med ytterligare två månader eller, om sökanden medger, med den tid som behövs för att ärendet slutligen skall kunna avgöras.

En tvist om villkoren för anslutning prövas inte om det visas att ansökan om prövning kommit in till nätmyndigheten senare än två år efter det att nätkoncessionshavaren sänt ett skriftligt ställningstagande till berörd part under dennes senaste kända adress.

Det första stycket behandlar anslutningsskyldigheten för innehavare av nätkoncession för linje och är oförändrat.

I *andra stycket* föreskrivs att tvister om denna skyldighet prövas av nätmyndigheten. Nu kompletteras denna föreskrift med en tidsfrist inom vilken nätmyndigheten skall ha fattat beslut i ett sådant ärende. Se vidare motivering under avsnitt 3.4.6.

I paragrafen införs ett nytt *tredje stycke*. Ändringen är av redaktionell art och innehållet motsvaras helt av delar av andra stycket i dess tidigare lydelse.

7 § Den som har nätkoncession för område är, om det inte finns särskilda skäl, skyldig att på skäliga villkor ansluta en elektrisk anläggning till ledningen.

Twister om koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket prövas av nätmyndigheten. Beslut i ett sådant ärende skall fattas inom två månader från det att ansökan kommit in till nätmyndigheten. Om myndigheten behöver ytterligare tid för att avgöra ärendet får tiden förlängas med ytterligare två månader eller, om sökanden medger, med den tid som behövs för att ärendet slutligen skall kunna avgöras.

En tvist om villkoren för anslutning prövas inte om det visas att ansökan om prövning kommit in till nätmyndigheten senare än två år efter det att nätkoncessionshavaren sänt ett skriftligt ställningstagande till berörd part under dennes senaste kända adress.

Det första stycket behandlar anslutningsskyldigheten för innehavare av nätkoncession för område och är oförändrat.

I *andra stycket* föreskrivs att tvister om denna skyldighet prövas av nätmyndigheten. Nu kompletteras denna föreskrift med en tidsfrist inom vilken nätmyndigheten skall ha fattat beslut i ett sådant ärende. Se vidare motivering under avsnitt 3.4.6.

I paragrafen införs ett nytt *tredje stycke*. Ändringen är av redaktionell art och innehållet motsvaras av delar av andra stycket i dess tidigare lydelse.

Anskaffande av el för att täcka nätförluster

16 § En juridisk person som bedriver nätverksamhet skall anskaffa el som är avsedd att täcka nätförluster på ett öppet, icke-diskriminerade och marknadsorienterat sätt.

I föreliggande paragraf föreskrivs att den som bedriver nätverksamhet skall anskaffa den el som används för att täcka nätförluster på ett öppet, icke-diskriminerande och marknadsorienterat sätt. Kravet på öppenhet betyder att nätföretaget måste vända sig till marknaden för att tillkännage sin önskan att anskaffa förlustel. Anskaffandet måste ske på ett icke-diskriminerade sätt, vilket innebär att alla anbud måste beaktas och att ingen diskriminerade åtskillnad får ske, t.ex. mellan närstående företag och andra företag. Dessutom innebär kravet på att anskaffandet av förlustelen skall ske på ett marknadsorienterat sätt att nätföretaget bör ingå avtal med det företag som kan erbjuda bästa pris och övriga villkor. Se vidare motivering i avsnitt 3.2.

4 kap. Nättariffer

Metoder för bestämmande av nättariffer

2 § Nättariffer för överföring av el skall utformas så, att betald anslutningsavgift ger rätt att använda det elektriska nätet inom landet, med undantag för utlandsförbindelserna.

Vid utformandet av nättariffer för överföring av el skall särskilt beaktas antalet anslutningspunkter, anslutningspunkternas geografiska läge, mängden överförd energi och abonnerad effekt och kostnaderna för överliggande nät samt kvaliteten på överföringen av el.

Vid utformandet av engångsavgift för anslutning skall särskilt beaktas anslutningspunktens geografiska läge och effekt.

Regeringen får föreskriva att betald anslutningsavgift ger rätt att använda även utlandsförbindelserna till ett eller flera länder. En sådan föreskrift får också avse utlandsförbindelserna till en del av ett land.

Föreskrifter enligt fjärde stycket får meddelas i fråga om ett land eller del av ett land vars elmarknad kan anses utgöra en gemensam marknad med den svenska elmarknaden.

Avtal som avser tillträde till en utlandsförbindelse och som har ingåtts innan regeringen meddelar föreskrifter enligt fjärde stycket skall fortfarande gälla.

Innehållet i det första stycket är oförändrat.

I andra stycket föreskrivs sådana objektiva och subjektiva förutsättningar att bedriva nätverksamhet som särskilt skall beaktas vid utformandet av nättariffer. Dessa kriterierna skall inte ses som en uttömmande uppräkningslista av alla faktorer som kan ligga till grund för nätkoncessionärens tariffsättning. Tvärtom måste, vid utformningen av ett företags överföringstariffer, sådana faktorer som är relevanta för just det aktuella företaget (subjektiva faktorer) och andra relevanta faktorer som nätföretaget inte kan påverka (objektiva faktorer) beaktas. Se vidare motivering i avsnitt 3.4.2.

I tredje stycket föreskrivs sådana förutsättningar att bedriva nätverksamhet som särskilt skall beaktas vid utformandet av engångsavgift för anslutning. Dessa faktorer är inte uttömmande utan skall ses som en uttömmande uppräkningslista av alla faktorer som en nätägare har att ta ställning till vid anslutning av en anläggning. Se vidare under motiveringen i avsnitt 3.4.3.

I paragrafen införs ett nytt *fjärde stycke*. Ändringen är av redaktionell art och innehållet motsvaras av andra stycket i dess tidigare lydelse.

Ett nytt *femte stycke* införs. Ändringen är av redaktionell art och innehållet motsvaras av tredje stycket i dess tidigare lydelse.

I paragrafen införs ett nytt *sjätte stycke*. Ändringen är av redaktionell art och innehållet motsvaras av fjärde stycket i dess tidigare lydelse.

8 kap. Systemansvar och balansansvar m.m.

4 b § Villkor för tillhandahållande av balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerade och avspegla verkliga kostnader.

Med villkor för tillhandahållande av balanstjänster enligt första stycket avses i denna bestämmelse metoder för prissättning, avgifter och villkor för att teckna avtal enligt 4 § första stycket.

Innan villkor för tillhandahållande av balanstjänster får träda i kraft skall nätmyndigheten godkänna att villkoren är utformade i enlighet med första stycket. Ett godkännande gäller för den tid som nätmyndigheten bestämmer eller längst två år.

Nätmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande enligt tredje stycket inom två månader från det att en begäran om godkännande kommit in till myndigheten.

Om nätmyndigheten inte har fattat ett beslut i ett ärende om godkännande enligt tredje stycket inom den i fjärde stycket angivna tiden skall villkor för att tillhandahålla balanstjänster anses vara godkända i enlighet med ansökan för en tid om två år.

Nätmyndighetens beslut om godkännande eller ett beslut om godkännande som skett i enlighet med förfarandet i fjärde stycket gäller omedelbart. Ett sådant beslut skall delges genom kungörelsedelgivning enligt bestämmelserna i delgivningslagen (1970:428).

Ansökan om godkännande enligt fjärde stycket skall göras senast två månader före villkor för tillhandahållande av balanstjänster avses börja gälla.

I föreliggande paragraf fastställs att villkor för tillhandahållande av balanstjänster skall vara objektiva, icke-diskriminerande och avspegla verkliga kostnader. Med villkor för tillhandahållande av balanstjänster avses i denna bestämmelse delar av de avtal som de balansansvariga företagen ingår med Svenska kraftnät enligt bestämmelserna i 8 kap. 4 § första stycket samma lag och som avser priser, avgifter och villkor för att teckna avtal. Villkor för tillhandahållande av balanstjänster skall godkännas av nätmyndigheten innan dessa får träda ikraft. Ett sådant beslut skall fattas inom två månader från det att nätmyndigheten fått en begäran om godkännande från Svenska kraftnät. Om myndigheten inte fattar beslut inom denna tid skall villkoren anses godkända. Ett beslut om godkännande gäller omedelbart för den tid nätmyndigheten bestämmer dock längst två år. Bestämmelsen kompletteras med en regel som innebär att Svenska kraftnät måste begära att villkor för tillhandahållande av balanstjänster skall godkännas senast två månader innan dessa skall träda i kraft. Se vidare motivering under avsnitt 3.4.4.

Angivande av elens ursprung

12 § Elleverantörer skall på eller i samband med elfakturor och i reklam som vänder sig till elanvändare lämna uppgift om ursprunget av den el som säljs, baserat på föregående års genomsnittliga bränslesammansättning.

Om elen köps via börs eller importeras från ett land utanför Europeiska gemenskapen får uppgifterna enligt första stycket baseras på elbörs eller elimportörs aggregerade uppgifter från föregående år.

Elleverantörer skall i samband med lämnandet av sådana uppgifter som avses i första stycket lämna uppgift om den miljöpåverkan i form av utsläpp av koldioxid och radioaktivt utsläpp som föregående års genomsnittliga bränslesammansättning har givit upphov till. Sådana uppgifter får lämnas genom hänvisning till befintliga referenskällor.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur sådana uppgifter som avses i första och andra stycket skall beräknas och redovisas för elanvändarna.

I första stycket åläggs elleverantörerna att lämna uppgifter till elanvändarna om ursprunget av den el som säljs. Uppgifterna skall vara baserade på föregående års genomsnittliga bränslesammansättning. Om elen anskaffats via elbörs eller importerats från tredje land får ursprunget baseras på föregående års aggregerade uppgifter som tillhandahållits av elbörs eller importör.

Av andra stycket framgår att en uppgift om elens ursprung enligt första stycket skall, genom hänvisning till befintliga referenskällor, åtföljas av uppgifter om den miljöpåverkan i form av koldioxid och radioaktivt utsläpp som föregående års genomsnittliga bränslesammansättning givit upphov till.

I tredje stycket ges en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om hur ursprung och miljöpåverkan enligt första och andra styckena skall redovisas för elanvändarna.

Se vidare motivering i avsnitt 3.1.1.

13 § Elproducenter, importörer av el och elleverantörer skall på begäran av elleverantör lämna de uppgifter som denne behöver för att fullgöra sådana uppgifter som avses i 12 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om hur sådana uppgifter som avses i första stycket skall beräknas och anges för elleverantörerna.

För att elleverantörerna skall kunna fullgöra sina skyldigheter enligt 12 § måste elproducenter, importörer och elleverantörer på begäran lämna uppgifter om elens ursprung till elleverantörerna.

I andra stycket ges en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om hur sådana uppgifter skall beräknas och anges för elleverantörerna.

Se vidare motivering i avsnitt 3.1.2.

12 kap. Tillsyn m.m.

1 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas, såvitt avser frågor om elsäkerhet och driftsäkerheten hos det nationella elsystemet, av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer.

Tillsynen i övrigt över efterlevnaden av denna lag och av föreskrifter och villkor som har meddelats med stöd av lagen utövas av nätmyndigheten.

Tillsynen över efterlevnaden av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1228/2003 av den 26 juni 2003 om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande elhandel och av riktlinjer eller villkor som har meddelats med stöd av denna förordning utövas av nätmyndigheten.

Tillsynen enligt andra stycket omfattar inte bestämmelserna i 7, 10 och 11 kap. och efterlevnaden av elleverantörernas skyldigheter enligt 8 kap. med undantag av 12-13 §§.

Innehållet i det första och andra stycket är oförändrat.

Enligt *tredje stycket* skall nätmyndigheten vara den myndighet som utövar tillsyn över efterlevnaden av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1228/2003 av den 26 juni 2003 om villkor för tillträde till nät för gränsöverskridande handel med el och av riktlinjer och villkor som utfärdats med stöd av denna förordning. Att nätmyndigheten är tillsynsmyndighet avseende förordningen innebär också att myndigheten skall fullgöra de

åligganden om bl.a. rapportering som följer av bestämmelserna i förordningen.

I det *fjärde stycket* görs ett tillägg att nätmyndighetens tillsyn också omfattar bestämmelserna i 8 kap. 12 och 13 §§. I det *fjärde stycket* har också införts ändringar av redaktionell art.

Se vidare under avsnitt 3.1.1, 3.1.2 och 3.4.1.

1 a § Begäran om undantag enligt artikel 7 i förordning (EG) nr 1228/2003 skall inges till nätmyndigheten.

Nätmyndigheten skall överlämna en begäran enligt första stycket tillsammans med ett yttrande över denna till regeringen för beslut.

Nätmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande enligt artikel 5.2 i förordning (EG) nr 1228/2003 inom två månader från det att begäran om godkännande inkommit.

Om nätmyndigheten inte har fattat beslut enligt tredje stycket inom den i samma stycke angivna tiden skall den allmänna beräkningsplan som ingivits anses vara godkänd.

Paragrafen är ny. I *första stycket* anges att en begäran om undantag enligt förordningens artikel 7 skall ges in till nätmyndigheten. Av *andra stycket* följer att beslut om undantag skall fattas av regeringen efter att nätmyndigheten yttrat sig över begäran.

Enligt artikel 7.4 i förordningen kan beslut om undantag fattas av tillsynsmyndigheten. Medlemsstaterna får dock föreskriva att tillsynsmyndigheten skall överlämna ett yttrande till den berörda myndigheten för beslut. Av de skäl som angivits i avsnitt 6.3 är det lämpligast att regeringen fattar beslut om undantag enligt artikel 7 i förordningen. I likhet med vad som gäller nätkoncession för utlandsförbindelse skall dock ärendet initialt handläggas av Energimyndigheten.

Enligt *tredje stycket* skall nätmyndigheten inom två månader från det att en begäran därom inkommit fatta beslut om godkännande av den allmänna plan för beräkning av den totala överföringskapaciteten och säkerhetsmarginalen för överföringen som den systemansvarige för överföringsnätet har att upprätta och offentliggöra enligt artikel 5.2 i förordningen.

Av *fjärde stycket* följer att om nätmyndigheten inte fattat beslut inom den angivna tidsfristen så skall den ingivna planen anses vara godkänd.

13 kap. Övriga bestämmelser

5 § Beslut av nätmyndigheten enligt 2 kap. 18-20 §§, 3 kap. 3 §, 6-8 §§, 11, 14 och 15 §§, 4 kap. 6, 7 och 10 §§ och 8 kap. 4 om godkännande av villkor i avtal om balansansvar och 12-13 §§ samt 12 kap. 8 och 11 §§, beslut av en tillsynsmyndighet enligt 12 kap. 2-4 §§ samt beslut av den systemansvariga myndigheten om ersättning till den som enligt 8 kap. 2 § beordrats öka eller minska produktionen av el får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av andra beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Av första stycket framgår bl.a. att nätmyndighetens beslut om godkännande av villkor för tillhandahållandet av balanstjänster enligt 8 kap 4 b § kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Se vidare under avsnitt 3.4.4 och avsnitt 3.4.5.

Innehållet i andra stycket är oförändrat.

11.2 Förslag till lag om ändring i naturgaslagen (2000:599)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges föreskrifter om naturgasledning, naturgaslager och kondenserad naturgas samt om handel med naturgas i vissa fall.

Paragrafen har ändrats så att naturgaslagens tillämpningsområde också omfattar kondenserad naturgas.

1 a § Med naturgas avses i denna lag naturgas, biogas och gas från biomassa eller andra gaser om det är tekniskt möjligt att föra in och använda dessa gaser och transportera dem i naturgassystemet.

I paragrafen stadgas att lagens tillämpningsområde också skall omfatta biogas och gas från biomassa och andra gaser om det tekniskt möjligt att använda och transportera dem i naturgassystemet.

Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.1

1 b § *Med kondenserad naturgas avses i denna lag flytande komprimerad naturgas (liquified natural gas, LNG).*

I paragrafen definieras begreppet kondenserad naturgas.

1 c § *Med lager av naturgas avses i denna lag en anläggning för lagring av naturgas eller den del i en överföringsledning som används för lagring av naturgas (line-pack).*

I paragrafen definieras vad som avses med lager av naturgas.

5 § *Med berättigad kund avses förbrukare som till en anläggning köper naturgas som inte är avsedd för egen hushållsförbrukning.*

Ändringen i paragrafen innebär att förbrukningströskeln för att anses som berättigad kund sänks från 15 miljoner kubikmeter naturgas per år till all förbrukning av naturgas som inte är avsedd för hushållsförbrukning.

9 § *Med lagertariff avses avgifter och övriga villkor för lagring av naturgas.*

Paragrafen innehåller definitionen av lagertariff. Närmare bestämmelser om lagertariff finns i 4 kap.

10 § *Med tariff för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas avses avgifter och övriga villkor för inmatning av naturgas till en sådan anläggning.*

Paragrafen innehåller definitionen av tariff för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas. Närmare bestämmelser om tariff för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas finns i 4 kap.

2 kap. Koncession

2 a § *En anläggning för kondenserad naturgas får inte byggas eller användas utan tillstånd (koncession) av regeringen.*

Koncession krävs inte för en anläggning för kondenserad naturgas som inte ansluts till en naturgasledning eller som ansluts till en naturgasledning för vilken det inte krävs koncession.

I första stycket ges den grundläggande föreskriften om kravet på koncession för att bygga eller använda en anläggning för kondenserad naturgas.

I andra stycket stadgas att koncession inte krävs för en anläggning som ansluts till en naturgasledning som inte kräver koncession. Enligt bestämmelserna i andra paragrafen krävs inte koncession för en naturgasledning som är belägen efter en mät- och reglerstation. Detta innebär att det inte krävs koncession för distributionsledningar eftersom dessa är belägna efter en mät- och reglerstation. En anläggning för kondenserad naturgas som ansluts till en distributionsledning kommer därför inte att vara koncessionspliktig. I praktiken innebär detta endast att mindre anläggningar inte kommer att omfattas av kravet på koncession. Större anläggningar kommer dock alltid att kräva koncession eftersom dessa kommer att behöva vara anslutna till koncessionspliktiga överföringsledningar.

Koncession krävs inte för anläggningar som är fristående från det övriga naturgassystemet, dvs. sådana anläggningar som överhuvudtaget inte ansluts till någon naturgasledning.

Koncession krävs inte heller för en naturgasledning som uteslutande skall användas inom hamn- eller industriområde. En anläggning för kondenserad naturgas som ansluts till en sådan ledning kommer därför inte att vara koncessionspliktig.

3 § Om regeringen har meddelat koncession för en naturgasledning, ett naturgaslager eller *en anläggning för kondenserad naturgas* får förbud inte meddelas med stöd av miljöbalken mot att använda naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas*.

Ändringen i paragrafen är föranledd av att det i 2 a § införs ett krav på koncession även för en anläggning för kondenserad naturgas.

8 § En koncession för en naturgasledning skall ange rörledningens huvudsakliga sträckning.

En koncession för en naturgasledning, ett naturgaslager eller en *anläggning för kondenserad naturgas* skall förenas med de villkor som behövs för att skydda allmänna intressen och enskild rätt. Den skall också förenas med de villkor för anläggningens utförande och nyttjande som behövs av säkerhetsskäl eller som behövs för att i övrigt skydda människors hälsa och miljön mot skador och olägenheter och främja en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och andra resurser eller som av annat skäl behövs från allmän synpunkt.

Det får anges som villkor för en koncession att naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas* skall vara *färdigställd* inom en viss tid. Om det finns särskilda skäl kan den angivna tiden förlängas. Ansökan om förlängning skall göras före utgången av den angivna tiden.

Ändringarna i andra och tredje styckena är föranledda av att det i 2 a § införs ett krav på koncession även för en anläggning för kondenserad naturgas.

9 § En koncession får för sin giltighet göras beroende av att den som innehar koncessionen ställer säkerhet för kostnaderna för att ta bort naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas* och att vidta andra åtgärder för återställning. Staten, kommuner, landsting och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

Om det kan antas att den ställda säkerheten inte längre är tillräcklig, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta om ytterligare säkerhet.

I fråga om säkerhetens beskaffenhet gäller 2 kap. 25 § utskökningsbalken. Säkerheten skall prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer och förvaras av länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs.

Ändringen i första stycket är föranledd av att det i 2 a § införs ett krav på koncession även för en anläggning för kondenserad naturgas.

13 § En koncession får återkallas helt eller delvis

1. om en naturgasledning, ett naturgaslager eller *en anläggning för kondenserad naturgas* inte har använts under tre år i följd och inte längre behövs för en säker energiförsörjning eller,

2. om koncessionshavaren i väsentlig mån inte fullgör sina skyldigheter enligt denna lag, enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, enligt villkoren i koncessionen eller enligt de säkerhetsföreskrifter som gäller för naturgasledningens, eller naturgaslagrets drift *eller för driften av en anläggning för kondenserad naturgas*.

Frågor om återkallelse av koncession prövas av regeringen.

Ändringarna i första stycket, första och andra punkten, är föranledda av att det i 2 a § införs ett krav på koncession även för en anläggning för kondenserad naturgas.

14 § Om en koncession upphör att gälla, är den som senast haft koncession skyldig att ta bort naturgasledningen, naturgaslagret eller *anläggningen för kondenserad naturgas* samt vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän eller enskild synpunkt.

I samband med att koncessionen upphör skall regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställa koncessionshavarens skyldigheter enligt första stycket.

Om den som senast haft koncessionen inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall vidtas på den tidigare koncessionshavarens bekostnad får verkställas.

Ändringen i första stycket är föranledd av att det i 2 a § införs ett krav på koncession även för en anläggning för kondenserad naturgas.

15 § Om en naturgasledning, ett naturgaslager eller en *anläggning för kondenserad naturgas* har byggts utan koncession där sådan behövs, får den myndighet som regeringen bestämmer förelägga ledningens eller lagrets innehavare att ta bort anläggningen och att

vidta andra åtgärder för återställning, om det behövs från allmän och enskild synpunkt.

Om naturgasledningens, naturgaslagrets eller *den kondenserade naturgasanläggningens* innehavare inte fullgör sina skyldigheter enligt första stycket, får den myndighet som regeringens bestämmer förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheterna eller besluta att åtgärderna skall vidtas på hans bekostnad. Ett beslut om att åtgärderna skall vidtas på innehavarens bekostnad får verkställas.

Ändringarna i första och andra stycket är föranledda av att det i 2 a § införs ett krav på koncession även för en anläggning för kondenserad naturgas.

3 kap. Skyldigheter för den som innehar en naturgasledning

1 § En juridisk person som bedriver överföring av naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

I en juridisk person som innehar koncession för naturgasledning får inte en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare samtidigt vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Innebörden av första stycket i denna paragraf är att handel med naturgas inte får bedrivas tillsammans med någon verksamhet som rör överföring av naturgas. Däremot får handel med naturgas respektive överföring av naturgas bedrivas tillsammans med andra verksamheter i samma juridiska person. Om detta sker beträffande överföringsverksamheten måste denna redovisas särskilt enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § naturgaslagen.

I andra stycket markeras den i första stycket avsedda åtskillnaden mellan överföringsverksamhet och handel med naturgas. Eftersom kraven i andra stycket enbart omfattar koncessionpliktig verksamhet omfattas inte distribution av naturgas av det strängare kravet om åtskillnad. Frågan har behandlats i avsnitt 8.7

2 § Verksamhet som rör överföring av naturgas skall ekonomiskt redovisas för sig och skilt från annan verksamhet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör överföring av naturgas samt om skyldighet att ge in redovisningshandlingar till den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar i stort 4 kap. 1 § i den nu gällande naturgaslagen i den del som avser överföring av naturgas. Eftersom överföring av naturgas och drift av naturgaslager och anläggning för kondenserad naturgas nu föreslås regleras i skilda kapitel, omfattas bara överföring av naturgas i denna bestämmelse. Vidare har hänsyn tagits till att överföring av naturgas och handel av naturgas, enligt förslaget i 3 kap 1 §, inte får bedrivas i samma juridiska person. Överföring av naturgas kommer därför nu alltid att ske för annans räkning och det behöver därför inte längre särskilt anges att bestämmelsen omfattar överföring för annans räkning.

3 § Revisor i företag som bedriver överföring av naturgas skall göra en särskild granskning av redovisningen av denna verksamhet.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av verksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Företaget skall lämna in intyget till den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om revisionen.

Paragrafen motsvarar 4 kap 2 § i den nu gällande naturgaslagen, med den skillnaden att den numera endast omfattar överföring av naturgas och inte lagring av naturgas.

4 § Den som innehar en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor ansluta en annan naturgasledning som innehas av en berättigad kund till sin naturgasledning.

Skyldighet föreligger inte om ledningen saknar kapacitet för den begärda anslutningen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en sådan naturgasledning som uteslutande används inom hamn- eller industriområde.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 1 § i den nu gällande naturgaslagen.

5 § Den som innehar en naturgasledning är skyldig att på skäliga villkor överföra naturgas.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en sådan naturgasledning som uteslutande används inom hamn- eller industriområde.

Paragrafen motsvarar 3 kap 2 § i den nu gällande naturgaslagen. Enligt förslaget i 3 kap 1 §, får inte överföring av naturgas och handel med naturgas längre bedrivas i samma juridiska person. Överföring av naturgas kommer därför nu alltid att ske för annans räkning. Begreppet transport av naturgas har som en följd av detta ersatts med överföring av naturgas.

6 § Innehavaren av en naturgasledning som har gjort inköpsåtaganden i avtal om köp av naturgas får, efter ansökan, av regeringen beviljas ett tillfälligt undantag från skyldigheten enligt 5 § första stycket. Ett sådant undantag får beviljas bara om ledningsinnehavaren får eller kan antas få allvarliga ekonomiska och finansiella svårigheter till följd av skyldigheten enligt 5 § första stycket.

Ett undantag skall avse överföringen av en viss mängd naturgas under viss angiven tid från en viss angiven leverantör till en eller flera angivna förbrukare.

Ansökan skall göras utan dröjsmål om ledningsinnehavaren redan har vägrat att utföra en viss transport.

Om ett tillfälligt undantag medges skall det i beslutet anges att det kan komma att ändras eller upphävas.

Ett beviljat undantag skall av regeringen utan dröjsmål anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 3 § i den nu gällande naturgaslagen.

7 § Den som innehar en naturgasledning är skyldig att utföra mätning av överförd naturgas och att rapportera resultaten av dessa mätningar i enlighet med de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Kostnaden för den mätning och rapportering som avser överförd naturgas skall av ledningsinnehavaren debiteras den som mottar naturgasen.

Paragrafen motsvarar 3 kap. 4 § i den nu gällande naturgaslagen.

8 § Den som innehar en koncessionspliktig naturgasledning skall på ett öppet, icke-diskriminerande och marknadsorienterat sätt anskaffa den energi som behövs för att bedriva överföring av naturgas.

I denna paragraf föreskrivs att den som innehar en koncessionspliktig naturgasledning på ett öppet, icke-diskriminerande och marknadsorienterat sätt skall anskaffa den energi som behövs för att bedriva överföring av naturgas. Kravet riktar sig endast till koncessionspliktig verksamhet. Distribution av naturgas omfattas därför inte av detta krav. Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.6.

9 § Den som innehar en naturgasledning skall upprätta en övervakningsplan. Av övervakningsplanen skall framgå vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs på ett objektivt och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på naturgasmarknaden.

Den som innehar en naturgasledning skall till den myndighet som regeringen bestämmer ge in en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs i enlighet med vad som anges i första stycket.

Den som innehar en naturgasledning skall offentliggöra den årliga rapporten som anges i andra stycket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om innehållet i övervakningsplanen och om offentliggöranden av den årliga rapporten.

I första stycket stadgas att den som innehar en naturgasledning skall upprätta en övervakningsplan som säkerställer att verksamheten bedrivs på ett objektivt och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på naturgasmarknaden.

I andra stycket anges att innehavare av naturgasledning skall upprätta en årlig rapport över de åtgärder som vidtagits för att säkerställa att verksamheten bedrivs på ett objektivt och icke-diskriminerande sätt gentemot övriga aktörer på naturgasmarknaden.

I tredje stycket anges att den årliga rapporten skall offentliggöras.

I fjärde stycket bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om

innehållet i övervakningsplanen och om offentliggöranden av den årliga rapporten.

Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.8

4 kap. Skyldigheter för den som innehar naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas

1 § En juridisk person som är innehavare av naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas får inte bedriva handel med naturgas.

I en juridisk person som innehar koncession för naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas får inte en styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare samtidigt vara styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare i en juridisk person som bedriver handel med naturgas.

Innebörden av första stycket i denna paragraf är att handel med naturgas inte får bedrivas tillsammans med verksamhet som rör lagring av naturgas eller drift av anläggning för kondenserad naturgas. Däremot får handel med naturgas respektive lagring av naturgas och drift av anläggning för kondenserad naturgas bedrivas tillsammans med andra verksamheter i samma juridiska person. Om detta sker beträffande lagring av naturgas respektive drift av anläggning för kondenserad naturgas måste dessa verksamheter redovisas särskilt enligt bestämmelserna i 4 kap. 2 § naturgaslagen.

I andra stycket markeras den i första stycket avsedda åtskillnaden mellan verksamhet som avser lagring av naturgas respektive drift av anläggning för kondenserad naturgas och handel med naturgas. Eftersom kraven i andra stycket enbart omfattar koncessionpliktig verksamhet omfattas inte anläggningar, som är anslutna till ledningar som är avsedda för distribution av naturgas, av det strängare kravet om åtskillnad. Frågan har behandlats i avsnitt 8.7

2 § Verksamhet som rör lagring av naturgas och drift av en anläggning för kondenserad naturgas skall ekonomiskt redovisas var för sig och skilt från annan verksamhet.

Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, får meddela ytterligare föreskrifter om redovisning av verksamhet som rör

lagring av naturgas och drift av en anläggning för kondenserad naturgas samt om skyldighet att ge in redovisningshandlingar till den myndighet som regeringen bestämmer.

Paragrafen motsvarar i stort 4 kap. 1 § i den nu gällande naturgaslagen i den del som avser lagring av naturgas. Eftersom överföring av naturgas och drift av naturgaslager och anläggning för kondenserad naturgas nu föreslås regleras i skilda kapitel, omfattas bara lagring av naturgas och drift av anläggning för kondenserad naturgas av denna bestämmelse. Att nu också drift av anläggning för kondenserad naturgas skall omfattas av denna paragraf är en följd av att denna verksamhet nu skall omfattas av naturgaslagens bestämmelser.

Hänsyn har också tagits till att lagring av naturgas respektive drift av anläggning för kondenserad naturgas och handel med naturgas, enligt förslaget i 4 kap 1 §, inte får bedrivas i samma juridiska person. Lagring av naturgas respektive mottagning av kondenserad naturgas kommer därför nu alltid att ske för annans räkning. Det behöver därför inte längre särskilt anges att bestämmelsen omfattar lagring för annans räkning.

3 § Revisor i ett företag som bedriver verksamhet i form av lagring av naturgas eller drift av en anläggning för kondenserad naturgas skall göra en särskild granskning av redovisningen av denna verksamhet.

Revisorn skall årligen i ett särskilt intyg avge ett utlåtande i frågan om redovisningen av verksamheten skett enligt gällande bestämmelser. Företaget skall lämna in intyget till den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om revisionen.

Paragrafen motsvarar 4 kap 2 § i den nu gällande naturgaslagen, med den skillnaden att den numera endast omfattar lagring av naturgas respektive drift av anläggning för kondenserad naturgas och inte överföring av naturgas.

4 § Den som innehar ett naturgaslager är skyldig att på skäliga villkor lagra naturgas som innehas av en berättigad kund.

Skyldighet att lagra naturgas föreligger inte om lagret saknar kapacitet för den begärda lagringen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar ett naturgaslager som är anslutet till en naturgasledning för vilken det inte krävs koncession.

I första stycket införs en av de bärande principerna på en avreglerad naturgasmarknad. Det är denna skyldighet, som tillsammans med skyldigheten i 3 kap 2 § att överföra naturgas, möjliggör den handel på marknaden som avregleringen syftar till.

Innehavare av lager har, med undantag av de situationer som regleras i andra och tredje styckena, ingen möjlighet att vägra tillträde till lagret.

I andra stycket ges ett undantag från tillträde till lagret. I de fall lagret saknar kapacitet för ytterligare lagring av naturgas, dvs. om hela lagrets kapacitet redan har bokats genom avtal med andra innehavare av naturgas, föreligger inte någon skyldighet att ge tillträde till lagret. Detta gäller endast så länge som kapaciteten är fullbokad. Så snart det finns ledig kapacitet föreligger skyldighet att ge tredje part tillträde till lagret.

I tredje stycket ges ytterligare ett undantag. Det gäller innehavare av lager som är anslutet till ett icke-koncessionspliktigt ledningsnät. I ett sådant fall föreligger inte skyldighet ge tredje part tillträde till lagret.

5 § Den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas är skyldig att på skäliga villkor låta mata in naturgas som innehas av en berättigad kund.

Skyldighet föreligger inte om anläggningen saknar kapacitet för den begärda inmatningen eller om det annars finns särskilda skäl.

Skyldigheten gäller inte den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas som är anslutet till en naturgasledning för vilken det inte krävs koncession.

I denna paragraf regleras motsvarande skyldighet att ge tillträde för tredje part till anläggning för kondenserad naturgas som till naturgaslager i fjärde paragrafen.

6 kap. Tariffer och anslutningsavgifter

1 § Överföringstariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning av verksamheten.

Överföringstariffer skall utformas så, att den avgift en berättigad kund betalar för överföringen till sin anslutningspunkt innefattar avgift för överföringen i samtliga rörledningar, genom vilka överföringen sker.

Vid utformande av tariffer för överföring av naturgas skall särskilt beaktas antalet anslutna kunder, kundernas geografiska läge, mängden överförd energi och abonnerad effekt, kostnaderna för överliggande ledningar, leveranssäkerhet och trycket i ledningarna.

Paragrafens första stycke motsvarar i stort 3 kap. 6 § i nu gällande naturgaslag. Hänsyn har tagits till att överföring av naturgas och handel av naturgas, enligt förslaget i 3 kap 1 §, inte får bedrivas i samma juridiska person. Överföring av naturgas kommer därför nu alltid att ske för annans räkning och det behöver därför inte längre särskilt anges att bestämmelsen omfattar transport av naturgas.

Paragrafens andra stycke motsvarar i stort 3 kap. 6 § i nu gällande naturgaslag med den ändringen att begreppet transporttariffer ändrats till överföringstariffer.

I tredje stycket föreskrivs att innehavare av naturgasledning vid utformande av tariffer särskilt skall beakta vissa angivna objektiva och subjektiva kriterier. Dessa kriterierna skall inte ses som en uttömmande uppräkningslista av alla faktorer som kan ligga till grund vid utformande av metod för tariffsättning. Tvärtom måste, vid utformningen av ett företags överföringstariffer, sådana faktorer som är relevanta för just det aktuella företaget (subjektiva faktorer) och andra relevanta faktorer som företaget inte kan påverka (objektiva faktorer) beaktas. Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.16.1.

2 § Den som innehar en naturgasledning skall offentliggöra sin överföringstariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av överföringstariff

Paragrafens motsvarar i stort 3 kap. 7 § i nu gällande naturgaslag med den ändringen att begreppet transporttariffer ändrats till överföringstariffer.

3 § Innan ett företags tariffer för överföring får träda i kraft skall de metoder som ligger till grund för bestämmande av tarifferna godkännas av tillsynsmyndigheten.

En innehavare av naturgasledning skall till tillsynsmyndigheten lämna in en ansökan om godkännande av de metoder som ligger till grund för bestämmande av tarifferna. Tarifferna får börja gälla tidigast tre månader efter det att en sådan ansökan kom in till myndigheten.

Tillsynsmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande av de metoder som ligger till grund för bestämmande av tariffer inom tre månader efter det att en ansökan enligt andra stycket kom in till myndigheten.

Ett beslut enligt första stycket skall gälla i två år. Om det finns särskilda skäl eller om sökanden begär det, får dock kortare tid bestämmas.

Om tillsynsmyndigheten inte fattar beslut i ett ärende om godkännande av metoder för bestämmande av överföringstariffer, inom den tid som anges i tredje stycket, skall metoderna anses godkända i enlighet med ansökan. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från den dag tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpte ut.

Ett beslut om godkännande av metoder för bestämmande av överföringstariffer gäller omedelbart. Beslutet skall delges i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen (1970:428).

I denna paragraf anges att de metoder som ligger till grund för bestämmande av tariffer för överföring av naturgas skall godkännas av tillsynsmyndigheten innan tarifferna får träda i kraft. En ansökan om godkännande skall ges in tre månader innan tarifferna får träda i kraft. Ett beslut om godkännande skall fattas inom tre månader från det att tillsynsmyndigheten fått en in en begäran om godkännande. Om myndigheten inte fattar beslut inom denna tid skall metoderna i ansökan anses godkända. Ett beslut om godkännande av metoder gäller omedelbart. I beslutet skall tillsynsmyndigheten ange vilken tid beslutet skall gälla, dock längst

två år. För att tidsfristen för överklagande skall börja löpa skall myndigheten delge ett beslut om godkännande av de metoder som ligger till grund för bestämmande av tariffer för överföring i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen.

Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.16.1

4 § Avgifter och övriga villkor för anslutning av en anläggning eller naturgasledning som innehas av en berättigad kund till en naturgasledning skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en avgifts skälighet skall det beaktas att ledningsinnehavaren får en rimlig avkastning av verksamheten.

Vid utformandet av engångsavgift för anslutning skall särskilt beaktas var anslutningen är belägen och vilken effekt anslutningen avser.

Den som innehar en naturgasledning skall vid begäran om ny anslutning inom skälig tid lämna skriftlig uppgift om avgiften och övriga villkor för anslutningen.

Paragrafens första och tredje stycke motsvarar 3 kap. 5 § första och andra stycket i nu gällande naturgaslagen

I tredje stycket anges de förutsättningar som särskilt skall beaktas vid utformandet av engångsavgift för anslutning. Dessa faktorer är inte uttömmande. utan skall ses som en uttömmande uppräkningslista av alla faktorer som en nätägare har att ta ställning till vid anslutning av en anläggning. Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.16.2.

5 § Lagertariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att innehavaren av lagret får en rimlig avkastning av verksamheten.

I paragrafen anges att lagertariffer skall vara skäliga och utformade på sakliga grunder. Att tarifferna skall vara skäliga framgår 4 kap. 4 §, där det föreskrivs att den som innehar naturgaslager är skyldig att på skäliga villkor lagra naturgas som innehas av en berättigad kund. Hur skäligheten skall bedömas regleras i andra meningen. Vid bedömning av en lagertariffs skälighet skall företagets krav på en rimlig avkastning av verksamheten beaktas. Vad gäller lager

utgör den verksamheten ett naturligt monopol. Denna verksamhet bör bedrivas på ett affärsmässigt sätt, vilket bl.a. innebär att den skall ge en rimlig avkastning. Däremot får inte innehavare av lager utnyttja sin monopolställning genom att ta ut oskäligena monopolvinster. Regleringen i andra meningen syftar till att förhindra det.

Innebörden av att tarifferna skall vara utformade på sakliga grunder är att de skall vara objektiva och icke-diskriminerande. Kunder får delas in i grupper efter kostnadsbild. Inom samma kundkategori skall dock den principiella utformningen av tariffen vara likadan för alla kunder.

6 § Den som innehar ett naturgaslager skall offentliggöra sin lagertariff samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av lagertariff.

I första stycket föreskrivs till en början att innehavare av lager är skyldig att offentliggöra sin lagertariff. Syftet med bestämmelsen är att kunder skall kunna få kännedom om tariffen utan att kontakta innehavaren av lagret. Vidare föreskrivs att lagertariffer skall finnas i skriftlig form och att de skall lämnas ut utan dröjsmål.

I andra stycket bemyndigas regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av transporttariffer.

7 § Tariffer för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas skall vara skäligena och utformade på sakliga grunder. Vid bedömningen av en tariffs skälighet skall det beaktas att innehavaren av anläggningen får en rimlig avkastning av verksamheten

I paragrafen anges att tariffer för inmatning till en anläggning för kondenserad naturgas skall vara skäligena och utformade på sakliga grunder. Att tarifferna skall vara skäligena framgår 4 kap. 5 §, där det föreskrivs att den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas är skyldig att på skäligena villkor låta mata in naturgas som innehas av en berättigad kund. Hur skäligheten skall bedömas regleras i andra meningen. Vid bedömning av en tariffs skälighet skall företagets krav på en rimlig avkastning av verksamheten

beaktas. Vad gäller drift av anläggning för kondenserad naturgas utgör den verksamheten ett naturligt monopol. Denna verksamhet bör bedrivas på ett affärsmässigt sätt, vilket bl.a. innebär att den skall ge en rimlig avkastning. Däremot får inte innehavare av anläggningen utnyttja sin monopolställning genom att ta ut oskäliga monopolvinster. Regleringen i andra meningen syftar till att förhindra det.

Innebörden av att tarifferna skall vara utformade på sakliga grunder är att de skall vara objektiva och icke-diskriminerande. Kunder får delas in i grupper efter kostnadsbild. Inom samma kundkategori skall dock den principiella utformningen av tariffen vara likadan för alla kunder.

8 § Den som innehar en anläggning för kondenserad naturgas skall offentliggöra sin tariff för inmatning till anläggningen samt på begäran utan dröjsmål lämna skriftlig uppgift om tariffen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av tariff för inmatning till en kondenserad naturgasanläggning.

I första stycket föreskrivs till en början att innehavare av en anläggning för kondenserad naturgas är skyldig att offentliggöra sin tariff för inmatning till anläggningen. Syftet med bestämmelsen är att kunder skall kunna få kännedom om tariffen utan att kontakta innehavaren av anläggningen. Vidare föreskrivs att tariffer skall finnas i skriftlig form och att de skall lämnas ut utan dröjsmål.

I andra stycket bemyndigas regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av transporttariffer.

7 kap. Systemansvar och balansansvar

1 § Det organ som regeringen utser skall ha systemansvaret för naturgas.

Med systemansvar för naturgas avses det övergripande ansvaret för att balansen kortsiktigt upprätthålls mellan inmatning och uttag av naturgas i naturgassystemet.

I första stycket anges att regeringen skall utse det organ som skall ha systemansvaret för naturgas.

I andra stycket anges vad som avses med systemansvar för naturgas.

2 § Den som har systemansvaret för naturgas får, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra naturgasleverantörer, innehavare av lager eller anläggning för kondenserad naturgas att, mot marknadsmässig ersättning, öka eller minska inmatning/uttag av naturgas från lager samt öka eller minska inmatning/uttag av naturgas från anläggning för kondenserad naturgas.

Om systemansvaret inte kan utövas genom åtgärder som nämns i första stycket, får den som har systemansvaret, i den utsträckning det behövs för att kunna utöva systemansvaret, beordra innehavare av naturgasledning att begränsa eller avbryta överföring av naturgas till naturgasanvändare. I den utsträckning systemansvaret så medger skall begränsning och avbrytande av överföringen genomföras så rättvist som möjligt. Därvid skall, i den utsträckning det är möjligt, innehavare av naturgasledningars åtaganden beträffande leveranssäkerhet beaktas.

Närmare föreskrifter om den systemansvarigas befogenheter enligt första och andra styckena får meddelas av regeringen.

I paragrafen anges vilka befogenheter den systemansvariga har och under vilka förutsättningar och på vilka villkor han kan utöva dessa befogenheter.

Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.4.

3 § Regeringen får meddela föreskrifter om skyldighet för balansansvariga att till den som har systemansvaret för naturgas lämna de uppgifter om inmatning och uttag av naturgas som behövs för utövandet av systemansvaret.

För att kunna fullgöra sitt systemansvar måste den som har systemansvaret för naturgas få kännedom om hur mycket naturgas som kommer att matas in på och tas ut från överföringssystemet och även var och när detta kommer att ske. Den som har systemansvaret behöver alltså information från aktörerna på naturgasmarknaden.

I paragrafen bemyndigas därför regeringen att meddela föreskrifter i nämnda hänseende.

4 § En leverantör av naturgas får bara leverera naturgas i uttagspunkter där någon har åtagit sig det ekonomiska ansvaret för att det nationella naturgassystemet tillförs lika mycket naturgas som tas ut i uttagspunkten (balansansvar).

Med uttagspunkt avses den punkt där en användare av naturgas, enligt avtal med innehavaren av naturgasledning, tar ut naturgas för förbrukning.

I paragrafen regleras att varje leverantör av naturgas har ansvaret för att se till att det finns en balansansvarig i varje uttagspunkt där han levererar naturgas. Vidare anges vad som avses med uttagspunkt.

5 § Ett åtagande om balansansvar skall göras genom ett avtal med den som har systemansvaret för naturgas.

Villkoren i ett avtal om balansansvar skall vara objektiva, icke-diskriminerande samt avspegla kostnaderna för balanshållningen.

Den som har systemansvaret för naturgas skall offentliggöra villkoren för balanstjänster samt på begäran utan dröjsmål lämna uppgift om villkoren.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela närmare villkor om offentliggörande av villkor för balanstjänster.

I första stycket anges att ett åtagande av balansansvar skall ske genom att den som vill åta sig balansansvar ingår ett avtal med den som har systemansvaret för naturgas.

I andra stycket fastställs vidare att villkoren i ett avtal om balansansvar skall vara objektiva, icke-diskriminerande och avspegla kostnaderna för balanshållningen.

I tredje stycket föreskrivs till en början att den som har systemansvaret för naturgas är skyldig att offentliggöra villkoren för balanstjänster. Syftet med bestämmelsen är att kunder skall kunna få kännedom om villkoren utan att kontakta den som har systemansvaret för naturgas. Vidare föreskrivs att villkoren skall finnas i skriftlig form och att de skall lämnas ut utan dröjsmål.

I fjärde stycket bemyndigas regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om offentliggörande av villkor för balans tjänster.

6 § Innan villkor i avtal om balansansvar får träda i kraft skall tillsynsmyndigheten godkänna att villkoren uppfyller kraven i 5 § andra stycket.

Den som har systemansvaret för naturgas skall till tillsynsmyndigheten lämna in en ansökan om godkännande villkoren i avtal om balansansvar. Villkoren får börja gälla tidigast tre månader efter det att en sådan ansökan kom in till myndigheten.

Tillsynsmyndigheten skall fatta beslut i ett ärende om godkännande av villkor inom tre månader efter det att en ansökan enligt andra stycket kom in till myndigheten.

Ett beslut enligt andra stycket skall gälla i två år. Om det finns särskilda skäl eller om sökanden begär det, får dock kortare tid bestämmas.

Om tillsynsmyndigheten inte fattar beslut i ett ärende om godkännande av villkor i avtal om balansansvar, inom den tid som anges i andra stycket, skall villkoren anses godkända i enlighet med ansökan. Ett sådant godkännande skall gälla i två år från den dag tillsynsmyndighetens tidsfrist att fatta beslut löpte ut.

Ett beslut om godkännande av villkor i avtal om balansansvar gäller omedelbart. Beslutet skall delges i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen (1970:428).

I denna paragraf anges att de villkor i avtal om balansansvar skall godkännas av tillsynsmyndigheten innan villkoren får träda i kraft. En ansökan om godkännande skall ges in tre månader innan villkoren får träda i kraft. Ett beslut om godkännande skall fattas inom tre månader från det att tillsynsmyndigheten fått en in en begäran om godkännande. Om myndigheten inte fattar beslut inom denna tid skall villkoren i ansökan anses godkända. Ett beslut om godkännande av villkor gäller omedelbart. I beslutet skall tillsynsmyndigheten ange vilken tid beslutet skall gälla, dock längst två år. För att tidsfristen för överklagande skall börja löpa skall myndigheten delge ett beslut om godkännande av villkor i avtal om balansansvar i enlighet med bestämmelserna om kungörelsedelgivning i delgivningslagen.

7 § När den som har systemansvaret för naturgas får kännedom om att ett avtal om balansansvar enligt 4 § första stycket skall upphöra att gälla skall den som har systemansvaret utan dröjsmål underrätta de innehavare av naturgasledningar på vars ledningsnät de uttagpunkter är belägna där balansansvaret sålunda kommer att upphöra att gälla. Innehavarna av naturgasledningar skall utan dröjsmål underrätta berörda leverantörer av naturgas.

När den balansansvarige, som i ett avtal med en leverantör av naturgas har åtagit sig balansansvaret i de uttagpunkter där leverantören levererar naturgas, får kännedom om att detta avtal skall upphöra att gälla skall den balansansvarige utan dröjsmål underrätta den som har systemansvaret och de innehavare av naturgasledningar på vars ledningsnät de uttagpunkter är belägna där balansansvaret sålunda kommer att upphöra att gälla.

I första stycket anges att den som har systemansvaret för naturgas skall utan dröjsmål skall underrätta innehavare av naturgasledningar om ett avtal om balansansvar skall upphöra att gälla för uttagpunkter på ledningsinnehavarens nät. Den som har systemansvaret har också underrättelseskyldighet till de naturgasleverantörer som har ingått avtalet med den balansansvariga.

I andra stycket anges att när den som ingått ett avtal om balansansvar med en leverantör av naturgas får kännedom om att detta avtal skall upphöra att gälla så skall den balansansvarige utan dröjsmål underrätta den som har systemansvaret för naturgas och de innehavare av naturgasledningar på vars ledningsnät de uttagpunkter är belägna där balansansvaret kommer att upphöra att gälla.

8 § En leverantör av naturgas, som skall börja leverera naturgas i en uttagpunkt skall omedelbart anmäla detta till berörd innehavare av naturgasledning. Anmälan skall även innehålla en uppgift om vem som har åtagit sig balansansvaret i uttagpunkten.

En leverantör av naturgas som övertar leveranserna till en naturgasanvändare i dennes uttagpunkt får bara göra detta från och med den första dagen i en kalendermånad. Anmälan enligt första stycket skall därvid ske senast en månad innan övertagandet skall ske.

En innehavare av en naturgasledning som tar emot en anmälan enligt första stycket skall sända underrättelser i anledning därav enligt

de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om naturgasleverantörers skyldigheter enligt första stycket.

I första stycket anges att en leverantör av naturgas skall anmäla till vilka uttagpunkter han skall leverera naturgas till och vem som åtagit sig balansansvaret för dessa leveranser innan leveranserna får påbörjas. Anmälan skall ske till berörda innehavare av naturgasledning.

I andra stycket anges att byte av leverantör av naturgas bara får ske den första dagen i varje månad och att en anmälan om byte av leverantör skall ske senast en månad innan bytet skall ske.

I tredje stycket anges att en innehavare av naturgasledning som tar emot en anmälan om leverantörsbyte skall sända underrättelser om leverantörsbytet enligt de föreskrifter som regeringen, eller den myndighet som regeringen bemyndigar, bestämmer.

I fjärde stycket bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om naturgasleverantörs anmälningsskyldighet enligt första stycket.

9 § Den som övertar balansansvaret i en naturgasanvändares uttagpunkt får bara göra det från och med den första dagen i en kalendermånad. Den leverantör av naturgas som levererar naturgas i uttagspunkten skall enligt de närmare föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer meddela underrätta berörd innehavare av naturgasledning om övertagandet senast en månad innan det skall ske.

Den som har systemansvaret för naturgas får, om det finns särskilda skäl, i det enskilda fallet medge att balansansvaret i en uttagpunkt skall börja gälla tidigare än vad som följer av första stycket.

En innehavare av naturgasledning som tar emot en anmälan enligt första stycket skall sända underrättelser i anledning därav enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, den myndighet som regeringen bestämmer.

I denna paragraf återfinns bestämmelser om när byte av balansansvarig får ske och hur ett sådant byte skall gå till.

10 § En innehavare av naturgasledning skall enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer hålla den som har systemansvaret för naturgas underrättad om de uppgifter som har lämnats enligt 7 §. Han skall dessutom hålla den systemansvariga underrättad om vem som har åtagit sig balansansvaret för hans egna inköp.

I denna paragraf anges att innehavare av naturgasledning skall hålla den som har systemansvaret för naturgas underrättad om uppgifter om vem som har balansansvar i uttagspunkter på hans naturgasledning.

11 § Den som har systemansvaret för naturgas skall svara för avräkningen mellan de balansansvariga enligt de föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, myndigheten meddelar.

I denna paragraf anges att det är den som har systemansvaret för naturgas som skall svara för balansavräkningen.

8 kap. Särskilda bestämmelser om överföring och leverans av naturgas till konsumenter

1 § Detta kapitel gäller överföring och leverans av naturgas till konsumenter. Med konsument avses en fysisk person till vilken naturgas överförs eller levereras huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet.

I paragrafen avgränsas kapitlets tillämpningsområde till att avse överföring och leverans av el till konsumenter. Begreppet konsument avser en fysisk person som handlar huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet.

Bestämmelserna i kapitlet är således tillämpliga på naturgas för hushållsändamål som överförs och levereras till en privatperson och dennes familj för att användas för ändamål som faller utanför näringsverksamhet. Om naturgasen också används för näringsverksamhet är den huvudsakliga användningen avgörande.

2 § Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i detta kapitel är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot denne.

I paragrafen slås fast att kapitlets bestämmelser är tvingande till konsumentens förmån. Den jämförelse som nämns i paragrafen skall göras mellan det enskilda avtalsvillkoret och den enskilda lagbestämmelsen som reglerar en viss fråga. Det är således inte fråga om att göra en helhetsbedömning av ett avtal som i vissa avseenden ger konsumenten en sämre och i andra avseenden en förmånligare ställning än vad som följer av lagen. Bestämmelsen innebär att de olika förmåner och befogenheter som lagen tillerkänner konsumenten inte kan inskränkas genom avtal. Konsumenten får däremot alltid åberopa ett avtalsvillkor som är förmånligare än vad som följer av lagens regler. Paragrafen avser avtalsvillkor varigenom konsumenten på förhand godtar inskränkningar i sina rättigheter eller utvidgningar av sina skyldigheter enligt lagen. Däremot hindrar stadgandet inte att konsumenten i ett konkret fall avstår från en befogenhet eller en förmån sedan den väl har blivit aktuell. Frågan huruvida ett sådant avstående eller åtagande från konsumentens sida är bindande för denne får bedömas enligt allmänna avtalsrättsliga regler, bl.a. generalklausulen i 36 § avtalslagen.

3 § Överföring av naturgas får avbrytas, om konsumenten försummar sina skyldigheter och försummelsen utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Innan överföringen avbryts skall konsumenten uppmanas att inom viss skälig tid vidta rättelse och, i annat fall än som avses i 4 §, underrättas om att överföringen annars kan avbrytas. Sker rättelse får överföringen inte avbrytas.

Om omständigheterna ger anledning att befara att ett avbrott skulle medföra ej obetydlig personskada eller omfattande sakskada, får överföringen inte avbrytas. Det gäller dock inte om konsumenten handlar otillbörligt.

I paragrafen behandlas de grundläggande förutsättningar som gäller för avbrytande av överföring av naturgas på grund av att konsumenten gjort sig skyldig till ett avtalsbrott.

Paragrafen riktar sig mot både innehavare av naturgasledning och leverantör av naturgas. Det är dock endast innehavaren av naturgasledning, vilken svarar för överföringsverksamheten och de

anläggningar med vilkas hjälp överföringen sker, som de facto kan avbryta överföringen. Om leverantören anser att det finns grund för att avbryta överföringen på grund av konsumentens försummelse, får leverantören vända sig till innehavaren av naturgasledningen och begära att denne skall avbryta överföringen. Förhållandet mellan innehavare av naturgasledning och leverantören av naturgas får regleras genom avtal. Som framgår av 8 § andra stycket ligger ansvaret för att avbrytandet av överföringen sker i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel på den som tar initiativ till åtgärden.

4 § Om avtalsbrottet består i att konsumenten försummat att betala för överföring eller leverans av naturgas gäller, utöver vad som anges i 3 §, att konsumenten sedan tiden för rättelse gått ut skall uppmanas att betala inom tre veckor från det att han har delgetts uppmaningen och en underrättelse om att överföringen annars kan avbrytas. Ett meddelande om den uteblivna betalningen skall samtidigt lämnas till socialnämnden i den kommun där konsumenten får naturgas överförd.

Skjer betalning eller är fordringen tvistig får överföringen inte avbrytas. Överföringen får inte heller avbrytas om socialnämnden inom den tid som anges i första stycket skriftligen har meddelat den som lämnat underrättelsen att nämnden tar på sig betalningsansvaret för skulden.

Paragrafen behandlar de särskilda förutsättningar som, utöver vad som anges i 3 §, skall vara uppfyllda för att överföringen skall få avbrytas då försummelsen avser bristande betalning.

5 § Innehavaren av en naturgasledning och leverantören av naturgas har rätt till skälig ersättning av konsumenten för kostnader som föranleds av åtgärder som nämns i 3 och 4 §§.

Paragrafen behandlar konsumentens skyldighet att utge ersättning för innehavare av naturgaslednings och naturgasleverantörens kostnader i anledning av förfarandet i 3 och 4 §§. Innehavare av naturgasledning och naturgasleverantören har rätt till ersättning för de kostnader som föranleds av de åtgärder som anges i 3 och 4 §§. Vad som avses är kostnader för uppmaningar och underrättelser till

konsumenten och meddelanden till socialnämnden, delgivningsförfarandet samt själva avstängningsåtgärden. Innehavare av naturgaslednings och naturgasleverantör har inte rätt till ersättning i större utsträckning än vad som med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt.

I de fall där initiativet till att överföringen avbryts kommer från leverantören bör innehavaren av naturgasledningen kunna kräva antingen leverantören eller konsumenten på ersättning för avstängningsåtgärden. Om innehavaren av naturgasledningen kräver leverantören får denne i sin tur påföra konsumenten denna kostnad.

6 § Underrättelser och meddelanden som avses i 4 § första stycket skall lämnas enligt formulär som fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Av paragrafen framgår att underrättelser och meddelanden enligt 4 § första stycket skall lämnas enligt formulär som fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

7 § Innehavaren av en naturgasledning får avbryta överföringen av naturgas för att vidta åtgärder som är motiverade av säkerhetsskäl eller för att upprätthålla en god drift- och leveranssäkerhet. Avbrottet får inte i något fall pågå längre än åtgärden kräver.

Om innehavaren av naturgasledningen kan förutse annat än kortvariga avbrott i överföringen, skall konsumenten underrättas i god tid före avbrottet. Konsumenten skall underrättas personligen eller, om det är lämpligt, genom anslag.

Paragrafen behandlar i vilka fall innehavare av naturgasledningar får avbryta överföringen av el och i vilken omfattning han är skyldig att underrätta konsumenten om avbrott i överföringen.

8 § Avbryts överföringen av naturgas på grund av konsumentens försummelse utan att förutsättningarna i 3 och 4 §§ är uppfyllda, har konsumenten rätt till ersättning för skada av innehavaren av naturgasledningen.

Har överföringen av naturgas avbrutits på begäran av leverantören av naturgas skall denne, i stället för innehavaren av naturgasledningen, ersätta konsumenten för den uppkomna skadan.

Paragrafen behandlar konsumentens rätt till ersättning då innehavaren av naturgasledning bryter överföringen på grund av konsumentens avtalsbrott utan att förutsättningarna enligt 3 och 4 §§ är uppfyllda.

Enligt *första stycket* har konsumenten rätt till ersättning om överföringen bryts på grund av konsumentens försummelse, trots att förutsättningarna för detta inte föreligger enligt 3 och 4 §§. Som exempel kan anges att avtalsbrottet inte är att betrakta som väsentligt, att innehavaren av naturgasledning underlåter att delge konsumenten en underrättelse enligt 4 § eller att överföringen bryts trots att omständigheterna är sådana som anges i 3 § tredje stycket.

Av *andra stycket* framgår att elleverantören ensam skall ersätta skadan, om överföringen avbrutits på dennes begäran. Detta innebär att innehavaren av naturgasledning inte behöver kontrollera att leverantörens begäran att överföringen skall avbrytas har stöd i lag. Om naturgasleverantören begärt att överföringen skall avbrytas får konsumenten således vända sig mot denne med sitt ersättningskrav.

9 § Om innehavaren av naturgasledningen inte har underrättat konsumenten enligt 7 § andra stycket, har konsumenten rätt till ersättning för skada av innehavaren av naturgasledningen

Paragrafen behandlar innehavaren av naturgaslednings skadeståndsskyldighet om han brister i sin underrättelseskyldighet enligt 7 § andra stycket.

Av paragrafen framgår att innehavaren av naturgasledning är skadeståndsskyldig mot konsumenten om han underlåter att underrätta konsumenten om förutsebara avbrott enligt 7 § andra stycket. Endast den skada som föranleds av den uteblivna underrättelsen är ersättningsgill.

10 § Om överföringen av naturgas avbryts utan att det beror på konsumentens försummelse och utan att det finns rätt att avbryta överföringen enligt 7 § första stycket, har konsumenten rätt till ersättning för skada av innehavaren av naturgasledningen om inte

denne visar att avbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll som han inte skäligen kunde förväntas ha räknat med och vars följd han inte heller skäligen kunde ha undvikit eller övervunnit.

Beror avbrottet på någon som innehavaren av naturgasledningen har anlitat för att utföra underhåll, reparation eller liknande arbete, är innehavaren av naturgasledningen fri från skadeståndsskyldighet endast om också den som han har anlitat skulle vara fri enligt första stycket.

I paragrafen behandlas konsumentens rätt till skadestånd vid kvantitativa driftsstörningar. Rätten till skadestånd om överföringen av el avbryts på grund av konsumentens försummelse utan att förutsättningarna i 3 och 4 §§ är uppfyllda regleras i 8 §. Konsumentens rätt till skadestånd om han inte underrättats enligt 7 § andra stycket bestäms enligt 9 §. Om förutsättningarna för att avbryta överföringen av el i 7 § första stycket inte är uppfyllda, ansvarar innehavaren av naturgasledning enligt bestämmelserna i 10 §. Bland dessa fall inryms även då ett avbrott pågår längre än den aktuella åtgärden kräver. Regler om skadeståndets omfattning finns i 11 §.

11 § Skadestånd enligt 8-10 §§ omfattar ersättning för utgifter och inkomstbortfall samt annan förlust på grund av avbrottet.

Om skyldigheten att utge skadestånd skulle vara oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt. Vid bedömningen skall även beaktas föreliggande försäkringar och försäkringsmöjligheter, den skadeståndsskyldiges förutsättningar att förutse och hindra skadan samt andra särskilda omständigheter

Paragrafen behandlar skadeståndets omfattning och jämkning.

Enligt första stycket omfattar skadeståndsskyldighet enligt 8–10 §§ ersättning för utgifter och inkomstbortfall samt annan förlust på grund av avbrottet. Det motsvarar vad som gäller enligt bl.a. konsumentköplagen.

I andra stycket ges en möjlighet att jämka ett skadestånd. Bestämmelsen är tillämplig i samtliga de situationer där koncessionshavare och elleverantörer kan drabbas skadeståndsansvar enligt detta kapitel.

12 § Konsumenten skall underrätta motparten om anspråk på ersättning inom två år från det att skadan inträffade. Gör han inte det, har han förlorat sin rätt till ersättning för den uppkomna skadan.

Paragrafen innehåller en reklamationsregel. Konsumenten skall underrätta motparten om ett anspråk på ersättning senast inom två år från det att skadan inträffade. Om så inte sker förlorar konsumenten rätten till ersättning. Har konsumenten underrättat motparten om sitt anspråk inom tvåårsfristen gäller allmänna preskriptionsregler.

9 kap. Undantag

1 § Den som ansöker om koncession för större nya naturgasinfrastrukturprojekt som avser byggande av naturgasledning, naturgaslager eller anläggning för kondenserad naturgas får, efter ansökan, av regeringen beviljas ett tillfälligt undantag från skyldigheterna i 3 kap. 1, 4–5 och 8–9 §§, 4 kap. 1, 4–5 §§ och 6–7 kap. denna lag.

I paragrafen anges att den som söker koncession för större nya naturgasinfrastrukturprojekt kan ansöka om att undantas från vissa bestämmelser i naturgaslagen. Bakgrund till bestämmelsen redovisas i 8.14.

2 § Bestämmelserna i första paragrafen gäller också den som avser att väsentligt utöka kapaciteten i befintlig naturgasledning, lager eller anläggning för kondenserad naturgas.

Beslut om undantag enligt första stycket får endast avse den utökade kapaciteten i naturgasledningen, naturgaslagret eller anläggningen för kondenserad naturgas.

I paragrafen anges att bestämmelserna i första paragrafen också gäller den som väsentligt avser att öka kapaciteten i befintliga system. Ett beslut om undantag får i sådana fall endast omfatta den utökade kapaciteten.

3 § Ett undantag enligt första och andra paragrafen får beviljas bara om följande villkor är uppfyllda:

a) investeringen stärker konkurrensen vad gäller gasförsörjning och försörjningstrygghet,

b) den risknivå som är förenad med investeringen är sådan att investeringen inte skulle bli av om undantag inte beviljas,

c) infrastrukturen kommer att ägas av en fysisk eller juridisk person som åtminstone vad avser juridisk form är skild från de innehavare av befintligt naturgassystem inom vars område infrastrukturen kommer att byggas upp,

d) avgifter tas ut av användarna av systemet,

e) undantaget inte skadar konkurrensen, en effektiv inre marknad för naturgas eller hindrar befintliga system från att fungera effektivt

I paragrafen anges vilka förutsättningar som skall föreligga för att ett undantag skall få beviljas.

Bakgrunden till bestämmelsen redovisas i avsnitt 8.14.

4 § Ett undantag enligt första och andra paragrafen skall avse en viss bestämd tid.

Ett beslut om undantag skall förenas med de villkor som behövs för att säkerställa att kraven i tredje paragrafen är uppfylls.

Om ett undantag beviljas skall det i beslutet anges att det kan komma att ändras eller upphävas av Europeiska gemenskapernas kommission.

I paragrafen anges att ett beviljat undantag skall tidsbestämmas och förenas med de villkor som behövs. I beslutet om undantag skall anges att beslutet kan komma att ändras eller upphävas av Europeiska gemenskapernas kommission.

5 § Ett beviljat undantag skall av regeringen utan dröjsmål anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission.

I paragrafen anges att ett beslut om undantag skall anmälas till Europeiska gemenskapernas kommission.

6 § Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter som rör handläggning av ansökan om undantag enligt första och andra paragraferna.

I paragrafen bemyndigas regeringen att meddela ytterligare föreskrifter som rör handläggning av ansökan om undantag enligt 1 och 2 §§.

10 kap. Tillsyn m.m.

3 a § Tillsynsmyndigheten skall inom två månader från det att en anmälan kommer in till myndigheten fatta beslut i ärendet. Tillsynsmyndigheten får förlänga denna tidsfrist med ytterligare två månader. Om den som anhängiggjort ärendet samtycker får tillsynsmyndigheten förlänga tidsfristen ytterligare.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte ärenden enligt 2 kap., 6 kap. 1, 4 och 6 §§, 7 kap 5 § andra stycket samt 9 kap. denna lag.

I första stycket anges att tillsynsmyndigheten skall avgöra ärenden inom två månader från det att en anmälan kom in till myndigheten. Denna tidsfrist får förlängas med två månader. Om den som anhängiggjort ärendet medger det får tidsfristen förlängas ytterligare.

I andra stycket anges att tidsfristen i första stycket inte omfattar ärenden enligt 2 kap. 6 kap. 1, 4 och 6 §§, 7 kap 5 § andra stycket samt 9 kap.

11 kap. Övriga bestämmelser

1 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 2 kap. 1, 1 a eller 2 §§, eller
2. bryter mot villkor som meddelats med stöd av 2 kap. 8 § andra stycket.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 1 § i den nu gällande naturgaslagen med den ändringen att även brott mot 1 a §, som avser uppförande av anläggningar för kondenserad naturgas.

4 § Beslut av en myndighet enligt 2 kap. 14 och 15 §§ samt 10 kap. 3,6 och 9 §§ får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Regeringen får meddela föreskrifter om överklagande av andra beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Paragrafen motsvarar 7 kap. 4 § och har endast ändrats redaktionellt med hänsyn till att 6 kap. numera ändrats till 10 kap.

Särskilt yttrande

Tillsyn av överföringstariffer

Detta yttrande är avgivet på ett förslag till delbetänkande där utredaren, som jag anser, fått en alltför kort tid på sig för att kunna utarbeta ett tillräckligt utrett förslag.

Jag delar utredarens uppfattning att det måste införas en regel i ellagen som mer detaljerat anger vad som skall beaktas vid bestämmandet av utformning av metod för överföringstariffer, för att elmarknadsdirektivets krav i denna del skall anses genomfört. Min uppfattning är att det inte uttömmande går att i en lagtext ange samtliga de omständigheter som skall beaktas vid bestämmandet av hur en nättariff skall utformas utan det måste i viss utsträckning finnas ett utrymme för den enskilde nätägaren, och slutligen myndighet och domstol, att beakta de eventuella särpräglade förhållanden som kan råda för just dennes nätverksamhet. Det är dock mycket viktigt att såväl nätägare som myndighet och domstolar vet vilka parametrar som skall *ges särskild tyngd* vid bedömningen av en enskild nättariffs skälighet.

Ett angivande i lagtexten är av särskild vikt eftersom kravet på regel för metoden för överföringstariffer grundar sig på ett EU-direktiv och därmed EU-rätten, där förarbeten inte har en avgörande roll vid rättstillämpningen såsom varit brukligt i Sverige.

Därför anser jag att den metod som anvisats i tidigare förarbeten (prop. 2001/02:56 s. 19ff) bör anges utförligare i lagtexten, varför man direkt i lagtexten bör ta in också de övriga rekvisit som lagstiftaren tidigare angett som viktiga parametrar vid bedömningen av skäligheten av en nättariff. De ytterligare faktorer som därvid bör tas med är *klimat och geografiskt läge för nätverksamheten* samt den överförda energins och effektens *fördelning över dygnet och året*.

Av lagtexten måste också framgå företagets rätt att erhålla en *marknadsmässig avkastning*. Med hänsyn till de stora skillnader som

råder, främst mellan nätverksamhet driven i tätort kontra glesbygd, anser jag att det av författningskommentaren bör framgå att förutsättningarna är olika om nätverksamheten drivs i tätort eller glesbygd och att detta återspeglas i parameterna anslutningspunkternas geografiska läge och geografiskt läge för nätverksamheten.

Eftersom lagtexten inte uttryckligen kan innehålla alla parametrar som skall ingå i metoden för överföringstariffen, bör det i lagtexten införas att också *andra objektiva och subjektiva omständigheter av liknande art skall beaktas*.

Som jag tidigare framfört under utredningens arbete är både den objektiva och den subjektiva sidan viktig.

Med hänsyn till samhällets ökade krav på leveranssäkerhet, t.ex. genom ökade krav på datainformation och datahantering, ökad vård i hemmen av svårt sjuka, ser jag med tillförsikt att utredaren funnit att kvaliteten på överförd el uttryckligen skall anges i den föreslagna lagtexten.

Frågan om leveranssäkerhet har särskilt aktualiserats under hösten 2003 med anledning av att några större elavbrott inträffat som drabbat ett stort antal kunder. Det är mot bakgrund härav av yttersta vikt att de som äger och investerar i en sådan nödvändig, samhällsviktig och kapitalkrävande infrastruktur som elnäten utgör dels kan få möjlighet att göra de investeringar som krävs, dels ges ekonomiska möjligheter och incitament att förbättra nätens kvalitet, vilket i slutändan gynnar hela samhället.

Betydelsen av leveranssäkerhet framgår av den av Svensk Energi nyligen framtagna rapporten om elkunders avbrottskostnader. Av denna framgår det att kostnaderna för elavbrott har ökat för alla kategorier, huvudsakligen beroende på större elberoende och större känslighet för elstörningar. Största ökningen har inträffat för handel och tjänster samt jordbruk. Hushållen har också fått väsentligt högre kostnader. Industrins kostnader har däremot ökat något mindre, men ökningen är trots detta betydande, mycket beroende på ökat medvetande och viktiga åtgärder.

Det är min uppfattning att den nu föreslagna lagtexten ifråga om tillsyn över överföringstariffer bättre skulle passa som ett nytt andra stycke i nuvarande 4 kap. 1 § ellagen i stället för att som föreslagits utgöra ett nytt andra stycke till 4 kap. 2 §. Det är av viktigt att metod och tillsyn ”går hand i hand”.

Tillsyn av anslutningsavgifter

Jag anser att den föreslagna lagtexten om anslutningsavgifter bör kompletteras med att hänsyn också skall tas till *särskild kundspecifik utrustning som kan vara nödvändig för anslutningen*.

Förbud mot gemensam verkställande direktör m.fl. funktioner

Jag kan heller inte ställa mig bakom utredarens uppfattning att det finns skäl för att i svensk lagstiftning införa förbud mot gemensam verkställande direktör, gemensamma styrelseledamöter och firmatecknare i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag för nätföretag med färre än 100 000 anslutna kunder. Förbudet innebär också att dessa personer samtidigt inte heller får vara verkställande direktör, firmatecknare och styrelseledamot i en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el.

Av kommittédirektiven framgår att utredaren bl.a. skall följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas och lämna förslag till lagstiftning och regelverk i övrigt som krävs för att genomföra Europeiska gemenskapens reviderade el- och gasmarknadsdirektiv. EU:s elmarknadsdirektiv har fått sin slutliga lydelse efter en lång tids förhandlingar, vilket innebär att EUs institutioner och samtliga medlemsstater står bakom de artiklar som anges i direktivet.

Det finns i artikel 15 i elmarknadsdirektivet regler om åtskillnad av systemansvariga för överföringssystem såvitt gäller juridisk form, organisation och beslutsfattande. Men, av samma artikel framgår också att medlemsstaterna får göra undantag från dessa regler för företag som har färre än 100 000 anslutna kunder eller levererar till små enskilda system.

Mot denna bakgrund anser jag att det är märkligt att utredaren i sin bedömning kommer fram till att Sverige inte skall använda sig av undantagsmöjligheten som EU lämnat. Det får förutsättas att den beslutade möjligheten till undantag enligt direktivet är noggrant utredd och diskuterad inom ramen för det konstitutionella beslutsfattande som sker inom ramen för EU. Att Sverige, som är ett land där energisektorn utgörs av ett stort antal företag, i detta läge skulle välja att inte använda sig av den möjlighet som direktivet medger för dess mindre företag, visar i hög grad på

att man i denna fråga undergräver EU-arbetets betydelse och funktion. Tvärtom är min uppfattning, att just den omständighet att denna fråga nu har behandlats på EU-nivå gör att den undantagsmöjlighet som införts är väl balanserad och motiverad utifrån de fördelar och risker det kan medföra för de mindre företagen och marknaden.

Inom EU har man således kommit fram till samma slutsats – att det är väsentligt att små företag på elmarknaden inte drabbas i onödan – som den svenska riksdagen gjorde 2002 då den behandlade frågan om ett förbud mot gemensam VD och styrelsemajoritet mellan elnätsföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Frågan behandlades då bl.a. i Elnätsutredningen (delbetänkandet *Elnätsföretag – regler och tillsyn*) SOU 2000:90. Delbetänkandet remissbehandlades och Regeringen föreslog därefter i prop. 2001/02:56 (*Energimarknader i utveckling – bättre regler och tillsyn*) i enlighet med Elnätsutredningens förslag. Regeringen konstaterade därvid att av rättviseskäl borde ingen möjlighet till undantag från den föreslagna regeln införas. Regeringens förslag avslogs dock i denna del av Riksdagen bl.a. med hänsyn till att även om det var väsentligt med en boskillnad mellan dessa typer av företag, det var *väsentligt att små företag inte drabbades i onödan och att om de små företagen slås ut kan konkurrensen och därmed effektiviteten på elmarknaden minska*. Riksdagen ansåg frågan inte fullt utredd utan uppmanade Regeringen att återkomma till riksdagen med ett nytt förslag.

Av utredningsdirektiven framgår därför också att utredaren skall göra en kompletterande analys av frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. För utredningens ledamöter har därför presenterats en rapport med kartläggning av förekomsten av gemensamma ledningsfunktioner hos företag inom energisektorn.

Efter en genomgång av rapporten kan således konstateras att de argument som förts fram från energibranschens sida tidigare är lika aktuella idag – om inte tyngre – som de var förra gången frågan behandlades. Ett förbud mot gemensamma funktioner inom nätföretaget å ena sidan och elhandels- eller elproduktionsföretag å andra sidan leder ovillkorligen till högre kostnader för främst de små nät- och elhandelsföretagen.

Att utredaren dels ifrågasätter de kostnader som de intervjuade i rapporten beräknat att ett förbud skulle föra med sig, dels ifrågasätter de intervjuades oro för problem med rekrytering av

kompetenta personer, dels ock anser att konkurrensen inte i nämnvärd bemärkelse skulle påverkas vittnar enligt min uppfattning om att utredaren inte tar energibranschens argument på allvar. Jag har till utredningen framfört de argument som energibranschen tidigare framfört och som jag anser är lika relevanta idag. Det är min uppfattning att utredaren utöver en konsultrapport inte tillfört något avgörande argument i förhållande till Regeringens av Riksdagen avslagna förslag. Av konsultrapporten framgår att merparten av koncerner med färre än 10 000 nätkunder bedömt det som mest affärsmässigt att ha gemensamma ledningsfunktioner. Konsulten drog därför den slutsatsen att ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner skulle snabba på strukturomvandlingen i riktning mot större koncerner, särskilt bland företag som bedriver elhandel och elproduktion.

Detta är också min och branschens uppfattning, nämligen att ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner slår ut främst de mindre elhandelsföretagen, vilket skapar minskad konkurrens och mångfald. Dessutom försvinner den lokala förankringen som också bedöms som betydelsefull av konsumenter främst i lands- och glesbygd. Även för de mindre nätföretagen ökar emellertid kostnaden vid en åtskillnad med sannolikt högre nättariffer som följd. För de små elhandelsföretag som inte säljs ut kommer den ökade kostnaden att innebära högre elpriser.

Jag delar uppfattningen att kravet på åtskillnad mellan nätverksamhet och elhandels- eller elproduktionsverksamhet är grundläggande krav vid avregleringen av elmarknaden i syfte att säkerställa att nätverksamheten skall bära sina kostnader och att den konkurrensutsatta verksamheten skall bära sina. En effektiv övervakning av den monopolistiska nätverksamheten krävs därvid från statens sida för att säkerställa att bl.a. oönskad korssubventionering inte sker mellan nätverksamhet och konkurrensutsatta verksamheter. Jag anser däremot att denna övervakning skall ske genom den tillsyn som Energimyndigheten har i uppdrag att utöva från statens sida. Risken för korssubventionering är ett uttryck som ofta används när nät- och elhandelsverksamhet diskuteras i olika sammanhang. Den svenska elmarknaden har dock varit avreglerad sedan 1996 och inte i något fall har Energimyndigheten påvisat misstanken om att korssubventionering kan ha förekommit. Med tanke på de krav som ställs på nätverksamheten genom bl.a. särredovisning och

särskilda årsrapporter som skall granskas av revisorer samt Energimyndighetens tillsyn anser jag att detta är fullt tillräckligt för att säkerställa att såväl konsumenter och andra kunder som Riksdag, Regering och myndigheter får den inblick i och kontroll av nätföretagens verksamhet som begränsar en eventuell förekomst av korssubventionering. Den nätnyttomodell som Energimyndigheten håller på att utarbeta utgör ytterligare en möjlighet för myndigheten att förhindra korssubventionering. Utredarens påpekanden om förmodad förekomst av korssubventionering i enstaka fall ändrar inte min ståndpunkt att undantaget bör utnyttjas för svensk del. Det är självklart min och branschens uppfattning att korssubventionering inte skall förekomma. Därtill kan man ifrågasätta det meningsfulla för nätföretagen med korsubventionering eftersom detta inte kan leda till högre nättariffer eftersom det är *intäkterna* som skall jämföras med prestationen. Vid de tariffjämförelser som gjorts från Energimyndighetens sida mellan olika nätföretag faller många av de mindre nätföretagen väl ut även i de fall nätföretag har många gemensamma funktioner med det närstående elhandels- eller elproduktionsbolaget.

Det bör uppmärksammas att de mindre företagen som påverkas av det föreslagna förbudet många gånger har färre än en handfull anställda. För företag med få kunder är det av avgörande betydelse att kunna arbeta effektivt och rationellt och kunna använda såväl fält- som administrativ personal och system gemensamt i flera företag genom samarbete respektive samkörning.

Delvis samma argument kan framföras om farhågorna för otillbörligt informationsutbyte och önskan om att kunderna till mindre företag skall ha samma berättigade krav på åtskillnad mellan verksamheterna som kunder till större företag. Återigen är Energimyndighetens tillsyn och kraven på juridisk åtskillnad mellan verksamheterna, med dess krav på bl.a. särredovisning, som, i förening med kraven på att följa personuppgiftslagen, sekretesslagen och annan lagstiftning, borgar för att ett otillbörligt informationsutbyte inte äger rum och därmed också en garanti för att samtliga kunder får samma möjligheter och garantier, vilket också måste anses vara EUs utgångspunkt eftersom man möjliggjort ett sådant undantag.

Sammantaget anser jag därför att det nu i ännu större utsträckning, än vad som gällde för tidigare utredning, finns skäl för att *inte* införa det förbud mot vissa gemensamma funktioner

mellan mindre elnätsföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag som utredaren nu föreslår. EU har insett att det är befogat att behålla mångfald, konkurrens och lokal förankring. En eventuell strukturomvandling skall inte ske genom regeländring utan på grund av marknadsmässiga skäl. Ett förbud skulle också kunna innebära att Sverige inför mer långgående regler än vad övriga medlemsstater kan komma att göra.

Avslutningsvis anser jag att ett flertal frågetecken kvarstår avseende övervakningsplan, tillsynsmyndigheter, tillsyn över balanstjänster m.fl. Branschen återkommer till dessa frågor i sitt kommande remissyttrande.

Utöver ovanstående får jag hänvisa till särskilt yttrande avgivet av sakkunniga Ronald Liljegren och Thorstein Watne i Delbetänkande av Elnätsutredningen SOU 2000:90 samt Svensk Energis remissyttrande över samma delbetänkande.

Svensk Energi den 1 december 2003

Hans Sylvén

Kommittédirektiv

Fortsatt utveckling av el- och naturgasmarknaderna

**Dir.
2003:22**

Beslut vid regeringssammanträde den 13 februari 2003.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att

- följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas och lämna förslag till lagstiftning och regelverk i övrigt som krävs för att genomföra Europeiska gemenskapens reviderade el- och gasmarknadsdirektiv samt överväga och i förekommande fall lämna förslag till ändringar som föranleds av förordningen om gränsöverskridande handel med el,
- föreslå hur de rapporteringar som krävs i direktiven skall genomföras,
- analysera om det finns tänkbara förbättringar att göra på elmarknaden och naturgasmarknaden och om så är fallet föreslå åtgärder för detta,
- utvärdera hur strukturförändringarna har påverkat konkurrensen på elmarknaden och belysa konkurrensen på elmarknaden ur ett nordiskt och europeiskt perspektiv,
- analysera hur specifika krav på elleverantören lämpligen bör utformas,
- utreda behovet av sanktionssystem mot nätföretag som inte följer ellagens föreskrifter om leverantörsbyten,
- analysera möjligheter till effektivare tillsyn av anslutningsavgifter,
- göra en kompletterande analys av frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet,

- utreda behovet av offentlig upphandling av anvisad elleverantör,
- kartlägga konsekvenserna av att bestämmelsen om att de småskaliga elproducenterna endast skall betala för den del av nättariffen som motsvarar årlig kostnad för mätning och rapportering tas bort,
- bedöma konsekvenserna för resursbehovet för tillsynen av el- och naturgasmarknaderna av de förslag som läggs fram.

Uppdraget skall delredovisas senast den 31 oktober 2003 och slutredovisas senast den 14 september 2004.

Bakgrund

Förutsättningarna på el- och naturgasmarknaderna skiljer sig åt i flera väsentliga avseenden. Detta gäller framför allt tillgången till infrastrukturen och antalet aktörer på marknaden.

Avregleringen på el- och naturgasmarknaderna i Sverige har kommit olika långt. Elmarknaden avreglerades 1996 och alla elkunder kan i dag fritt välja elleverantör. Avregleringen av naturgasmarknaden påbörjades år 2000 då alla naturgaskunder med en förbrukning över 25 miljoner normalkubikmeter per år fick möjlighet att välja naturgasleverantör.

Elmarknaden

Den 1 januari 1996 trädde ett nytt regelverk i kraft på den svenska elmarknaden (prop. 1994/95:222, bet. 1995/96:NU1, rskr. 1995/96:2). Fri konkurrens infördes i princip för all elproduktion och handel med el. Även i våra nordiska grannländer har elmarknaderna avreglerats. Handeln med el över Sveriges gränser har ökat i betydelse och i dag har vi en till stora delar integrerad avreglerad nordisk elmarknad.

Den 1 november 1999 utvecklades reformen genom att schablonberäkning infördes (prop. 1998/99:137, bet. 1999/2000:NU4, rskr. 1999/2000:1). I korthet innebär det nya regelverket att en övervägande del av alla elkunder enkelt och kostnadsfritt kan byta elleverantör, vilket har ökat bl.a. hushållskundernas valfrihet och rörlighet på marknaden.

Elnätsverksamheten bedrivs fortfarande som monopol. Monopolverksamheten är reglerad och övervakas av nätmyndigheten. I ellagstiftningen ställs krav på att nätverksamheten skall bedrivas skild från elhandel och elproduktion i olika juridiska personer, samt att nätverksamheten skall redovisas skild från all annan verksamhet.

Syftet med reformeringen av elmarknaden var att öka effektiviteten i produktions- och försäljningsledet genom att skapa valfrihet för elanvändarna. Konkurrensen i handeln med el skulle skapa förutsättningar för en ökad pris- och kostnadspress inom elförsörjningen.

Konkurrenssituationen på elmarknaden

Den ökade konkurrensen och den nya regleringen på elmarknaden har inneburit stora strukturförändringar både bland elnätsföretagen och elhandelsföretagen. Den svenska elmarknaden integreras allt mer med övriga nordiska länders elmarknader och arbetet inom EU lägger också grunden för en ökad integration med elmarknaderna på kontinenten.

En ökad marknadskoncentration, ökat korsvist ägande och ökat utländskt ägande har karakteriserat marknadsutvecklingen. År 1996, det första året med avreglerad elmarknad, stod sju företag för drygt 90 procent av den svenska elproduktionen. Genom fusioner har dessa företag därefter reducerats till fem stycken.

I dag finns ca 130 elhandlare varav de tre största står för ca 70 procent av slutkundsmarknaden i Sverige.

I september 2001 tillsatte regeringen en utredning som fick i uppgift att studera konkurrensen och prisbildningen på elmarknaden och lämna förslag på åtgärder för att tillförsäkra att en väl fungerande konkurrens upprätthålls (dir. 2001:69). I slutbetänkandet *Konkurrensen på elmarknaden* (SOU 2002:7) redovisade utredaren ett antal övergripande slutsatser och lämnade förslag till konkreta åtgärder. Utredaren bekräftar att antalet elproducenter och elhandelsföretag blir allt färre men menar att de än så länge är tillräckligt många för att konkurrensen skall kunna upprätthållas. Det är dock enligt utredaren viktigt att bevaka utvecklingen.

Elmarknadens funktion och kundernas rörlighet

Utifrån utredarens förslag till åtgärder för att öka kundernas rörlighet på marknaden lämnade regeringen sin bedömning i propositionen *Samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiförsörjning* (prop. 2001/02:143). Regeringen uttalade där att marknads aktörer, framförallt konsumenterna, av olika anledningar ännu inte har tillräcklig kunskap om energimarknaderna och att ökade insatser för att underlätta för konsumenterna på marknaden därför är nödvändiga. Regeringen gjorde bedömningen att vissa frågor bör utredas vidare. Denna bedömning rör bl. a. frågor såsom utformningen av specifika krav på elleverantören och av eventuella sanktionssystem mot nätföretag som inte följer ellagens föreskrifter om leverantörsbyten.

I samma proposition berörde regeringen även frågan om behovet av offentlig upphandling av anvisad elleverantör. Det finns ingen skyldighet för nätkoncessionshavaren att teckna kontrakt med de elleverantörer som erbjuder kunderna lägsta möjliga pris eller andra speciella villkor. Om nätkoncessionshavaren har en närstående elleverantör går i praktiken tjänsten som anvisad elleverantör ofta till denne. Ett sätt att stärka konsumentens ställning i denna situation är att kräva att tjänsten som anvisad elleverantör upphandlas i konkurrens. Regeringen pekade dock på att ett flertal frågor behöver lösas för att ett system med krav på konkurrensupphandling av anvisad elleverantör skall fungera.

I nämnda proposition presenterade regeringen också sin bedömning att gällande bestämmelse om att de småskaliga elproducenterna endast skall betala för den del av nättariffen som motsvarar årlig kostnad för mätning och rapportering får vissa effekter som inte är önskvärda och att den därför bör tas bort eller ändras. Det saknades dock ett tillräckligt väl underbyggt underlag för att bedöma vilka konsekvenser det kan få för den småskaliga elproduktionen. Det har också påtalats från flera remissinstanser att man i detta sammanhang måste beakta och se över övriga bestämmelser för dessa elproducenter.

Elnätsföretagen har en viktig roll på elmarknaden. Som följd av elnätsföretagets centrala roll och monopolsituation är en fungerande tillsyn viktig för att marknaden skall fungera som det är tänkt. Nätmyndighetens tillsyn över nätavgifterna har förenklats genom den ändring av ellagen som trädde i kraft den 1 juli 2002. Anslutningsavgifter prövas dock fortfarande av myndigheten efter

ansökan. Detta har resulterat i att nätföretagen ändrar sina avgifter efter beslut i de enskilda fallen och inte efter de principer nätmyndigheten tar fram.

I propositionen *Energimarknader i utveckling - bättre regler och tillsyn* (prop. 2001/02:56) föreslog regeringen bl.a. en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet genom att ställa upp förbud mot gemensam VD och gemensam styrelsemajoritet i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Syftet med förslaget var att göra det svårare att vältra över kostnader mellan monopolverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Riksdagen avslag dock regeringens förslag i denna del (bet. 2001/02:NU9, rskr. 2001/02:180). Riksdagen anmodade regeringen att göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag.

Naturgas

Den svenska naturgasmarknaden är liten med en årlig total förbrukning på ca 10 TWh naturgas, som uteslutande importeras från Danmark. Naturgasen används i kraft- och värmeproduktion (ca 40 procent), som energikälla för industrin och direkt i industriella processer (ca 40 procent). Resterande 20 procent används i huvudsak för hushållsändamål med en mindre andel som fordonsbränsle.

Det svenska naturgasnätet sträcker sig längs västkusten från Trelleborg upp till Göteborg med förgreningar in i landet. Nätet berör ett 30-tal kommuner där naturgasen svarar för ca 20 procent av energianvändningen. Utslaget på nationell nivå motsvarar användningen av naturgas ca 2 procent av den totala energianvändningen, med totalt ca 55 000 naturgasanvändare. Marknadsaktörerna uppgår till ett tiotal. I huvudsak är det fråga om traditionella energiföretag som också bedriver annan energirelaterad verksamhet.

På naturgasmarknaden har rörligheten, på grund av den begränsade marknadsöppningen, varit mycket liten. Bland strukturförändringar kan nämnas att Vattenfall den 1 juli 2001 sålde sin majoritetsandel av stamnätsföretaget, nuvarande Nova Naturgas AB, till de övriga delägarna Ruhrgas, Statoil, Fortum och DONG. Företaget bedriver renodlad verksamhet med handel och överföring av naturgas.

Den 1 augusti 2000 trädde en ny naturgaslag i kraft. Lagen utgör en anpassning till rådets direktiv 98/30/EG av den 22 juni 1998 (EGT L 204) om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas.

Enligt direktivet skall slutkundsmarknaden öppnas gradvis för konkurrens och naturgaslagen medger från den 1 augusti 2003 att naturgasföretag, kraftproducenter samt kunder med en årlig förbrukning på mer än 15 miljoner normal kubikmeter naturgas fritt får välja leverantör (se prop. 2001/02:143).

Naturgaslagens innehåll och struktur har i mycket hämtats från ellagstiftningen. Den innehåller motsvarande bestämmelser om tillstånd att bygga och använda naturgasledningar, särredovisning och ledningsägarens skyldigheter i övrigt samt tillsyn, men det finns också vissa viktiga skillnader.

Naturgassystemet skiljer sig från elsystemet genom att det inte finns samma behov av att upprätthålla momentan balans mellan inmatning och uttag. Naturgasen kan lagras och även rörledningssystemen på högtrycksnivå, s.k. line-pack, kan utnyttjas för att balansera systemet. Det har inte inrättats något systemansvarigt organ som svarar för den tekniska balanseringen av systemet och inte heller någon balanstjänst. Dessa funktioner utövas för närvarande av innehavaren av stamledningen och av aktörerna själva på avtalsrättslig grund. En arbetsgrupp i Svenska gasföreningens regi har tagit fram förslag till gemensam avtalsreglering av balans- och systemansvarsfunktionen.

Som framgått ovan är naturgasnätet i Sverige utbyggt endast i begränsad omfattning. På distributionsnivå byggs nätet ut efter hand som naturgasföretagen träffar överenskommelse om naturgasleveranser. Koncession krävs endast för högtrycksledningar. Det saknas således motsvarighet till den områdeskoncession som tillämpas på elmarknaden. Den tillsyn som bedrivs omfattar inte all överföring utan är begränsad till sådan överföring som sker för annans räkning, vilket i naturgaslagen definieras som transport.

Konkurrenssituationen

Enligt Statens energimyndighets rapport *Utvecklingen på naturgasmarknaden* (dnr N/2001/10979/ESB) finns det för närvarande sju slutförbrukare som är berättigade kunder. Tillsammans med

kraftvärmeproducenterna svarar de för ca 50 procent av förbrukningen. I rapporten framhålls att det endast finns en tillförselledning till Sverige samt att innehavaren av stamledningen de facto har ett importmonopol. Enligt vad regeringen har inhämtat har marknadsöppningen hittills föranlett att en slutkund har bytt leverantör.

Även naturgasföretag kan enligt regelverket fritt välja leverantör, men här hindras rörligheten av befintliga avtal. Flertalet av dessa avtal löper ut under åren 2005 och 2009.

Statens energimyndighet har genomfört en översyn av den nuvarande naturgaslagen för att i syfte att föreslå förbättringar av förutsättningarna för en fungerande marknad. Myndigheten redovisade resultatet av översynen tillsammans med vissa förslag i december 2002 i rapporten *Översyn av naturgaslagen* (dnr N2002/12473/ESB).

Inre marknadspaketet

Den 13 mars 2001 presenterade Europeiska gemenskapernas kommission sitt förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv EG/96/92 av den 19 december 1996 (EGT L 027) om gemensamma regler för den inre marknaden för el och direktiv EG/98/30 av den 22 juni 1998 (EGT L 204) om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas samt förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om villkoren för tillträde till näten för gränsöverskridande utbyte på elområdet (förordningen).

Förslagen syftar till att skapa likvärdiga konkurrens- och marknadsvillkor inom el- och naturgassektorn och härigenom stärka konkurrenskraften för näringslivet som helhet.

Förslagen till ändringar i el- och naturgasmarknadsdirektiven innehåller dels "kvantitativa ändringar", som en ökad marknadsöppning och för gas ett utvidgat tillämpningsområde, dels "kvalitativa ändringar" om rättslig åtskillnad för systemoperatörer för transmission och distribution, krav på särredovisning, regler för nätillträde samt inrättande av en självständig tillsynsmyndighet som i förväg godkänner åtminstone metoderna för tariffsättning. Därutöver innehåller direktiven också vissa nyheter som gäller allmännyttiga tjänster, märkning av el, försörjningstrygghet,

upphandling av ny kapacitet och av el för att täcka nätförluster, rapportering samt handel med tredje land.

Förslaget till förordning om gränsöverskridande handel med el innehåller övergripande bestämmelser om kompensation för transitflöden, harmonisering av nationella nättariffer, flaskhalshantering och sanktionssystem. Dessa övergripande bestämmelser kompletteras med riktlinjer.

Direktiven och förordningen innehåller, förutom de här angivna huvudpunkterna, ett omfattande och detaljerat regelverk.

Beredningsläget

Vid rådsmötet (transport, telekommunikation och energi) den 25 november 2002 träffades en politisk överenskommelse om hela inre marknadspaketet. Den fulla marknadsöppning då även hushållskunder får välja leverantör fastställdes till den 1 juli 2007. Distributionsföretag medges möjlighet att avvakta med att genomföra rättslig åtskillnad, likaså till den 1 juli 2007. Företagskunder kommer att kunna välja leverantör redan från den 1 juli 2004.

Innan direktiven kan träda i kraft skall de antas genom en gemensam ståndpunkt och godkännas av Europaparlamentet i en andra behandling. Ikraftträdandet beräknas till våren 2003.

Genomförande

Direktiven skall genomföras inom tolv månader efter att de har trätt i kraft, vilket sker 20 dagar efter att de har offentliggjorts i Europeiska gemenskapens officiella tidning.

Medlemsstaterna skall omedelbart efter direktivens genomförande informera kommissionen om vilka åtgärder som vidtagits för att tillhandahålla allmännyttiga tjänster och därefter vartannat år underrätta kommissionen om eventuella ändringar av dessa åtgärder. Kommissionen skall årligen rapportera till Europaparlamentet om hur direktiven tillämpas.

Uppdraget

Elmarknaden

En särskild utredare skall se över behovet av ytterligare förändringar av lagstiftningen på el- och naturgasmarknaderna. Uppdraget består av två delar. Den första delen innehåller förslag till lagstiftning och regelverk i övrigt som krävs för att genomföra Europeiska gemenskapens reviderade el- och gasmarknadsdirektiv. Dessutom skall utredaren överväga och i förekommande fall lämna förslag till ändringar som föranleds av förordningen om gränsöverskridande handel med el. I den första delen ingår även frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Den andra delen innehåller en analys av eventuella förbättringar av de svenska el- och naturgasmarknaderna samt vissa frågor om elmarknadens funktion.

Ellagstiftningen har förändrats efter avregleringen. Övergångssystemet med leveranskoncession har avskaffats, kravet på timvis mätning för byte av elleverantör har tagits bort och ersatts av ett system som baseras på att elförbrukningen fördelas över tiden enligt en schablonkurva som baseras på förbrukningen i ett nätområde, den s.k. schablonberäkningsreformen (prop. 1998/99:137 *Införande av schablonberäkning på elmarknaden m.m.*).

Sedan avregleringen har även omfattande strukturförändringar skett på elmarknaden. Antalet elleverantörer har minskat och flera av de aktörer som vid avregleringen gav sig in på marknaden har lämnat den igen. Utredaren skall utvärdera elmarknadens funktionssätt med huvudinriktning på hur strukturförändringarna har påverkat konkurrensen på elmarknaden och även belysa konkurrensen på elmarknaden ur ett nordiskt och europeiskt perspektiv. Utredaren skall även föreslå metoder för hur konkurrensen på elmarknaden skall följas upp. I uppdraget ingår också att kartlägga hur konkurrensen på elmarknaden övervakas i andra länder.

Det finns även ett behov av uppföljning av den konkurrensutsatta delen av elmarknaden i syfte att förbättra elmarknadens funktionssätt och underlätta för konsumenterna på marknaden. Utredaren skall analysera om ytterligare krav bör ställas på elleverantörerna och om detta anses nödvändigt föreslå hur sådana krav bör utformas. Exempel kan vara krav på speciella

IT-system för informationsutbyte eller krav på att elleverantörer skall offentliggöra vissa elprisuppgifter. Utredaren skall i detta sammanhang beakta vad som föreslås i betänkandet *Konkurrensen på elmarknaden* (SOU 2002:7).

Utredaren skall vidare utreda behovet av ett sanktionssystem riktat mot nätföretag som inte följer ellagens regler om leverantörsbyten. Om utredaren finner att det behövs skall utredaren föreslå formerna för ett sådant system. Utredaren skall även beakta möjligheten att på frivillig väg eller på annat sätt se till att kunden får en skälig ersättning för den olägenhet som det uteblivna leverantörsbytet orsakat. Utredaren skall härvid beakta vad som framkommit i betänkandet *Konkurrensen på elmarknaden*. Utredaren skall i detta sammanhang även se över behovet av sanktioner riktat mot nätägare som inte följer ellagens regler om avläsning av elmätare. Om utredaren finner att behov finns skall utredaren föreslå formerna för ett sådant system.

Som följd av elnätsföretagets centrala roll och monopolsituation är en fungerande tillsyn viktig för att marknaden skall fungera som det är tänkt. Idag prövas anslutningsavgifter och andra anslutningsvillkor efter ansökan, och avgifterna justeras endast i de enskilda fallen efter nätmyndighetens beslut. Utredaren skall utreda om nuvarande regler för tillsynen av villkor för anslutning är ändamålsenliga och eventuellt föreslå åtgärder för att effektivisera tillsynen inom detta område.

Som redovisats ovan avslag riksdagen regeringens förslag om en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet (bet. 2001/02:NU9, rskr. 2001/02:180). Riksdagen anmodade regeringen att göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag. Mot denna bakgrund skall utredaren närmare analysera förslaget till en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet genom att uppställa förbud mot gemensam VD och gemensam styrelsemajoritet i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Även andra skärpningar i kravet på åtskillnad kan övervägas. Särskilt skall konsekvenserna av förslaget för de mindre företagen med både elnätsverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet beaktas. Utredaren skall här beakta vad som anges i elmarknadsdirektivet.

Enligt ellagen skall en elanvändare som saknar elleverantör av berörd innehavare av nätkoncession anvisas en elleverantör, som

gentemot nätkoncessionshavaren har åtagit sig att leverera el till sådana användare. Det finns dock ingen skyldighet för koncessionshavaren att teckna kontrakt med den elleverantör som erbjuder kunderna det mest fördelaktiga priset eller andra villkor. Utredaren skall bedöma behovet av offentlig upphandling av anvisad elleverantör och om det behövs föreslå utformningen av ett system där tjänsten som anvisad elleverantör upphandlas i konkurrens. I detta sammanhang bör även utredaren analysera behovet av regler för skyldigheter som anvisad elleverantör samt flexiblare möjligheter att byta elleverantör vid annan tid än månadsskifte. Utredaren bör även beakta de erfarenheter som finns från tillfällen då systemet med anvisad elleverantör har använts.

I propositionen *Samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiförsörjning* (prop. 2001/02:143) presenterade regeringen sin bedömning att gällande bestämmelse om att de småskaliga elproducenterna endast skall betala för den del av nättariffen som motsvarar årlig kostnad för mätning och rapportering får vissa effekter som inte är önskvärda och att den därför bör tas bort eller ändras. Det saknades dock ett tillräckligt väl underbyggt underlag för att bedöma vilka konsekvenser det kan få för den småskaliga elproduktionen. Utredaren skall kartlägga konsekvenserna av att ta bort gällande bestämmelse. Utredaren skall även föreslå alternativ till att ta bort bestämmelsen.

Naturgas

Utredaren skall utvärdera naturgasmarknadens funktionssätt och analysera om det finns tänkbara förbättringar att göra och om så är fallet föreslå åtgärder för detta. Utredaren skall i detta sammanhang ta ställning till de bedömningar Statens energimyndighet redovisat i rapporten *Översyn av naturgaslagen* (dnr N2002/12473/ESB). Utredaren skall särskilt beakta behovet av koncession för distributionsledningar samt frågan om systemansvar.

Inre marknadspaketet

Utredaren skall följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för el och naturgas och lämna förslag till lagstiftning och regelverk i övrigt

som kan behövas för att genomföra de nya direktiven. Dessutom skall utredaren överväga och i förekommande fall lämna förslag till ändringar som föranleds av förordningen om gränsöverskridande handel med el.

Utöver detta skall utredaren föreslå hur de rapporteringar som krävs i direktiven skall genomföras.

Konsekvensbeskrivning

Om utredaren föreslår åtgärder som kräver finansiering skall förslag till sådan lämnas. Utredaren skall även bedöma vilken miljöpåverkan som förslagen får om de genomförs. Utredaren skall, när det gäller redovisning av förslagets konsekvenser för små företag, samråda med Näringslivets nämnd för regelgranskning. Dessutom skall utredaren bedöma konsekvenser för resursbehovet för tillsynen av el- och naturgasmarknaderna av de förslag som läggs fram.

Arbetets genomförande, tidsplan m.m.

I fråga om resursbehov skall utredaren samråda med Statskontoret som har regeringens uppdrag att göra en översyn av verksamhetsinriktning m.m. för Statens energimyndighet (dnr N2002/8516/ESB). Utredaren skall i fråga om skärpning av kraven på åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet samråda med utredningen *Fjärrvärme på värmemarknaden* (dir. 2002:160). Utredaren skall också ta ställning till de bedömningar Statens energimyndighet redovisat i rapporten *Översyn av naturgaslagen* (dnr N2002/12473/ESB). Utredaren skall även beakta vad som framkommit i utredningen *Konkurrensen på elmarknaden* (SOU 2002:7). Utredaren skall även beakta hur frågorna i uppdraget behandlas i övriga nordiska länder.

Uppdraget skall, i den del som avser genomförandet av el- och gasmarknadsdirektiven och frågan om skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet, redovisas senast den 31 oktober 2003.

Övriga frågor skall redovisas senast den 14 september 2004.

(Näringsdepartementet)

Gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn

PM N 2003-054

**Gemensamma
ledningsfunktioner i
energisektorn**

Gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn

På uppdrag av
Fjärrvärmeutredningen
(N 2003:03) och
El- och naturgasmarknads-
utredningen (N 2003:04)

Innehåll:

SAMMANFATTNING	1
Resumé	1
Sammanfattning och slutsatser	1
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte	6
1.3 Metod.....	6
1.3.1 Kvantitativ del.....	6
1.3.2 Kvalitativ del.....	7
1.4 Disposition	8
2 STRUKTURELLA IAKTTAGELSER.....	9
2.1 Elsektorn	9
2.2 Fjärrvärmesektorn.....	10
3 GEMENSAMMA LEDNINGS-FUNKTIONER.....	12
3.1 Kartläggningsarbetet.....	12
3.2 Relationen nät – elhandel/produktion	12
3.2.1 Gemensam VD.....	12
3.2.2 Gemensam styrelse	13
3.2.3 Företagsstorlekar m.m.	13
3.3 Relationen fjärrvärme – nät/elhandel/produktion	15
3.3.1 Gemensam VD.....	15
3.3.2 Gemensam styrelse	16
4 EFFEKTER AV ETT FÖRBUD.....	17
4.1 Koncerner med gemensamma ledningsfunktioner (5 intervjuer)	17
4.1.1 Allmänt om koncernerna	17
4.1.2 Generella intryck av intervjuresultaten.....	18
4.1.3 Styrelsefunktionen	22
4.2 Koncerner med separata ledningsfunktioner (2 intervjuer)	23
4.2.1 Allmänt om de intervjuade företagen	23
4.2.2 Internrekryteringar	24
5 ECONS BEDÖMNING	26
5.1 Intervjuresultaten	26
5.1.1 Slutsatser.....	27

Sammanfattning

Resumé

Gemensamma ledningsfunktioner mellan olika företag, i betydelsen gemensam VD och styrelse, förekommer mycket ofta mellan nätföretag och elhandelsföretag, men ganska sällan mellan fjärrvärmeföretag och företag i andra delar av energisektorn. Det är framför allt de mindre energikoncernerna som har gemensamma ledningsfunktioner. Koncerner som inte längre har ett majoritetsägt elhandelsföretag har, oavsett storlek, i regel inte gemensamma ledningsfunktioner mellan nät och elhandel.

Företrädare för mindre energikoncerner har i djupintervjuer, som genomförts i projektet, ansett att ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner skulle innebära att ytterligare en VD måste anställas efter extern rekrytering. Generellt bedöms att det inte går att internrekrytera, eftersom det vore olämpligt att kombinera VD-funktionen med operativa uppgifter. Ett förbud skulle, enligt de intervjuade, leda till så kraftigt ökade kostnader att elhandelsverksamheten måste avyttras.

Sammanfattning och slutsatser

I föreliggande rapport redovisas en kartläggning av förekomsten av gemensamma ledningsfunktioner mellan olika företag i energisektorn. Vi har, utifrån ett underlag från bl.a. Energimyndigheten, SCB och PRV, undersökt i vilken utsträckning VD och styrelseledamöter förekommer i flera olika företag inom aktuell sektor. Särskild uppmärksamhet har riktats mot i vilken utsträckning sådana ledningsfunktioner förekommer mellan å ena sidan elnät och fjärrvärmeföretag och å andra sidan företag som verkar i energisektorns konkurrensutsatta delar såsom elhandel och elproduktion. Dessutom har en begränsad djupintervjustudie genomförts med företrädare för mindre energikoncerner i syfte att belysa vilka åtgärder som enligt de intervjuade skulle krävas i koncernerna om ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner av här aktuellt slag skulle införas. Resultaten avser förhållandena i september 2003.

Resultaten visar att gemensamma ledningsfunktioner är mycket vanliga i elsektorn och ganska ovanliga i fjärrvärmesektorn. Ungefär hälften av alla nätföretag har en VD som samtidigt är VD i ett företag som bedriver elhandel och/eller elproduktion (elhandelsföretag). I ungefär lika många fall förekommer att samtliga eller en majoritet av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretag också ingår i styrelsen för ett nätföretag. Ett tydligt mönster framträder när det gäller vilka koncerner som har gemensamma

ledningsfunktioner. Det är framför allt de mindre koncernerna. I storleksklassen över 50 000 nätkunder har endast en av sammanlagt 14 koncerner gemensamma ledningsfunktioner. I koncerner som avyttrat sin elhandel eller där elhandeln sker genom ett med flera kommuner samägt elhandelsföretag förekommer i regel inte gemensamma ledningsfunktioner oavsett koncernernas storlek.

Vad gäller fjärrvärmesidan finns det sammanlagt 222 företag som i någon form bedriver fjärrvärmeverksamhet. Av dessa företag bedriver 114 företag uteslutande fjärrvärmeverksamhet. Av de 114 företagen som bedriver renodlad fjärrvärmeverksamhet har 70 företag, eller 61 procent, gemensam VD med ett eller flera andra fjärrvärmeföretag. 11 företag, eller 10 procent, har gemensam VD med ett elnätföretag. I de resterande 108 företagen bedrivs fjärrvärmeverksamheten inom samma bolag som någon annan verksamhet, huvudsakligen någon verksamhet inom energisektorn. Sådana verksamheter är t.ex. nätverksamhet, elhandel eller elproduktion. Fjärrvärmeproducenter med en sådan blandad verksamhet har i materialet generellt redovisats som nät- eller elhandelsföretag. Av de 108 företagen är det 28 företag som producerar kraftvärme. Denna verksamhet sker i företag med blandade verksamhetsområden, antingen med fjärrvärme och elproduktion som kombination eller med fjärrvärme, elproduktion och verksamhet utanför energisektorn som kombination.

Enligt resultaten från djupintervjuerna bedömer de intervjuade generellt att ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner skulle innebära att ytterligare en VD måste anställas efter extern rekrytering. De intervjuade uppger samstämmigt att det inte går att internrekrytera. Det beror enligt de intervjuade på att VD-rollen är så ansvarstyngd att den inte går att kombinera med operativa uppgifter såsom att vara marknadsansvarig eller nätchef. Kostnaderna bedöms generellt till ca en miljon kronor på årsbasis. Detta skulle, enligt de flesta intervjuade, innebära att elhandeln skulle bli olönsam och måste avyttras. När det gäller styrelsen bedömer de intervjuade att ett eventuellt förbud mot gemensamma styrelsefunktioner inte alls är lika problematiskt från verksamhetssynpunkt. Kostnaderna i denna del bedöms som måttliga.

I två fall har också ledande företrädare för små energikoncerner som redan har separerat sina ledningsfunktioner intervjuats. Dessa gör i allt väsentligt en motsatt bedömning och uppger att det går bra och är lämpligt att kombinera VD-sysslan med operativa uppgifter. Kostnaderna bedöms här som rimliga och affärsmässigt motiverade.

Underlaget ger inte möjlighet att närmare uppskatta vilka kostnader för företagen som skulle följa av ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner. För detta krävs analys och beräkningar utifrån de faktiska ekonomiska förhållandena i ett antal typiska energikoncerner av varierande storlek. Däremot kan vissa slutsatser dras när det gäller vilka åtgärder som kan antas rimliga vid av ett eventuellt förbud. Det är enligt ECONS mening inte troligt att externrekryteringar skulle behövas i ens sådan omfattning som de intervjuade försöker göra gällande. Det kan i många fall antas att det finns kompetenta personer som kan vara VD vid sidan av sina operativa uppgifter. Däremot kan självfallet inte uteslutas att det också finns en rad mindre

koncerner där internrekrytering inte är en möjlig eller lämplig lösning. Dessa skulle sannolikt drabbas av betydligt ökade kostnader som en följd av förbudet.

Ett bestående intryck av utredningsarbetet är att de små koncernerna med färre än 10 000 nätkunder i regel bedömt det som mest affärsmässigt att ha gemensamma ledningsfunktioner. De koncerner i samma storleksklass som gjort motsatt bedömning är försvinnande få. En trolig effekt är med hänsyn härtill, och mot bakgrund av utredningsresultaten, att ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner skulle snabba på strukturomvandlingen i riktning mot större koncerner, särskilt bland företag som bedriver elhandel och elproduktion.

1 Inledning

Fjärrvärmeutredningen (N 2003:03) och Utredningen om fortsatt utveckling av el- och naturgasmarknaderna (N 2003:04) har gemensamt uppdragit åt ECON att utreda i vilken utsträckning verkställande direktörer och ledamöter av styrelsen i företag som bedriver nätverksamhet alternativt verksamhet med fjärrvärme också har motsvarande funktioner i företag som bedriver produktion av eller handel med el. Uppdraget omfattar också en begränsad studie av hur företagen bedömer de ekonomiska konsekvenserna av ett förbud mot sådana gemensamma ledningsfunktioner med särskilt fokus på de mindre företagens verksamhetsförutsättningar.

1.1 Bakgrund

Enligt ellagen får en juridisk person som bedriver nätverksamhet inte samtidigt bedriva produktion av eller handel med el. När det gäller fjärrvärmeverksamhet finns inga regler om sådan strukturell separation och branschen är på det hela taget ganska oreglerad, också beträffande priser och villkor för fjärrvärmestjänsten.

Ett viktigt syfte med nämnda bestämmelse är att förhindra att den konkurrensutsatta verksamheten med elproduktion och elhandel korssubventioneras av nätverksamheten, som utgör ett naturligt monopol. Det är tillåtet att bedriva dessa verksamheter inom ramen för en och samma koncern. Detta sker också i stor utsträckning. Det finns i praktiken många möjligheter för företagen att subventionera den konkurrensutsatta verksamheten genom att kostnader i denna verksamhet får belasta monopolverksamheten eller, på motsvarande sätt, genom att överskott i monopolverksamheten på olika sätt förs över till den konkurrensutsatta. Sålunda kan varor, tjänster och nyttigheter köpas från ett närstående koncernbolag till priser som överstiger marknadspris. Personalen i ett nätföretag kan också tjänstgöra åt ett elhandelsföretag, men utan att marknadsmässig ersättning utgår. Genom koncernbidrag kan resurser överföras etc.

Elnätsutredningen bedömde år 2000 att en ändamålsenlig tillsyn över nätavgifterna är ett effektivt sätt att motverka korssubventionering.¹ På en punkt föreslogs emellertid en skärpning av regelverket. I syfte att ytterligare understryka kravet på åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet, men också för att förhindra korssubventionering, föreslogs ett förbud mot vissa gemensamma ledningsfunktioner. Sålunda föreslogs att en majoritet av styrelsen i ett nätföretag inte samtidigt får vara styrelseledamöter i ett företag som bedriver produktion av eller handel med el. Dessutom föreslogs att ett nätföretag inte ska få dela VD med företag som bedriver elhandel eller elproduktion.

I propositionen *Energimarknader i utveckling – bättre regler och tillsyn* (prop. 2001/02:56) föreslog regeringen lagstiftning i enlighet med Elnätsutredningens förslag. Syftet med förslaget var att försvåra möjligheterna att felaktigt fördela

¹ SOU 2000:90

kostnader mellan monopolverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet. Att förhindra s.k. korssubventionering är en viktig förutsättning för väl fungerande el- och värmemarknader (energimarknader). Därutöver föreslog regeringen att om hälften av ledamöterna i styrelsen för en juridisk person som bedriver nätverksamhet samtidigt är styrelseledamöter i en juridisk person som bedriver produktion av eller handel med el, får inte styrelsens ordförande i den förra juridiska personen samtidigt vara styrelseledamot i den senare juridiska personen.

Riksdagen avslag regeringsens förslag i denna del och anmodade regeringen att göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag (bet. 2001/02:NU9, rskr. 2001/02:180). De skäl som utskottet framförde för sitt ställningstagande var i huvudsak följande:

- Det är viktigt att det upprätthålls en klar boskillnad mellan de båda delarna av elmarknaden, men det är också väsentligt att små företag på elmarknaden inte drabbas i onödan. Om de små företagen slås ut kan konkurrensen och därmed effektiviteten på elmarknaden minska.
- Små elproduktionsbolag som ofta har sin bas i lokal elproduktion, baserad på förnybar och miljövänlig el, kan riskera att slås ut med den föreslagna nya bestämmelsen.
- Införande av undantag är emellertid alltid förenat med vissa problem, och förordas inte av utskottet.
- I nuvarande skick innebär förslaget att en inkongruens kommer att uppstå, genom att gemensam verkställande direktör inte kommer att tillåtas för nätföretag och företag som bedriver produktion av eller handel med el, men att detta kommer att vara tillåtet för ett fjärrvärmeföretag och ett elhandelsföretag. Utskottet anser att detta är olyckligt.

Sammantaget menade utskottet att regeringsens förslag i denna del var förenat med problem som kräver ytterligare beredning och överväganden. Regeringen bör göra en förnyad prövning av frågan och återkomma till riksdagen med ett nytt förslag. Frågan om kongruens i regelverken för å ena sidan nätföretag och företag som bedriver produktion av och handel med el och å andra sidan fjärrvärmeföretag och elhandelsföretag bör därvid särskilt uppmärksammas.

Enligt sina direktiv ska El- och naturgasmarknadsutredningen närmare analysera förslaget till en skärpning av kravet på åtskillnad mellan elnätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet genom att uppställa förbud mot gemensam VD och gemensam styrelsemajoritet i nätföretag och elhandels- eller elproduktionsföretag. Även andra skärpningar i kravet på åtskillnad kan övervägas. Särskilt skall konsekvenserna av förslaget för de mindre företagen med både elnätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet beaktas. Utredaren skall här beakta vad som anges i elmarknadsdirektivet.

I frågan om skärpning av kraven på åtskillnad mellan nätverksamhet och konkurrensutsatt verksamhet ska El- och naturgasmarknadsutredningen samråda med Fjärrvärmeutredningen (dir. 2002:160).

Fjärrvärmeutredningen har enligt sina direktiv motsvarande uppdrag. Fjärrvärmeföretag drivs ofta inom integrerade energikoncerner där såväl elhandel som elproduktion och nätverksamhet ingår. Korssubventionering mellan

konkurrensutsatt och monopolskyddad verksamhet utgör även här en risk. I vissa fall drivs fjärrvärmeföretagen även i samma juridiska person som elproduktion och elhandel. Kongruensen mellan kraven på åtskillnad mellan å ena sidan elnätverksamhet och elhandel och elproduktion och å andra sidan fjärrvärmeverksamhet och elhandel och elproduktion skall beaktas. Utredaren skall dessutom överväga behovet av skärpta regler och tillsyn av särredovisning av fjärrvärmeverksamhet i syfte att undvika korssubventionering och prisdiskriminering. Vidare skall behovet av särskilda regler för kraftvärmeföretag analyseras.

1.2 Syfte

Syftet är att kartlägga vilka gemensamma ledningsfunktioner som förekommer mellan företag i kategorierna nätföretag, elhandel och elproduktion respektive fjärrvärmeproduktion samt att belysa företagens uppfattning om konsekvenser av ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner av den typ som föreslogs i prop. 2001/02:56. Fokus skall ligga på de små företagens situation.

1.3 Metod

Utredningsarbetet har bedrivits i en kvantitativ del, som avser kartläggningen av ledningsfunktioner, och i en kvalitativ del, som avser djupintervjuer med branschföreträdare.

1.3.1 Kvantitativ del

Kartläggningen omfattar ledningsfunktionärer, varmed i det följande avses verkställande direktör och styrelseledamöter i samtliga företag enligt följande.

Tabell 1.1 Undersökta branscher utifrån SNI-kod

SNI-kod	Rubrik	Avser
40110	Generering av el	Produktion
40131	Överföring av el	Nätverksamhet utom beträffande stam- och regionnät
40300	Ång- och hetvattenförsörjning m.m.	Framställning och distribution av hetvatten och vattenånga från fjärr- och kraftvärmeverk samt framställning och distribution av fjärrkyla
40132	Försäljning av el till kunden	Elhandel samt mäklaraktiviteter avseende förmedling av el via kraftförsörjningssystem som ägs av andra

Data avseende firma, adress och organisationsnummer för företagen i respektive SNI-grupp har hämtats från SCB:s företagsregister. Uppgifterna har kompletterats med data från PRV:s näringslivsregister avseende namn och personnummer för ledningsfunktionärer enligt ovan. Datafångsten skedde under september 2003.

Data från SCB bygger på företagens egna uppgifter. Detta kan utgöra en felkälla. Exempelvis förekommer att el- eller kakelugnsinstallatörer uppgivit överföring av el respektive värmeproduktion som sin huvudsakliga verksamhet. Som referensmaterial har därför använts uppgifter från Energimyndighetens sammanställning av nätföretagens s.k. särskilda rapporter för år 2002, som är den

senaste tillgängliga, samt från branschorganisationen Svensk Fjärrvärms medlemsregister i den del som är tillgänglig via Internet. Det insamlade materialet har jämförts med referensmaterialet i tillämpliga delar i syfte att kvalitetssäkra underlaget.

Företagen i elsektorn har delats in i storleksklasser. Vi har utgått från storleken på nätföretaget, mätt i antalet uttagspunkter, eftersom det är den enda av aktuella branscher där heltäckande och jämförbara storleksuppgifter avseende kundunderlag är tillgängliga. Beträffande fjärrvärmeföretagen saknas jämförbara data om företagsstorlekar. Ur materialet har därefter extraherats företag där gemensamma ledningsfunktioner förekommer. Detta har skett dels i relationen nätverksamhet kontra elhandel/elproduktion, dels i relationen fjärrvärmeverksamhet kontra nät/elhandel/elproduktion. För varje storleksklass anges hur många nätföretag som har gemensam VD-funktion och styrelseledamöter med elhandel. Beträffande styrelseledamöterna anges hur många nätföretag i respektive storleksklass där en majoritet av styrelsen i ett elhandelsföretag också återfinns i styrelsen för ett nätföretag.

1.3.2 Kvalitativ del

Konsekvenserna för företagen av ett eventuellt förbud har utretts genom djupintervjuer med ledande företrädare för fem utvalda mindre energikoncerner, som idag har *gemensamma ledningsfunktioner* i alla koncernbolag som verkar i energisektorn. Närmare om urvalskriterierna framgår i avsnitt 4. Underlaget för intervjuerna i denna del, intervjuguiden, återfinns bilaga 1. Intervjuguiden har varit avsedd som en allmän vägledning och instrument för att skapa en gemensam struktur i intervjuerna, men avsikten har inte varit att styra mot kvantitativ analys. Sammanställning av intervjuguiden har skett i samråd med uppdragsgivaren och mot bakgrund av den checklista för reglers påverkan på små företag, som utarbetats av Näringsdepartementets Simplexgrupp.²

Som referensmaterial har dessutom två intervjuer genomförts med företrädare för mindre energikoncerner, som har *separata ledningsfunktioner*, d.v.s. där *olika* personer är VD i koncernens bolag och där styrelserna inte alls, eller huvudsakligen inte, består av samma personer. Syftet härmed är bl.a. att spegla de argument mot en sådan ordning, som framkommit i de fem första intervjuerna.

VD i koncerner med gemensamma ledningsfunktioner kan antas ha ett personligt intresse av att motverka ett förbud. Detta kan i viss utsträckning antas snedvrída intervjurestutaten. Å andra sidan kan denna omständighet också antas säkerställa att alla tänkbara argument mot ett eventuellt förbud kommer fram i intervjuerna. Mot den bakgrunden, och då VD generellt bedöms ha bäst överblick över verksamheten, har i samtliga koncerner VD intervjuats. Intervjuerna genomfördes under tiden 2003-09-12 – 09-21.

² Reglers effekter för små företag, Näringsdepartementet 2002

1.4 Disposition

Redovisningen inleds i nästa avsnitt med några iakttagelser av de aktuella branschernas struktur. Därefter redovisar vi i avsnitt 3 frekvensen av gemensamma ledningsfunktioner mellan de olika branscherna. I avsnitt 4 redovisas resultaten av djupintervjustudien. Slutligen redovisas, i avsnitt 5, några övergripande slutsatser med analyskaraktär.

2 Strukturella iakttagelser

2.1 Elsektorn

Elproduktion på den svenska elmarknaden är idag koncentrerad till ett fåtal större företag. 2001 genererades 93 procent av produktionen inom de sex största energiföretagen, Vattenfall, Sydkraft, Birka Energi, Fortum Kraft, Skellefteå Kraft och Graninge. Under hösten 2001 lade Fortum Power and Heat OY, till största delen ägt av finska staten, ett bud på Birka Energi. Budet godkändes av de europeiska konkurrensmyndigheterna i mars 2002. Birka Energi och Fortum Kraft utgör nu Fortum Power and Heat AB. Under hösten 2003 lade Sydkraft, som ägs av den tyska E.ON-koncernen, ett bud på Graninge. Även detta köp granskas av de europeiska konkurrensmyndigheterna. Marknaden förväntar sig dock att köpet kommer att godkännas, vilket innebär att den största delen av landets produktion produceras av fyra företag. Av de fyra företagen, Vattenfall, Fortum, Sydkraft och Skellefteå Kraft, är Vattenfall det klart dominerande företaget. Vattenfall producerar mer än hälften av den el som används i Sverige.

På elhandelssidan dominerar Vattenfall, Fortum och Sydkraft marknaden. Genom uppköp av hela bolag, delägande eller partneravtal har de stora bolagen de senaste åren fått tillgång till en övervägande andel av slutkundsmarknaden. Tillsammans har de ungefär 70 procent av försäljningen till slutkunderna.³

Koncentrationen på elmarknaden har alltså ökat betydligt sedan år 1996. Det gäller på marknaden för nättjänster såväl som inom elhandeln. Ett led i denna omvandling har utgjorts av sammanslagningar och försäljningar av elhandelsföretag. En speciell grupp av företag som uppstått är t.ex. de s.k. *gemensamma elhandelsföretagen*, exempelvis Fyrfasen AB, Fyrstadskraft AB, Dalakraft AB, Östkraft AB, Kraftaktörerna AB och Bestel AB. Sådana företag samögs ofta av en krets kommunala energiföretag eller energikoncerner där verksamheter som nätverksamhet, fjärrvärme och bredbandsverksamhet ingår. De enskilda kommunerna är i regel, och ofta via ett helägt nätföretag, minoritetsägare i sådana gemensamma elhandelsföretag. Vi har identifierat ett sextiototal nätföretag som inte längre har ett närstående elhandelsföretag på det sätt som är fallet vid fullständig ägargemenskap eller majoritetsägande. Offentlig statistik saknas emellertid i denna del, varför antalet sådana fall kan antas vara större.

Också inom nätverksamheten har koncentrationen ökar väsentligt. Senast tillgängliga sammanställning från Energimyndigheten avser förhållandena år 2002. Vid en genomgång av materialet framgår att det i många delar redan är inaktuellt. Exempelvis har sammanlagt 13 olika nätföretag inom Sydkrafts nätområden slagits samman till två företag. Nynäshamns energi ägs numera av Lunds Energi. Östernärkes Kraft AB har köpts av Sydkraft och har namnändrat som en följd härav etc.

³ "Elmarknaden 2002". Energimyndigheten 2002.

Associationsformer

Såväl nätverksamhet som elhandel bedrivs i regel i aktiebolagsform. Det finns dock ett inte obetydligt antal, drygt 30, koncerner som bedriver verksamhet i ekonomisk förening. Föreningen äger i regel ett aktiebolag där endera nätverksamhet eller elhandel bedrivs. Den ekonomiska föreningen förekommer bara bland de mindre koncernerna. I storleksklassen (på nätföretaget) färre än 5 000 uttagpunkter är 26 av 49 företag ekonomisk förening. Det största företaget av typen ekonomisk förening har knappt 20 000 uttagpunkter. Kommunal förvaltning förekommer också i några enstaka fall.

2.2 Fjärrvärmesektorn

Enligt SCB fanns i september 2003 sammantaget 222 företag i landet med fjärrvärmeverksamhet. Bland dessa framträder 114 företag med uteslutande fjärrvärmeverksamhet. I övriga 108 företag finns dessutom annan verksamhet, såsom elhandel, elnät eller verksamhet som inte tillhör energisektorn.

Tabell 2.1 Fjärrvärmeföretagens verksamhetskombinationer

Verksamhetskombination	Antal företag	Andel i procent
Enbart fjärrvärme	114	51
Fjärrvärme och elproduktion	26	12
Fjärrvärme, elproduktion och verksamhet utanför energisektorn	15	6
Fjärrvärme och elhandel	19	9
Fjärrvärme och elnät	24	11
Fjärrvärme och verksamhet utanför energisektorn	24	11
Summa företag/procent	222	100

Källa: SCB

Med verksamhet utanför energisektorn avses t.ex. insamling av miljöavfall eller uthyrning av lokaler. Av de 108 företag som hade fjärrvärmeverksamheten och någon annan verksamhet i samma bolag, hade 12 procent av företagen fjärrvärme och elproduktion, 6 procent av företagen hade fjärrvärme, elproduktion och någon annan verksamhet och 9 procent av företagen hade fjärrvärme och elhandel. I 11 procent av fallen hade företaget fjärrvärme och nätverksamhet i samma bolag. Det samma gäller för de företag som har fjärrvärme och någon eller några andra verksamheter i samma bolag. I 28 av de sammanlagt drygt 40 företag, som bedriver fjärrvärme i kombination med elproduktion, produceras kraftvärme.

I Sverige har fjärrvärmeproduktionen ökat från ungefär 15 TWh 1970 till omkring 49 TWh 1997.⁴ Förra året producerade Sydkraft 5,9 TWh fjärrvärme och

⁴ SOU 1999:5

Vattenfall producerade 3,9 TWh. För Fortum saknas siffror för produktionen, men fjärrvärmeförsäljningen uppgick till 8,4 TWh år 2002.⁵

Bland fjärrvärmeföretagen, oavsett verksamhetskombination, kan olika grupperingar identifieras utifrån ägarrelationen. Drygt 60 procent av företagen är kommunalägda. Dessa ingår ofta i en energikoncern med t.ex. elnät och elhandel. Företaget kan i sådana fall antingen bedriva uteslutande fjärrvärmeverksamhet eller bedriva verksamheten i ett nät- eller elhandelsföretag. I vissa kommuner, speciellt i norra Sverige finns ett kommunalt eller delvis kommunalt fjärrvärmeföretag, men kommunen bedriver ingen verksamhet med elhandel eller elnät. Så är fallet i t.ex. Vilhelmina, där kommunen och Sydkraft äger fjärrvärmeföretaget med lika del, men Vattenfall Norrnät bedriver nätverksamheten. En annan viktig ägargrupp utgörs av de stora energiföretagen, Sydkraft, Vattenfall och Fortum, som bedriver fjärrvärmeverksamhet i egna bolag i olika delar av landet, men som också samäger fjärrvärmeföretag med kommunerna. Omkring en femtedel av företagen återfinns i denna grupp.

Associationsformer

De företag som uteslutande bedriver fjärrvärmeverksamhet är i samtliga fall i aktiebolag.

⁵ Uppgifterna om energikoncernernas fjärrvärmeproduktion är hämtade från respektive företags årsredovisning.

3 Gemensamma ledningsfunktioner

3.1 Kartlägningsarbetet

Kartlägningsarbetet har utgått från nätföretagen. Det beror på att dessa är väl dokumenterade av Energimyndigheten. Härtill kommer att tillförlitliga och heltäckande uppgifter om företagsstorlekar, här mätt i antal uttagpunkter, endast är tillgängliga beträffande nätföretagen. Bruttourvalet har utgjorts av samtliga nätföretag enligt Energimyndighetens sammanställning av nätföretagens särskilda rapporter för år 2002. Vissa justeringar har gjorts i materialet i anledning av kända förändringar i branschstrukturen, som ägt rum under de ca 18 månader som förflutit sedan rapporterna ingavs. Sammanlagt 162 nätföretag återstår efter sådana justeringar. Dessa har undersökts för att kartlägga i vilken utsträckning samma personer är VD eller har styrelseuppdrag i företag med verksamhet inom energisektorn såsom nät-, elhandels- och fjärrvärmeföretag. Företag med elhandels, elproduktions- eller fjärrvärmeverksamhet har identifierats genom SCB:s företagsregister. Personuppgifterna har inhämtats från PRV. I det följande avses med begreppet *elhandelsföretag* företag som enligt SCB bedriver elhandel och, i förekommande fall, också eller enbart produktion av el.

Tillgängliga data överensstämmer enligt våra erfarenheter inte i alla delar med verkliga förhållanden. Det beror bl.a. på att strukturomvandlingen i de aktuella branscherna går snabbt. En annan omständighet, som kan påverka resultaten, är felaktiga uppgifter hos SCB. Uppgifterna i SCB:s företagsregister bygger på vad företagen själva rapporterat. I materialet förekommer ganska många företag som har registrerats med en felaktig eller i sammanhanget vilseledande SNI-kod. Den största enskilda gruppen tycks utgöras av företag som säljer och monterar vindkraftaggregat och tillhör till sådana, och som registrerats som elproducenter. Det anförda innebär att resultat som redovisas i det följande inte är helt exakta. Felmarginalerna kan generellt uppskattas till mellan 2 och 4 procent. Resultaten stämmer således i huvudsak och ger, med hänsyn till det tydliga utfallet, en god bild av hur det förhåller sig med gemensamma ledningsfunktioner i energisektorn hösten 2003.

3.2 Relationen nät – elhandel/produktion

3.2.1 Gemensam VD

Resultaten visar att i ungefär hälften av nätföretagen, i 83 av 162 fall, är nätföretagets VD också VD i ett elhandelsföretag. I minst tre fall går denna koppling på tvärs över koncerngränsen. Det innebär att nätföretagets VD i dessa fall är VD i ett elhandelsföretag som ingår i en koncern med okänd ägarkoppling. Det är oklart om någon annan slags koppling mellan koncernerna föreligger, som kan utgöra bakgrund till den gemensamma ledningsfunktionen. Absolut vanligast är alltså att delade VD-funktioner förekommer mellan närstående företag i samma

koncern. Med närstående företag menas här, och i det följande, majoritetsägda koncernbolag.

3.2.2 Gemensam styrelse

I mer än hälften av fallen har styrelsen i elhandelsföretagen väsentligen likartad sammansättning som i ett nätföretag. En viktig iakttagelse är att elhandelsföretagens styrelser generellt sett består av *färre personer* än nätföretagens. Att i ett sådant läge mäta hur många, eller hur stor andel, av nätföretagets styrelseledamöter som också är ledamöter i elhandelsföretag leder, med hänsyn till hur uppdraget är formulerat, till ett snedvridet resultat. Vi har mot den bakgrunden kartlagt det omvända förhållandet. I det följande redovisas dels fall där *alla* ett elhandelsföretags styrelseledamöter också sitter i styrelsen för ett nätföretag, dels fall där *en majoritet* av ett elhandelsföretags styrelseledamöter också sitter i styrelsen för ett nätföretag. Restposten utgörs av företag där endera ingen gemensam styrelseledamot förekommer eller där hälften eller mindre än hälften av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretag också sitter i styrelsen för ett nätföretag.

Kartläggningen visar att 72 av 162 nätföretag har gemensam styrelse med ett elhandelsföretag i den meningen att samtliga elhandelsföretagets styrelseledamöter återfinns i styrelsen för ett nätföretag. I många av dessa fall består alltså nätföretagets styrelse av ytterligare ett varierande antal personer. I sammanlagt 15 fall sitter en majoritet av ett elhandelsföretags styrelseledamöter också i styrelsen för ett nätföretag. I sammanlagt 19 fall finns ingen som helst styrelsegemenskap mellan elhandels- och nätföretag. I 56 fall återfinns hälften eller mindre än hälften, dock minst en, av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretag också i styrelsen för ett nätföretag. En slutsats är också att i 75 fall (56 + 19) återfinns mellan 0 och 50 procent av elhandelsföretagets styrelseledamöter i styrelsen för ett nätföretag.

Tabell 3.1 *Gemensamma styrelseledamöter i nät- och elhandelsbolag*

Grad av överensstämmelse i styrelserepresentation, fallande ordning	Antal nät-företag	Andel i procent
Nätföretag där <i>samtliga</i> styrelseledamöter i ett elhandelsföretag sitter i nätföretagets styrelse	72	44
Nätföretag där <i>en majoritet</i> av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretag sitter i nätföretagets styrelse	15	9
Nätföretag där <i>minst en men högst hälften</i> av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretags sitter i nätföretagets styrelse	56	35
Nätföretag där <i>ingen</i> ledamot i ett elhandelsföretag sitter i nätföretagets styrelse	19	12
Summa nätföretag/procent	162	100

3.2.3 Företagsstorlekar m.m.

Ett klart mönster kan urskiljas när det gäller *vilka* företag som har gemensamma ledningsfunktioner enligt vad som nyss redovisats. Två skiljelinjer framträder tydligt i materialet. Den ena gäller storleken på nätföretaget (och koncernen). Den andra avser ägarrelationen till elhandelsföretaget.

De mindre nätföretagen har i betydligt högre grad gemensamma ledningsfunktioner med elhandelsföretag än de största. I den grupp om sammanlagt 14 nätföretag som har mer än 50 000 uttagspunkter, finns bara ett företag med gemensamma ledningsfunktioner mellan elnät och elhandel. Företaget hör till de minsta i sin storleksklass och har såväl VD som en majoritet av styrelsen gemensam med elhandelsföretaget. Den storleksklass där gemensamma ledningsfunktioner är vanligast är dock inte den med de allra minsta företagen. Av 34 undersökta nätföretag med mellan 5 000 och 9 999 uttagspunkter hade 18 gemensam VD med ett elhandelsföretag och i 16 av dessa nätföretag fanns samtliga eller en majoritet av styrelsen i ett elhandelsföretag också i nätföretagets styrelse. I storleksklassen med upp till 4 999 uttagspunkter hade drygt hälften eller 26 av de sammanlagt 49 undersökta nätföretagen gemensam VD. Totalt 30 företag i denna grupp hade gemensam eller huvudsakligen gemensam styrelse med ett elhandelsföretag.

Tabell 3.2 Gemensamma ledningsfunktioner mellan nät- och elhandelsföretag i koncerner med olika storleksklasser, mätt i antal uttagspunkter

Antal uttagspunkter	Antal nätföretag	Antal företag med gemensam VD	Antal företag med styrelsegemenskap ⁶
< 5 000	49	26	30
5 000 – 9 999	34	18	16
10 000 – 19 999	41	23	26
20 000 – 49 999	24	14	14
>50 000	14	2	1
Summa	162	83	86

I knappt 60 av oss kända fall saknas närstående elhandelsföretag. Detta beror endera på att elhandeln sker genom ett gemensamt elhandelsföretag eller på att elhandelsföretaget helt enkelt avyttrats. Inte i något av dessa fall finns gemensamma ledningsfunktioner av de slag som här varit föremål för kartläggning. Däremot förekommer att VD i ett nätföretag tillika är *styrelseledamot* i ett elhandelsföretag av aktuellt slag. Dataunderlag i denna del finns inte i offentliga register utan bygger uteslutande på uppgifter som inkommit i samband med ECONs marknadsbevakning. Det kan med en hög grad av sannolikhet antas att det finns betydligt fler nätföretag där närstående elhandelsbolag saknas. En slutsats med generell giltighet är att nätföretag med en storlek upp till 50 000 uttagspunkter, och som inte har gemensamma ledningsfunktioner, i regel kan antas sakna närstående elhandelsföretag och vice versa.

⁶ Avser nätföretag där samtliga eller en majoritet av styrelseledamöterna i ett elhandelsföretag återfinns i nätföretagets styrelse.

3.3 Relationen fjärrvärme – nät/elhandel/produktion

I följande sekvens har vi undersökt i vilken utsträckning gemensamma ledningsfunktioner förekommer mellan å ena sidan företag som enligt SCB uteslutande bedriver verksamhet med fjärrvärme och, å andra sidan, företag i övriga undersökta branscher. Som framgått i det föregående bedrivs fjärrvärmeverksamheten i närmare hälften av landets fjärrvärmeproducerande företag i kombination med annan verksamhet i energisektorn, t.ex. elnät eller elhandel. Det är knappast meningsfullt att närmare kartlägga eventuella gemensamma ledningsfunktioner mellan företag med sådan blandad verksamhet och de övriga.

3.3.1 Gemensam VD

Av de sammanlagt 114 företag, som enligt SCB enbart bedriver fjärrvärmeverksamhet, har 70 företag gemensam VD med ett annat fjärrvärmeföretag i samma grupp. I några fall är en person VD i mer än två fjärrvärmeföretag. Sammanlagt 11 fjärrvärmeföretag har gemensam VD med ett nätföretag. Tre fjärrvärmeföretag har gemensam VD med företag som enligt SCB bedriver verksamhet i konstellationen nätverksamhet och elproduktion. I vardera ett av sammanlagt tre fjärrvärmeföretag är VD samtidigt VD i ett företag som enligt SCB bedriver verksamhet i konstellationen elhandel, elproduktion och nätverksamhet respektive enbart elproduktion och enbart elhandel.

Tabell 3.3 *Gemensamma VD-funktioner hos företag med enbart fjärrvärmeverksamhet*

Verksamhetskombination	Antal företag	Andel i procent
Fjärrvärmeföretag med VD som inte är VD i något annat företag i undersökta branscher	27	24
Fjärrvärmeföretag som har gemensam VD med ett annat fjärrvärmeföretag	70	61
Fjärrvärmeföretag som har gemensam VD med ett elnätföretag	11	10
Övriga fjärrvärmeföretag	6	5
Summa företag/procent	114	100

Att nätverksamhet förekommer i kombination med elproduktion eller, vilket kan tyckas än mer anmärkningsvärt, i kombination med elhandel, kan möjligen förklaras med att det handlar om elproduktion för ersättning av överföringsförluster. Det kan också röra sig om felaktiga eller inaktuella uppgift hos SCB.

Tabellen visar att det är ganska vanligt att en person är VD i flera, vanligen två, fjärrvärmeföretag. Det förekommer dock att samma person är VD i upp till 6 olika fjärrvärmeföretag. Gemensamma VD-funktioner med företag i övriga undersökta branscher förekommer ganska sparsamt bland fjärrvärmeföretagen. I endast 17 av sammanlagt 114 företag med uteslutande fjärrvärmeverksamhet förekommer gemensam VD-funktion med sådana företag. Den vanligaste konstellationen i denna grupp, 11 av 17 fall, är fjärrvärme - elnätföretag.

I två fall förekommer gemensam VD mellan fjärrvärmeföretag och vardera ett elhandels- och ett elproduktionsföretag. Dessa ingår i tabellgruppen *Övriga fjärrvärmeföretag*, som dessutom innefattar 4 fall av gemensam VD-funktion mellan å ena sidan fjärrvärmeföretag och å andra sidan företag som enligt SCB bedriver en blandad verksamhet. Nätverksamhet förekommer här i kombination med t.ex. elproduktion.

3.3.2 Gemensam styrelse

Motsvarande resultat, som beträffande VD-gemenskap, har framkommit när det gäller gemensam styrelserepresentation i fjärrvärmesektorn. Enbart i 16 av 114 företag med uteslutande fjärrvärmeverksamhet förekommer styrelseledamöter som är gemensamma med ett företag i andra undersökta branscher. Dessa företag är i stort sett de samma som har gemensam VD med företag i andra delar av energisektorn än fjärrvärmebranschen. Exempelvis har styrelserna i allt väsentligt likartad sammansättning i nät- respektive i fjärrvärmeföretaget i de 11 fall där gemensam VD-funktion konstaterats, se Tabell 3.3 ovan.

4 Effekter av ett förbud

ECON har genomfört en begränsad intervjuundersökning med sammanlagt sju verkställande direktörer i små energikoncerner. Syftet med utredningen i denna del är främst att utreda vilka effekter branschens företrädare bedömer skulle följa av ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner.

I ett första steg har fem koncerner valts ut för intervju utifrån följande kriterier

- Samma person är VD för de olika energiföretagen i koncernen.
- Bolagsstyrelserna i respektive koncern består av samma eller väsentligen samma personer i de aktuella företagen.
- Fjärrvärmeproduktion finns i koncernen
- Koncernerna representerar de mindre företagen på marknaden
- Småskalig elproduktion bör finnas i koncernen

I ett andra steg har intervjuats företrädare för 2 koncerner, som motsvarar nämnda kriterier, men med den skillnaden att *olika personer* är VD i respektive företag och att styrelserna inte, eller huvudsakligen inte, är bemannade med samma personer.

4.1 Koncerner med gemensamma ledningsfunktioner (5 intervjuer)

4.1.1 Allmänt om koncernerna

De aktuella koncernerna är kommunalägda och bedriver verksamhet med elnät, elhandel och fjärrvärme. Viss annan verksamhet förekommer också såsom bredbandsutbyggnad. Ingen av koncernerna har bildat eget bolag för fjärrvärmerna. I tre koncerner finns också småskalig vattenkraftproduktion.

Bland de undersökta koncernerna har en färre än 5 000 nätkunder, två mellan 5 000 och 10 000 nätkunder, en drygt 10 000 nätkunder och en drygt 20 000 nätkunder. I samtliga koncerner delas overheadkostnaderna mellan elhandel och nätverksamhet/fjärrvärme enligt en schablon, som bygger på hur stor del av dessa resurser som respektive verksamhet anses utnyttja. Elhandelsverksamheten bär i de intervjuade företagen mellan 30-40 procent av overheadkostnaderna. Tidsredovisning per företag förekommer också generellt. Personalen är i huvudsak anställd i endera av företagen, oftast i nätföretaget.

Affärsidéen med elhandeln är mycket likartad i de intervjuade koncernerna. Samtliga uppger att elhandeln i första hand bedrivs som en slags service till de boende i nätområdet och angränsande geografiska områden. Begrepp som "lokal leverantör" och "lokal profil" återkommer i flera fall. Det handlar då i första hand inte om lokal elproduktion utan om att kunderna skall känna en närhet till sin motpart när det gäller frågor som kan uppkomma i relationen mellan köpare och

säljare. Intervjupersonerna uppger också generellt att elhandeln genererar ett visst överskott till verksamheten och bidrar till finansieringen av olika funktioner såsom fakturering och kundtjänst. Någon uttrycker det så att elhandeln ”korssubventionerar” nätverksamheten i viss utsträckning. Tanken på försäljning av elhandelsverksamheten finns dock, i de flesta fall, i bakgrunden och har vid olika tillfällen varit aktuell. Inte i någon av de undersökta koncernerna finns dock för närvarande några planer på mer betydande förändringar i verksamhetens inriktning.

I samtliga koncerner finns fjärrvärmeverksamhet, vanligen i nätföretaget, men i ett fall i kombination med elhandel och elproduktion. Ingen av de undersökta koncernerna producerar kraftvärme. Fjärrvärmens produceras på mellan en och tre olika platser i kommunen och försörjer en till tre olika orter med värme. Kunderna utgörs generellt av såväl bostadsbolag och andra större fastighetsägare som av enskilda villahushåll. Värmen baseras på eldnings av biobränsle i de flesta fall. I ett fall används spillvärme från en större industri.

4.1.2 Generella intryck av intervjuresultaten

Företagen har valts ut slumpvis utifrån angivna kriterier. I samtliga fall har intervjupersonen (IP) i detalj varit förtrogen med bakgrunden till att utredningen genomförs. Det tycks tydligt att den aktuella frågan är allmänt sett väl känd i branschen och engagerar många djupt. Samtliga intervjuade koncernföreträdare i denna del är starkt kritiska till ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner. Detta har kommit till uttryck genom att IP i början av intervjuerna spontant använt ganska laddade formuleringar såsom ”Det skulle vara en ren katastrof för vår verksamhet.” eller ”Det innebär slutet för elförsäljningen här.” Generellt sett är IP inledningsvis inte särskilt konkreta när det gäller vilka specifika konsekvenser av ett förbud som skulle leda till de nämnda effekterna. I senare skeden, efter en rad frågor av bakgrundskaraktär, har IP närmare beskrivit effekter och givit exempel. Ett generellt intryck är också att samtliga IP:s inställning i den aktuella frågan bygger på tämligen likartade överväganden.

VD-funktionen

Fördelar med rådande ordning

Flera av IP framhåller att det är av stor betydelse med tydliga ledningsfunktioner. De intervjuade företagen har sammanlagt mellan 20 och 34 anställda. Överblicken och den personliga kännedomen är enligt IP betydelsefulla faktorer, som indirekt ger positiva ekonomiska effekter för hela koncernen. Elhandel och nätverksamhet, men i viss mån också fjärrvärmeverksamheten, är närbesläktade verksamheter där branschkännedom är viktigt. Samma kunskaper och insikter är betydelsefulla oavsett om man är VD för elhandeln eller nätföretaget. IP ser inga risker med en gemensam VD-funktion. De flesta hänvisar till att reglerna om särredovisning, i kombination med tillsynen över nätavgifterna, är effektiva verktyg när det gäller att motverka korssubventionering av elhandel eller elproduktion.

Synergier

Samtliga IP beskriver att en gemensam VD ger synergier. Det gäller, som nämnts, i fråga om rena ledningsfunktioner, men också i fråga om marknadsföring och marknadskommunikation samt alla de delar av verksamheten i övrigt där kostnader delas mellan bolagen t.ex. för fakturering och kundtjänst. Med en person i ledningen för båda verksamheterna är det lättare att avgöra hur kostnaderna skall delas. I annat fall måste sådana frågor bli föremål för förhandling mellan två personer.

Effekter av ett förbud

Samtliga IP har fått ta ställning till ett och samma scenario. De har ombetts föreställa sig att det från och med den 1 juli 2004 blir förbjudet för VD i nätföretaget att samtidigt vara VD i ett företag som säljer eller producerar el samt att inte heller en majoritet av styrelsen i ett nätföretag får vara styrelse också i ett elhandelsföretag. IP har därefter ombetts beskriva i första hand de åtgärder som måste övervägas och genomföras på kortare och längre sikt och i andra hand de effekter, i ett brett perspektiv, som skulle uppstå som en följd av sådana åtgärder.

Tillfällig lösning

Samtliga intervjuade uppger spontant att en första lösning kan vara att utse en tillfällig VD. Genomgående anser de dock att den tillfälliga lösningen inte kan bli permanent. Detta uppges i första hand bero på att det vid sidan av VD saknas personer med en så allsidig kompetens som krävs av VD. I flera fall uppges att det finns någon person som är ansvarig för marknadsidan, såväl inköp som försäljning. De intervjuade anser dock i dessa fall att den marknadsansvarige inte är en lämplig VD-kandidat. Det beror endera på att personen inte bedöms ha lämplig bakgrund eller kvalifikationer för att också vara VD. I ett fall uppges att den marknadsansvariges arbetsuppgifter utgörs av kundbearbetning, marknadsföring, elinköp, avtalsskrivning och marknadskommunikation i övrigt. Det skulle, enligt denne IP, leda till en alltför stor arbets- och ansvarsbörda om han dessutom skall vara VD.

En IP framhåller, i mer generella ordalag, att med VD-funktionen följer en rad lagstadgade skyldigheter, som sammantagna medför ett betydande ansvar. Det är enligt honom inte lämpligt att i ett sådant läge kombinera VD-sysslan med andra viktiga och ansvarsfulla uppgifter. Samma person uppger att den enda medarbetare som, vid sidan om honom själv, skulle vara lämplig att vara VD är den administrative chefen. Denne har emellertid också en särskild controllerfunktion i koncernen. Det gäller inte minst i fråga om att följa upp och övervaka att VD håller sig inom de ramar och följer de instruktioner och riktlinjer som styrelsen ställt upp och givit. En rad företag inom elhandeln har, enligt samma IP, under senare tid drabbats av konkurser och andra allvarliga problem, som i allt väsentligt berott på en bristande sådan kontroll. En annan IP är inne på samma spår och menar att elhandeln ställer särskilt stora krav på VD genom den riskexponering som verksamheten ständigt är utsatt för.

Extern rekrytering

Samtliga intervjuade kommer, efter olika långa men ganska likartade resonemang, fram till att det på kort eller medellång sikt krävs en extern rekrytering vid det beskrivna scenariot. En sådan rekrytering bedöms av de intervjuade som alltifrån "inte lätt" till "ruskigt svårt" att genomföra. En IP bedömer det som osannolikt att det skulle gå att rekrytera en VD till en så liten verksamhet med så stora risker som elhandeln representerar och dessutom till en liten ort som den aktuella. En annan IP uppger att de personer som kan bli aktuella att rekrytera redan sitter på de VD-stolar som finns idag och att de i huvudsak är specialiserade på endera av delsektorerna nätverksamhet, elmarknad eller fjärrvärme. Det är, enligt två IP, mycket svårt att rekrytera redan i dagsläget, inte minst till små orter som ligger långt från större städer. Det är, enligt dessa IP, ont om rätt kompetens och i de fall den finns måste man betala bra med hänsyn till att orten inte är så attraktiv. På frågan om vilka lönenivåer det handlar om för nyrekryteringarna svarar IP mellan 700 000 och en miljon kr per år exklusive sociala avgifter. En IP, som är VD i en koncern med ca 10 000 nätkunder, nämner att den samlade personalkostnaden för en ny VD kan beräknas uppgå till ca 1,2 miljoner kr per år. Härtill kommer overheadkostnader, som ökar med en extra person. Två IP nämner att det inte finns några lediga tjänsterum, eftersom en uttalad, och förverkligad, ambition i båda fallen varit ett så effektivt lokalutnyttjande som möjligt. En IP återkommer flera gånger till att även om elhandelsföretaget är litet så är det ett stort ansvar att leda det.

Befintlig VD byter jobb

En IP påpekar att han själv måste ompröva sin situation om scenariot blir verklighet. Han har marknadsbakgrund och vill gärna, i varje fall till viss del, syssla med elhandel och produktion, men VD-tjänsten i ett så litet bolag som koncernens elhandelsbolag utgör känns däremot inte attraktiv. Han menar också att en sådan attityd kan antas vara vanlig bland hans kollegor. Det kan alltså, enligt honom, förväntas att många, som idag är VD för en hel koncern, kommer att få sin situation förändrad på ett sådant sätt att de nog kan förväntas se sig om efter nya jobb i företag med en storlek motsvarande den samlade koncernen eller större. Detta skulle, enligt IP, med stor sannolikhet leda till också befintliga VD börjar byta jobb med åtföljande kostnader för bolagen.

Elproduktionen

Alla företag, utom två, producerar vattenkraft. I något fall är den av inte obetydlig omfattning och bedöms som ett viktigt och lönsamt tillskott. I övriga fall ses den som värdefull främst från marknadsföringssynpunkt. IP har genomgående svårt att se några direkta konsekvenser för denna produktion om det aktuella scenariot förverkligas. I de fall där IP dragit slutsatsen att elhandeln måste säljas, uppges det bero på köparens överväganden vad som skall ske med produktionen. Ett genomgående resultat är dock att IP inte vill uttrycka någon klar uppfattning i denna del.

Fjärrvärmerna

Inte i någon av de aktuella koncernerna bedrivs fjärrvärmerna i en egen juridisk person. De intervjuade har mycket svårt att ta ställning till frågorna när det gäller fjärrvärmeverksamheten. Detta uppges genomgående bero på de frågeställningar, som varit centrala när det gäller förhållandet mellan nätverksamhet och elhandel, inte blir aktuella här, åtminstone inte utan att först aktualisera den hypotetiska frågan om en strukturell separation mellan fjärrvärme å ena sidan och elhandel respektive nätverksamhet å den andra. Alternativt hade enligt IP generellt, likaledes hypotetiskt, en utgångspunkt för frågeställningen kunnat vara en strukturell separation *inom* fjärrvärmeverksamheten på så sätt att produktion och handel med värme bedrivs avskilt från den verksamhet som rymmer byggande och drift av fjärrvärmenätet.

En klar erfarenhet av intervjuarbetet är att sådana frågeställningar har fört för långt. IP har helt enkelt inte varit beredda att diskutera så hypotetiska aspekter. I vart fall har de haft stora svårigheter att i dagsläget bedöma effekterna. I flera fall har emellertid framhållits att fjärrvärmeverksamheten ändå i varierande utsträckning påverkas av det aktuella scenariot. Detta sker endera genom att denna verksamhet får bära en större del av koncernens overheadkostnader eller genom att ett ny organisatorisk form, t.ex. genom överlåtelse eller överflyttning av tillgångar, med åtföljande kostnader, kan bli nödvändig som en följd av scenariot.

Administrativt trassel

De flesta menar att det inte är så enkelt som att bara registrera en ny VD. Någon talar här om ”pappers-VD”. En annan IP använder ordet ”målvalt”. Bortsett från vad som nyss redovisats om kostnader och svårigheter när det gäller att rekrytera, påpekar flera att en direkt följd av den föreslagna regeln blir personomflyttningar och organisatoriska förändringar. Ett exempel är en koncern av de intervjuade som har fjärrvärme och elhandel i samma juridiska person. Den aktuella koncernen har inte självklart dragit slutsatsen att elhandelsverksamheten måste säljas vid det aktuella scenariot, men om så ändå måste ske bedöms att fjärrvärmeverksamheten inte rimligen skulle omfattas, eftersom den är näraförknippad med kommunen på olika sätt. Dessutom har man investerat mycket i fjärrvärmerna som lånefinansierats. En följd blir i så fall att ett nytt bolag måste bildas. Alternativt förs fjärrvärmeverksamheten över till nätföretaget. I båda fallen uppstår emellertid betydande administrativt arbete och stora omställningar.

Ett slag i luften

Några IP uppger att det är svårt att förstå vad den föreslagna regeln verkligen skulle ha för goda effekter för t.ex. konkurrensen. Någon anser att ”det är en ren skrivbordsprodukt”. Flera andra påpekar att det i företag med 30-40 anställda ofta finns marknadsansvariga, administrativa chefer, eller andra personer med ledande funktioner och policyskapande snarare än policytillämpande uppgifter. Dessa har, enligt IP, i praktiken lika stor insyn i verksamhetens olika delar och samma överblick som VD. Flera framhåller, som någon uttrycker det, att ”alla medarbetare lever i och med verksamhetens alla delar”.

Kundeffekter

En IP framhåller att kunderna skulle uppleva företaget som mer splittrat. Han utvecklar sitt resonemang på så sätt att det med två VD är svårare att nå en gemensam profilering och gemensamma beslut. IP bedömer att det skulle påverka elhandeln negativt, eftersom den är konkurrensutsatt. IP menar att detta, helt klart, skulle leda till ett svagare företag, som står sig sämre i konkurrensen med de större elsäljarna. De små företagen, med lokal förankring, har enligt IP generellt sett just den lokala profilen som främsta konkurrensmedel, inte priset. Två IP uppger att de är ganska dyra på el, men lyckas ändå behålla sina kunder just av nämnda skäl. En mer splittrad koncern, vilket skulle bli följden av två chefers respektive, och kanske divergerande, ambitioner och inriktningar när det gäller att profilera bolaget, skulle därför motverka möjligheten att leva vidare som lokal elleverantör, enligt en IP.

Flera andra har tvärtom uppgivit att kunderna ”inte skulle bry sig”, som någon säger med avseende på hur företaget organiseras personalmässigt. Däremot skulle, enligt samma IP, kundernas kostnader öka oavsett om elhandelsverksamheten behålls eller överläts. I det förra fallet tillkommer kostnaden för en ny VD. I det senare fallet skulle overheadkostnaderna komma att belasta enbart nätverksamhet och fjärrvärme. Även om de samlade overheadkostnaderna skulle minska, så sker det inte proportionellt. En annan IP, som argumenterar på liknande sätt, talar om tröskeeffekter. Han uppger att minst två personer måste ha sin arbetsplats i kundtjänst med hänsyn till bl.a. sjukdomsfall, vård av sjuka barn, ärenden på stan och semestrar. Det innebär, enligt denne IP, att det i hans företag förblir två personer i kundtjänst, med eller utan elhandelsverksamhet. Sammantaget menar IP att overheadkostnaderna generellt skulle minska om elhandelsverksamheten avyttras, men inte så mycket att inte nät- och, i förkommande fall, fjärrvärmeverksamheten måste bära en större andel än som nu är fallet.

4.1.3 Styrelsefunktionen

I den del av scenariot som avser styrelsen ser IP genomgående inte alls lika stora problem som när det gäller VD-funktionen. De direkta kostnaderna för styrelsearbetet uppges huvudsakligen bestå av arvoden. Härtill kommer vissa kostnader för t.ex. utbildning. De samlade arvodeskostnaderna i de undersökta koncernerna uppgår enligt IP till belopp mellan 50 000 och 100 000 kr per år. Några kostnader att tala om i övrigt skulle enligt IP inte uppstå som en följd av scenariot i denna del, oavsett om det gäller direkta eller indirekta kostnader.

Samtliga uppger att det är kommunfullmäktiges uppgift att utse en ny styrelse. Några säger att det eventuellt kan bli problematiskt att finna ytterligare en grupp personer, som har rätt bakgrund och fallenhet för att arbeta i en verksamhet som den aktuella. Två IP menar att det är ett attraktivt uppdrag att sitta i ”energibolagets” styrelse, men att det skulle bli mindre attraktivt om uppgifterna delades på två styrelser. Om det sker, uppger en IP, så skulle ”de hellre vilja sitta i bostadsbolaget”.

I de flesta av de frågeställningar som varit aktuella när det gäller VD har IP ingen klar uppfattning när vi kommer till frågan om styrelsen. Ett allmänt intryck är att styrelsefrågan är långt ifrån lika viktig som VD-frågan i detta sammanhang.

Intervjuerna förlöpte i denna del också ganska snabbt, trots att IP här fick lika många infallsvinklar att ta ställning till.

4.2 Koncerner med separata ledningsfunktioner (2 intervjuer)

Företrädare för två koncerner med separerade ledningsfunktioner har också intervjuats. Båda är VD i det bolag som bedriver elhandel i respektive koncern. Syftet med intervjuerna, som genomförts sist i intervjuerien, är att belysa vilka överväganden som ligger bakom en sådan organisation och hur den fungerat i praktiken. På några punkter har också IP:s attityder till olika argument *mot* sådana separerade ledningsfunktioner, som framkommit i de första fem intervjuerna, undersökts.

4.2.1 Allmänt om de intervjuade företagen

Här aktuella koncerner har i allt väsentligt likartade drifts- och verksamhetsförutsättningar som de övriga. Båda företagen är till 100 procent kommunalt ägda. Båda har såväl nätverksamhet som elhandel, elproduktion och fjärrvärme i koncernerna. I ett fall är elproduktionen av så liten omfattning att den bedrivs i nätföretaget. I ett fall bedrivs fjärrvärmeverksamheten i ett separat företag. I det andra fallet bedrivs fjärrvärme och elhandel i samma företag. Koncernernas nätföretag har färre än 5 000 respektive mellan 5 000 och 10 000 nätkunder.

Orsaker till separerade ledningsfunktioner

En IP uppger att man i koncernen, omkring år 2000, bestämde sig för att helt separera ledningsfunktionerna i företaget. Det fanns två huvudskäl till åtgärden. Det ena är affärsmässighet. Det andra sammanhänger med att man ville anpassa sig efter en lagstiftning som man förutsåg skulle komma. Den affärsmässiga delen består i en utvecklad köp/säljorganisation. Varor och nyttigheter köps in endera från ett koncernbolag eller upphandlas i konkurrens på den öppna marknaden. Separerade ledningsfunktioner bidrar, enligt IP, på ett påtagligt sätt till affärsmässighet när det gäller bolagens försörjning av varor och tjänster. I annat fall skulle ju den ende VD:n få förhandla med sig själv och det anser IP inte är affärsmässigt. Dessutom pekar han på att det med den aktuella organisationen blir tydligare för allmänheten att elnät och elhandel/produktion är verksamheter som inte får sammanblandas.

Den andre IP uppger att separationen av ledningsfunktioner skedde redan år 1994 inför elmarknadsreformen, som ju enligt de ursprungliga planerna skulle träda i kraft den 1 januari 1995. Ett dotterbolag stiftades i vilket elnätverksamheten placerades. Elhandel och fjärrvärme stannade kvar i moderbolaget. Det föll sig, enligt IP, naturligt att då också ha separata VD och separata styrelser. Däremot skall ordförande och vice ordförande i respektive styrelse ingå också i det andra bolagets styrelse. Han vill minnas att det var ett av kommunalråden som drog upp de övergripande riktlinjerna, också när det gällde bolagets ledningsfunktioner. Beslutet togs givetvis av kommunfullmäktige. Som VD utsågs personer som redan var medarbetare i företaget. Det var, såvitt han kan minnas, aldrig tal om att rekrytera någon extra person för att bemanna någon av VD-funktionerna.

4.2.2 Internrekryteringar

En IP uppger att det inte är svårt att tillsätta en ny VD. I hans koncern har man internrekryterat nätchefen att vara VD i nätbolaget. IP själv är VD för elhandelsbolaget. Han anser att det är naturligt att en lämplig person som redan har ledande uppgifter i koncernen blir VD och att man inte får ha den attityden att VD inte tillika får ha en operativ roll i verksamheten. IP ser här inga problem med att en person har såväl VD-uppgifter som operativa uppgifter. Snarare bedömer han att det är en fördel, eftersom han då är insatt i viktiga delar av verksamheten.

Den andre IP resonerar i ungefär samma banor. Koncernen har sammantaget ca 15 anställda. Nätbolaget har färre än 5 000 nätkunder. IP är själv VD i elhandelsbolaget som dessutom producerar och säljer fjärrvärme till ett 100-tal kunder, av vilka de största är kommunen och det kommunala bostadsbolaget. Antalet villahushåll ökar dock bland fjärrvärmekunderna. Han ansvarar, vid sidan av VD-sysslan, för uppföljning och bearbetning av de större elkunderna och för inköp av el. Dessutom är han ansvarig för fjärrvärmen. Nu rekryteras emellertid en person som skall vara fjärrvärmeansvarig, eftersom arbetsbördan har blivit för stor. Det har, enligt denne IP, fungerat mycket bra att kombinera VD-sysslan med operativa uppgifter. IP bedömer att detta i själva verket är en nödvändighet, generellt sett också i koncerner som bara har en VD. Koncernerna är, enligt IP, i många fall helt enkelt för små för att en person ska kunna vara enbart VD på heltid. Själv arbetar han ungefär 2 dagar i veckan med ledningsfrågor och annat som kan anses som allmänna VD-uppgifter. Resten av tiden ägnar han åt de operativa uppgifterna inom elhandel och fjärrvärme. Han bedömer att hans VD-kollega, som också är nätchef, har ungefär samma fördelning av sin arbetstid. IP vill här också framhålla att det är ganska naturligt att ha separata VD i bolagen, eftersom det är helt separata verksamheter. Själv har han inga synpunkter på hur nätverksamheten bedrivs och kollegan blandar sig inte i var IP köper el, till vem han säljer eller vilka villkor som tillämpas i denna del.

Kostnaderna

Båda IP bedömer att det kanske kostar något mer att ha flera VD i stället för bara en i koncernen.

En IP uppger att nätchefen har fått ett visst, men för verksamheten inte särskilt betungande, lönetillägg i samband med VD-sysslan. Kostnaderna för att genomföra separerade ledningsfunktioner i företaget har dock varit måttliga och kan absolut motiveras affärsmässigt. En IP uppger att den ordning de har är väl inarbetad och man har aldrig diskuterat någon förändring. Kostnaderna har alltså inte varit sådana att en organisationsförändring i denna del blivit aktuell.

Styrelsen

Ingen av de IP som intervjuats i denna del kan se någon fördel med att styrelserna bemannas med samma personer. Kostnaderna för ett sammantaget större antal styrelseledamöter bedöms också, av båda, vara obetydliga. En fördel med separata styrelser, som en IP framhåller och en annan antyder, är däremot att det går att anpassa styrelsernas sammansättning. I elhandelsbolaget är det t.ex. lämpligt med personer som har en affärsmässig bakgrund och erfarenhet av marknader i konkurrens, t.ex. köpmän eller andra företagare, medan det i nätföretagets styrelse

är bra att ha personer med en kompetens lämpad för de mer tekniska frågor som ofta uppstår där.

Tydligheten utåt

En IP uppger att alla bolag med operativ verksamhet ägs av ett av kommunen helägt holdingbolag. I den mån man inom koncernen behöver samordna sig för att visa ett gemensamt ansikte utåt finns verktyg och mekanismer också för detta.

Den andre IP uppger att han inte riktigt förstår frågan om tydlighet utåt. Å ena sidan är ju el och nät två företeelser som är tätt förknippade för allmänheten. Det är, som han ser det, ett problem man får leva med. Å andra sidan handlar det ju, sett från koncernens perspektiv, om helt olika verksamheter. Alla kunder har inte helt klart för sig vilket bolag som är rätt motpart i alla frågor. De har emellertid en anställd som svarar för faktureringsfrågor och kundtjänst och som är mycket duktig på att bena ut kundernas ärenden och vidarebefordra frågor, problem och klagomål till rätt befattningshavare.

Övriga koncerner

En IP uppger att det är svårt att ha en uppfattning om i vilken utsträckning separerade ledningsfunktioner är lämpligt eller möjligt generellt i branschen. Han anser att varje företag bör få organisera sig som de bedömer passar dem bäst.

Den andre IP knyter an till förhållandena i den egna koncernen. VD-kollegorna har under lång tid, redan före elmarknadsreformen, haft ett gott samarbete och kamratskap i ledningsnivån. Han tror att personkemin är en viktig orsak till detta och en faktor som gjort koncernen framgångsrik trots sin litenhet. Det är inte säkert att detta är fallet hos andra koncerner, där kanske rent av problem kan uppstå om två VD ska fungera vid sidan av varandra.

5 ECONs bedömning

Resultaten visar att gemensamma ledningsfunktioner, i meningen att VD och hela eller en majoritet av styrelsen i ett elhandelsföretag utgörs av samma personer i nätföretag, förekommer i ungefär hälften av fallen. När det gäller företag med uteslutande fjärrvärmeverksamhet förekommer gemensamma ledningsfunktioner främst med andra företag inom samma bransch, det vill säga gemensamma ledningsfunktioner med andra fjärrvärmeföretag. Av 222 undersökta fjärrvärmeföretag är det 114 företag som enbart sysslar med fjärrvärmeverksamhet. Av dessa 114 är det 70 fjärrvärmeföretag som har gemensam VD med andra fjärrvärmeföretag. 11 av de 114 företagen har gemensam VD med ett elnätsföretag.

I resterande 108 företag som sysslar med fjärrvärme ligger fjärrvärmeverksamheten inom ramen för en annan verksamhet, såsom elnät elhandel eller elproduktion. Specifikt ur fjärrvärmesynvinkel har vi inte kartlagt förekomsten av gemensamma ledningsfunktioner mellan företag med blandad verksamhet, såsom fjärrvärme/elnät/elhandel, i förhållande till övriga. Sådana företag har i regel räknats som nät- eller elhandelsföretag och framträder istället i den del av studien som behandlar detta marknadssegment.

När det gäller elsektorn är gemensamma ledningsfunktioner som mest vanliga i de mindre koncernerna. I koncerner med upp till 10 000 uttagpunkter har 53 procent av nätföretagen gemensam VD med ett elhandelsföretag. I gruppen 20 000 – 50 000 uttagpunkter har 58 procent av nätföretagen gemensam VD med ett elhandelsföretag. Gemensam styrelserepresentation, i betydelsen att hela eller en majoritet av styrelsen i ett elhandelsföretag också är ledamöter i ett nätföretag, förekommer i ungefär samma utsträckning som gemensamma VD-funktioner. Bland koncerner i nämnda storleksklasser är det vanligt att elhandelsföretaget överlåtit. Alternativt sker elhandeln genom ett s.k. gemensamt elhandelsföretag som samögs av ett varierande antal små eller medelstora energikoncerner. I dessa fall förekommer i regel inte gemensamma ledningsfunktioner.

Resultaten pekar mot att i de koncerner med färre än 50 000 uttagpunkter, som har avyttrat elhandelsverksamheten eller bedriver den i ett med andra koncerner/nätföretag gemensamt och minoritetsägt elhandelsföretag, i regel inte har gemensamma ledningsfunktioner mellan nätverksamhet och elhandel.

5.1 Intervjuresultaten

Ett genomgående intryck av intervjuerna är att de som är ensamma om sin ledningsfunktion i koncernen genomgående haft en uttalad ambition att övertyga intervjuaren om att separerade ledningsfunktioner i små energikoncerner är skadliga för verksamheten och i förlängningen för konsumenterna. De intervjuade i denna del har staplat en mängd argument av till synes blandad dignitet på varandra.

De intervjuade i denna del drar genomgående slutsatsen att en ny VD måste anställas efter extern rekrytering. Likaledes samstämmigt uppges att denne nye VD inte kan ha operativa uppgifter vid sidan av sin ledningsfunktion. Det finns emellertid i andra branscher många företag i samma storlek som de här aktuella,

och med en motsvarande riskexponering, där VD också har operativa uppgifter. Det har i intervjuerna inte framkommit att energibranschen skulle ha några speciella förhållanden som kan motivera att VD enbart skall ha ledningsfunktioner. Tvärtom framhålls i de två intervjuer med koncerner som har separerade ledningsfunktioner, att en sådan arbetsfördelning är både nödvändig och av flera skäl lämplig.

En faktor som kan antas ha påverkat resultaten är att VD skulle komma att beröras personligen av en regelförändring som den föreslagna. Den skulle nämligen leda till att VD får dela sitt ansvarsområde med ytterligare en person. En av de intervjuade belyser detta förhållande när han aktualiserar frågan om att själv se sig om efter nytt jobb eftersom hans ansvarsområde skulle minska. Vi bedömer att denna omständighet snarast utgör en styrka i materialet. Det personliga engagemanget har varit uppenbart under intervjuarbetet. Detta kan antas utgöra en garant för att alla eventuella negativa effekter av ett förbud, som de intervjuade kunnat komma på, har blivit allsidigt belysta. Däremot ska givetvis vägas in att intervjuresultaten i denna del utgör en partsinlaga. Denna omständighet skall också beaktas då argumenten värderas. En effekt härav är också att eventuella fördelar med separata ledningsfunktioner, eller risker med gemensamma ledningsfunktioner, knappast framkommit i de fem första intervjuerna.

5.1.1 Slutsatser

Ett allmänt intryck av intervjuerna är att de intervjuade överdrivit när det gäller behovet av extern rekrytering och renodling av ledningsuppgifterna för de rekryterade. Det kan, med hänsyn till vad som framkommit i övrigt, inte anses troligt att de mindre koncernerna måste nyrekrytera i en sådan omfattning som uppgivits i fall gemensamma ledningsfunktioner skulle komma att förbjudas. I en stor andel av fallen, kanske en övervägande andel, torde en medarbetare med ansvar för t.ex. marknad eller elnät också kunna vara VD. I andra fall kan en sådan lösning av olika skäl vara mindre lämplig.

När det gäller effekterna av ett förbud mot gemensamma ledningsfunktioner är resultaten inte entydiga. Här ska först understrykas att underlaget inte är tillräckligt för att generellt kunna bedöma effekterna av ett förbud. En aspekt är att undersökningen av branschföreträdarnas uppfattningar och attityder i denna del har begränsats till sammanlagt 7 intervjuer. Intervjupersonerna har emellertid varit mycket samstämmiga. Samma argument och teman har återkommit, med varierande styrka och med något olika infallsvinklar. Vi bedömer mot denna bakgrund att ett utökat antal intervjuer inte skulle ha gett någon påtaglig förändring av huvudresultaten, även om ett eller annat nytt argument kan förväntas ha framkommit.

I fall där en ny VD måste rekryteras externt, kan kostnaderna antas öka med betydande belopp ställt i relation till avkastning och omsättning i små koncerner. I övriga fall bör kostnaderna stanna på en nivå motsvarande den för separata styrelsefunktioner. I den delen hade de intervjuade inga invändningar av betydelse. Hur stor denna belastning skulle bli för företagen är dock inte möjlig att värdera utan en mer ingående analys av företagens ekonomiska förhållanden än som varit möjlig inom ramen för förevarande projekt. Bedömningsunderlaget bör därför kompletteras med en opartisk utvärdering genom beräkningar utifrån de

faktiska ekonomiska förhållandena i ett antal representativa koncerner i varierande storlek. En viktig källa utgörs här av företagens årsredovisningar.

Ett bestående intryck av utredningsarbetet är att de små koncernerna, med färre än 10 000 nätkunder, i regel bedömt som mest affärsmässigt att ha gemensamma ledningsfunktioner i koncernen. De koncerner i samma storleksklass, som dragit motsatt slutsats, är försvinnande få. Detta är en viktig del av underlaget för bedömning av om ett förbud kan antas ge oönskade ekonomiska effekter för de små företagen. En trolig effekt av ett förbud är med hänsyn härtill, och mot bakgrund av utredningsresultaten, att åtgärden skulle driva på strukturuomvandlingen i riktning mot större koncerner. Det gäller särskilt på marknaden för elhandel och elproduktion.